

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA (BÖLGESEL COĞRAFYA)
ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE KENT İÇİ İKAMETGÂH
HAREKETLİLİĞİNE BİR ÖRNEK: UŞAK KENTİ**

Doktora Tezi

Üzeyir YASAK

Ankara-2014

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA (BÖLGESEL COĞRAFYA)
ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE KENT İÇİ İKAMETGÂH
HAREKETLİLİĞİNE BİR ÖRNEK: UŞAK KENTİ**

Doktora Tezi

Üzeyir YASAK

Ankara-2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA (BÖLGESEL COĞRAFYA)
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE KENT İÇİ İKAMETGÂH HAREKETLİLİĞİNE BİR ÖRNEK: UŞAK KENTİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: E. Murat ÖZGÜR

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof.Dr. E. Murat ÖZGÜR
Prof.Dr. Erol DEMİR
Prof.Dr. Servet KARABAĞ
Prof.Dr. Lütfi ÖZAV
Y.Dog.Dr. Erdem BEKAROĞLU

İmzası

E. Murat ÖZGÜR
Erol DEMİR
Servet KARABAĞ
Lütfi ÖZAV
Erdem BEKAROĞLU

Tez Sınavı Tarihi ..07.07.2014.....

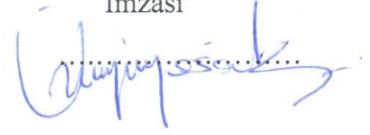
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(16/07/2014)

Tezi Hazırlayan Öğrenci

Üzeyir YASAK

İmzası

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Temel Sorular	8
1.2. Önceki Çalışmalar	11
1.2.1. Araştırma Konusuyla İlgili Çalışmalar	11
1.2.2. Araştırma Alanıyla İlgili Çalışmalar	22
1.3. Temel Kavramlar	24
1.4. Hipotezler	42
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	43
1.6. Araştırmanın Aşamaları	45
1.7. Tezin Organizasyonu	48
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	49
2.1. Kent İçi İkametgâh Hareketliliğiyle İlgili Kuramlar	49
2.1.1. Beşeri Sermaye Kuramı	50
2.1.2. Neoklasik Ekonomik Kuramı	52
2.1.3. Yaşam Döngüsü Kuramı	54
2.1.4. Stres Eşiği ve Yer Yararlılığı Kuramı	58
2.1.5. İkametgâh Memnuniyeti Kuramı	61
2.2. Tezin Dayandığı Kuramsal Çerçevenin Belirlenmesi	65
3. UŞAK KENTİNİN MEKÂNSAL GELİŞİMİ	71
3.1. Uşak'ta Kentsel Gelişimi	71
3.1.1. 1954'e Kadar Kentsel Gelişim	74
3.1.2. 1954-1994 Dönemi Kentsel Gelişim	79
3.1.3. 1994 Sonrası Kentsel Gelişim	85

3.2. Uşak'ta Kent İçi Arazi Kullanımı	91
4. YÖNTEM VE VERİ	100
4.1. Örneklem Seçimi ve Özelliği	100
4.2. Soru Kâğıdının Geliştirilmesi	105
4.3. Anketin Uygulanması ve Veri Girişi	107
5. ARAŞTIRMA BULGULARI: UŞAK'TA İKAMETGÂH HAREKETLİLİĞİ	109
5.1. Uşak'ta İkametgâh Hareketliliğiyle İlgili Araştırma Öncesi Bulgular	109
5.2. Alan Araştırmasının Bulguları	117
5.2.1. Araştırmaya Katılanların Genel Demografik Özellikleri	117
5.2.2. Uşak Kentinde İkametgâh Hareketliliği Analizleri	119
5.2.2.1. Uşak Kentinde Aktüel Hareketliliğin Değerlendirilmesi	120
5.2.2.1.1. Aktüel Hareketliliğin Nedenleri	132
5.2.2.1.2. Aktüel Hareketliliğin Mekânsal Doğrultusu	139
5.2.2.2. Uşak Kentinde Olası Hareketlilik Eğilimleri	142
5.2.2.2.1. Olası Hareketliliğin Mekânsal Doğrultusu	148
5.2.2.3. Uşak'ta İkametgâh Memnuniyetine Göre Hareketliliği Etkileyen Faktörler	152
6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA	159
6.1. Tartışma	164
6.2. Sonuç	176
KAYNAKÇA	
EKLER	

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1.1. Taşınma nedenlerine göre ikametgâh hareketliliği sınıflandırması.....	30
Çizelge 2.1.Yaşam döngüsüne bağlı hareketlilik evreleri ve hareketlilik sıklığı.....	56
Çizelge 3.1. Uşak kentinde yıllara göre nüfus artışı ve yıllık nüfus artış hızı (1927-2010).....	80
Çizelge 3.2. Uşak kentinde küçük ve büyük organize sanayi ve toplu iş yerleri.....	82
Çizelge 3.3.Uşak kentinde yıllara göre iskan izni verilen konutlar (1957-2009).....	88
Çizelge 3.4.Uşak belediyesi tarafından 1998 – 2010 yılları arasında verilen oturum ruhsatı ve iskân sayıları.....	90
Çizelge 3.5. Uşak kentinde mahallelere göre konut, işyeri, inşaat, arsa ve park sayıları.....	92
Çizelge 3.6.Uşak'ta yıllara ve tiplere göre bina kullanımları (1984, 2000, 2010).....	95
Çizelge 4.1.Uşak kentinde mahallelerin gelire göre kümelenendirilmesi ve bu kümelerdeki konut sayıları.....	101
Çizelge 4.2.Uşak kentinde mahallelerin gelir ve konut çevresine göre kümelenendirilmesi.....	103
Çizelge 4.3.Uşak kentinde uygulanan anketin kapsamı.....	105
Çizelge 4.4.Uşak kentinden seçilen örneklemin konut çevrelerine göre dağılımı....	107
Çizelge 5.1.Uşak kentinde 2010 yıl içinde mahalle içi ve mahalle dışı taşınma sayı ve yüzdelikleri.....	111
Çizelge 5.2. Uşak kentinde mahalle içi ve dışı taşınanların sayıları ve oranları (2011).....	114
Çizelge 5.3. Örnekleimde yer alan katılımcıların betimsel istatistik sonuçları.....	118
Çizelge 5.4.Uşak kentinde katılımcıları aktüel hareketlilik sıklık ve yüzdeleri.....	122
Çizelge 5.5.Uşak kentinde katılımcıları gelir grubuna göre aktüel hareketlilik.....	123

Çizelge 5.6.Uşak kentinde taşınan katılımcıları aktüel hareketliliğinde konut değiştirme sıklıkları	124
Çizelge 5.7.Uşak kentinde taşınan katılımcıları aktüel hareketliliğinde mahalle değiştirme sıklıkları	125
Çizelge 5.8.Uşak kentinde yaşa gruplarına göre katılımcıların aktüel hareketliliği ..	126
Çizelge 5.9.Uşak kentinde aylık gelire göre katılımcıların aktüel hareketliliği	128
Çizelge 5.10.Uşak kentinde eğitim durumuna göre katılımcıların aktüel hareketliliği	130
Çizelge 5.11.Uşak kentinde mülkiyet durumuna göre katılımcıların aktüel hareketliliği	131
Çizelge 5.12.Katılımcıların aktüel hareketlilik nedenlerinin sınıflandırılması	133
Çizelge 5.13. Uşak kentinde katılımcıların aktüel hareketlilik nedenleri	134
Çizelge 5.14.Uşak kentinde gelir gruplarına göre katılımcıların aktüel hareketlilik nedenleri	135
Çizelge 5.15.Uşak kentinde aylık gelir göre katılımcıların aktüel hareketlilik nedenleri (%)	137
Çizelge 5.16.Uşak kentinde yaş grubuna göre katılımcıların aktüel hareketlilik nedenleri (%)	139
Çizelge 5.17.Uşak kentinde gelir gruplarının kendi arasında aktüel hareketlilik tercih düzeyleri	140
Çizelge 5.18.Uşak kentinde katılımcıların başka bir yere taşınma (olası hareketlilik) isteği	142
Çizelge 5.19.Uşak kentinde gelir grubuna göre katılımcıların başka bir yere taşınma (olası hareketlilik) isteği	143
Çizelge 5.20.Uşak kentinde yaş grupları ile olası hareketlilik isteği ilişkisi	145
Çizelge 5.21.Uşak kentinde mülkiyet durumu ile olası hareketlilik isteği ilişkisi ..	146

Çizelge 5.22.Uşak kentinde katılımcıların olası taşınmak istedikleri mahalleler.....	149
Çizelge 5.23. Katılımcıların kent içi hareketlilikte memnuniyet bağlamında önemli bulma unsurlarının faktör analizi.....	154

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1. Göç sürecinde karar verme modeli.....	28
Şekil 1.2. İkametgâh demeti bileşenleri	39
Şekil 1.3. Araştırma aşamalarının şematik gösterimi.....	46
Şekil 2.1. Pickvance’ın nedensel ikametgâh hareketliliği modeli.....	57
Şekil 2.2. Brown-Moore’un ikametgâh hareketliliği modeli.....	60
Şekil 2.3. Bazı önemli ikametgâh memnuniyeti bileşenleri.....	63
Şekil 2.4. Speare’ın hareketlilik kararı vermede taşınmayı düşünme unsurları.....	65
Şekil 2.5. Uşak kentinde memnuniyete bağlı hareketliliği etkilediği önerilen faktörler.....	70
Şekil 5.1. Yaş özellikleri göre aktüel hareketlilik.....	127
Şekil 5.2. Uşak kentinde memnuniyete bağlı hareketlilik etkileyen faktörler.....	155

HARİTA LİSTESİ

Sayfa

Harita 1. Uşak kenti lokasyon haritası.....	73
Harita 2. Uşak kentinin alansal gelişim evreleri.....	78
Harita 3. Uşak'ta kent içi arazi kullanımı.....	93
Harita 4. Uşak kentinde mahalle içi ve mahalle dışı konut değıştirenlerin dağılımı.....	115
Harita 5. Uşak kentinde katılımcıların olası taşınmayı düşündükleri mahalleler ve tercih düzeyleri.....	151

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Sayfa

Foto 1. 1940'lı yıllarda uşak kentinin genel görünümü.....	77
Foto 2. 1970'li yıllarda kent merkezindeki Dört yol mevkiinden şimdiki merkezi iş alanı olan İsmet Paşa Caddesinin görünümü.....	83
Foto 3. 1966 Yılında yapılan İzmir-Ankara karayolu.....	84
Foto 4. İzmir-Ankara karayolunun günümüzdeki hali, 2010.....	84
Foto 5. Uşak kentin 1990 yılından sonra gelişen konut alanlarından görünüm.....	86
Foto 6. Kent merkezinde İsmet Paşa Caddesi'nden bir görünüm (2010).....	87
Foto 7. Karaağaç Mahallesi'ndeki düşük gelir grubundaki konut alanları ve TOKİ konutları.....	97
Foto 8. Kemalöz Mahallesi'nde yeni gelişen konut alanları.....	98
Foto 9. Cumhuriyet Mahallesi'ndeki apartman çevrelerinden genel bir görünüm.....	102
Foto10. Karaağaç Mahallesi'nde bitişik düzen ve düşük kalitede konut alanlarından genel bir görünüm.....	104
Foto 11. Alt gelir grubunun oturduğu mahallelerde düşük kalitede konutlar.....	104

ÖNSÖZ

“Türkiye’de Kent İçi İkametgâh Hareketliliğine Bir Örnek: Uşak Kenti” isimli tez çalışması, nüfus artışıyla alansal olarak büyüyen kentlerle ilgili yeni yaklaşımları arama sürecinde ortaya çıkmıştır. İlk olarak, kentsel alanların nasıl büyüdüğü, bu konuda hanehalkının tercihlerinin rolü anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda hanehalkının aynı sosyo-ekonomik çevrede kalmasına vurgu yapan ve kent içinde kısa mesafeli yer değiştirmesi olarak tanımlanan kent içi ikametgah hareketliliği kavramıyla karşılaşılmıştır. Bu kavramın, kentsel alanlardaki mekânsal değişimin temel belirleyicisi olduğu fark edilmiştir. Dahası konuyla ilgili literatür taraması derinleştikçe ikametgah hareketliliğinin, kamu politikalarını ve planlama süreçlerini şekillendirdiği anlaşılmıştır.

Bu çalışmayı, coğrafya bilimi içinde ele alınan ilk çalışmalar arasında kabul etmek mümkündür. Bu yönüyle kendi içinde bir takım eksiklikleri barındıracağı gerçeği unutulmamıştır. Ancak tezin, en azından kendinden sonraki araştırmalar için metodolojik bir çerçeve sunması ana hedeflerden biri olarak benimsenmiştir.

Bu tez, yoğun ve titiz bir çalışma sonucunda ortaya çıkmıştır. Tezin ortaya çıkması sürecinde her türlü yardımı sağlayan, bilgi ve tecrübesiyle çalışmama ışık tutan, danışmanım Prof. Dr. E. Murat ÖZGÜR’e şükranlarımı sunarım. Tez izleme toplantılarında önemli katkılar sunan Prof. Dr. Servet KARABAĞ ve Prof. Dr. Erol DEMİR’e, tezimin hazırlanması sırasında beni cesaretlendiren ve manevi destek sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Lütfi ÖZAV’a teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimin oluşmasında manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili eşim Yasemin YASAK’a teşekkür ederim.

Üzeyir YASAK

1. GİRİŞ

Türkiye’de göç ve kentleşmeyle ilgili araştırmalar, kuramsal, kavramsal ve hatta ampirik yönden birbirlerine benzer nitelikte olsa da sürekli bir değişim ve gelişim göstermektedir. Şüphesiz ki bu gelişimin nedenini, toplumda var olan sosyo-ekonomik değişimlerle ve bu değişimlerin mekânda farklı şekilde ortaya çıkmasıyla ilişkilendirmek mümkündür. İnsanların yer değiştirmeleriyle ilişkilendirilen göç sonucu ortaya çıkan kentleşme deneyimleri değiştikçe özellikle kentsel mekânı kullanma pratikleri de değişime uğrar. Bütün bu süreçler, hem göç hem de kentleşme konusunu yeni bir pencereden irdelemeyi zorunlu kılmaktadır.

Nüfus hareketliliği literatürü incelediğinde, yapılan çalışmaların daha ziyade kırdan kente göçe odaklanan iç göç ve uluslararası göç araştırmaları şeklinde olduğunu belirtmek mümkündür (Tümerterkin, 1968; Tekeli ve Erder, 1978; Gedik, 1993; Özgür, 1999; Mutluer, 2003). Aynı zamanda kentsel çalışmalarda da kentler, nüfus birikim alanı perspektifinde değerlendirilmekte ve sorunlar ekseninde tartışılmaktadır (Erder, 1996; Kıray, 2003, Keleş, 2010). Özellikle iç göç ve kentleşme süreçleri, birbirinin hem nedeni hem de sonucu olarak ele alınmaktadır (Tümerterkin, 1973; Tekeli, 1998; Keleş, 2010). Öyle ki kentleşme, göçü tetikleyen bir süreç olarak görülürken aynı zamanda göçü etkileyen süreçler de kentleşmeyi ortaya çıkarmaktadır. Bu güne kadar ki incelemeler, ana hatlarıyla kırdan kente göçün niceliksel ve niteliksel özelliklerine vurgu yapmaktadır. Son dönemlerde ise artık göçün, sonuçları itibari ile kentsel alanlardaki sosyo-mekânsal yansımasının nasıl olduğuyla ilgilenilmektedir. Göçün mekân, birey ve toplum üzerinde etkilerinin analitik değerlendirilmesi, çalışmaların temel çatısını oluşturmaktadır (Tekeli, 2008).

Sanayileşme dinamiklerinin bölgesel olarak farklı olması iç göç hareketlerine ve buna bağlı olarak hızlı bir kentleşme sürecinin belli merkezlere doğru yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Şüphesiz yaşananlar kentsel alanlarda hızlı bir değişim ve dönüşümü beraberinde getirmektedir. Özetle, kırdan kente göç sonucu hızlı nüfus artışı, sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel baskı, kentlerde alansal genişlemeye yol açmaktadır. Bu durum, yeni konut alanlarının kurulmasını ve kentsel hayat tarzları ile kentsel/kentleşme deneyimlerinin farklılaşmasını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca bu farklılaşma kent içinde farklı gelir grupları ve konut çevrelerine göre de değişim göstermektedir. Yeni süreçler sonucunda kentler yeniden biçimlenmekte ve sosyo-mekânsal değişimlere ve hatta ayrışmalara sahne olmaktadır. Göçle birlikte kentler, ekonomik, sosyal, kültürel, ideolojik, dini vb. özellikleriyle farklı grupların bünyesinde barındırmaktadırlar. Bu unsurlar aynı zamanda kentsel mekanının kullanımında farklılığa ve nihayetinde mekansal ayrışmaya neden olmaktadır (Firidin Özgür, 2006; Alver, 2007; Yücesahin ve Tuysuz, 2011). Bu bağlamda yaşanan süreç kent içindeki konut yeri tercihlerini etkilemektedir. Ayrıca postmodern süreçler neticesinde artık kentsel alanlar mekansal olarak yeniden organize olmaktadır (Tekeli, 1982; 2006; Eraydın, 2006). Kentlerin mekansal değişmesine bir de kentte yaşayanların sosyo-kültürel gelişimine paralel olarak algı ve beklentilerdeki farklılaşma eklenince bu durum kent içinde yer değiştirmeyi anlamaya yönelik yeni yaklaşımların ortaya çıkmasını motive etmektedir. Dolayısıyla tüm bu olup bitenler kenti anlamadaki/anlamlandırmadaki bakış açılarında da bir evrilmeye neden olduğu düşünülmektedir.

Kentsel araştırmalarda metodolojik süreci yönlendiren bugünkü gelişmeler, kentleri anlamadaki temel kavramın değişim olduğunu göstermektedir (Tekeli, 1982;

Eraydın, 2006; Keleş 2010). Bu açıdan alansal büyüklüğü belirli noktalara ulaşmış günümüz kentlerini çok yönlü ele almak zorunlu hale gelmektedir. Örnek olarak kentsel alanlarda yer seçimi ya da yeniden yerleşmenin neticesinde daha kısa mesafelerde konut değişikliğiyle tanımlanan ve göçün kavramsal olarak dönüştüğü ikametgâh hareketliliği yani mobilite ifadesi gittikçe önem kazanmaktadır. Kentsel mekânın yapısal değişimini ortaya koyan süreçlerin pek çoğunda artık kent içi ikametgâh hareketliliği en anlamlı ve önemli belirleyicilerden biri olarak gösterilmektedir (Özgür ve Yasak, 2009).

Kavramsal olarak kent içi hareketlilik, hanehalkının kentin bir kesiminden başka bir kesimine, kısmen yer değiştirmesini, taşınmasını ifade eder. Bu tip bir hareket, genellikle birey veya hanehalkının sosyal bağ veya bağlantılarını sürdürmesine ve hanehalkını oluşturan bireylerin aynı işgücü piyasası içinde kalmasına olanak tanır (Clark ve Dieleman, 1996; Roseman, 1971). Bireysel düzeyde her ne kadar kent içi hareketlilik, uluslararası, bölgeler arası, iller arası hatta il içindeki hareketlerden daha kısa mesafede yer değiştirmeye neden olsa da daha yaygın bir hareket tipidir (Baker, 2003: 35). Bununla birlikte kentsel alanlar, fiziksel olarak genişledikçe bu tip hareketlerin öneminin ve hareketle kat edilen mesafenin artması da kaçınılmaz gözükmektedir.

İnsanların çeşitli ölçeklerde yer değiştirmesini ele alan literatürde, göç ve hareketlilik terimleri bazı çalışmalarda aynı (Brown, ve Moore, 1970; Mccracken, 1973; Dünder, 2002; Clark ve Withers, 2007), bazılarında ise farklı anlamlarda kullanılmıştır (Rossi, 1955; Gilmour, 1969; Sabagh vd., 1969; Speare, 1974; Clark

ve Onaka, 1984; Clark vd., 1986)¹. Tanımsal olarak kent içi göç ve kent içi hareketlilik, çoğu zaman birbirini karşılamaktadır. Ancak göç (toplam yer değiştirme), uzun mesafeli, bölgesel veya uluslar arası ölçekte, oturma yeri ve faaliyet alanını değiştirme eylemini anlatan bir kavram iken (Weeks, 2002; Faist, 2003; Peters ve Larkin, 2005), hareketlilikse (kısmi yer değiştirme); daha çok ikametgâhla ilgili bir harekete ve genel olarak aynı sosyal, ekonomik ve fiziksel çevre içinde kalmaya vurgu yapan, kısa mesafeli ve yerel ölçekte yer değiştirme/taşınma veya yeniden yerleşmeyi (relocation) ifade etmektedir (Brown, ve Moore, 1970; Roseman, 1971, Clark ve Onaka, 1984; Clark vd., 1986; Heeman vd., 1998). İkametgâh hareketliliğinin tespitine yönelik metodolojik çalışmalarda dikkati çeken bir husus da kent içinde yer değiştirmenin iki yönüyle ele alınmasıdır. Bunlardan ilki geçmişte gerçekleşen konut değiştirme sürecini tespit etmeye yönelik olarak “aktüel hareketliliğin” incelenmesi, ikincisine ise gelecekte yapılması düşünülen yer değiştirmeye yönelik olarak “olası hareketliliğin” incelenmesidir (Lu, 1998; Clark ve Ledwith, 2006; Alkay, 2011). Her iki yönde incelemenin, kent içinde ikametgâh hareketliliğinin mevcut durumunun ortaya konmasına ve gelecekteki muhtemel eğilimlerin anlaşılmasına katkı sağlayacağı açıktır.

Kent içi ikametgâh hareketliliğine dair araştırmaların bir kısmı interdisipliner bakış açısı ile incelenmiştir. Buna karşılık coğrafya, sosyoloji, ekonomi, tarih ve mimarlık gibi birçok bilim alanı/disiplin, kent içindeki hareketliliği kendi metodolojilerine uygun bir şekilde ele almıştır. Örneğin coğrafyacılar, doğrudan ikametgâh hareketliliği, hareketliliğin doğasını anlamaya yönelik kuramların

¹ Hareketlilik ile ilgili literatürde kent içi göç (İntra-urban migration/inner city migration), kent içi ikametgâh hareketliliği (intra urban residential mobility) ve sadece ikametgâh hareketliliği (residential mobility) şeklinde kavramlar yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada daha ziyade kent içi ikametgâh hareketliliği (intra urban residential mobility) kavramı kullanılmıştır.

oluşturulması, konut tüketimi, konutun bulunduğu yerin seçimi ve bu seşimde etkili olan hanehalkının yaşamsal değişimleri gibi konular üzerinde yoğunlaşmışlardır (Simmons, 1968; Brown ve Moore, 1970; Clark, 1982; Clark ve Dieleman, 1996; Peach, 1998; Lee ve Roseman, 1999; Baker, 2003; Özgür ve Yasak, 2009; Özgür, 2009). Sosyologlar daha çok bireylerin yaşam döngüsü bağlamında konut değiştirmeyi anlamlandırmaya çalışmıştır (Pickvance, 1974; Ineichen, 1981; Goodchild, 2001). Ayrıca toplumsal ihtiyaçlar ve konut tercihleri arasındaki ilişkiyi ve hanehalkının çevresel algılarını inceleyen yayınlar da mevcuttur (Demir, 1998; 1999, Uysal, 2002; Bruch ve Mare, 2006; Alver, 2007). Ekonomistler konuyu, konut talebi, konut pazarı, konut tüketimi, konut yatırım olanakları, konut fiyat ölçeklendirilmesi gibi başlıklarda ele almışlardır (Nijkamp, 2005). Mimarlar ve şehir ve bölge plancıları ise, konut tercihleri, konut kariyeri, konut tasarımı ve hanehalkı beklenti düzeyi arasındaki ilişkileri ortaya koyan araştırmalar yapmışlardır (Yirmibeşoğlu, 1997; Gür, 2000; Kocatürk, 2003; Melvin, 2005; Özcan-Kocatürk, 2006; Karahan, 2008).

Kent içi hareketliliğini açıklamaya yönelik pek çok kuramsal çalışma yapılmıştır (Rossi, 1955; Wolpert, 1965; Sabagh vd., 1969; Brown ve Moore, 1970; Speare, 1974; Porell, 1982). Bu kuramların temelini hanehalkının konut yeri seçimi ve bu seçimi etkileyen bireysel ve toplumsal faktörlerin belirlenmesi oluşturmaktadır. Kent içindeki yer değiştirmeyi açıklamaya çalışan kuramların ortak özelliği, ekonomik ve davranışçı bakış açılarını içerisinde barındırmasıdır. Nitekim kuramların içinde neoklasik ekonomiye, beşeri sermayeye, davranışsal hareketliliğe ve ikametgâh memnuniyetine vurgu yapan yaklaşımlar bulunmaktadır. Hareketlilikte davranışsal yaklaşımlarının bir kısmı, kent içinde yer değiştirmenin mekânsal yönü

üzerinde yoğunlaşırken (Porell, 1982), diğer bir kısmı da ikametgâh hareketliliğiyle ilgili karar verme süreçlerini çeşitli yönlerine incelemiştir (Wolpert, 1965; Sabagh vd., 1969; Brown, ve Moore, 1970). Ana hatları ile ikametgâh hareketliliğini açıklayan kuramlar içinde “İkametgâh Memnuniyeti” yaklaşımı daha fazla öne çıkmaktadır (Speare, 1974). Bu yaklaşım, hanehalkının konut ve konut çevresinde memnuniyetine göre yer değiştirmesi üzerine durmaktadır.

Bu çalışma ikametgâh hareketliliği ile ilgili çerçevesi çizilen kavramsal ve kuramsal yaklaşımlara uygun olarak “Uşak Kenti” örneğinde ampirik bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Uşak, 1953 yılında il olması ile birlikte sürekli gelişme gösteren orta büyüklükte bir kent olma özelliğine sahiptir. Ancak alansal büyümesinin hızlandığı 2000 yılından sonraki dönemde kent, önceki dönemlere göre daha planlı bir gelişme göstermiştir. Bu dönemde bir taraftan eski kent dokusu yenilenirken diğer taraftan yeni konut alanları açılmıştır. Kentin gelişimiyle birlikte oluşan yeni konut alanları, genellikle kentin batı güney batı aksı üzerinde ayrık yapı düzeninde, daha geniş parsellerde ve çok katlı yapılaşmalarla mevcut konut alanlarından farklılık gösterir. Bu bölgelerde bir iki katlı ve tek düze yığma yapılardan oluşan geleneksel dokunun hâkim olduğu kentsel yapı değişmiş, bunun yerine yerel ve merkezi yönetimlerin politikaları neticesinde oluşturulan çok katlı toplu konut uygulamalarının öne çıktığı yapılar belirmiştir. Son yıllarda kent, tek merkezli yapısında çok merkezli bir yapıya dönüşmeye başlamış ve merkezi iş alanının genişlemiştir. Böylece kentin özellikle batı, güneybatı yönünde gelişmesiyle kent içinde hareketlilik süreci hızlanmış ve hanehalkının konut yeri seçimi bu gelişmelerden etkilenmiştir.

Bu tez çalışmasının temelini, kent içi ikametgâh hareketliliği konusunun kavramsal ve kuramsal çerçevede ele alınması oluşturmaktadır. Bu yönüyle özellikle coğrafyacılar için modern coğrafi bakış açısı ile ikametgâh hareketlilik sürecinin nasıl gerçekleştiği irdelenmektedir. Hareketliliği anlamaya yönelik yöneme dair temel bir çatı oluşturulduktan sonra ilgili kuram belirlenerek ampirik bir çalışma ile konunun anlaşılmasına katkı sağlanmaktadır. Bu yönüyle tezde, kent içi ikametgâh hareketliliği kuramlarından Speare'in (1974) "İkametgâh Memnuniyeti" yaklaşımı dikkate alınmıştır. İkametgâh memnuniyetiyle ilgili literatür gözden geçirilerek memnuniyet bağlamında kent içi hareketliliği açıklayan hareketlilik faktörleri öneri olarak oluşturulmuştur. Buna göre Uşak kentinde konut ve konut çevresi özellikleri, ulaşım-erişebilirlik ve sosyal ağlar ve ilişkilerden memnuniyete göre ikametgâh hareketliliğinin gerçekleştiği öngörülmüştür. Ayrıca ikametgâh memnuniyeti kuramı ile ilgili daha sonra yapılan çalışmalardan (Clark ve Van Lierop, 1986; Clark ve Ledwith, 2006; Alkay, 2011) edilen yeni sonuçlarla araştırmanın yöntemine ilişkin temel daha da güçlendirilmiştir.

Sonuç itibarıyla orta büyüklükte bir kent olan Uşak'ta kent içi ikametgâh hareketliliği iki kısımda incelenmiştir. Birinci kısımda hareketlilik, aktüel ve olası hareketlilik olmak üzere iki boyutlu olarak ele alınmış ve kent içinde konut değiştirmenin büyüklüğüne vurgu yapılmıştır. Böylece kentteki aktüel hareketlilik ve olası hareketlilik tespit edilerek konut değiştirmenin günümüzde hali ve gelecekteki yönü ortaya koyulmuştur. İkinci kısımda ise öneri olarak sunulan ikametgâh memnuniyeti bağlamında hareketliliği etkileyen faktörlerinin uygunluğu test edilmiş ve elde edilen bulguların literatürle karşılaştırması sağlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Temel Soruları

Hanehalkının kent içinde yer değiştirme eğilimleri ve sıklıkları birbirlerinden farklıdır. İnsanların bir kısmı sürekli yer değiştirirken bir kısmı daha az hareket etmektedir. Dolayısıyla hareket edenlerin ya da yerlerinde kalanların tecrübe ettiği bir süreç olarak ikametgâh hareketliliği, hem eski hem de yeni yerleşim yerlerini etkilemektedir. Bu sayede kent içi hareketlilik, çok hızlı şekilde, yerleşmenin yönün ve kent içi nüfus profilini değiştirme olanağına sahip bir olay olarak karşımıza çıkar (Clark, 1982: 8). Kentsel mekânın yapısal değişimini ortaya çıkaran süreçlerin pek çoğunda ikametgâh hareketliliği, en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir (McCracken, 1973; Pritchard, 1976; Rossi, 1955).

İkametgaha hareketliliği çalışmaları, hanehalkının hareketlilik davranışlarını araştırır ve inceler. Davranışçı perspektiften ele alındığında, hareketlilik davranışını tek bir nedenle açıklamak mümkün olamamaktadır. Burada esas olarak hareketlilikle ilgili bireysel karar verme durumuna odaklanmak ve daha sonra da yer seçimin rolünün çok nedenli bir süreç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Emmi ve Magnusson, 1995). Kent içi hareketlilik araştırması sayesinde ilk olarak birey düzeyinde karar verme süreçlerinin doğasını anlamak ve bu suretle işe yarar stratejiler geliştirebilmek mümkün olabilmektedir. Fakat aynı zamanda, çevresel koşullara verilen bireysel yanıtların yapısı kavranarak, kentsel büyümenin gelişimi, plânlanması ve kentsel alanların yeniden organizasyonu ile ilgili verilecek çeşitli kararlar için daha güçlü bir temel sağlanmaktadır (Brown ve Moore, 1970: 1). Bu anlamda ikametgâh hareketliliği araştırmaları, yer değiştirmenin kentlerdeki esaslı değişikliklerin temel belirleyicilerinden biri olması nedeniyle önem kazanmaktadır (Rossi, 1955; McCracken, 1973; Pritchard, 1976). Kentin mekânsal gelişimini anlama

bağlamında ikametgâh hareketliliği, kentteki bireylerin yaptığı kapsamlı bir davranış patterninin sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Ancak sonuçları itibari ile kentin mekânsal gelişiminde önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de yapılan hareketlilik araştırmalarında iç ve dış göçlerle ilgili çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkünse de, kent içi ikametgâh hareketliliği, konut yeri seçimi, ikametgâh tercihleri ve memnuniyeti gibi konularda yazılmış çalışma sayısının sınırlı olduğu düşünülmektedir (Çubukçu ve Girginer, 2006; Dökmeci ve Berköz, 2000; Dökmeci vd., 1996; Dünder, 2002; Kocatürk ve Bölen, 2005; Marın ve Altıntaş, 2004; Özcan-Kocatürk, 2006; Yirmibeşoğlu, 1997, Ergöz-Karahan, 2008; Özgür ve Yasak, 2009; Özgür, 2009). Üstelik yapılan az sayıdaki çalışma, İstanbul, Ankara gibi kalabalık nüfuslu ve alansal bakımdan geniş olan kentlerle ilgili olup yeni gelişen orta büyüklükteki kentlerle ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Böylelikle göreceli olarak kentleşme ve kent içi mekânsal yayılma deneyimlerinin daha başlangıcında olan orta ölçekli kentlerde plancılara ve politikacılara altık oluşturması bakımından da bu tür araştırmaların katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Küreselleşme bağlamında kentlerde, özellikle metropollerde yaşanan değişim ve dönüşümler arasında, gecekondu ıslahı ve semt seçkinleştirmesi çalışmalarını da kapsayan kentsel dönüşüm ve yenileme süreçlerini saymak mümkündür. Bu süreçlerden dolayı kent içinde hareket edenlerin sayısında bir artış olduğu düşünülmektedir. Böylece bu gibi kent içi ikametgâh hareketleri, 21. yüzyıl kentleşme sürecinin temel kavramlarından biri haline geldiğinden (Dünder, 2002: 211) bu konu yakın gelecekte daha fazla ilgi beklemektedir. Bu kapsamda tez çalışmasında göç, ikametgâh hareketliliği ve yeniden yerleşme ile ilgili literatür

gözden geçirilmiş ve kent içi ikametgâh hareketliliği konusundaki kuramsal çerçeve, beşeri coğrafya literatürüne katkı sağlayacağı düşüncesiyle ele alınmıştır.

Alansal olarak genişleyen kentlerle karşılaşılan sorunlardan biri de kent içi ikametgâh hareketlilik mekanizmasının nasıl işlediği ve hareketliliğin mekânsal yönünün tespitidir. Bu nedenle kent içinde ikametgâh hareketliliğine anlamaya çalışırken birçok ilginç soru akla gelmektedir. Tezin temel araştırma sorusu orta büyüklükte bir Anadolu kentinde kent içinde ikametgâh hareketlilik sürecinin nasıl gerçekleştiğini anlamaktır. Tezin ana amacını belirleyen diğer soruları ise şu şekilde sıralamak mümkündür.

Uşak kenti özelinde;

1. Hanehalkı neden konut değiştirirler?
2. İkametgah hareketlilik kararı nasıl alınır?
3. Bireyler kent içinde yer değiştirecekleri yeri nasıl araştırır ve belirler ya da hareketlilik kararı nasıl eyleme dönüşür?
4. Kent içi yer değiştirmelerle kentsel gelişim ve arazi kullanımı arasında ne gibi ilişkiler vardır?

Aslında tüm bu soruların kent içi ikametgâh hareketliliği konusunu işlerken tek tek ele alınması gerekmektedir. Ancak Uşak gibi orta büyüklükteki bir kent üzerinden sorulara cevap vermek çok yönlü analizleri içeren bir model oluşturmayı gerektirir. Bu nedenle tezin sınırlılıkları da dikkate alınarak bu sorulara ilgili literatürden karşılaştırma yaparak ve alan araştırması ile kısmen cevaplar verilmeye çalışılmıştır.

Tez çalışması üç temel amaç üzerinde şekillendirilmiştir. Bu amaçlardan ilki, göç literatürünün yeni ve farklı bir boyutu olan kent içi ikametgâh hareketliliğiyle

ilgili kavramsal, kuramsal ve metodolojik bir gözden geçirme yapmaktır. Bunun için öncelikle göç (migration), kent içi ikametgâh hareketliliği (intra-urban residential mobility), yeniden yerleşme (relocation), yaşam gidişi (life course), konut memnuniyeti (residential satisfaction), konut seçimi (housing chose) gibi kavramlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca ikametgâh hareketliliğini açıklamaya yönelik kuramlar ele alınarak tezin metodolojik çerçevesi belirlenmiştir. İkincisi, orta ölçekli bir kent olan Uşak'ta ikametgâh hareketliliğinin büyüklüğü ile hareketliliğin nedenlerini belirlemek ve geleceğe yönelik olası hareketliliğine ilişkin çıkarımlarda bulunmaktır. Üçüncü ve son amaç olarak da ikametgâh memnuniyeti bağlamında önerilen hareketlilik faktörlerinin uygunluğunu test etmek ve sonuçları literatürle karşılaştırmak gelmektedir.

1.2. Önceki Çalışmalar

Araştırma konusuyla ilgili önceki çalışmalar, iki kısımda ele alınmıştır. Birinci kısımda araştırma konusuyla ilgili yerli ve yabancı literatür derlenerek incelenmiştir. Derleme yapılırken ele alınan yayınlar, tarihsel olarak sistematik bir şekilde sıralanmıştır. İkinci kısımda ise araştırma sahası olan Uşak kenti ile ilgili ikametgâh hareketliliğini açıklamaya yardımcı olan yayınlara odaklanılmıştır.

1.2.1. Araştırma Konusuyla İlgili Çalışmalar

Kent içi ikametgâh hareketliliği ile ilgili oldukça geniş bir uluslararası literatür bulunmaktadır. 1920'lerin başlarından 1950'lerin ortalarına kadar, sosyologların, beşeri ekoloji uzmanlarının ve sosyal-psikologların bu konuyla ilgilendikleri anlaşılmakta (Gilmour, 1969) ve ikametgah hareketliliği yerine kent içi göç kavramı

kullanıldığı görülmektedir (Brown ve Holmes 1971; Brown ve Moore, 1970). İçerikleri bakımından bu dönemin belli başlı araştırma konularını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kentin alt birimleri arasında hareketliliğin hızındaki farklılığı ayırt etme ve açıklama,
2. Nüfusun sosyo-ekonomik durumu ve etnik özellikleri bağlamında, bileşimindeki farklı kesimlerin hareketliliğe katılma hızları,
3. Mekânsal özellikleri aynı olan sahaların oluşturduğu grupla kent içi göç arasındaki ilişki,
4. Kent içi göçe neden olan başlıca faktörler,
5. Kent içi göçün çeşitli sosyal ve psikolojik sonuçları (Rossi, 1955; Gilmour 1969; Brown ve Holmes 1971; Brown ve Moore, 1970).

Ayrıca bu dönemde ekonomistler, şehir ve bölge planlama üzerine çalışma yapan araştırmacılar, ikametgâh hareketliliği konusunda farklı bakış açıları geliştirmişlerdir. Bunlardan biri olan “Tüketici” bakış açısına göre şekillenen çeşitli araştırmalarda hanehalkının hareket davranışının farklı yönleri ve ikametgâh seçimi gözden geçirilmiştir (Gilmour 1969). Bununla birlikte diğer bazı araştırmalarda, konut üretiminin işlevi ve konut piyasasının genel durumunu ortaya koyan özelliklere vurgu yapıldığı da anlaşılmaktadır (McCracken, 1973).

İkametgâh hareketliliğiyle ilgili ilk örnek, McKenzie’nin, (1921-1922) Columbus, Ohio’daki yerel yaşam ve mahallelerde yaptığı çalışmadır. Bu çalışma, ikametgâh hareketliliğine ilişkin önemli bazı varsayımlar geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Taşınma faktörü ve diğer faktörlerle bağlantılı olarak ikametgâha ait unsurlarla ilgili tüm eksikliklerine rağmen bu çalışma, 1920 ve 1930’lu yıllar

arasında taşınma düzeyini ölçmesi sayesinde sonraki birçok çalışmaya referans olmuştur (Gilmour, 1969).

Batıda hareketliliği ilk ele alan çalışmalarda en önemli eksiklik, bu konuda verilerin tutulmaması olduğu anlaşılmaktadır (Gilmour 1969; McCracken, 1973). Bazı istisnalar hariç 1960'lı yıllara kadar nüfus sayımı verileri taşınma konusunda hiçbir bilgi sunmamaktadır. Bu nedenle bu konu ile ilgili çalışan her araştırmacı kendi verisini üretmiştir. Bu yüzden sık sık hatalı teknikler ortaya çıktığını görmek mümkündür. Örneğin, hanehalkı için zamana bağlı olarak taşınma oranlarının azaldığını ya da çoğaldığını tespit etmek zor olmuştur. Yine de bu tür çalışmalardan yola çıkarak batı kentlerinde, 20. yüzyılın ilk yarısında, en azından genel taşınma oranlarının yüksek olduğunu söylemek mümkündür (Gilmour 1969; Brown ve Moore, 1970; McCracken, 1973). Gilmour (1969), başka bir örnek üzerinde hareket ederek, kente ait bir takım bilgiler, kentlerde merkezden çevreye doğru taşınma oranlarında tutarlı bir düşüş olduğunu vurgulamakta ve bu konuda veri temini sorununa dikkat çekmektedir.

İstisnai olarak kent içinde ikametgâh hareketliliği ile ilgili ilk veri tutulma işi 1940 yılında, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan sayımda gerçekleştirilmiştir. Bu sayımda, 1935 yılına ait konut yerleri hakkında bir soru sorulmuştur (Gilmour, 1969: 16). Böylece ilk defa, ülke ve bölgeleri karşılaştırma imkânı sağlamasa da hanehalkı hareketliliğinin büyüklüğü ve mekânsal doğrultusu tespit edilmiştir.

Rossi (1955)'nin ikamet hareketliliği için oluşturduğu model, yapılan çalışmalar arasında belki de en önemlilerinden biridir. Onun teorik yaklaşımı, bireylerin yaşam boyunca var olan oturma yeri ihtiyaçları ve hanehalkına göre bu ihtiyaçların değişimi üzerine kuruludur. Rossi'ye göre, ailenin yaşamsal süreçleri

yani yaşam döngüsü, ikamet hareketliliğini tahmin etmede yardımcı olmaktadır. Ayrıca gençler diğer hanehalkı üyelerine göre daha hareketlidir. Bunun yanında kalabalık hane halkları küçük olanlardan daha hareketlidir. Konut sahipliği, hareketlilik için büyük etkiye sahiptir. Mülkiyet bakımından kendi evinin sahibi olmak isteyen kiracılar, en hareketli gruptur. Daha sonraki yıllarda aynı şekilde Grigsby (1963), aile üyelerinin yaşı, gelir, ırk, aile büyüklüğü ve iş yerine göre hanehalkı ile küçük ve yerel alışveriş merkezleri arasındaki hareket patternlerinde farklar bulmuştur. Bu çalışmada, hanehalkının belirli ihtiyaçları arasında sistematik değişikliklerinin olması muhtemel olduğu üzerinde durulmuştur. Böylece, hem Rossi hem de Grigsby hanehalkının nitelikleri (sosyo-ekonomik özellikleri, yaşamsal olaylara bağlı süreçler) ile onların yerleşik ihtiyaçları arasında işlevsel bir ilişki olduğunu savunmuştur.

Sabagh ve arkadaşları çalışmalarında yaklaşım olarak Lee'nin (1966) itme-çekme (push-pull) modelini esas almışlardır (1969; 89). Onlar, itme-çekmeye temel teşkil eden etmenleri hanehalkı özellikleri, saygınlık (prestij), tüketim davranışı ve yaşam döngüsü gibi dört yapısal karakteristikte toplamışlardır.

Bazı çalışmalarda ise hareketlilik ile ilgili önemli sorular sorularak birtakım analizlere ulaşılmıştır (Simmons, 1969). Özellikle, kent içinde kim yer değiştiriyor? Yer değiştirenlerin sosyolojik ve psikolojik karakteristikleri hakkında ne kadar bilgi sahibiyiz? Nüfusun farklı kategorileri için hareketlilik hızlarını saptamak mümkün müdür? İnsanlar nereye doğru hareket ederler? şeklinde sorulara cevap aranmıştır (Simmons, 1969; 623).

Kent içinde ikametgâh hareketliliği ile ilgili önemli referans kaynağı olan diğer bir çalışma, Brown ve Moore'un (1970) hareketlilikle ilgili karar verme

sürecini modellediği çalışmadır. Davranışsal yaklaşım çerçevesinde oluşturulan bu modelde, hareketlilik kararı, iki aşamalı olarak ele alınmıştır. Modelin I. aşaması yeni bir ikametgâh/konut arama kararının nasıl alındığı belirtilirken, II aşamasında yeniden yerleşme kararı üzerinde durulmaktadır. Hanehalkı, ilk aşamada yer yararlığını gözden geçirirken ikinci aşamada, yeni bir yer araştırma ve değerlendirme süreci içine girmektedir. Hanehalkı bütün bu değerlendirme sonucunda ya yerinde kalmakta ya da yer değiştirmektedir. Yine aynı şekilde Porell (1982) ve Sell' de (1983) hareketlilik kararı ve yeniden yerleşme süreci ile kent içindeki yer değiştirme davranışını anlamaya çalışmıştır.

İkamet hareketliliği üzerine yapılan diğer çalışmalar da yaşam döngüsü ve yer değiştirme arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (Pickvance, 1974; Memken, 1984; Morris ve Winter, 1978). Hanehalkının yaşam döngüsü ile birlikte konut ihtiyacının da değiştiği anlaşılmaktadır. Morris ve Winter (1978; 18) yaşam döngüsünün “ikamet normlarında gelişim” olduğunu savunurlar. Çalışmada kullanılan ikamet normları kavramı, konut ihtiyacı anlamında kullanılmıştır.

Pickvance, (1974) hareketlilik nedenlerinin kuramsal bir modelini önerir ve test eder. Bu çalışmada, konutun özelliklerinin hareketliliğin birincil değişkeni olmadığı üzerinde durur. Daha ziyade, ikamet hareketliliğinin ana belirleyicisinin hanehalkı özellikleri olduğunu vurgular. Pickvance'ın (1974) bulgularına göre, hanehalkı reisinin mülkiyet durumu hareketliliğe yön veren bir değişken olduğu kadar medeni durum ve gelir de hareketlilikte bir o kadar etkili değişkenlerdendir.

Konut ve konut çevresi memnuniyeti temelinde kent içinde ikametgâh hareketliliğini açıklayan birçok çalışma mevcuttur (Speare 1974; Loo, 1986; Lee, vd., 1994; Türkoğlu, 1997; Lu, 1999; Özgür, 2009). Hareketlilik ile ilgili bu

konunun popüler olması iki nedene dayanmaktadır: Birincisi, ikametgâh memnuniyetinin, bireyin genel yaşam kalitesinin önemli bir bileşeni olarak kabul edilmesidir. İkincisi ise bireylerin konut ve oturdukları semte ilişkin kişisel değerlendirmelerinin hareketlilik kararının oluşturulmasında temel değişken olmasıdır (Lu, 1999: 265-266).

Memnuniyet ile ilgili önemli çalışmaların başında gelen Speare (1974), hareketlilikten yola çıkarak stres üzerine bir model geliştirmiştir. Speare'e (1974) göre stres, konut ihtiyaçlarındaki değişimin sonucu olan bir memnuniyetsizlik durumudur. Konut ihtiyaçlarını, hanehalkı büyüklüğüne, sosyal ve fiziksel çevrenin farklılaşması üzerine temellendirmiştir. Bu modelde, Speare (1974) memnuniyet yaklaşımında seçilen hanehalkının karakteristiğini, hareketliliği etkileyen bir değişken olarak ele almıştır. Hanehalkının özelliklerini; hane reisinin yaşı, eğitimi, oturma süresi, ev sahipliği durumu, gelir, hanehalkının üye sayısı şeklinde sınıflandırmıştır (Speare, 1974; 184). Hanehalkının üye sayısı, yaş, oturma süresi ve konut sahipliği gibi durumların ikametgâh memnuniyeti açısından hareketliliği etkilediğini ileri sürmüştür. Bu çalışması, sonradan hareketlilik ile ilgili modelleme yapan birçok araştırmacı için temel referanslardan biri olmuştur (Amarigo ve Aragones, 1997).

Kentin mekânsal gelişiminde ikametgâh hareketliliği kavramı; bireylerin konut piyasasına girme veya bu piyasayı terk etme eylemlerini içermesi yönü ile ele alınmıştır (Pritcard, 1976: 21). Konut piyasasına girme, evlilik yolu ile haneler oluşması olarak nitelenir. Bunun dışında ölüm gibi başlıca demografik olaylar yanında, benzer şekilde yaşlıların emekliliği veya eşini kaybetmesi gibi olaylarla

(Pritcard, 1976: 22) konut piyasası terk edilir. Bütün bu süreçler, önemli olaylar arasında sayılabilir ve bunlar da ikametgâh hareketliliğine yol açarlar.

Clark ve Onaka'nın (1983) yaptığı tespitlere göre, mülkiyet bakımından istisnalar olmasına rağmen, çekirdek ailelerin geniş ailelere göre konut sahibi olma oranı daha yüksektir. Dolayısıyla hareketliliği geniş aile üzerinde değerlendirir. Ayrıca Clark ve arkadaşlarının (1984) Hollanda'da bulunan Tilburg kenti için, uzun süreli ve kapsamlı bir konut veri seti ile hareketlilik bilgisini kullanarak yaptıkları çalışmalarında, hanehalkı ile konut stoku arasındaki ilişkiler gözden geçirilmektedir. Mülkiyet durumundaki farklılık (konut sahipliği-kiracılık), hanehalkının yaşam döngüsü karakteristikleriyle birlikte değerlendirilerek, mekân gereksinimlerinin etkisiyle konut tüketiminin doğası arasındaki ilişkiyi ortaya koyar (Clark ve Onaka, 1983; Clark vd.,1984).

Kentlerde konuta ait özelliklerin farklılaşması, büyük ölçüde kent içi hareketlerin hem nedeni hem de sonucu olarak görülmektedir (Nijkamp, 2005; Huang ve Deng, 2006). Bunun yanında kentsel görünüm ve büyüme (Pritcard, 1976), arazi kullanım şekli (Eluru vd., 2008), başta ulaşım olmak üzere alt yapı sağlama, işgücü piyasası, konut değeri, konut üretim ve tüketimi, konut piyasası (Clark vd., 1984 ve 2006; Dökmeci vd., 1996; Eluru vd., 2008; Huang ve Deng, 2006; Nijkamp, 2005) veya sosyal ayrışma (Bruch ve Mare, 2006; Simmons, 1968; South ve Crowder, 1997) gibi kentsel olgular, bu hareketlilik mekanizması tarafından yönetilmektedir.

İkametgâh hareketliliği, aynı zamanda konutla bağlantılı kent içi hareketlere gönderme yapmakta (Clark vd., 2006; Huang ve Deng, 2006; Nijkamp, 2005), hanehalkı yer seçimi kararı ve ikametgah hareketliliği, yerel düzeyde konut piyasası

kapsamında değerlendirilmektedir (Özcan-Kocatürk, 2006; 83). Zira kent içinde meydana gelen yer değiştirmeler, konut piyasasının bir parçası ve sosyo-mekânsal sınıflandırma için taşıyıcı bir güç kabul edilmektedir (Huang ve Deng, 2006: 626). Benzer bir durum kente sonradan göç edenlerle kentte yaşayanların ikametgâh hareketlilik davranışlarının karşılaştırılması ile ortaya çıkmıştır (Ahmad, 1992).

Bir diğer çalışmada, insanın yaşam döngüsü boyunca evlenme ve boşanma gibi önemli süreçlerin ikametgâh hareketliliği üzerinde etkili olduğuna göndermede bulunulmuştur (Feijten ve Van Ham, 2007). Böylece nüfusun fazlalığı ve bireyselleşmeye bağlı olarak kendine has hayat tarzlarının yoğun olduğu kentlerde, evlenme ve boşanmalar neticesinde yer değişikliği kaçınılmaz bir sonuçtur. Bir başka çalışmada ise yine yaşam döngüsüyle ilişkilendirilerek genç nüfusun yaşlı nüfusa göre daha çok hareketli olduğu tespit edilmiştir (Ineichen, 1991).

İkametgâh hareketliliği konusunda Türkiye'ye ilişkin çalışmaların yurt dışındakilere göre nispeten az sayıda olduğunu belirtmek mümkündür. Bunun yanında hâlihazırda var olan araştırmalarda da hareketliliği sınırlı düzeyde ölçüldüğü anlaşılmaktadır. Günümüze kadar yapılan yayınlar, çoğunlukla şehir bölge plancıları tarafından gerçekleştirilmiştir (Yirmibeşoğlu, 1997; Kocatürk, 2003; Kocatürk ve Bölen, 2005; Şenyapılı, 2006; Kellekçi ve Berköz, 2006; Uzun, 2006; Berköz, 2008; Karahan, 2008; Akay, 2011). Bunun yanında sosyologlar da hareketlik konusunu doğrudan veya dolaylı olarak incelemişlerdir (Demir, 1998, 1999; Uysal, 2002; Alver, 2007; Firidin-Özgür, 2006). Coğrafyacılar ise kent içinde ikametgâh hareketliliğini, daha ziyade kuramsal yönüyle ele almışlardır (Tolun, 1980; Hayır, 2009; Özgür ve Yasak, 2009; Özgür, 2009).

Hareketlilik konusuna ilişkin araştırmalar arasında ilk dikkat çekeni Yirmibeşoğlu'nun (1997) yaptığı tez çalışmasıdır. Araştırmada, hızlı bir gelişim ve değişim sürecinde olan İstanbul'da konut talebi, hanehalkı hareketliliği ve hanehalkının farklı sosyo-ekonomik yapısına bağlı olarak kentsel alanlarda yer seçimi davranışı ortaya koyulmuştur. Tezde ayrıca farklı iskân alan yer seçim modelleri gözden geçirilerek kavramsal ve kuramsal bir ereve oluşturulmuştur. Yine İstanbul metropolü ile ilgili yapılan bir diğer çalışmada, hanehalkı ve konut pazarı dinamiklerinin bütünüleşik modelde değerlendirilmesi yapılarak konut talebinin nasıl yönlendiği sorusunu “Konut Kariyeri” kavramı ekseninde cevaplar aranmıştır (Karahana, 2008). Özellikle konut kariyeri kavramı, konut hareketliliği, konut talebi ve konut pazarı bağlamında ele alınmıştır. Bu alışma, kent içi ikametgâh hareketliliği sürecini anlamaya yardımcı olması yönüyle önemli bulunmuştur. Türkiye'de kentsel alanlarda yer değiştirmenin tespitine yönelik bir diğer çalışmada ise hanehalkının konut ve iş yeri tercihlerinin, özellikle ulaşım bağlamında nasıl sekillendiğini incelenmiştir (Marın ve Altıntaş, 2004). Marın ve Altıntaş (2004), ulaşımın bireylerin konut ve iş yeri seçimini nasıl etkilediğini analiz etmiş ve aynı zamanda sanayi faaliyetlerinin kurulduğu yerler ile bireylerin konut seçimlerinin ulaşımı ne derecede yönlendirdiği sorularına cevap bulmaya çalışmıştır.

şehir ve bölge plancıların hareketliliğe yaklaşım tarzında zamanla bir değişim ve gelişim gözlenmektedir. Örneğin, Kayseri kenti için yapılan bir araştırmada, hanehalkı nitelikleri yanında konut ve semt karakteristikleri, yoğunluk özellikleri ve memnuniyet eksenli hareket kararının konut yer seçimi üzerine etkisi incelenmiştir. Çalışma, ayrıca batıda ortaya çıkan kentsel alanlarda konut seçim tercihlerine yönelik oluşturulan modellerin, Türkiye ölçeğinde hızlı bir değişim gösteren bir kentte

uygulamadaki yansımalarının nasıl olduğunun ortaya konulması bakımından da önemli bulunmaktadır (Kocatürk, 2003; Kocatürk ve Bölen, 2005, Özcan-Kocatürk, 2006).

Kent içi ikamet hareketliliği ile ilgili önemli sayılabilecek araştırmalardan bir diğeri Tansı Şenyapılı'nın (2006) Ankara örneğinde yaptığı projedir. Çalışmada, 1990 planında öngörülen ve alt yapısı hazırlanan Ankara'nın batı yönlü oluşturulan iki önemli ulaşım aksının meydana getirdiği ikametgâh hareketliliğinin coğrafi yönü ve sosyal topografya özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylece araştırmada, akslara doğru meydana gelen konut hareketliliğine katılanların sosyo-ekonomik özelliklerinin farklılığı ve desantralizasyon olgusunun kentsel alanda başlattığı hareketliliğe ait bilgiler sunulmuştur. Bu çalışma kendisinden sonraki çalışmalara metodolojik olarak yol göstermesi bakımından oldukça önemli bir eserdir. Ankara kenti özelinde kent içi nüfus hareketlerinin tartışıldığı başka bir çalışmada ise kentin sosyal durumu kısaca açıklanarak, kent içi hareketliliğinin nedenleri kentsel dönüşüm ekseninde tartışılmıştır (Dündar, 2002).

İkametgâh hareketliliği süreçlerinin tespiti ve hareketliliğin nedenlerine işaret eden çalışmalar da mevcuttur (Çubukçu ve Girginer-Akdeniz, 2006; Kellekci ve Beköz, 2006; Berköz, 2008). Özellikle 'insan-konut ilişkisi' düzeyinde ve memnuniyet ya da memnuniyetsizliğe vurgu yapan bu çalışmalarda, toplu konut uygulamalarının bireylerin konuttan beklenti düzeyleri ile halihazırdaki durumu arasındaki karşılıklı analizleri yapılmıştır (Çubukçu ve Girginer-Akdeniz, 2006). Konut, konut çevresi ve korunaklı tek aile konutlarının bireysel ihtiyaçları karşılama düzeyleri de aynı zamanda memnuniyet-kalite yaklaşımında tartışılmıştır (Kellekci ve Berköz, 2006; Berköz, 2008).

İkametgâh hareketliliği literatüre katkısı olması bakımından sosyologlar da kent içi göç ve nüfus hareketliliği süreçlerini irdelenmişlerdir. Ankara ile ilgili yapılan bir araştırmada bireylerin kentsel alanlardaki göç davranışları banliyöleşme bağlamında incelenmiştir (Demir, 1999). Çalışmada, banliyöleşme süreçlerinin kent içi göçü ortaya çıkardığı ve bunun semtlerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile bireylerin fiziksel ve toplumsal çevre algısını nasıl etkilediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Kent içi nüfus hareketliliğini ortaya koyan bir diğer çalışmada Konya kenti ile ilgilidir. Araştırmada, kırdan kente göç edenlerin ekonomik seviyelerindeki artışa paralel olarak daha üst gelir gruplarının bulunduğu mahallelere yöneldikleri belirlenmiştir (Uysal, 2002). Çalışmada aynı zamanda bireylerin kent içinde nüfus hareketliliğine katılma oranları belirlenmiş ve kent içinde yer değiştirmek istenmesinde, bulundukları ortama ait sosyal ve fiziksel çevreye bakış açıları ile ekonomik nedenlerin öne çıktığı sonucuna varılmıştır. Kent içinde hareketliliği etkileyen nedenler arasında gösterilebilecek bir konu olan mekânsal ayrışma ve kent içinde konut farklılaşma süreçlerini iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Konya örneğinde yapılan bir diğer çalışmada konutsal ayrışmanın site kültürü ve rezidans anlayışı ile pekiştiği saptanmıştır (Alver, 2007). Firidin-Özgür (2006) İstanbul ile ilgili çalışmasında, mekânsal ayrışma neticesinde oluşan yeni konut çevrelerinin kent içinde yer değiştirme süreçlerini etkilediğine vurgu yapmıştır.

Türkiye’de coğrafyacıların kent içinde ikametgâh hareketliliğine ilişkin çalışmalar içerisinde Denker’in (1980) yayını, ilk olma özelliğindedir. Çalışmada, kuramsal olarak davranışsal coğrafya ekseninde uluslararası literatür değerlendirilerek tartışılmıştır. Ayrıca yayında, Wolpert ile Brown ve Moore’a atfen bireylerin karar verme davranışlarının çevresel sonuçları üzerine geliştirilen

modellere vurgu yapılmıştır. Ampirik olarak ise Hayır (2009), İstanbul-Beylikdüzü örneğinde kentin merkezden çevreye doğru göç süreçlerini nicel olarak analiz etmiştir. Bu konuda önemli diğer bir çalışmada ilk defa göç, ikametgâh hareketliliği ve yeniden yerleşme ile ilgili literatür gözden geçirilmiş ve kent içi ikametgâh hareketliliği konusunda kuramsal bir çerçeve sunulmuştur (Özgür ve Yasak, 2009). Aynı şekilde Özgür'ün (2009) bir diğer çalışmasında, ikametgâh memnuniyeti ve ikametgâh hareketliliği hakkındaki literatürü gözden geçirmekte ve ikametgâh hareketliliği ile ikametgâh memnuniyeti arasındaki ilişkileri anlamak üzere bağlamsal bir çerçeve sunmaktadır.

1.2.2. Araştırma Alanıyla İlgili Çalışmalar

Tezimizin araştırma sahası olan Uşak kenti ile ilgili yapılan çalışmalar, ağırlıklı olarak kentin tarihi (Tümer, 1971; Tutsak, 1998; 2001; Solak, 2002; Çakmak, 2008) coğrafyası (Özav ve Kara, 1998; Bilgen, 2001; Çetin, 2001), ekonomisi (Kaygalak, 2011), jeolojisi, turizmi, kentleşme ve çevre sorunları (Demirarslan, 2001; Koçhan, 2013) ile mimarisi üzerine yapılmıştır. Bu kısımda incelenen önceki çalışmalar arasından, sadece Uşak'ta kent içinde yer değiştirmeyi ve kentleşmeyi anlamaya katkısı olanlar ele alınmıştır.

Uşak kentinin nüfus ve yerleşme tarihini irdelemesi bakımından Tümer'in (1971) yaptığı çalışma oldukça önemlidir. Çalışmada, Uşak kentinin Roma döneminden günümüze kadarki yerleşme süreci incelenmiştir. Özellikle de kentin, Bizanslılar, Selçuklular, Germiyan Beyliği ve Osmanlı dönemindeki sosyo-ekonomik ve fiziki durumu ortaya koyulmuştur. Buna karşılık Tutsak (1998; 2001) ve Solak'ın (2002) yaptığı araştırmalarda ise kentin, daha ziyade Osmanlı'nın son dönemleri ve

Cumhuriyet sonrası tarihsel gelişim özellikleri irdelenmiştir. Bu çalışmalarda da Cumhuriyetin ilanında sonra kentin ekonomik yapısı, yerleşim alanları ve iş sahalarındaki mevcut durumu ortaya çıkarılmıştır (Tutsak, 1998; 2001; Solak, 2002). Araştırma alanının iktisadi tarihini ele alan Çakmak'ın (2008) yapmış olduğu tez çalışması, bir diğer tarihsel veri kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, 20. yüzyılda Uşak kentinde kurulan iplik fabrikalarının sanayileşme ve kentleşme sürecine etkileri üzerinde durulmuştur. Mevcut demiryolunun, İzmir-Ankara karayolunun ve İzmir limanının sağladığı ulaşım olanaklarının kentte özellikle tekstil başta olmak üzere farklı iş kollarının gelişmesine imkân sağladığı vurgulanmıştır (Çakmak, 2008).

Bilgen'in (2001) Uşak kentine ilişkin yapmış olduğu ve tez çalışmamıza da öncelikli bir referans olan araştırması, kent coğrafyası metodolojisiyle nüfusun değişimi ve kentin alansal yayılışını belirtmesi yönüyle önemli bulunmuştur. Araştırmada, Uşak kentinin cumhuriyet öncesi ve sonrası kentsel gelişimi ve kent içi arazi kullanımı gösterilmiştir. Kentin bu günkü yapısı, fonksiyon alanlarının dağılımı ve kentin etki alanı detaylı olarak ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada, Uşak'ta kentleşmenin bu güne kadarki gelişimini ve kentin büyümesini sağlayan çeşitli ekonomik faaliyetleri ayrı ayrı değerlendirilerek bu faaliyetlerin özellikleri irdelenmiştir (Bilgen, 2001).

Çetin'in (2001) araştırmasında, Uşak kentinin nüfus gelişimi ve kentteki nüfus hareketlerine yer verilmiştir. Çalışmada kentin il merkezi olduğu 1953 yılına kadar nüfus artış oranını düşük olduğu fakat bu tarihten sonra 1997 yılına kadar nüfus artış oranında ciddi bir artışın yaşandığı vurgulanmıştır. Bu durumun oluşmasında kentin, ulaşım güzergâhları üzerinde yer alması ve kentsel

fonksiyonların zaman içinde gelişmesinin etkili olduğu savunulmuştur (Çetin, 2001). Benzer şekilde Özav ve Kara'nın (1998) çalışmasında kentin fiziki ve beşeri coğrafyasına ait genel değerlendirmeler bulunmaktadır. Araştırma sahasının sanayi coğrafyası özelliğini inceleyen Kaygalak'ın (2011) tez çalışması ise Uşak'ta sanayi kümelenmesi bağlamında niteliksel ve niceliksel gelişimine vurgu yapmaktadır. Son olarak Koçan'ın (2013) Uşak kentiyle ilgili yaptığı çalışmada, kentsel alan kullanımı ve kentsel dönüşümün irdelenmesi bakımından önemli bulunmuştur. Nitekim çalışmada, Uşak kentsel alanını belirli bir zaman diliminde geçirmiş olduğu değişimin peyzaj ekolojisi bağlamında analitik bir değerlendirilmesi yapılmıştır (Koçan, 2013). Ayrıca çalışmada, Coğrafi Bilgi Sistemleri içinde yer alan programlar yardımıyla elde edilen veriler ışığında Uşak kentinin, 1954-2004 yılları arasında sürekli büyüdüğü saptanmıştır.

1.3.Temel Kavramlar

Göç (Migration): Kent içi ikametgâh hareketliliği konusunu incelenmeden önce hareketlilik ve göç kavramlarının ayırımına vurgu yapmak gerekmektedir. Bazı yayınlar, göç ve ikametgâh hareketliliği konularının birbirilerinin aynısı olduğu veya hareketliliğin göç kavramının bir parçası olduğu kanısı üzerine şekillenmiştir. (Brown, ve Moore, 1970; Mccracken, 1973; Dündar, 2002; Clark ve Withers, 2007). Buna karşılık bir çok çalışmada ise hem tanım hem de metodoloji bakımından bu iki kavramın ve konunun temel birtakım farklar ile birebirinden ayrıldığı görüşü hakimdir (Rossi, 1955; Gilmour, 1969; Sabagh vd., 1969; Speare, 1974; Clark ve Onaka, 1984; Clark vd., 1986). Dolayısıyla göç konusu ile hareketlilik kavramının mantığını anlama noktasında bu kavramları tartışma gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Şüphesiz ki göçün doğasını ve işleyişini çözümlemek kentsel alanlardaki yer değiştirmeleri anlamaya da yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Birden çok göç tanımı vardır ve tanım konusunda bilim adamlarının ortak bir noktada uzlaştığını belirtmek mümkün değildir. Tanımlardaki çeşitliliğin oluşması göçün çok bileşenli, çok nedenli, farklı zamanlarda ve farklı kültürel ortamlarda ortaya çıkması ile ilişkilendirmek mümkündür. Ayrıca göçün birçok disiplin tarafından araştırma konusu olarak ele alınması ve dolayısıyla her bilim kavrama, kendi penceresinden anlam yüklemesi farklılığı ortaya çıkartan diğer bir etkidir. Göç konusu, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, sağlık bilimleri ve psikolojinin inceleme alanını oluşturmaktadır. Bu nedenle göçün tanımlarını belirtmekle birlikte tanımlarda geçen anahtar kelimelerin üzerinde durmak konunun anlaşılması açısından daha yararlı olmaktadır. Göçü açıklamada; neden-sonuç, mekân, zaman, mesafe, konut, sosyo-kültürel durum, ekonomik süreçler gibi kavramların temel prensip olarak kabul gördüğü anlaşılmaktadır.

Göçle ilgili yapılan değerlendirmeler incelendiğinde ortak paydanın uzun mesafeli yer değiştirme üzerine biçimlendiği görülmektedir. Nitekim çok sayıda bilimsel araştırmada ortak bir bakış açısıyla göç, bir alansal üniteden diğerine (bir yerden başka bir yere) insan hareketi, yer değiştirmesi olarak ele alınır (Roseman, 1971; DeJong, 1994; Faist, 2003; Weeks, 2002). Bu kavram, bir uçtan diğer uca fiziksel mekân üzerinde, geniş ölçüde bir devamlı oturma yeri (ikametgâh) değişikliği ile ilişkilendirilir. Hareket mesafesine dayanan çeşitli özellikleriyle göç, kesintisiz bir mesafe boyunca devam ettiği varsayılan kapsamlı bir kavramdır. Göçe ilişkin olarak geçilen idari sınır esas alınarak oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirmeyi esas alan betimlemeler de vardır (Tümertekin ve Özgüç; 1998).

Göç başka bir tanımda, bir yerde yaşayanların kendi özgür iradeleriyle yaşam yerlerini, uzun süreler için başka yerlerde yaşamak üzere değiştirmeleri ve yeni yaşam yerlerine uyum sağlama süreci olarak da ifade edilmektedir (Tekeli, 2006: 69).

Göç, fiziki bir mekân değişikliği olduğu kadar sosyo-ekonomik etkinliklerin tümünü bir yerden başka bir yere taşıma süreci olarak da düşünülmektedir. Örneğin bazı bilim insanları, göçün, sosyal boyutuna dikkati çekerek göçün bir toplumdan başka bir topluma yapıldığı üzerinde durur (Jackson, 1986). Dolayısıyla göç, yer değiştiren kişi açısından yeni çevreye uyum sağlama süreci ve kabul eden toplumun da göç edene karşı toplumsal bir cevap verme süreci olarak da ifade edilmektedir.

Göçün nasıl, neden meydana geldiğini, işleyiş tarzını ve süreçlerini, anlamaya yönelik çeşitli teoriler ileri sürülmüştür. Bunlar içerisinde en yaygın olanlar göçün nedenleri üzerine olan teorilerdir. Fayda-maliyet teorisi, beklenen gelir yaklaşımı ve kesişen fırsatlar teorisi gibi yaklaşımlar göçlerin büyük bir kısmını ekonomik nedenlerle açıklamışlardır (Yalçın, 2004). Buna karşın “itme-çekme teorisi” ile Lee, göç sürecinde yaşanan yerle gidilecek olan yer arasındaki olumlu ve olumsuz faktörlerin çok etkili olacağını savunmuştur (Lee, 1966). Zelinsky ise toplumun gelişmişlik seviyesi ile göç davranışı arasında doğrudan bir ilişki olduğu üzerinde durmuştur. (Newman, ve Matzke, 1984). Zelinsky, toplumu, modern öncesi ile gelecek ileri gelişmiş seviye arasında 5 kategoriye ayırmıştır. Böylece her seviyede toplumların göçü farklı şekillerde yaşayacaklarını vurgulamıştır (Newman, ve Matzke, 1984; 182). Göç ile ilgili bir diğer teori, “ağ (network) teorisidir. Bu teoride göçe ilk başlayanlardan kendilerinden sonrakilerle kurdukları sosyal ağlar ile göçü hızlandırır. Böylece sosyal bağlantılar şeklinde oluşan ağlarla göç yaygınlaşır (Yalçın, 2004; 50). Geçmişten günümüze Türkiye’de ve dünyada coğrafyacılar, göç

konusuna nüfus coğrafyası kapsamında eğildiler ve birçok çalışmaya altık oluşturacak eserler meydana getirdiler (Darkot, 1954, 1961; Tanoğlu, 1966; Tümertekin, 1968, 1972, 1977, 1998; Lewis, 1982; Clark, 1982; Newman, ve Matzke, 1984; Doğanay, 1991; Özgür, 1995, 1999; Weeks, 2002; Hornby ve Melvyn, 2002; Mutluer, 2003). Öyle ki göçün nüfusun alansal dağılışı hızlı şekilde değıştirebilen bir özelliğinin olması konunun önemini artıran bir unsur olmaktadır.

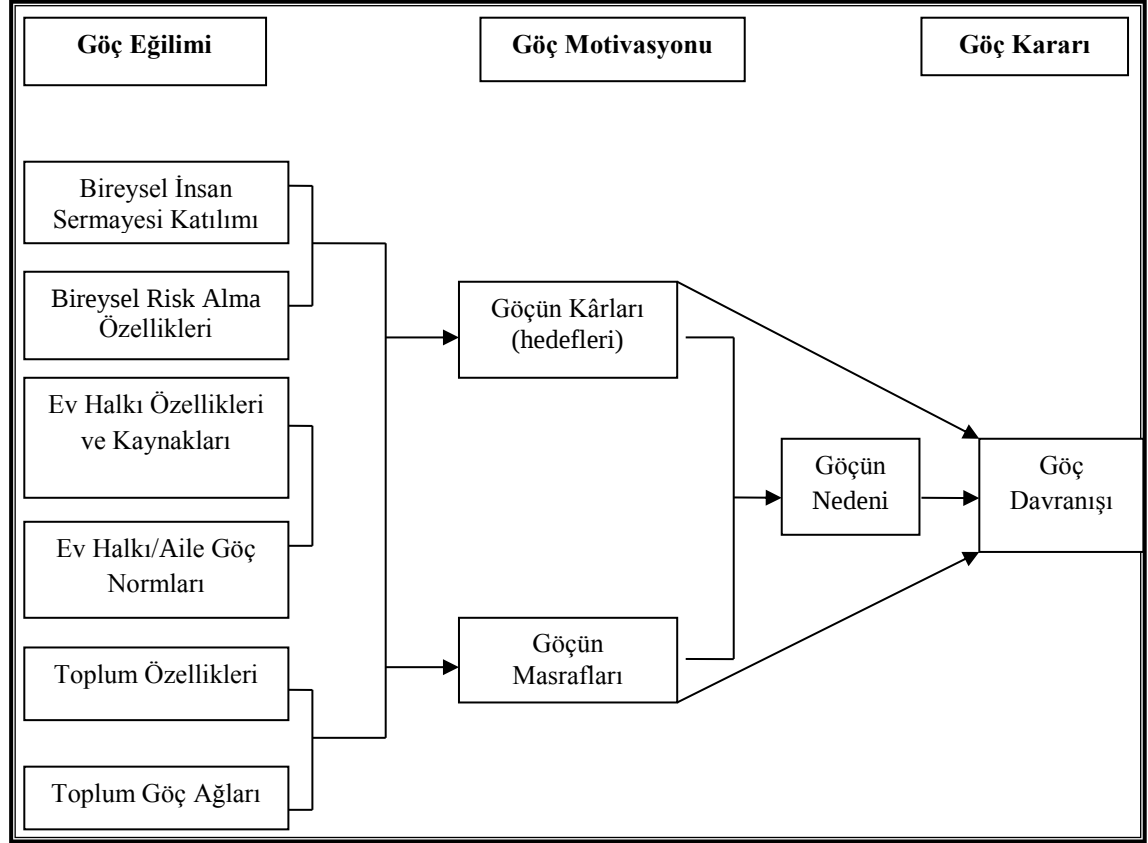
Coğrafi çalışmalarda, göçün coğrafi yönü, mekânı şekillendirme biçimi ve mekândan etkilenme durumu incelenmeye çalışılır. Coğrafyacılar diğeri disiplinlere göre göçü, sosyolojik bir olgudan çok mekânsal örüntüyü ortaya koyma şeklinde ele alır. Yani göç ile mekân arasında nasıl bir ilişki olduğunu tespit etmeye yönelik bir bakış açısı öncelikli hâl alır. Genel olarak göçle ilgilenen bilim dalları şu soruların cevaplarını bulmaya çalışmaktadır (Guinness, 2002):

- Göç neden meydana gelir?
- Kim göç eder?
- Göçün çıkış ve varış merkezlerinin görünümü ve her ikisi arasındaki göç akımı nedir?
- Göç edenlerin geldikleri yerlerde, grup ve toplumdaki etkileri nelerdir?
- Göç edenlerin gittikleri yerlerde, grup veya toplumdaki etkileri nelerdir?

Göç sürecini kuramsallaştıran yazarlardan birisi de Weeks'tir. Weeks çalışmasında, De Jong ve Fawcett'ten geliştirilerek göç sistematığını izah etmeye çalışmaktadır. Buna göre göç süreci genel olarak göçe eğilim, belli bir yere göç

motivasyonu ve göç etmeye kesin karar şeklinde üç ana aşamaya (Şekil 1.1) sahip olarak düşünülmüştür (Weeks, 2002).

Şekil 1.1. Göç sürecinde karar verme modeli

Kaynak: Weeks, 2002.

Göç süreci, yaşadıkları toplumun temsil ettiği kültürü ve toplumun bir parçası olan bireyler ve hanehalkıyla başlar. Bireyin kendi özellikleri kadar toplumun sosyo-kültürel özellikleri de göçte önemlidir. Şekil 1’de gösterildiği üzere, modern dünyada göçü açıklamada en önemli değişkenlerin başında insanlar ve kaynaklar arasında var olan yerel ilişkilerin azalması gelmektedir (itici faktörler). Devamında göçün hızını artıran gidilecek yer ile ilgili fırsatların yani çekici faktörlerin varlığıdır. Bu ikili etkileşim yeni göç davranışlarını meydana getirmektedir. Göç ile ilgili dikkat

çekici bir durum ise, daha ucuz ve daha hızlı ulaşım ve iletişim imkânlarının artması ile insanların potansiyel olarak gidebilecekleri bir yerleşim hakkındaki bilgilerini artırmasıdır. Bu durum bireylerin, yer değiştirmedeki riskleri fark etmelerini kolaylaştıracağından göç etme kararı tersine de çevrilebilmektedir.

İkametgâh Hareketliliği/Kent İçi Hareketlilik: Bazı araştırmacılar tarafından göçün yerel düzeyde bir tipi olarak kabul edilen (Freeman ve Sunshine, 1976; Roseman, 1971) kentsel alanda, hanehalkının bir ikametgâh adresinden bir diğerine olan kısa mesafeli hareketi olarak tanımlanabilir. Bireysel düzeyde her ne kadar kent içi hareketlilik, uluslararası, bölgeler arası, iller arası hatta il içindeki hareketlerden daha kısa mesafede yer değiştirmeye neden olsa da daha yaygın bir hareket tipi olarak kabul görür (Baker, 2003: 35).

İkametgâh hareketliliği süreçlerinin anlaşılması için kentlerin geçirmiş olduğu sosyo-mekânsal değişimin iyi irdelenmesi gerekmektedir. Kentler, diğer yerleşim birimleri içinde fazla ürünün hizmete dönüştüğü, arz-talep dengesinin merkezileştiği yerlerdir (Tümertekin, Özgüç; 1998). Her dönemde lokal olarak farklılıklar gösterse de üretim ve tüketim organizasyonu sürekli kentlerde meydana gelmektedir. Böylelikle kentler mekân üzerinde merkezi yer olma özelliğine sahip olmaktadır. Bu merkezi özellik sonucunda nüfus birikim süreçleri hızlanmış ve kent merkezlerinde, işyerlerinde toplanma meydana gelmiştir. Bu durum devam ettikçe nüfus ve özellikle de çalışan nüfusta önemli artışlar da beraberinde gelmektedir. Daha sonra kent merkezlerinin çevreye doğru genişlemeye başladığı bir döneme geçilmiştir. İkametgâh hareketliliği sürecine ilişkin literatür, günümüzde genelde iki ana eksen üzerinde gelişme göstermektedir. Bunlardan birincisi ikametgâh hareketliliğinde

denge yaklaşımıdır ki, bu yaklaşım, hanehalkının oturduğu konut ve çevresinden oluşan ikametgâh demetinin yararlılığının, kar-zarar ilişkileri göz önüne alınarak, potansiyel ikametgâh demetleriyle karşılaştırmasını esas alan bir kuramsal çerçeveye sahiptir (Clark vd., 2006: 325). Başka bir deyişle ekonomistler, ikametgâh yerindeki bir değişikliği, maddi olarak karşılanabilirlik sınırlaması içinde, tüketim dengesini sağlama çabasının bir kanıtı olarak göstermektedirler (Huang ve Deng, 2006: 625).

Çizelge 1.1. Taşınma nedenlerine göre ikametgâh hareketliliği sınıflandırması

HAREKET		
İSTEĞE BAĞLI		İSTEM DIŞI
DÜZENLENMİŞ	UYARILMIŞ	ZORUNLU
KONUT	İŞ / ÇALIŞMA	KONUT
Mekân	İş değişikliği	Tahliye
Kalite/Plân	Emeklilik	Kazalar
Bedel	YAŞAM DÖNGÜSÜ	Felaketler
Tasarruf hakkı değişikliği	Hanenin oluşumu	SEMT
SEMT	Hanenin dağılması	Kentsel yenileme projeleri
Kalite	Hane büyüklüğündeki değişim	Büyük alt yapı-imar çalışmaları
Fiziksel çevre		Çevresel tehlikeler ve felaketler
Sosyal bileşim		
Kamu hizmetleri		
ERİŞEBİLİRLİK		
İşyerine		
Alış veriş yerlerine/okullara		
Aile/arkadaşlara		

Kaynak: Clark ve Onaka, 1983: 50.

İkametgâh hareketliliği yaklaşımlarının ikinci eksenini memnuniyetsizlik yaklaşımıdır ki, buna göre hareketlilik, oturulan konut ve konutun bulunduğu semt

özelliklerinin etken olduğu memnuniyetsizliğin bir sonucudur. Bu konudaki literatürde, halen oturan ikametgâh çevresinin, hanehalkının ürettiği stres veya memnuniyetsizlikle etkileşim halinde olduğu vurgulanmakta, ikametgâh demetinden memnuniyetsizlik belirli bir eşiğe ulaştığında, hanehalkının ikametgâh hareketliliğini doğurabilecek bir arayış sürecine girdiği belirtilmektedir (Clark vd., 2006; Galster, 1987).

Bu noktada dengesizlik ve memnuniyetsizlik yaklaşımları arasında bir paralellikten de söz edilebilir ki bu yaklaşımlar (stres ve memnuniyetsizlik modelleri ile konut dengesizlik modeli) var olan ve istenilen özellikler arasında bir değerlendirme yapmayı gerektirir. İkametgâh hareketliliği konusundaki ilk sınıflandırma çalışması, Clark ve Onaka (1983) tarafından yapılmıştır. Bu sınıflandırmada taşınma (veya hareket) seçim düzeyine göre; isteğe bağlı ve istem dışı olarak, daha sonra da bir alt kategoride; düzenlenmiş, uyarılmış ve zorunlu hareketler olarak ayrılmıştır (Şekil 1.2).

Düzenlenmiş hareketler, gönüllü olarak gerçekleştirilirler, kullanılan ev ve ikametgâh çevresinin özellikleri veya çevredeki mal ve hizmetlere, sosyal ağlara erişebilme gibi ikametgâh demetinin niteliklerinde değişiklik isteği tarafından motive edilirler. Bu hareketler, bir bakıma mevcut koşullar ile istenilen özelliklerin uyumsuzluğuna hanehalkının bir cevabı olarak görülebilir. Düzenlenmiş hareketler, yüksek seçenek düzeyine sahip kimselerin, konutlarının ve yaşadıkları çevrenin değerini arttırma ve iyileştirme çabalarına yönelik hareketlerdir. Uyarılmış hareketler, birey ve hanehalkı tarafından veya olayların içinden çıkılmaz bir hâl almasıyla ortaya çıkan çeşitli kararlar nedeniyle, bir bakıma zorunluluk halini alan, fakat zorunlu olmayan hareketlerdir. Başka bir yere yeniden yerleşme, taşınmaya

karar verenlerin ekonomik durumlarının ve yaşam döngüsü aşamalarının bir sonucudur. Uyarılmış hareketlilik bir ara yüzeydir ve hanehalkıyla ilgili olaylar nedeniyle gerçekleşen bu hareketler, zorunlu hareketlerden farklıdır.

Zorunlu hareketler, taşınan kimselerin denetleyemediği veya seçme şansının olmadığı etkenler sonucunda ortaya çıkarlar. Bu tip hareketler ile ev sahipliği veya kiracılık (lojmanlarda oturan kamu kiracıları dâhil) durumunu yansıtan konut tasarruf hakkı (mülkiyet) arasında kuvvetli bir bağdan söz edilebilir. Kiracılar, sözleşme istikrarsızlığı, kira artışı, ev sahibinin konutu kullanma isteği gibi nedenlerle zorunlu taşınanların çoğunluğunu oluştururlar (Clark ve Onaka 1983). Bunlara ek olarak ekonomik ve fiziksel sıkıntılar, genç olma gibi kiracıların konut sahibi olmasına engel olan özellikler de zorunlu hareketlere katkı yapar.

Diğer taraftan zamanla eskiyen kentsel alanların yenilenmesi, gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan gecekondu türü yapılaşmaların ortadan kaldırılarak düzenli bir kentsel görünüm sağlama veya kentlerin ulaşım ağlarını genişletme, köprüler, parklar, meydanlar ve diğer ortak kullanım alanlarını oluşturma çabaları gibi nedenlerle gerçekleştirilen kentsel yenileme ve büyük imar projeleri zorunlu taşınmalarda etkindir. Konutların yıpranmışlığının yarattığı yıkılma tehlikeleri, yangınlar ve doğal afetler (deprem, sel, toprak kayması vb.) de sayıları artırılabilen bu zorunlu hallerin diğer örnekleridir.

Ortaya konulan sınıflandırma, özellikle üç hareket tipi arasında ayırt edilebilen bir etmen olarak motive edici nedenleri yansıtmaları bakımından yararlı olabilir. Düzenlenmiş hareketler, çekici etmenlere bağlı olan konut ve semt kalitesi, aile ve arkadaşlara yakın olma gibi ikametgâh konumunun olumlu görünümünü en üst düzeye çıkarmayla ilgili yer değiştirmelerdir. Buna karşılık zorunlu olarak bir

başka yere yerleşmede itici etmenler egemendir. Düzenlenmiş, uyarılmış ve zorla motive edilmiş hareketler, sırasıyla istek, niyetlenme ve davranış aşamalarıyla karar verme süreci geçirirler.

İkametgâh/Konut (Residential/House) ve Hanehalkı (Household): Tez çalışmasının temel çerçevesini oluşturan ikametgâh hareketlilik çalışmalarında konuta ait özellikler önemli değişken olarak ortaya çıkmaktadır. Konutun yaşı, büyüklüğü ya da büyüklük algısı, oda sayısı, mülkiyet durumu, alan kullanımı gibi birçok faktör hareketlilik sürecini şekillendirici değişkenler olarak görülebilir. Bu nedenle hareketlilikle ilgili araştırmalar için konut ve hanehalkı kavramlarına incelemenin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Konut kavramı ve bunun üzerine yapılan araştırmalar interdisipliner bakış açısı ile ele almak zorunlu olmaktadır. Çünkü konut ve ikametgâh kavramı çok boyutludur ve coğrafya, sosyoloji, şehir ve bölge planlaması, mimarlık, ekonomi, tarih gibi birçok alan bu konu üzerine tanımlamalar ve yaklaşımlar geliştirmektedir. Konut, “bir ya da birkaç ev halkı için yapılmış ve insanın yaşaması için zaruri temel gereksinimleri içinde bulunduran barınak” (Keleş, 1998; 89) gibi temel bir tanım yapmak mümkündür. Burada ana vurgu insanoğlunun en öncelikli gereksinimlerinden bir olan barınma hususudur. Konut, bu tür ihtiyaçlara cevap niteliğinde fiziksel olarak ifade edilen barınma ve ikamet edilen yerler olarak kavramlaşır. Bazı tanımlamalarda ise ikamet edilen yeri yani konutu, fiziksel bir mesken olarak ele aldığı gibi sosyal, psikolojik, kültürel unsurların bir parçası şeklinde de ele almaktadır (Murdie, 2004). Başka bir görüşe göre ikametgâh alanları olarak konutun, bireysel yaşamın önemli bir bölümünü oluşturan ve kişiye ait

mahrem nitelikleri taşıyan alanlar olduğu savunulmuştur (Eriç, vd., 1986). Genel olarak Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) konutu ile ilgili çalışmalarında sağlıklı konut ve çevresine ait dört temel belirleyiciden bahsetmektedir (Braubach, 2007:385).

Bunlar:

- a. Güvenli bir sığınak ve barınak olarak yuva
- b. Fiziksel barınak olarak bina
- c. İkametgâh yeri çevresinde sosyal ortam olarak semt/ topluluk
- d. Oturma yerinin fiziksel alt yapısı olarak mevcut konut ve ikametgâh çevresi.

Konutun fiziksel özelliklerinin yanında diğer sosyo-psikolojik niteliğinden söz edilirken karşımıza hanehalkı (household) kavramı çıkmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'na (TÜİK) göre hanehalkı, aralarında aile bağları bulunsun bulunmasın aynı konutu paylaşan bir veya birkaç kişiden oluşan grup şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı şekilde Kemeny, (1992) belirli bir adreste yaşayan kişi ya da kişilere hanehalkı olarak ifade etmektedir. Burada esas olan aynı ortak evi paylaşan kişi ya da kişilerin olmasıdır ve konut araştırmalarının bir kısmı da hanehalkı ve konut kavramına dayandırılır.

Konut Çevresi / Mahalle veya Semt (residential environment /neighbourhood): İkametgâh ve ikametgâh çevresi üzerine yapılan araştırmalarda standart bir kavramsal tanım üzerinde durulmamaktadır. Aslında kavramın, ikametgâh hareketliği bağlamında oldukça önemli bir yeri vardır. Çünkü bireylerin çevre algısı ile kentsel alanlarda hareketliliğe katılma oranları arasında hatırı sayılır bir ilişki kurmak mümkündür. İkametgâh çevresine ait özellikler ve bu özelliklerdeki

farklılık sosyo-mekânsal ayrışmayı da beraberinde getirmektedir. Konut alanlarındaki bina dokuları, semtin görsel durumu kadar, sosyal ve kültürel özelliklerde ayrışmayı anlamlı hale getirmektedir. Bu yüzden ikametgâh çevresine ait bütün unsurların iyi analiz edilip irdelenmesini gerekli kılmaktadır.

İkametgâh (konut) çevresi, “aynı özellikleri gösteren, diğer bir deyişle birbirine benzer insanların kümелendiği ve diğerlerinden ayrıştığı coğrafi ve toplumsal çevre anlamına gelmektedir” (Demir, 1998; 9). Tanımdan da anlaşılacağı üzere konut çevresinin mekânsal yönü olduğu kadar, sosyo-kültürel yönü de vurgulanır. Bazı çalışmalarda daha spesifik bir konu olan yakın ikametgâh çevresi, hanehalkının yaşamının büyük bir kısmını, özellikle de ev hanımları, yaşlılar ve çocukların yaşantılarının önemli bir bölümünü geçirdikleri yer olarak gösterilir (Baker, 2003). Konutun duvarları ötesinde, oturulan semtin fiziksel kalitesine yönelik çok sayıdaki değişken, ikametgâh/konut çevresi algılamasında merkezi role sahiptir (Baker, 2003: 69). Bu değişkenlerden cadde, sokak ve yaya kaldırımlarının fiziksel durumu ve temizliği, araç trafiği ve park sorunu; düşük konut (nüfus) yoğunluğu; ticari ve endüstriyel iş yerlerinin işgaline uğramamışlık; iyi bir alt yapı, bir bölgeyi hoş kılan ve ferahlık hissi uyandıran yerel güzellikler, görünüm ve hava kalitesi ikametgâh çevresini belirleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Sabagh vd., 1969; Brown ve Moore, 1970; Fried, 1982; Loo, 1986; Dökmeci vd., 1996; Amerigo ve Aragones, 1997; Bender vd., 1997; Türkoğlu, 1997; Kocatürk ve Bölen, 2005; Çubukçu ve Girginer, 2006; Kellekci ve Berköz, 2006).

Bunlara ek olarak, çeşitli araştırmalarda karmaşa ve gürültünün olmayışı, başka deyişle sessizlik ve sakinliğin ikametgâh çevresi algısını etkilediği saptanmıştır (Braubach, 2007). Konutun bahçe duvarları ötesinde semtin fiziksel kalite

algılamaları çok farklı yollarla ölçülebilir. Ancak kullanılan değişkenler (temiz cadde ve sokaklar, yeşil alanlar, gereksiz ticari işgaller karışıklık sessizlik) ne olursa olsun semtin fiziksel kalitesine ilişkin tüm hususlar ikametgâh çevresi içerisinde değerlendirilmektedir (Baker, 2003; 69).

Konut çevresi kalitesinde en büyük etki, hane halklarının konut değiştirmelerinde kent/yöre(alt)kent geçişlerinde olmaktadır. Bölgesel farklılık olmakla birlikte sağlıklı bir konut çevresinin beş ortak özelliği vardır.

- 1) Paylaşılan çevrenin fiziksel özellikleri
- 2)Sağlıklı çevreler (ev, iş, okul veya rekreasyonel alanların fonksiyonelliği ve koşullarının iyi olması gibi)
- 3) Bir yerde oturanların günlük yaşamlarına destek sağlayan hizmetlerin varlığı
- 4) Komşuların sosyo – kültürel özellikleri
- 5) Semtin prestiji (itibarı)

Bu beş husus, ikametgâh çevresinin kalitesini oluşturan fiziksel ve sosyal özellikleri tüm yönleri ile ortaya koyar (Braubach, 2007). Tez çalışmasında, konut ve konut çevresine ait tüm bu özellikler dikkate alınarak temel değişkenler oluşturulmuştur.

Yaşam Döngüsü (life cycle) ve Yaşam Gidişi (life course): Bireylerin yer değiştirmesine, göç etmesine ve hareketliliğine ilişkin kavramsal tartışmaya son zamanlarda katılan yeni bir yaklaşım, güzergâhları da içeren yaşam gidişidir.²

²Kent içi hareketliliğinin nedenlerini ve hareketliliğin sistematliğini açıklayan çalışmalar incelendiğinde yaşam döngüsü (life cycle) ve yaşam gidişi (life course) kavramının sıklıkla kullanıldığı tespit edilmektedir (Rossi, 1955; Simmons, 1969; Pickvance, 1974; Brown ve Holmes, 1971; McAuley ve Nutty, 1982; Kendig, 1984; Clark ve Van Lierop, 1986; Earhart ve Weber, 1996; Golledge ve Stimson, 1997; Dökmeci ve Berköz, 2000). Ancak güncel çalışmalarda içerdiği anlamın kent içi hareketliliği daha iyi açıkladığı düşünülerek yaşam gidişi (life course) kavramının daha çok kullanıldığı anlaşılmaktadır (Pickles ve Davies, 1991; Davies ve Pickles, 1991; Kulu ve Milewski, 2007; Özgür, 2009). Bu çalışmada, yaşam gidişi kavramı tercih edilmekle birlikte kavramlarını içerdiği anlama göre yer yer her iki kavram da kullanılmıştır.

Küreselleşen dünyada bilgi toplumuna geçiliyor olunması, insan akışkanlıklarını artırmış, insanların bir yere bağlı olmak yerine yaşamları boyunca belli güzergâhlar üzerinde hareket etmelerine olanak tanıyan bir yapının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Tekeli, 2008: 183). İnsanlar doğduktan sonra, önce ailelerinin, daha sonra kendilerinin oluşturduğu hanelerin yaşam gidişi çerçevesinde gelişen güzergâhlar boyunca, çocukluk, genç yetişkinlik, olgunluk, yaşlılık evrelerinde farklı yerlerde bulunabilecekler. Böylece, eğitim, iş, emeklilik, evlenme, boşanma, eşini kaybetme, yaşlanma gibi yaşam olayları (life events) hareketlilik düzeyi gittikçe artan günümüz insanının, göç eden değil, dünyadaki güzergâhını gerçekleştiren insana dönüşmeye başlayacaktır (Tekeli, 2008).

Yaşam döngüsü (life cycle), bir bireyin doğumundan ölümüne kadar geçen sürede, birbiri ardından gelen evrelerden geçişi anlatan bir kavramdır. Bu kavram, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık evrelerini yaşayan bireyin, standart bir döngü içerisinde olduğunu ima eder. İkametgâh hareketliliğiyle ilişkili olarak aile yaşam döngüsü (family life cycle) evrelerinden söz edildiğinde; ailenin oluşumundan dağılmasına kadar yer değiştirme eğilimlerinde etkili olan kritik dönüm noktalarından bahsedilmektedir. Bunlar, ailenin olduğu evlilik, aile büyüklüğünün değişmediği çocuk öncesi, ailenin genişlediği çocuk sahibi olma, çocuk yetiştirme, ailenin küçüldüğü çocukların evden ayrılması, çocuk sonrası ve ailenin çözüldüğü boşanma dönemlerini içerir. Modern sosyo-demografik literatürdeki değişiklikler nedeniyle yaşam döngüsü ifadesi eski önemini yitirmekte, yerini yaşam gidişi kavramı almaktadır. Başak bir ifadeyle sosyal ve ekonomik olayları açıklamak için bir çerçeve olarak kullanılan yaşam döngüsü kavramının (*life cycle*) yerini, 1990'lardan itibaren daha esnek ve çok yönlü yaşam gidişi yaşam gidişi (*life course*)

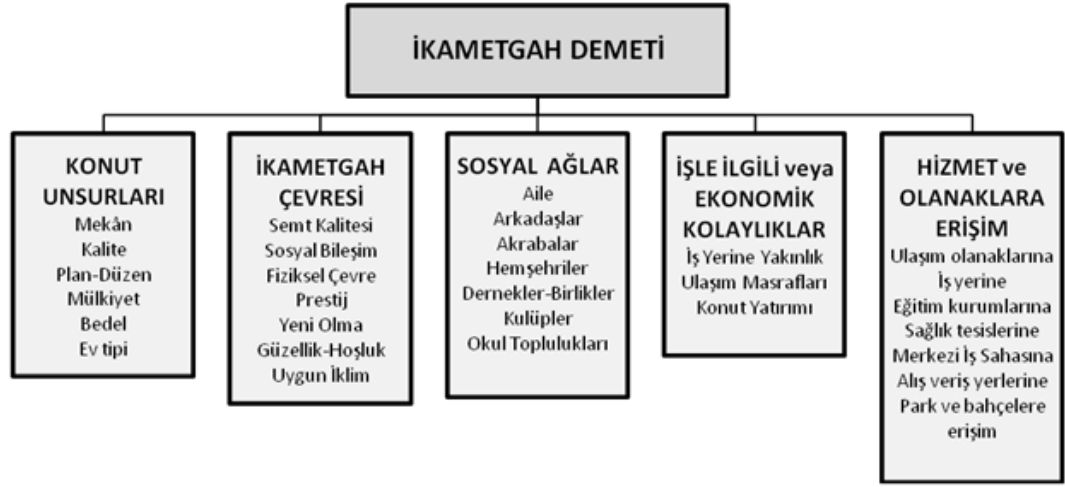
almaya başlamıştır. Yaşam gidişi ise bir bireyin yaşamının bölümlerini anlatan bir kavram olarak, doğum, evlilik, ana-baba olma, boşanma ve emeklilik gibi önemli yaşam olaylarını ortaya koyar. (Kulu ve Milewski, 2007).

Rossi ikametgâh hareketliliğinin “ailenin yaşam döngüsü değişiklikleriyle paralellik gösteren aile bileşimi değişiklikleriyle nedeniyle ortaya çıkan konut ihtiyaçlarının karşılamak üzere gerçekleştirdiği düzenleme süreci” olduğunu öne sürmektedir (Rossi, 1955: 61). İnsanlar doğduktan sonra, önce ailelerinin, daha sonra kendilerinin oluşturduğu hanelerin yaşam gidişi boyunca, çocukluk, genç yetişkinlik, olgunluk, yaşlılık evrelerinde farklı yerlerde bulunacaklardır.

İkametgâh Demeti (residential bundle): Kent içi ikametgâh hareketliliğinde hanehalkının konut yeri seçimi sürecini ifade edilirken ele alınan bir diğer kavram, ikametgâh demetidir (residential bundle). “İkametgâh demeti; konutla ilgili unsurlar, ikametgâh çevresi, sosyal ağlar, hizmet ve olanaklara erişim, iş ve ekonomiye ilişkin kolaylıklardan oluşur” (Özgür, 2009; 116).

İkametgâh demeti bileşenlerinin beş temel unsuru bünyesinde barındırmaktadır (Şekil 1. 2.). Bunlardan ilki konutun mekân kalitesi, planı, düzeni, mülkiyet durumu, fiyatı ve tipini içeren konuta ait unsurları kapsar. İkincisi, semtin kalitesi, sosyal bileşimi, fiziksel çevre özelliklerini, prestiji, yeni olması güzellik-hoşluk özelliklerini kapsayan ikametgâh çevresidir. Üçüncüsü, aile, arkadaşlık, hemşehrilik, kulüp-dernekler gibi sosyal ağları içermektedir. Dördüncü ve beşinci etmenler ise ulaşım masrafları, konut yatırım imkânları ile iş yerine, eğitim, sağlık ve alış veriş merkezlerine yakınlık gibi ekonomik kolaylıklar ile hizmet ve olanaklara erişimden meydana gelmektedir.

Şekil 1.2. İkametgâh demeti bileşenleri (Özgür, 2009)

Başka bir yere taşınmaya karar veren bir hanehalkının ikametgâh demeti bileşenlerini dikkate aldıklarını varsayılmıştır (Özgür, 2009). Kent içinde yer değiştirirken konuta ait özelliklerin yanında ikametgâh çevresi ve hizmet ve olanaklara erişim de önemli bulunmaktadır. Burada ikametgâh çevresinden kasıt, semtin bulunduğu lokasyonel özellikler yanında, fiziksel açıdan güzelliği, temiz, sakin, güven duygusu veren, iyi bir çevre olmasıdır. Kentsel alan içinde sunulan eğitim, sağlık gibi çeşitli hizmetlere, halkın yararlandığı ortak tesislere, toplumsal ilişkilere, iş ve çalışma yerlerine yakın olma, hizmet ve olanaklara erişebilirlikle- ulaşılabilirlik bağlamında önemlidir. Nitekim toplu taşıma olanaklarına ve ana yollara kolay ulaşabilme, kültürel ve rekreasyonel yerel hizmetlere ve alışveriş mekânlarına yakın olma, kent içinde konut yeri seçmede önemli karar verme davranış biçimleri arasındadır (Brown ve Moore, 1970; Clark ve Onaka, 1983; Kintrea ve Clapham, 1986; Maher, 1994, Özgür, 2009). Hatta akrabaların bulundukları yerlere veya arkadaş çevresine, hemşerilere, etnik gruplara yakın olmak

da ikametgâh hareketliliğinin önemli itici faktörlerinden sayılmaktadır (Dökmeci ve Berköz, 2000).

İkametgâh Memnuniyeti (Residential Satisfaction): İkametgâh memnuniyeti, mekâna ait özellikler yanında psiko-sosyal ve davranışsal yaklaşımlar birlikte açıklanmaya çalışılan karmaşık bir kavramdır. Farklı disiplinlere ait araştırmacılar kavrama belirli ölçüde farklı açılardan yaklaşmaktadırlar. İkametgâh memnuniyeti; uzun zamandır sosyoloji, psikoloji, planlama ve coğrafya gibi disiplinler arasında başlıca araştırma konularından biri olmuştur ve konuya ilgi de devam etmektedir (Baillie ve Peart, 1992; Bruin ve Cook, 1997; Özgür, 2009). İkametgâh memnuniyeti, birey veya hanehalkının, oturdukları konut ve konut çevresinden fiziki ve beşeri yönü ile bir bütün olarak memnun olma durumunu ifade etmektedir. Dolayısıyla ikametgâh memnuniyeti kavramı hanehalkının halen oturduğu ve oturmak istediği konut ve semt arasındaki farklılıkların karşılaştırma yoluyla oluşan duruma göre şekillenmektedir.

Konut ve çevresinden memnuniyet, insanların yaşadıkları çevrenin sunduğu imkânlarla verdikleri tepkileri göstermektedir. Çevre kelimesi sadece konuttan, konut alanı gelişiminden, komşuluktan meydana gelen fiziksel konut alanı bileşenleriyle değil, onun yanında sosyal ve ekonomik (düzenleme ve kuruluşlar) durumlarla da ilgilidir (Kellekci ve Berköz, 2006: 167). Dolayısı ile ikametgâh memnuniyeti, birey veya hanehalkının, oturdukları konut ve çevresinden bir bütün olarak memnun olma durumudur. Kent içi hareketlilik bakımından bu durum, son derece önemli değişkenleri bünyesinde barındırır.

İkametgâh memnuniyeti, hanehalkının halen oturduğu ve oturmak istediği konut ve semt arasındaki farkların karşılaştırılmasına dayanır (Galster, 1987; Galster ve Hesser, 1981). Hanehalkı ihtiyaç ve özlemlerine göre ikametgâh koşulları hakkında kararlar vermeyi istemektedir. Bir hanehalkının ikametgâha ilişkin memnuniyeti, o hanehalkının halen oturduğu ve oturmak istediği yerler arasındaki yüksek düzeyli bir uyuma, ihtiyaç ve özlemlere göre bu yerden bir şikâyetinin olmayışına işaret etmektedir. Diğer taraftan halen oturulan konut veya semt ile istenilen koşullar arasındaki uyumsuzluk da muhtemelen memnuniyetsizliği doğuracaktır (Lu, 1999: 266).

İkametgâh çevresinde memnuniyet, sürekli değişkenlik gösteren bir durumdur. Öyle ki, hanehalkının ihtiyaç ve özlemleri, onların demografik nitelikleri ve iş durumu gibi faktörler de memnuniyette etkilidir. Bu faktörler bir örnekten diğerine ve zamanla değişebilir bir durumdur. Ayrıca, oturulan yerden memnuniyet, memnuniyetsizlikten (dissatisfaction) bağımsız gelişen bir durum da değildir (Baker, 2003). Nitekim memnuniyetin nedenleri toplumdan topluma daha değişken olduğu halde, memnuniyetsizliğin ortaya çıkaran etmenler biraz daha evrenseldir (Hourihan, 1984).

Konut Kariyeri (housing careers): Konut kariyer kavramı literatür çalışması esnası fark edilmiş bir kavramdır. İkametgah hareketlilik sürecine konut temelinde değerlendirme yapan bu kavramı ilk olarak coğrafyacı olan Kendig (1984) ortaya atılmıştır. Kendig' e göre bireylerin konut tercihleri ile hanehalkının temel özellikleri birbiri ile ilişkilidir. Dolayısı ile hanehalkının yaşam gidişi ile konut edinme süreçlerini anlamaya çalışırken konut kariyer kavramı öne sürülmüştür.

Bireylerin hayat boyunca sosyo-ekonomik, kültürel durumlarında değişmelere paralel olarak konut değiştirme/edinme süreçleri onların, konut kariyerlerini ortaya koyar. Bu kavram, konut değiştirmede etkili olan faktörleri de göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Örneğin konutun fiziksel durumu, bulunduğu yer, mülkiyet durumu, konut tüketimi ve konut politikaları gibi birçok faktör süreç içerisinde konut edinmenin ardıllığını ya da sıklığını şekillendirir (Kendig, 1984). Farklı hane halklarının yaşamlarının farklı dönemlerindeki bu faktörlere bağlı yer değiştirmelerinin incelenmesi, konut talebinin nasıl yönlendirildiğini ortaya koyması yönüyle önemli bulunmuştur.

1.4. Hipotezler

Bu tez çalışmasında hanehalkının özelliklerine ve gerçekleştirdikleri ya da gelecekteki olası hareketlerine ilişkin değişkenler yardımıyla bazı hipotezler oluşturulmuştur. Bu araştırmada aşağıdaki hipotezler sınanmaya çalışılacaktır.

1. Gelir gruplarına göre aktüel hareketliliği gerçekleştirme oranları (taşınan ve taşınmayan) açısından farklıdır.
2. Kent içinde aktüel hareketlilik düzeyi 20-40 yaş grubu arası insanlar da daha fazladır.
3. Hanehalkının geliri yükseldikçe aktüel hareketliliği artar.
4. Konut sahibi olma ile aktüel hareketliliğin sıklığı arasında negatif bir ilişki vardır.
5. Gelir gruplarına göre aktüel hareketlilik nedenleri değişir.
6. Gelir gruplarına göre olası hareketlilik isteği farklılaşır/değişir.
7. Hanehalkı reisinin yaşı arttıkça olası hareketlilik kararı azalır.

8. Konutun mülkiyet durumuyla olası hareketlilik isteği arasında anlamlı farklılıklar vardır.
9. Konutun oda sayısı ile olası hareketlilik isteği arasında anlamlı bir ilişki vardır.
10. İkametgâh memnuniyeti bağlamında kenti içinde hareketliliği açıklayan en önemli faktör konuta ait özelliklerdir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

İkametgâh hareketliliğini teorik olarak açıklamada kriterlerin çok çeşitli olması ve kavramsal olarak ortak bir tanımın yapılamaması metodolojik sorunları beraberinde getirmektedir. Nitekim bu durum kent içinde yer değiştirme süreçlerinin net bir şekilde ölçülememesi ile anlaşılmaktadır. Ülkelere göre hareketlilik ile ilgili araştırmalarda farklı kriterlere göre tutulan verileri ve yapılan analizleri karşılaştırma imkânını da zorlaştırmaktadır. Hatta bazen kent içindeki hareketliliğin yapısı ile ilgili çok spesifik bir konuda aynı ülke içinde bile karşılaştırma yapılamamaktadır. Kent içi ikametgâh hareketliliği verilerinin elde edilmesindeki asıl güçlük, hareketliliğin doğasından kaynaklanmaktadır. Çünkü insanlar bir defa doğması ve bir defa da ölmesine karşın hayatları boyunca defalarca yer değiştirme hareketine katılabilmektedir. İşte hareketliliğin bu dinamik yapısı gereği bir kişinin hangi nedenlerle, nereden nereye, ne zaman hangi süreçlerle yer değiştirdiğinin sürekli kaydını tutabilmek hiç de kolay değildir.

Tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de ikametgâh hareketliliği araştırmalarında karşılaşılan en büyük sorun verilerin çok sınırlı düzeyde olması ve var olan sınırlı istatistiklerin ise paylaşılmamasıdır. Nüfus

hareketlerinin adrese dayalı bir kayıt sistemine göre takip edilmesi iller arası hareketliliğin ölçülmesini bakımından çok önemlidir. Bu konuda, 2007 yılından itibaren adrese dayalı nüfus kayıt sistemine (ADNKS) geçilmesi göç ve de özellikle de ikametgâh hareketliliği çalışmalarına önemli bir altlık oluşturacağı düşünülmektedir. Ancak bu konuyla ilgili Türkiye İstatistik Kurumu tarafından ADNKS içinde bazı kayıtlar tutulsa da bunlara ulaşmak, girişimlere rağmen mümkün olamamıştır. Bu durum kentsel gelişimin bu denli hızlı olduğu ülkemizde kentsel alanların planlaması sürecinde önemli bir eksikliklerdir. Hanehalkının kent içindeki yer değiştirme davranışının ya da karakterinin en azından yerel yönetimler tarafından bilinmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca kentlerdeki hareketlilikle ilgili bu verilerin varlığı, akademisyenler için de daha doğru analiz yapabilmeyi kolaylaştıracaktır. Bu yönüyle verilerin temin edilemeyeşi tez ile ilgili en önemli sınırlılık olarak kabul edilmiştir.

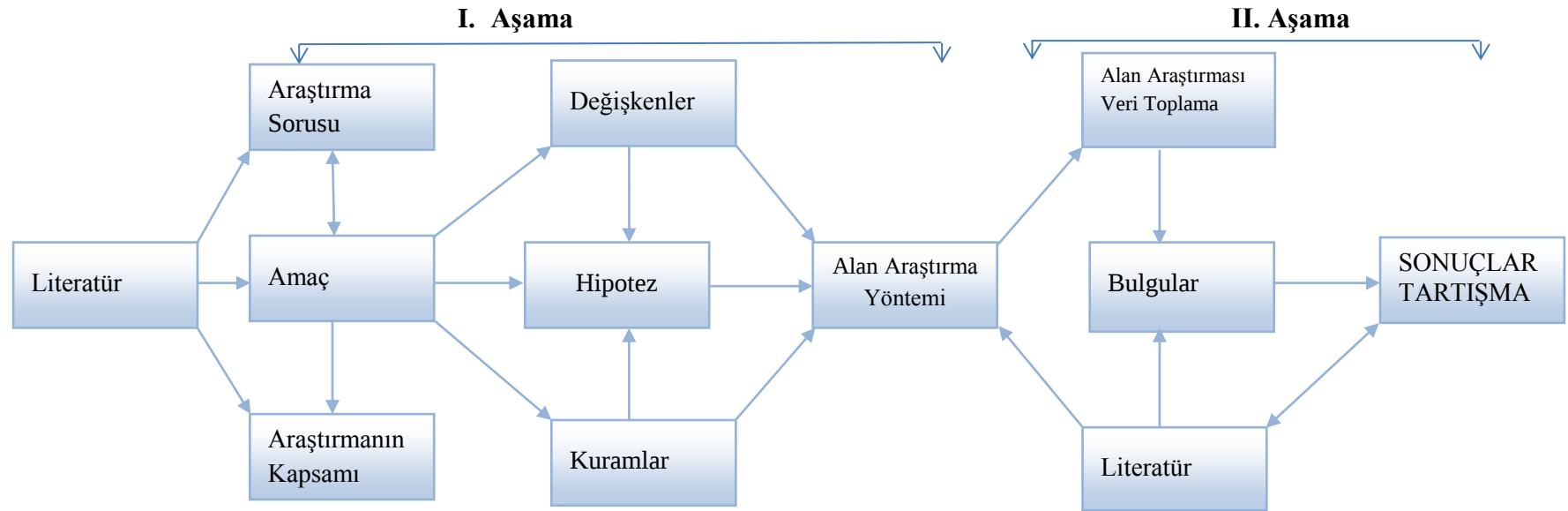
Veriyle ilgili sınırlılıklar olmakla birlikte yinede kent içi ikametgâh hareketliliği araştırmalarında veri temini nasıl olacağı ya da veri kaynakları neler olabileceği konusunda bazı hususlara dikkate çekmek mümkündür. Araştırmacı, hanehalkının konut değiştirme sürecini inceleyen literatürde, kent içi ikametgah hareketliliğiyle ilgili veri kaynaklarını, birincil ve ikincil veri kaynakları olarak sınıflandırılmaya çalışmıştır. Bu kapsamda birincil veri kaynağı, hiç şüphesiz nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak alan çalışmasıyla toplanan verilerden oluşur. Bu tür araştırmalar da bilimsel olarak yapılan örnekleme çalışmaları ile bütünü yansıtabilecek bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu yöntemle, bir evren temsiliyeti çerçevesinde kent içinde ikametgâh hareketliliğinin en azından miktarı, mekânsal yönü, nedenleri ve sosyo-ekonomik nitelikleri ile ilişkisi için şimdilik fikir

edinilebilecek kullanışlı tek yöntem olarak düşünülmektedir. İkametgâh hareketliliğine ilişkin ikincil veri kaynağını ise, araştırmacının kendisi tarafından üretilmeyip başkaları tarafından üretilen veriler olarak kabul edilmiştir. Örnek olarak devletin kendi içinde tuttuğu istatistikler ikincil veri kaynağı kapsamındadır. Bunun yanında kişinin bir konuttan diğerine yer değiştirme hareketini esas alan su (belediye), elektrik, doğal gaz gibi abonelik açma/kapama gerektiren hususlarda ikamet değiştirmeye dayalı kayıtlar da birincil kaynak sınıfında yer almaktadır. Ancak bu istatistiklerin doğru ve net sonuçları vermesi de tartışmalıdır. Çünkü kent içinde konut değiştirenlerin tamamının bu tür abonelik işlemlerini kendi isimleri üzerinden gerçekleştirmedikleri anlaşılmaktadır. Özellikle taşınan kiracıların elektrik, su gibi abonelikleri bazı durumlarda üstüne almadıkları tespit edilmiştir. Bunun yanında abonelik kaydını tutan ilgili kurumun verileri düzenli tutmayışı veya tutulan verilerin eksik olması gibi sorunlar da kent içinde yer değiştirmeye dair doğrudan istatistiklere sınırlı bir şekilde ulaşılmasına neden olmaktadır.

1.6. Araştırmanın Aşamaları

Tezin araştırma süreci iki aşamadan oluşmaktadır (Şekil 1.3). Birinci aşamada öncelikle araştırmanın konusu ve araştırma alanıyla ilgili yerli ve yabancı literatür gözden geçirilmiştir. Geniş bir literatür taraması neticesinde çalışmanın amacı belirlenmiş ve çalışmayla ilgili temel sorular oluşturulmuştur. Aynı zamanda araştırma konusunun ve alanının sınırları belirlenerek çalışmanın kapsamı ortaya konulmuştur. Araştırma konusuyla ilgili kapsam belirlenirken kent içi ikametgâh hareketliliğiyle ilgili öncelikle temel değişkeler ve kuramlar ele alınmıştır.

Şekil 1. 3. Araştırma aşamalarının şematik gösterimi

Kuramların tespit edilmesiyle sonra araştırma kapsamını daha da belirginleştirmek adına tezin dayandığı kuram vurgulanmıştır. Tezin temelini oluşturan kuram vurgulandıktan sonra araştırma alanına yönelik hareketliliğin nasıl gerçekleştiğine ilişkin öneride bulunulmuştur.

Araştırma konusuyla ilgili kapsam belirlendikten sonra araştırma alanının yeri ve sınırları belirlenmiştir. Bunun için araştırma alanında kentsel gelişim ve kent içi arazi kullanım dinamikleri tespit edilmiştir. Kentsel gelişim göstermek amacı ile plan öncesi ve planlı döneme ait veri setleri, haritalar ve imar planı açıklama raporları temin edilmiştir. Daha sonra elde edilen veriler neticesinde kentsel gelişim, dönemlere ayrılarak sahanın mekânsal örüntüsü açıklanmıştır. Birinci aşamanın son kısmında araştırma sahasında hareketliliği anlamak ve konuyla ilgili literatürle karşılaştırma yapmak adına hipotezler oluşturulmuştur. Daha sonra hem önerilen hareketliliği test etmek ve hem de hipotezlerini sınanmak için alan araştırmamasına ilişkin yöntem belirlenmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında ikametgâh hareketliliğinin büyüklüğünü göstermek amacıyla alan araştırmasıyla veriler toplanmıştır. Bunun için öncelikle konuyla ilgili doğrudan verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu verilerin temini için ilgili kurum ve kuruluşlarla gerçekleşen uzun süren titiz bir araştırma yapılmış ve konuyla ilgili bir veri seti oluşturulmuştur. Daha sonra hareketliliğin büyüklüğü, sonuçları ve muhtemel yönünün tespiti için sahada anket yöntemiyle alan araştırması yapılmıştır. Böylelikle araştırma evrenini içinde belirlenen sayıdaki örnekleme, hem önerilen hareketliliği ve hem de oluşturulan hipotezleri test etmede yararlı soruları içeren bir anket uygulanmıştır. Daha sonra elde edilen veriler düzenlenip analiz edilmiş ve bir takım bulgulara ulaşılarak sonuçlar ilgili literatürle karşılaştırılarak tartışılmıştır.

1.7. Tezin Organizasyonu

Tez çalışması, altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin amacı, önemi ve önceki çalışmalar refere edilerek hipotezler oluşturulmuştur. Ayrıca göç, hareketlilik, ikametgâh hareketliliği, kent içi ikametgâh hareketliliği gibi kavramlar ele alınarak araştırmanın aşamalarına yönelik bilgiler verilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde, kent içi ikametgâh hareketliliği ile ilgili kuramlar ele alınmıştır. Daha sonra tezin dayandığı kuram belirlenerek araştırmanın temel çerçevesi oluşturulmuştur. Üçüncü bölümde araştırma sahasını oluşturan Uşak'ta kent içindeki yer değiştirmede önemli etkiye sahip kentsel gelişim süreçleri ve kent içi arazi kullanım biçimleri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, örneklem seçimi, soru kâğıdının özelliği ve uygulanması gibi alan araştırması yöntemine ilişkin bilgiler verilmiştir. Beşinci bölümde araştırmanın bulguları ortaya koyulmaktadır. Bu bölümde, aktüel ve olası hareketliliğinin unsurlarını içeren kent içi ikametgâh hareketliliği ve bu hareketin kent içindeki yönü açılanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Uşak kentinde ikametgah memnuniyetine göre hareketliliği etkileyen faktörler üzerinde durulmuştur. Altıncı ve son bölümde ise tez ile ilgili genel değerlendirme yapılarak hipotezler literatürle ilişkilendirilerek tartışılmış ve çıkarımlarda bulunulmuştur.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kent İçi İkametgâh Hareketliliğiyle İlgili Kuramlar

Kentleşme ve kentsel alan kullanımı ile ilgili günümüze kadar birçok kuram ortaya atılmıştır. Bu kuramlar kentsel dinamikleri sistematik olarak inceleyen kuramlardır. Özellikle kent ekolojisi temelinde ortaya çıkan kuramları ortak merkezli, eksensel, sektörel (dilimler) ve çok merkezli kuramlar olarak belirtmek mümkündür (Sezal, 1992). Bu kuramlar, klasik anlayışla nüfusun türdeş olması, kentin ekonomisinin ticaret ve sanayiye dayanması, kentsel alanlarda özel mülkiyetin var olması ve kentlerin tek merkezli ya da çok merkezli olması esasına dayanır (Yörükan A. ve Yörükan T., 2006). Kuramlarla ilgili bu özellikleri, 20. yüzyılın son çeyreğinde ve bu yüzyılın başında kentsel alan kullanımına paralel olarak değişime uğramıştır. Kent planlama dinamikleri ve konut tasarımıındaki yeni gelişmelerin de bu değişime katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

Kentlerdeki asıl değişimin, küreselleşme ve modernizmle birlikte ortaya çıktığını belirtmek mümkündür. İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki ilerlemeler neticesinde ortaya çıkan bu süreçler, yeni yaşam tarzlarına ve kentsel mekânı kullanmada yeni gelişmelerin oluşmasına etki etmektedir. Vurgulanması gereken bir diğer husus, nüfus artışıyla alansal olarak genişleyen günümüz kentlerinin, fonksiyonel olarak artık tek merkezlilikten çok merkezliliğe dönüştüğüdür. Kentsel alanların desantarilazasyonu sonucunda ortaya çıkan konut üretiminde/tüketiminde bireyin sosyal-psikolojik ihtiyaçlarının dikkate alınması ve kent içi mekânsal farklılaşma neticesinde oluşan adacıklar kentle ilgili gelişmeleri daha da karmaşık hale getirmektedir (Günel ve Esin, 2007). Böylece kenti anlamadaki yeni paradigmaların ortaya çıkması ve var olanların da değişmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Kentsel gelişim ile ilgili bahsedilen değişimlerin ve bu değişimler neticesinde üretilen kuramlardan kısaca bahsedilmesindeki temel amaç, bu durumun ikametgâh hareketliliği sürecini de anlamaya yardımcı olduğunu göstermektir. Öyle ki hareketliliği etkileyen faktörlerin ortaya çıkışını irdelerken kentsel alan kullanımı ile kentsel gelişmeyi açıklayan kuramlar arasında ilişki kurmak zorunlu olmaktadır. Örneğin kentteki mekânsal yayılımı açıklayan ortak merkezli, eksensel, sektörel ve çok merkezli kuramlar, dolaylı olarak konut tercihleri, konut yeri seçimi ve konut piyasası gibi ikametgâh hareketliliğini izah eden birçok durumu da içinde barındırmaktadır.

Tezin bu bölümünde, kentsel alanın büyümesi neticesinde ortaya çıkan kent içi hareketliliğin nedenleri, büyüklüğü ve doğrultusunu açıklamaya yardımcı olan Beşeri Sermaye, Neoklasik, Yaşam Döngüsü, Stres Eşiği-Yer Yararlılığı ve İkametgâh Memnuniyeti yaklaşımlarını içerecek şekilde beş temel kuram üzerinde durulmuştur.

2.1.1 Beşeri Sermaye Kuramı

Kuramın temel özelliklerini belirlemeden önce kavramsal olarak ele almak gerekmektedir. Uluslararası literatürde ‘human capital’ olarak geçen ve Türkçeye beşeri sermaye olarak çevrilen bu kavramın yalın haliyle, nitelikli insan gücü olarak tanımlamak mümkündür. Beşeri Sermaye yaklaşımı, bireyin ve bireyin çevresel algısına dair her şeyin rasyonel ve optimal seviyede yüksek tutulması esasına dayanır. Böylece fiziki unsurlara ait sermaye yaklaşımının yanında insanı, nicelikten çok nitelikleri ile temel kabul eden bir tutum sergilenir.

Beşeri Sermaye kuramına göre göç ve ikametgâh hareketliliğinde, yer değiştirme kararını belirleyen en temel faktör, hanehalkının sosyo-kültürel özellikleridir (Cooke ve Bailey, 1996). Sosyo-kültürel özelliklerle ifade edilen, bireyin sahip olduğu ve bulunduğu çevreyi yorumlamasına katkı sağlayan değerler, beklentiler, algılar ve entelektüel bilgi birikimidir (Baker, 2003). Bu kuram, hanehalkının geliri, konut ve konut çevresinin özellikleri gibi ekonomik ve fiziksel faktörlerin ikametgah hareketliliğini etkilediğini kabul eder. Ancak konut değiştirmede bireyin sosyo-kültürel özelliklerinin etkisi tüm diğer faktörlerin üzerinde tutulur. Bu nedenle XX. yüzyılın ortalarından beri hareketliliği tanımlayan ve yaygın olarak kullanan yaklaşım, Beşeri Sermaye yaklaşımı olmuştur (Cooke ve Bailey, 1996). Bu yaklaşım, ikametgâh hareketliliğini, bireyin rasyonel karar vermesinin ve kendi hayat alanı içinde faydayı en üst düzeye çıkarma sürecinin bir sonucu olarak görmektedir (Ritsila ve Ovaskainen, 2001:1). Böylece, hareket etme potansiyeli olan kişiler, halen yaşadıkları yeri de içerecek şekilde, belirli bir coğrafi alanda gelecekteki yaşamı için artı ve eksi yönlerini hesaplamaktadır. Böylece, belirli bir alandan ayrılma, niteliksel olarak yeteri kadar avantajlıysa yer değiştirme ağır basmakta ve hareket potansiyeli olanlar, başka bir yere yeniden yerleşmektedir (Cooke ve Bailey, 1996; Lee ve Roseman, 1999). Bu bakış açısında alınan kararların, birey veya hanehalkı düzeyinde algılanan sonuçlar temelinde olduğu ileri sürülmekte ve hareketlilik üç temel kavramsal unsur ile açıklanmaktadır. Bu unsurlar, sosyal statüyü bir üst seviyeye çıkarma hareketliliği, hizmetlere erişimi en üst seviyeye çıkarma hareketliliği ve konut ile hanehalkının yapısı ve yaşam döngüsünde meydana gelen değişimlerle eşleştirme hareketliliğidir (Baker, 2003).

2.1.2. Neoklasik Ekonomi Kuramı

Neoklasik Ekonomi, serbest rekabet ortamında, bireylerin kendi yararlarını maksimize etmeleri düşüncesine dayanan daha ziyade tüketim, talep ve yararlılığı öne çıkaran bir yaklaşımdır (Kocatürk, 2003). Ricardo ve Marx'ın klasik ekonomi yaklaşımına tepki olarak İngiliz ve Avusturyalı ekonomistler tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısında geliştirmişlerdir (Dobb, 1973). Bu yaklaşım, klasik ekonomistlerin vurguladığı üretim ortamı ve şartlarını esas olan yaklaşımdan vazgeçip, tüketicilerin tercihleri ve bireysel ihtiyaçlarını dikkate alan bir bakış açısı geliştirmiştir (Yirmibeşoğlu, 1997). Böylece ekonomiye dayalı yer seçimi ve hareketliliğin açıklanmasında nüfus, arazi kullanımı, ekonomik faaliyetler ve ulaşım gibi konuları öncelikli olarak vurgulamış ve hanehalkının tercihlerini ön plana çıkartmıştır. Konut pazarının işleyişinin açıklamak üzere Neoklasik Ekonomi temeline dayanan modeller oluşturulmuştur (Grigsby, 1963). Bu modelleme çalışmalarıyla, kiralık iskân alanları, konut finansmanı ve arsa kullanımı gibi hususlar açıklanmaktadır. Örneğin Grigsby, (1963) süzme (filtering) modelini ortaya atmış ve hanehalkının hareketliliğini analiz etmeye çalışmıştır. Buna göre, hanehalkının geliri artıkça daha üst seviyedeki konutlara taşınma gerçekleşmektedir. Böylece boşalttıkları konutları kendilerinden daha düşük gelir grubundaki ailelere bırakarak hiyerarşik bir konut düzeni oluştuğu varsayılmıştır (Grigsby, 1963). Neoklasik Ekonomi yaklaşımında, yer değiştirme süreci, daha ziyade emek hareketi olarak tanımlanır ve hareketlilik üzerinde etkili olduğu düşünülür (Lee ve Roseman, 1999: 2). Aynı zamanda uzaklığa ve zamana bağlı olarak çalışan nüfus ile ikametgâh seçimi arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilmektedir. İş ve gelir artırma arayışlarına bağlı olarak hareketlilik davranışının aynı zamanda emek hareketliliği için en önemli nedenlerden biri olduğu

ileri sürülmektedir. (De Jong, 1994). Kent içinde yer değiştirme sürecini açıklamaya yönelik ekonomik temele dayanan bu açıklama ile tezat oluşturan bir başka yaklaşım yerel hizmetleri esas almaktadır. Buna göre, kent içinde belirli kesimlerinde yeniden yerleşmek için alınan hareketlilik kararlarının, bir yerdeki yerel hizmetlerin başka bir yerdekine tercih edilmesine dayandığını iddia edilmektedir (Lee ve Roseman, 1999). Bu durum, erişebilirlik bağlamında, yer değiştirenlerin aldıkları hizmetlerden daha fazla yararlanabilmek amacıyla yeniden yerleştiklerini göstermektedir.

Neoklasik ekonomi kuramıyla ilişkilendirilerek ortaya koyulan konut alanı yer seçimi modellerinde, hanehalkının mali kaynaklarının sınırlılığı içinde, yararlarını en üst düzeye çıkarabilmek için gelirine, arazi fiyatlarına, iş yerine uzaklığına, ulaşım masrafları ve diğer tüm maliyetlere göre yer seçtikleri varsayılmaktadır (Kocatürk ve Bölen, 2005: 18). Ayrıca bu modelleme, ikametgâh hareketliliğini konut pazarı içinde değerlendirilerek de açıklanmaktadır. Öyle ki konut alanlarının kalabalıklaşması ile konut tüketiminde farklılaşma ve bu iki durumun hanehalkının geliri ile anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir (Clark ve Withers, 1999). Böylece hanehalkının kendi sosyal ve ekonomik yapıları ile özdeş konut ve konut çevresini seçme ve bu özellikteki semtlere yerleşme eğilimi göstermesinin kaçınılmaz olduğu öne sürülmektedir (Kocatürk, 2003).

Konut piyasası bağlamında ikametgâh hareketliliği; başlıca iki ana etmenin etkisi ile şekillenmektedir. Bunlardan ilki, hanehalkının demografik ve sosyo-ekonomik karakteristikleri ve ikincisi konut stoku veya konut piyasasıdır (Huang ve Deng, 2006: 627). Birinci grupta, hanehalkının konut ihtiyaçları, konut kira ve bedelinin karşılanabilirliği ile mevcut konut tüketimi belirleyicidir. İkincisinde ise konut arzı, piyasa seçeneklerinin varlığı hanehalkına yön vermektedir. Vurgulanması

gereken bir diğ er husus ikametg  h seçimi; konut piyasaları ve hanehalkının niteliklerinin yanında, özellikle piyasa ekonomisi dışında kalan ekonomilerde merkezi ve yerel yönetim birimleri tarafından konut sistemi ve dolayısı ile konut seçimi davranışının yönlendirilmesidir (Szelenyi, 1987; Daniell ve Struyk, 1997; Mandic, 2001; Huang ve Clark, 2002). Böylece kamu politikaları kentsel alanlarda ikametg  h hareketliliğini belirleyen önemli bir parametre olarak değerlendirilir.

2.1.3. Yaşam Döngüsü Kuramı

Kentsel hareketlilik kuramının en temel vurgusu, aile yaşam döngüsündeki değişikliklerin sonucunda aile bireylerinin yer değiştirmesidir. Bu kuramsal yaklaşım, Rossi'nin (1955) ailenin yaşam döngüsü evrelerinin önemine odaklandığı çalışma dayanmaktadır. Bu yaklaşımla, ikametg  h hareketliliğinin, "ailenin yaşam döngüsüyle paralellik gösteren ve aile bileşimi değişiklikleriyle ortaya çıkan konut ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerçekleştirilen düzenleme süreci" olduğu öne sürülmektedir (Rossi, 1955: 61). Yaşam döngüsü evrelerine ilişkin bu kuramsal  er eve, hareketlilik kararlarının hanehalkının yaşam döngüsü evreleriyle bağlantılı olarak konut ihtiyaçlarındaki değişimin bir sonucu olduğunu iddia etmektedir. Pek çok demograf, sosyolog ve beşeri coğrafyacı, Rossi'nin (1955) klasikleşmiş kavramsallaştırmasını kendilerine örnek alarak geliştirmişlerdir (Ineichen, 1981; Clark ve Onaka, 1983). Onlar, ikametg  h değiştirmeye yönelik hareketliliğin; yaşam döngüsü ile iş değiştirme ve yükselme gibi işteki değişikliklerin bir sonucu olarak, konut ihtiyaçları ile halen oturulan konut arasındaki uyumsuzluğu düzenleme süreci olduğunu savunmaktadırlar (Pritchard, 1976; Ineichen, 1981; Clark ve Onaka, 1983; Clark vd., 1984; Clark ve Dieleman, 1996; Clark ve Withers, 2007). Ayrıca Rossi,

yaşanılan konutun kullanım süresi durumunun, taşınmayı etkileyen çok önemli bir faktör olduğunu ileri sürmüştür. Kiracı ve konut sahibi gruplar içerisinde, konut şekli bakımından farklılıklar olmasına rağmen kiracılar konut sahiplerinden daha çok taşınmakta ve kendi konutuna sahip olmak isteyen kiracılar en çok taşınan kişiler olmaktadır.

Yaşam döngüsü kuramında temel düşünce, bu döngü boyunca hanehalkı birey sayısında önce artış, sonra azalış olduğu ve her evrede konut konusunda karar verilmesi gerektiğidir. Hanehalkının yaşam evreleri, ekonomik, iş ve sosyal durumu konut ihtiyaçlarında değişiklikler meydana getirir. Bu sayede konut hareketliliği tetiklenir ve kent içinde belirli hareketlilik patternlerinin oluşması söz konusu olur. Pek çok araştırmacı bu nedenleri, ikametgâh hareketliliğinin gerisindeki motive edici güçler olarak görür (Rossi 1955; Simmons, 1969; Brown ve Holmes, 1971; Pickvance, 1974; McAuley ve Nutty, 1982; Kendig, 1984; Clark ve Van Lierop, 1986; Earhart ve Weber, 1996; Golledge ve Stimson, 1997; Dökmeci ve Berköz, 2000).

Başka bir anlatımla, bireyler, yaşamlarının değişik evrelerinde taşınırlar ve bu yüzden de sürekli konut ihtiyaçlarını ve konut yeri seçimlerini düzenleme gereği duyarlar. Batı toplumlarında tipik bir aile için hareketlilik eğilimi; ailenin oluşumu, çocuk sahibi olma ve çocuğun evden ayrılma dönemlerinde en üst düzeye çıkar (Sabagh vd., 1969). Buna karşılık ailenin, çocuk yetiştirme dönemi boyunca özellikle de okul çağında çocuğu varsa, hareketlilik eğilimi düşer. Çiftlerin çocuksuz oluşu, bireylerin hiç evlenmemiş olması, eşlerden birinin ölümü, terk etme, boşanma veya ayrı yaşama nedeniyle herhangi bir zamanda aile yaşam döngüsünün yönü değişebilir (Sabagh vd., 1969: 90). Bu çerçevede hareketlilik, insanların ortaya çıkan yeni

barınma ihtiyaçlarını karşılamak ve daha genel olarak da hanehalkının demografik durumu ile konut durumu arasındaki uyumsuzluğu gidermek üzere ortaya çıkan yer değiştirmelere karşılık gelmektedir (Lee vd., 1994: 250). Sabagh ve arkadaşlarının Lee'nin (1969) itme-çekme modelini esas alarak yaptıkları bir çalışmada, ailelerin yaşam döngüsü çerçevesinde, saygınlık (prestij), tüketim ve aile içi etkileşimi de içeren yaşam tarzlarıyla ilgili hedeflerinin peşinde yapısal olarak değişim gösterdikleri ifade edilmektedir (Sabagh vd., 1969: 89).

Çizelge 2.1. Yaşam döngüsüne bağlı hareketlilik evreleri ve hareketlilik sıklığı

Yaş	Dönem	Hareket Sıklığı
0	Doğum	1
10	Çocukluk	
	Ergenlik	
20	Olgunluk	
	Evlenme	1
30	Çocuk Sayısındaki Artış	1
40	Çocukların Büyümesi	1
50		
60	Emeklilik	1
70	Ölüm	
80		

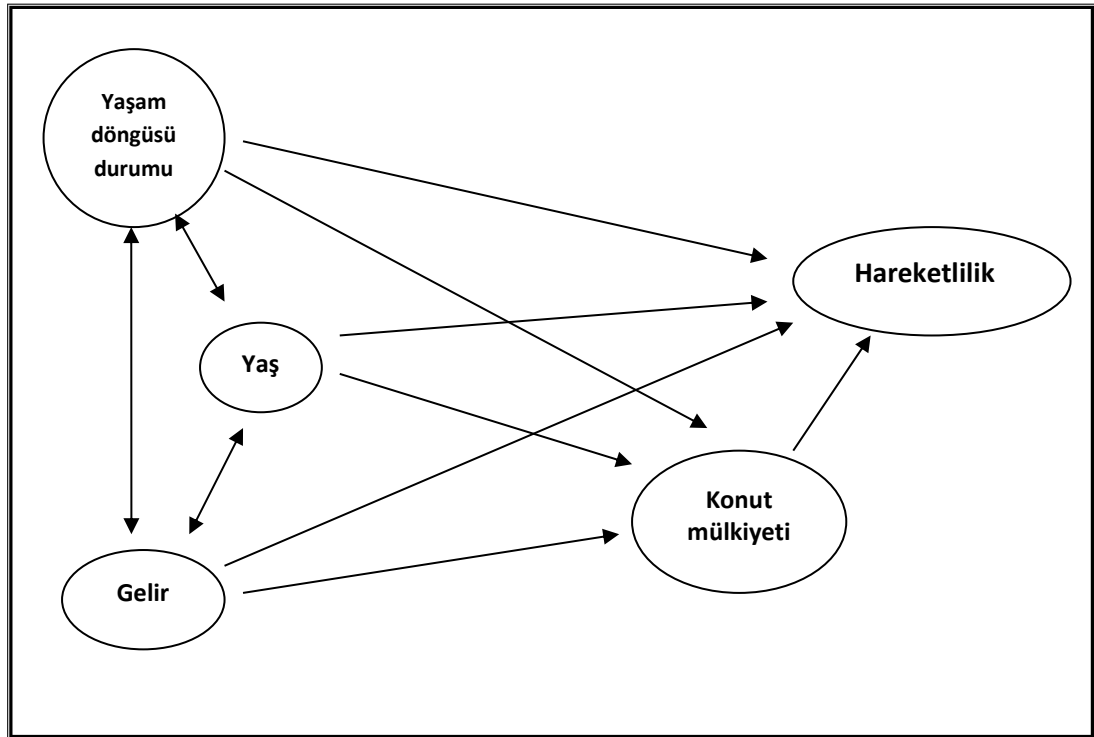
Kaynak: Gilmour, 1969: 24

Son dönem yapılan çalışmalarda, yine ikametgâh hareketliliği ve göçe ilişkin olarak yaşam döngüsü yaklaşımı ve yaşam olayları (life events) ile bunun mekânsal sonuçları arasındaki bağlantılara odaklanılmıştır (Clark ve Withers, 2007; Kulu ve Milewski, 2007). Özellikle kent içinde yer değiştirme ile diğer yaşam olayları

arasındaki ilişkiye dikkat çekilen çalışmaları; evlilik, çocuk sahibi olma, boşanma ve diğer eğitim ve mesleğe bağlı yaşam değişiklikleri (Çizelge 2.1) ile ikametgâh hareketliliği arasındaki bağlantıları önemsendiği görülmüştür. (Gilmour, 1969; Clark ve Withers, 2007; Kulu ve Milewski, 2007; Özgür ve Yasak, 2009).

Hareketlilik sürecini yaşam döngüsü bağlamında açıklamaya çalışan diğer bir yaklaşım Pickvance'e (1974) aittir. Pickvance, Rossi'nin yaşam döngüsü aşaması modelinin kent içi ikametgâh hareketlilik davranışlarının % 65-70'ini açıkladığını ortaya çıkarmıştır. Yaşam döngüsü modeli üzerine kurduğu çalışmasında Pickvance yaş, gelir ve konut mülkiyet durumu (housing tenure) özelliklerini hareketlilikle ilişkilendirdiği nedensel bir model geliştirmiş ve hareketlilik kavramsal yaklaşımını genişletmiştir.

Şekil 2.1. Pickvance'ın nedensel ikametgâh hareketliliği modeli

Kaynak: Pickvance, 1974: 172.

Konut mülkiyetinin (konut sahibi veya kiracı olma durumunun) anahtar rol oynadığı bu modelde, yaşam döngüsü, yaş ve gelir, hareketlilik davranışını doğrudan etkilemenin yanı sıra, konut mülkiyeti aracılığıyla dolaylı olarak da etkilemektedir (Şekil 2.1). Yaşama döngüsü bazen yer değiştirmeyi açıklayan yegane faktör olarak kabul edilmez. Yaşam döngüsü, gelir, konut mülkiyeti ve hanehalkını deneyimlerinin sonraki taşınma kararlarını birlikte etkilediğini vurgulamaktadır (Goodman, 1982). Aslında yaşam döngüsü evresi, yaş ve gelir, konut sahipliği ile anlamlı bir ilişki göstermektedir. Nitekim bu üç değişkende zamanla sağlanan ilerleme, konut sahipliğinde artışa ve böylece de hareketlilik davranışında değişikliğe neden olmaktadır. Ancak sanayileşmiş toplumlarda yaşam döngüsünün son evrelerinde ve ileri yaşlarda konut sahipliğinden kiracılığa doğru hafif bir yönelişi de burada belirtmek gerekir (Baker, 2003). Ancak temel olarak vurgulanması gereken durum, yaşam döngüsünün, yaş ve gelire birlikte yukarıda tanımlanmış mülkiyet sebeplerinden bağımsız olarak başlı başına yer değiştirme davranışlarını etkilediğidir.

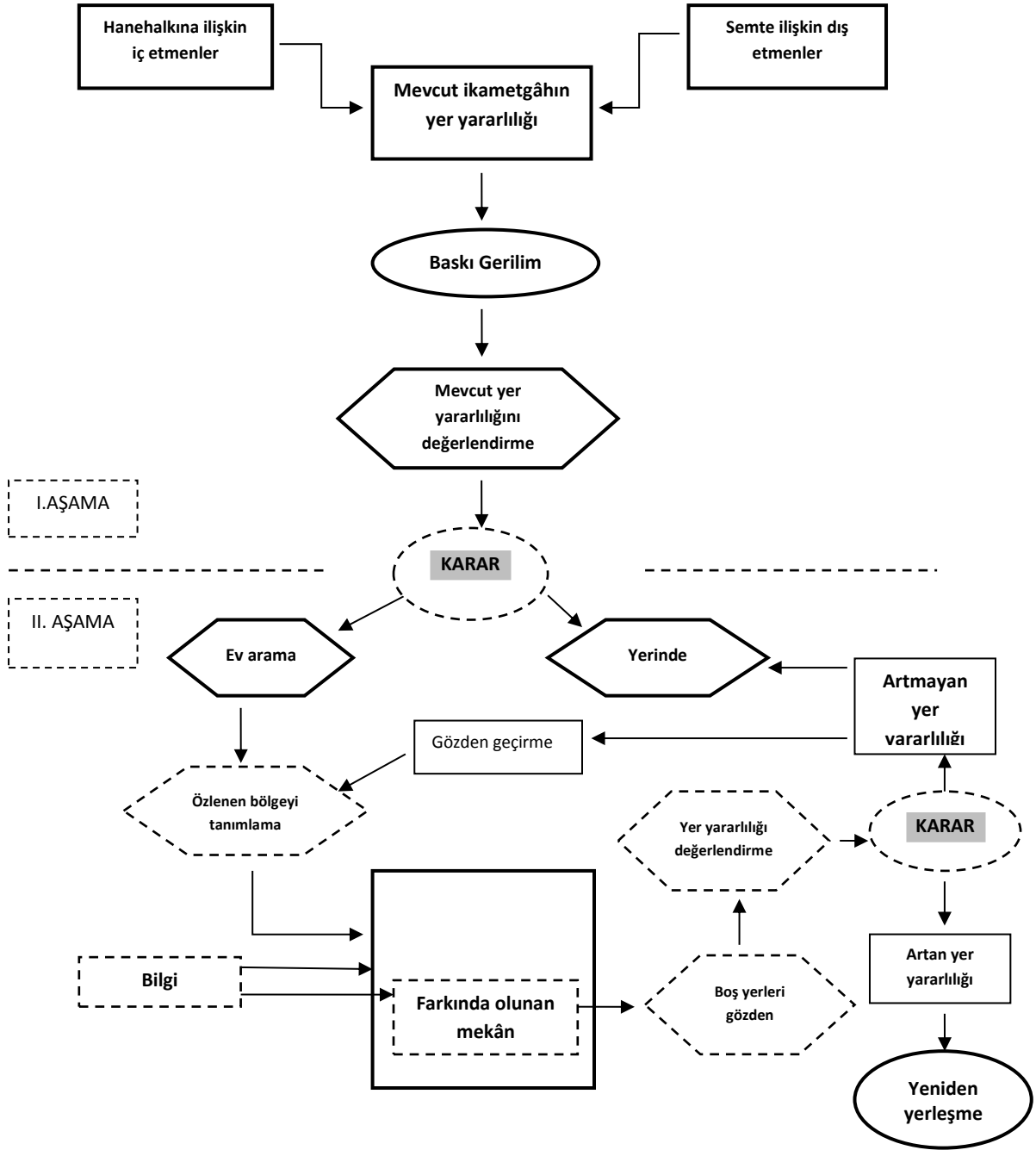
2.1.4. Stres Eşiği ve Yer Yararlılığı Kuramı

Göç/hareketlilik araştırmalarında davranışsal yaklaşıma ilgi, Wolpert'in (1965) teorik bir çalışmasından sonra artmıştır. O, bir aile ile ikametgâh çevresi arasındaki uyumu ya da uyumsuzluğu tartıştığı yaklaşımında, hareket kararının psikolojik yönüne bakmıştır (Wolpert, 1965; Michelson, 1977). Wolpert tarafından ortaya atılan ve “mekân içinde lokasyonla bireylerin bütünleşmesinden türetilmiş olan faydaların net bileşimi” anlamına gelen yer yararlılığı (place utility) kavramı, daha basit olarak bir yerin diğer yerlere göre çekici veya itici özelliklerinin bireye özgü değerlendirilmesi şeklinde tanımlanabilir (Wolpert, 1965: 162). Simmons

(1968) ise yer yararlılığını, bir alanın çekici ve çekici olmayan yönlerinin araştırılan bir ölçü olarak tanımlamaktadır. Bu kavram, esas olarak belirli bir yer (lokasyon) hakkında, kişinin memnuniyet veya memnuniyetsizlik düzeyinin tespit edilmesi anlamına gelmektedir. Başka bir anlatımla, yer yararlılığının temelinde yapılan değerlendirmelerin başlıca amacı, içinde bulunan yerle birlikte hanehalkının memnuniyeti ve memnuniyetsizlik seviyesini ölçmektir. Böylelikle hanehalkı, mevcut oturlan ikametgâh yerinin yararlılığını, hanenin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak görüyorsa, bireyler yeni bir yer aramayı düşünmeye başlamaktadır. Dolayısıyla yer yararlığı, bireyin bir yere taşınma konusunda cesaretlendiren ya da cesaretini kıran bir olgu olarak kabul edilmektedir.

Wolpert, yer yararlığı yaklaşımının yanında bir de stres eşiği modeliyle (stress-threshold approach) hareket kararını açıklamaya çalışmıştır. Bu modele göre bireylerin yer değiştirmesine neden olan unsurun, değişen ikametgâh çevre özellikleri ile kişisel durumların bileşimi olduğunu ileri sürmektedir (Wolpert, 1965). İkametgâh çevresinden kasıt, iç dinamikler (hanehalkı ve konutun ihtiyaçları ve beklentiler) ya da dış dinamikler (çevre, mahalle, konut ve kent alanındaki akrabalık durumu) bağlamında oluşan çevredir. Böylece negatif iç ve dış dinamikler tarafından zorlanan çevreden memnuniyetsizlik oluşursa bir “stres” durumu ortaya çıkmaktadır. Eğer memnuniyetsizlik seviyesi şimdiki konutta kalma veya başka bir konut aramayı gerektirecek kadar büyükse, bu stres probleme dönüşebilir. Bu yüzden bu problemi daha iyi bir mahalle ya da konutla azaltma durumu ortaya çıkar. Bu konu özellikle Brown ve Moore tarafından işlenmiş ve yeni konut edinme kararı, davranışsal bakış açısıyla ele alınmıştır (Brown ve Moore 1970).

Şekil 2. 2. Brown-Moore'un ikametgâh hareketliliği modelinin şematik gösterimi

Kaynak: Porell, 1982: 20

Bu bakış açısı, Wolpert'in göç kararı çalışmasından esinlenmiş ve yer yararlılığı kavramını geliştirerek; iki aşamalı, kent içi ikametgâh yeri karar süreci modeline dönüşmüştür (Çizelge 2.2). Modelin birinci aşaması, yer yararlılığı anlayışı üzerine kurulu yeni bir ikametgâh arama kararı, ikinci aşaması ise yeniden yerleşme kararıdır. Brown ve Moore'un çalışmasında, önce yeni bir konut arama kararına neden olan ana etmenler incelenmiş, sonra yeni bir konutu belirlemek ve değerlendirmek için yapılacak aramada hangi yöntemlerin kullanılması gerektiğinin tartışması yapılmıştır (Brown ve Moore, 1970: 2). Konut fırsatlarının değerlendirilmesi için yapılan konut arama, hareket edecek kimsenin hareket alanının sınırları içinde gerçekleşmektedir. Kent içi ikametgâh değiştirmenin hareket alanı, kentsel alandaki tüm yerlerin alt kümesi olarak tanımlanmakta ve bu alt küme, yer değiştirecek kişinin yer yararlılığını gösteren yeteri kadar bilgi sahibi olmaya niyetlendiği yerleri kapsamaktadır (Brown ve Moore, 1970). Bu bağlamda hareketlilik, bir ikametgâhın veya lokasyonun yerine bir başkasını koymak suretiyle, harekete katılanların istek/ihtiyaçlarını karşılayabilme ve oturulan ikametgâhın yer yararlılığını artırmak için bir ayarlama/düzenleme (adjustment) yapma süreci olarak görülebilir. Bu anlamda konut tüketimi düzenleme süreci olarak ikametgâha ilişkin yeniden yerleşme, sadece oturulan yerden başka bir yere hareket kararı değil, aynı zamanda alternatif bir yeri belirleme kararıdır (Porell, 1982).

2.1.5. İkametgâh Memnuniyeti Kuramı

İkametgâh memnuniyeti, birey veya hanehalkının, oturdukları konut ve konut çevresinden fiziki ve beşeri yönü ile bir bütün olarak memnun olma durumunu ifade etmektedir. Bu yüzden ikametgâh memnuniyeti, hanehalkının halen oturduğu ve

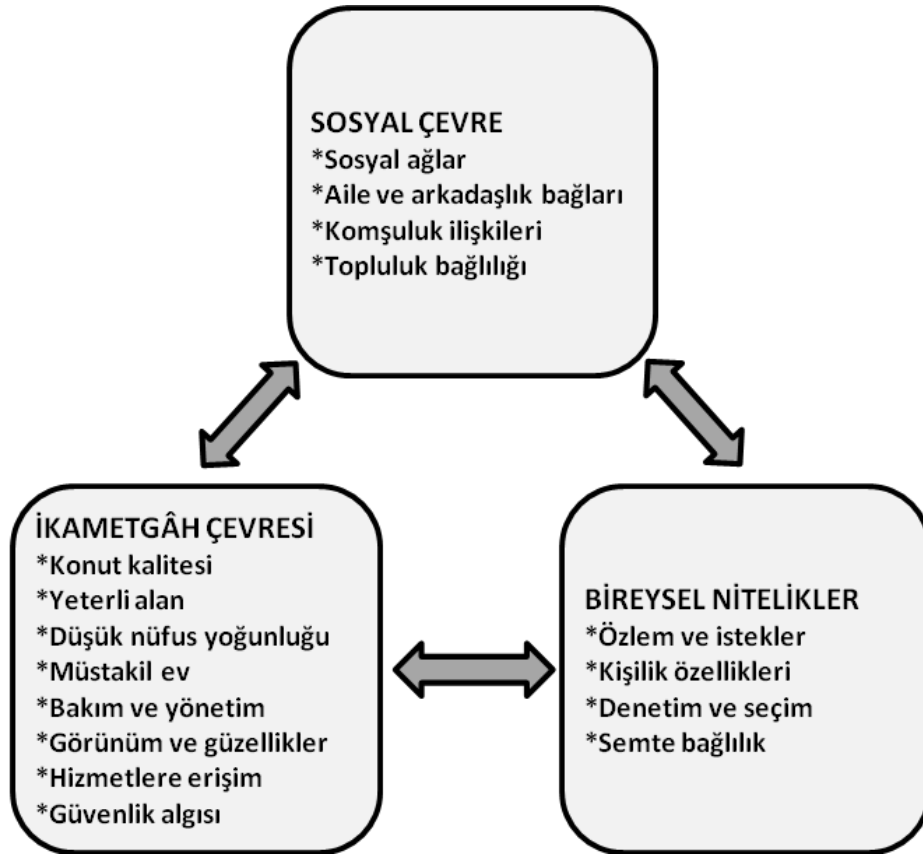
oturmak istediği konut ve semt arasındaki farklılıkların karşılaştırma yoluyla oluşan duruma göre şekillenmektedir. Böylece ikametgâh memnuniyeti yaklaşımına göre hareketlilik, oturulan konut ve/veya mahallenin özelliklerinden memnuniyetsizliğin bir sonucudur. Bu konuya literatürde, halen oturulan ikametgâh çevresinin hanehalkının ürettiği baskı veya memnuniyetsizlikle etkileşim halinde olduğu vurgulanmakta, bu memnuniyetsizlik belirli bir eşiğe ulaştığında, hanehalkının ikametgâh hareketliliğini doğurabilecek bir arayış sürecine girildiği belirtilmektedir (Clark vd., 2006: 325). İkametgâh hareketliliğinde memnuniyetsizlik yaklaşımı, hareket niyeti ve davranışı üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşımda hareketlilikten çok, hareket olasılığında mevcut ve istenilen yerler üzerinde ana etmen olarak memnuniyetsizliğin rolüne dikkat çekilmektedir. İkametgâh memnuniyetinin hareketlilik davranışı konusunda gerçekten de önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir (Lu, 1999).

Hanehalkının ikametgâh yerlerinden memnuniyeti üç düzeyde ele alınabilir: İkametgâh çevresi, sosyal çevre ve bireysel nitelikler (Lu, 1999; Baker, 2003; Kellekci ve Berköz, 2006; Özgür, 2009). Bu üç düzeyin bütünlük göstermesi, bireysel ikametgâh memnuniyeti sonucunu doğurmaktadır (Şekil 2.3). Bireyin sağlığı ve mutluluğunun; fiziksel ve psiko-sosyal çevre özellikleri, fakat aynı zamanda da bireyin çevresini değerlendirmesi ile kişisel algılamaları arasındaki etkileşimin bir sonucu olduğu düşünülebilir (Braubach, 2007: 385). Genel olarak belirtmek gerekirse hem öznel hem de nesnel faktörler, ikametgâh memnuniyetini şekillendirir (Amerigo ve Aragones, 1997).

Memnuniyet bağlamında bir başka hareketlilik davranışı modeli Earhart ve Weber (1996) tarafından geliştirilmiştir. Bu model, hareketlilikte konuta bağlılığı bir

değişken olarak ele almış ve hareketlilik niyetini anlamak üzere, konut ile ikametgâh memnuniyeti kavramlarını bir araya getirmiştir. Bu modele göre; yaş, konuttan memnuniyet ile konut çevresinden memnuniyet, üç temel hareketlilik belirtisi olarak kabul edilmiştir. Yer değiştirecek kişi veya hanehalkı, ikametgâh memnuniyetlerinin başka bir yerde daha yüksek olacağı konusunda mantıklı bir öngöründe bulunduklarında hareketlilik gerçekleşir. Eğer hanehalkının oturduğu yerden memnuniyeti yüksek düzeydeyse; ikametgâh memnuniyeti mekanizması harekete engel olur ve hanenin taşınma olasılığı zayıflamaktadır.

Şekil 2. 3. Bazı önemli ikametgâh memnuniyeti bileşenleri

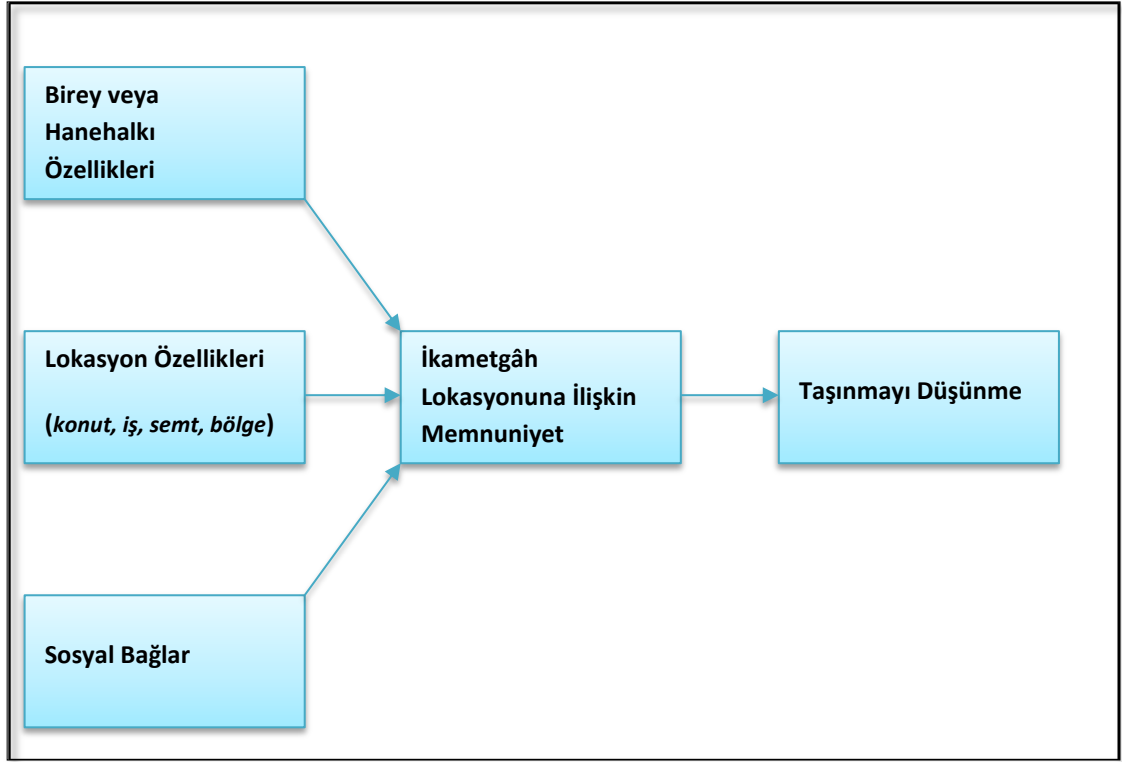

Kaynak: Özgür, 2009;118.

Hanelerin serbestçe karar verebildiği durumlarda işleyen bu mekanizma; evin tahliyesi, doğal afetler, istimlâk gibi nedenlerle zorunlu ikametgâh değişikliği söz konusu olduğunda işe yaramaz hâle gelmektedir.

“İkametgâh hareketliliğinde ara bir değişken olarak ikametgâh memnuniyeti” isimli makalesinde Speare (1974) bir kişinin halen oturduğu yerden taşınması veya orada kalmasında temel belirleyicinin ikametgâh memnuniyeti olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmada hareketlilik için karar verme ve davranış süreçlerinden daha çok memnuniyet kavramı esas alınmıştır. Gelecek için hareketlilik tahmini yapmada kullanılabilecek bu modelde memnuniyet; hane reisinin yaşı, ailenin geliri, bir ev satın alabilme potansiyeli gibi değişkenlerle mantıklı bir varsayım ortaya koymaktadır. Bununla birlikte memnuniyet, konutta oda başına düşen insan sayısı, akraba ve arkadaşlara yakın olma, evde oturma süresi ve kent merkezinde veya çevresinde oturma gibi diğer etmenlerle de ilişkilidir (Speare, 1974; 187). Speare’in çalışmasında, Rossi’nin belirttiği gibi konut memnuniyetinden kastın sadece konut memnuniyeti değil aynı zamanda konutun bulunduğu yer ve çevresi ile ilgili memnuniyeti olduğu vurgulanmıştır. Speare (1974), hareketlilikten yola çıkarak hanehalkının yer değiştirmesini etkileyen baskı unsurları üzerine bir model geliştirdi. Speare (1974)’e göre bu unsurlar, ikamet ihtiyaçlarındaki değişimin sonucu olan ortaya çıkan tatminsizlik neticesinde kendini göstermektedir. İkamet ihtiyaçlar, hanehalkı büyüklüğünün sosyal ve fiziksel çevrenin değişiminin bir sonucudur. Özetle Speare’ın, birey/hanehalkı özellikleri, lokasyon özellikleri ve sosyal bağlar birlikte ikametgâh lokasyonu ile bağlantılı memnuniyet düzeyini oluşturmakta, bu düzeye bağlı olarak da hanehalkında taşınma fikri gelişmektedir (Şekil 2. 4).

Şekil 2. 4. Speare’ın hareketlilik kararı vermede taşınmayı düşünme unsurları

Kaynak: Speare, 1974: 176.

2.2. Tezin Dayandığı Kuramsal Çerçevenin Belirlenmesi

Kent içi ikametgâh hareketliliği ile ilgili kuramları daha ziyade hareketliliğin nedenlerini ortaya koymaya yönelik sosyo-psikolojik, kültürel ve ekonomik temelli yaklaşımlar olarak kategorize etmek mümkündür. Bu yaklaşımlar tezde beş temel kuram olarak incelenmiştir. Tüm bu kuramların ortak yönü, ikametgâh yeri değiştirme sürecinin açıklanmasında davranış amacına yönelik sosyal hareketliliğe vurgu yapan yaklaşım olmalarıdır (Sell, 1983). Kuramlar içinde, ekonomik temelli yaklaşımların yanında davranışsal yaklaşımların da vardır. Davranışsal hareketlilik modellerinden bir kısmı (Simmons, 1969) kent içi hareketlerin mekânsal eğilimlerini analiz etmeye çalışırken, diğer bir bölümü de ikametgâh hareketliliğiyle ilgili karar

verme süreçlerinin çeşitli yönlerine ilgi göstermişlerdir (Wolpert, 1965; Brown ve Moore, 1970; Pickvance, 1974). Buna göre hanehalkının karmaşık hareketlilik düşüncesi ve yer seçme davranışı bağlamında karar verme süreçlerini açıklayan kuramlardan da söz edilebilir. Ayrıca hareketlilik ile ilgili yaklaşımların konut tüketimi, konut pazarı, yerel özellikler ve daha genel makro düzeydeki gelişmelerden etkilendiğini belirtmek mümkündür. Bunun yanında kuramlar oluşturulurken hanehalkının aile yaşam döngüsü çerçevesinde hanenin sahip olduğu kaynaklar, tercihler, sınırlılıklar ve imkânlar da göz ardı edilmemiştir.

Kent içi ikametgâh hareketliliği ile ilgili zaman içerisinde deneyimlenerek belli başlı birtakım kuramların ortaya çıktığı söylenebilir. Oluşturulan kuramlar toplumların kendi soyo-ekonomik ve kültürel ortamlarından etkilendiği için her biri yerelde kendine has özellik taşımaktadır. Buna karşılık kuramların, her kent için genellenebilecek kapsamda ikametgâh hareketliliğinin temel işleyişini ortaya koydukları da aşikârdır. Ampirik çalışmalarda, Avrupa ve Amerikan kentlerinde meydana gelen sosyo-mekânsal gelişim ve tecrübe edilen hareketlilik olgusunun, kuramları şekillendirdiği düşünülmektedir (Brown ve Moore, 1970; Peddie, 1978; Blom, 1999; Bonvalet vd.,1990; Clark ve Ledwith, 2006). Türkiye'nin geçirdiği sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler ile bunun kentsel alanlarda mekânsal büyümeye yansımaları farklı olduğu düşünülebilir. Hatta bu değişimler, ülke içinde bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği için kentsel alan kullanım tecrübelerinin de çeşitlenmesine yol açtığı tahmin edilebilir. Dolayısı ile Türkiye'de kent içi hareketlilik süreçlerinin bazı yönleriyle diğer ülkelerden farklı olabileceği muhakkaktır. Tezde Uşak kentine yönelik ikametgâh hareketliliği ile ilgili

hipotezlerin ortaya konmasında ve teze temel teşkil edecek kuram için yukarıda açıklanmaya çalışılan bu durum göz önünde bulundurulmuştur.

İkametgâh hareketliliği konusunda son zamanlarda iki yaklaşım daha fazla öne çıkmaktadır ki bunlar, ikametgâh memnuniyeti ve yaşam döngüsü yaklaşımlarıdır. Tez çalışmasının dayandığı temel kuram Speare’ın “İkametgâh Memnuniyeti” kuramıdır. Kurama göre hanehalkı, bir yerden başka bir yere taşınma durumunda oluşturduğu karar sürecinde, konut yeri seçimine daha fazla odaklanarak, birbiriyle neredeyse iç içe geçmiş gibi görünen konut ve onun çevresel kalitesini değerlendirmeye başlar. Dolayısıyla kent içinde ikametgâh hareketliliğinin en temel belirleyicisi konut ve konut çevresinden memnuniyet oluşturmaktadır. Bu yüzden hanehalkının konut ve konut çevresi tercihlerini içeren ikametgâh memnuniyeti bakış açılı çalışmalar daha da önem kazanmıştır (Speare, 1974; Hanushek ve Quigley, 1978; Newman ve Duncan, 1979; Landale ve Guest, 1985; Lu, 1999; Clark vd., 2006). İkametgâh ve çevresi ile ilgili memnuniyet düzeyini test etmenin yanında hanehalkının yer değiştirmede beklenti düzeyleri önemli olmaktadır (Speare, 1974). Speare, kent içinde yer değiştirme süreçlerini ifade ederken hanehalkının, konut ve konut çevresine ait özellikler ile ulaşım ağlarının durumu, erişebilirlik, komşuluk ve sosyal ağlar gibi birtakım özellikleri dikkate aldığını düşünmüştür. Kent içinde konut yeri seçiminde bu değişkenleri önemli bulunma düzeylerinin tespiti neticesinde geleceğe yönelik taşınma eğilimlerinin ortaya çıkacağını vurgulamaktadır (Speare, 1974).

Tezde, Speare’dan (1974) sonra başka yazarlar tarafından ikametgâh memnuniyeti ile ilgili kuramsal ve pratik olarak geliştirilen hususlar da dikkate alınmıştır. (Amarigo, ve Aragones, 1997; Lu, 1999; Kocatürk, 2003; Clark ve

Ledwith, 2006). İkametgâh memnuniyet bağlamında bu çalışmalarda, yaş, eğitim, cinsiyet, medeni durum, ırk, hanehalkı tipi, mülkiyet, iskân süresi, konuttaki oda sayısı gibi değişkenlerin hareketlilik olan ilişkileri ortaya koyulmuştur.

İkametgâh hareketliliği ile ilgili yapılan çalışmalarda, kent içinde hareketliliği metodolojik olarak daha iyi anlama adına hareketliliğin iki yönüne vurgu yapılmıştır. Bunlardan birincisi, hanehalkının birkaç yıl içinde taşınma beklentisi gösteren “olası hareketlilik” ikincisini ise geçmişte deneyimlediği hareketliliği ifade eden “aktüel hareketlilik” (Amarigo, ve Aragones, 1997; Lu, 1999; Clark ve Ledwith, 2006; Alkay, 2011). Ayrıca her iki hareketlilik türü de taşınanların kişisel özellikleri ile ilişkilendirilerek incelenmiştir. Ancak çalışmalar içerisinde hanehalkının geçmişteki hareketliliğine vurgu yapan aktüel hareketlilikle ilgili yayınlar daha çok öne çıkmaktadır (Rossi, 1955; Simmons, 1968; Wolpert, 1965; Brown ve Moore, 1970; Pickvance, 1974; Speare, 1974; Clark ve Onaka, 1983; Lu, 1999; Baker, 2003).

Tezde öncelikle ilgili literatür ve “İkametgah Memnuniyeti” kuramı temel kabul edilerek alan araştırması yapılmıştır. Uşak kentinde ikametgâh hareketliliği aktüel ve olası hareketlilik olarak iki yönü ile değerlendirilmiştir. Öncelikle aktüel ve olası hareketliliğe ilişkin frekansları ortaya koyulmuştur. Öngörülen hipotezler sınanarak hanehalkının sosyo-ekonomik özellikleri ile konuta ait özelliklerin olası ve aktüel hareketlilik ile ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Tez de ayrıca alan araştırması öncesi “İkametgah Memnuniyet” yaklaşımı temelinde kent içi hareketliliği etkileyen faktörlerin neler olabileceği tahmin edilerek bir öneri geliştirilmiştir. Öneri geliştirilirken, öncelikle çalışmanın temel kuramı olan ikametgah memnuniyetiyle ilgili literatür göz önünde bulundurulmuştur. Daha sonra Uşak kenti özelinde ilk saha araştırması yapılmıştır. Araştırma esnasında literatürün

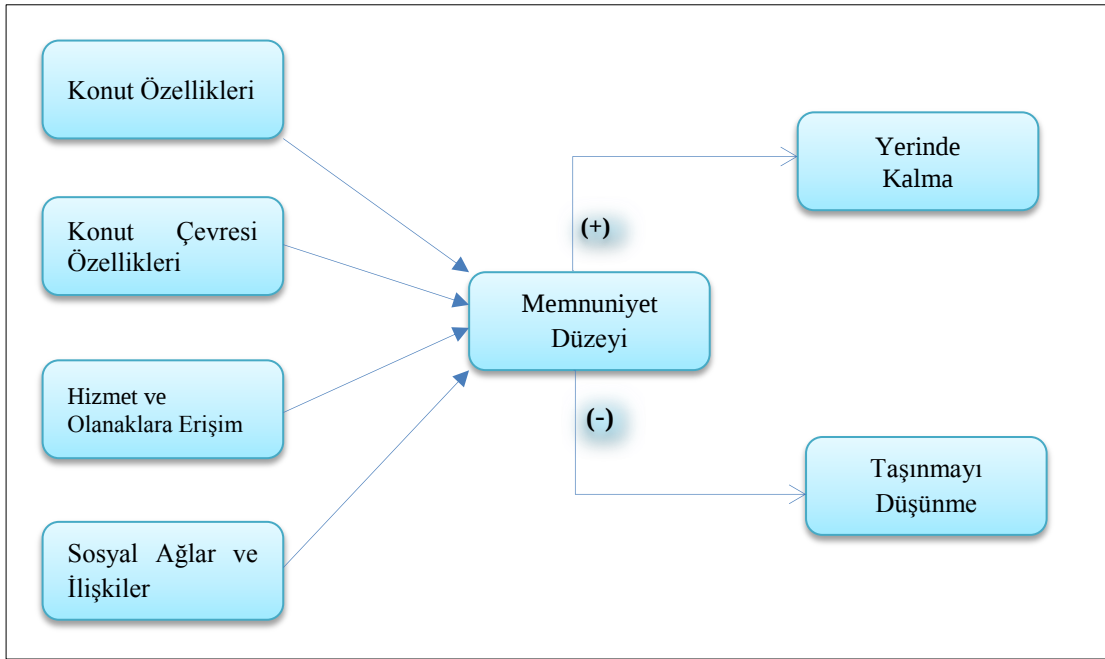
de yardımıyla hareketlilikte etkili olduğu düşünülen faktör grupları ve bu gruplar içindeki değişkenler belirlenmiştir. Daha sonra elde edilen ilk bulgular ışığında araştırmacı tarafından öneri mahiyetinde Uşak kenti için memnuniyet bağlamında yer değiştirmeyi etkileyen faktörler belirlenmiştir³ (Şekil 2.5). Buna göre kentte yaşayanların, konut özellikleri, konut çevresi özellikleri, hizmetlere ve olanaklara erişebilirlik, akraba arkadaşlık gibi sosyal ağlar ve ilişkileriyle ilgili memnuniyet durumlarına göre ya taşınmayı düşündükleri ya da yerinde kaldıkları belirlenmiştir. İkametgah memnuniyeti ilgili yapılan çalışmaların büyük bir kısmında, konut ve konut çevresi özelliklerinden memnuniyet hareketlilik sürecini açıklayan anlamlı bir değişken olarak kabul edilmiştir (Speare, 1974; Hanushek ve Quigley, 1978; Newman ve Duncan, 1979; Landale ve Guest, 1985; Amarigo, ve Aragones, 1997; Lu, 1999; Kocatürk, 2003; Clark ve Ledwith, 2006).

Bu nedenle çalışmada, ikametgah hareketliliğinin hem konut hem de konut çevresi özelliklerinden memnuniyete göre gerçekleştiği düşüncesi benimsenmiştir. Konut özellikleriyle konutun büyüklüğü, planı, kullanılabilirliği ve sağlamlığına vurgu

³ Çalışmanın bu kısmında, ikametgah ve çevresine ait özellikler ve hanehalkının bu çevrenin sosyal-kültürel nitelikleriyle kurduğu ilişkiler de dikkate alınarak hangi unsurlardan memnun oldukları ya da olmadıkları araştırılmıştır. Böylece Uşak kenti için memnuniyet/memnuniyetsizlik durumunun yer değiştirmeyi veya yerinde kalmayı ne derecede açıkladığı anlaşılmak istenmiştir. Aslında bu yaklaşım, memnuniyete bağlamında hareketlilik modeli oluşturularak sonrasında onu test etmeyi gerektirecek bir yöntemin belirlenmesini zorunlu kılar. Ancak Uşak kenti özelinde hareketlilik modellemesi yapmak daha detaylı ve karmaşık istatistiksel analizlerin yapılmasını gerektirmektedir. Tezin amaç ve kapsamında böyle bir durum yer almamıştır. Bu nedenle model oluşturmak yerine memnuniyet bağlamında yer değiştirmeyi etkilemesi muhtemel faktörler sadece öneri olarak sunulmuştur. Belirtilmesi gereken bir diğer husus ise öneri geliştirme süreci, alan araştırmasında kullanılacak soru kağıdının geliştirilmesi süreciyle birlikte ortaya çıkan bir durumdur. Nitekim soru kağıdı geliştirilirken öncelikle literatür taranmış, benzer özellikteki çalışmalar incelenerek bir soru havuzu oluşturulmuştur. Ayrıca memnuniyete göre hangi faktörlerin etkili olabileceği tasarlanarak likert tipi derecelendirmeye sorular belirlenmiştir (Ek 1). Daha sonra soru havuzundan yararlanarak, tez danışmanının önerdiği taslak soru kağıdıyla ön test yapılmıştır. Ön test, Faktör Analizinin yapılabilmesi için 100 kişi üzerinde yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır. Ayrıca araştırmacı emlakçılar, mutahtiler ve yer değiştirme hareketinde bulunan kişilerle de ön mülakatlar yaparak memnuniyete göre kent içinde hareketliliği anlamaya yönelik bir takım fikirler edinmiştir. Böylece hem önceki ampirik çalışmalar hem de araştırma sahasında yapılan ön test bulguları dikkate alınarak yeniden memnuniyet bağlamında hareketliliği etkileyen faktörler belirlenmiş ve öneri olarak sunulmuştur.

yapılırken konut çevresi özelliğiyle ise mahallenin bakımlı, sakin, bina-araç yoğunluğunun az ve güvenli olma durumuna vurgu yapılmıştır.

Şekil 2. 5. Uşak kentinde memnuniyete bağlı hareketliliği etkilediği önerilen faktörler

Orta büyüklükteki bir Anadolu kenti olan Uşak için akraba ve arkadaş çevresini önemli bulmaya gönderme yapan sosyal ağlar ve ilişkilerinden memnuniyetin de hareketliliği açıklayan diğer bir faktör olacağı düşünülmüştür. Speare'in (1974) araştırmasında da sosyal bağlar olarak tanımlanan bu faktörün aile ve sosyal ilişkilerin hala önemli olduğu kentlerde etkili olduğu anlaşılabilir bir durumdur. Hizmet ve olanaklara erişim faktörü içinde mahallenin merkezi iş sahasına yakın olma durumu, ulaşım imkanları, sağlık, eğitim gibi hizmetlere erişebilirlik gibi hususlardan memnuniyetin kent içindeki yer değiştirmeyi belirlediği düşünülmüştür.

3.UŞAK KENTİNİN MEKÂNSAL ÖZELLİKLERİ

3. 1. Uşak'ta Kentsel Gelişim

Kentlerde yerleşmenin tarihi ve kentin mekânsal örüntüsünün zamansal değişimi ile ilgili yapılan çalışmalar, kent içi ikametgâh hareketliliğinin sıklığı ve yönünü tespit etmek adına önemli bulunmaktadır (Gilmour, 1969; Brownve Holmes, 1971; South ve Crowder, 1997). Çünkü belirtilen bu süreçler kentsel alanlarda farklı konut taleplerine ve buna bağlı konut piyasasının oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu taleplere verilen cevapların çeşitlik arz etmesi ve zaman içindeki değişmesi konut yeri seçimi ve hareketlilik çalışmalarına iyi bir zemin oluşturmaktadır. Böylece hanehalkının kent içinde önceki yıllarda gerçekleşen aktüel hareketlilik analizinin yıllara göre karşılaştırılması mümkün olmaktadır. Ayrıca kentin yayılma eğilimlerine, yerel ve merkezi yönetim politikalarına göre konut sakinlerinin sonraki yıllarda olası hareketliliğinin yönü de öngörülebilmektedir. Geçmişteki iskân ve imar politikalarının kentsel gelişmeyi nasıl etkilediğinin tespitinin, bundan sonraki etkileşim adına önemli ipuçları vereceği açıktır. Bu kapsamda ana hatlarıyla kentsel gelişmeye dair temel hususlar belirtildikten sonra Uşak'ta kentin gelişimi, dönemsel olarak ele alınmıştır.

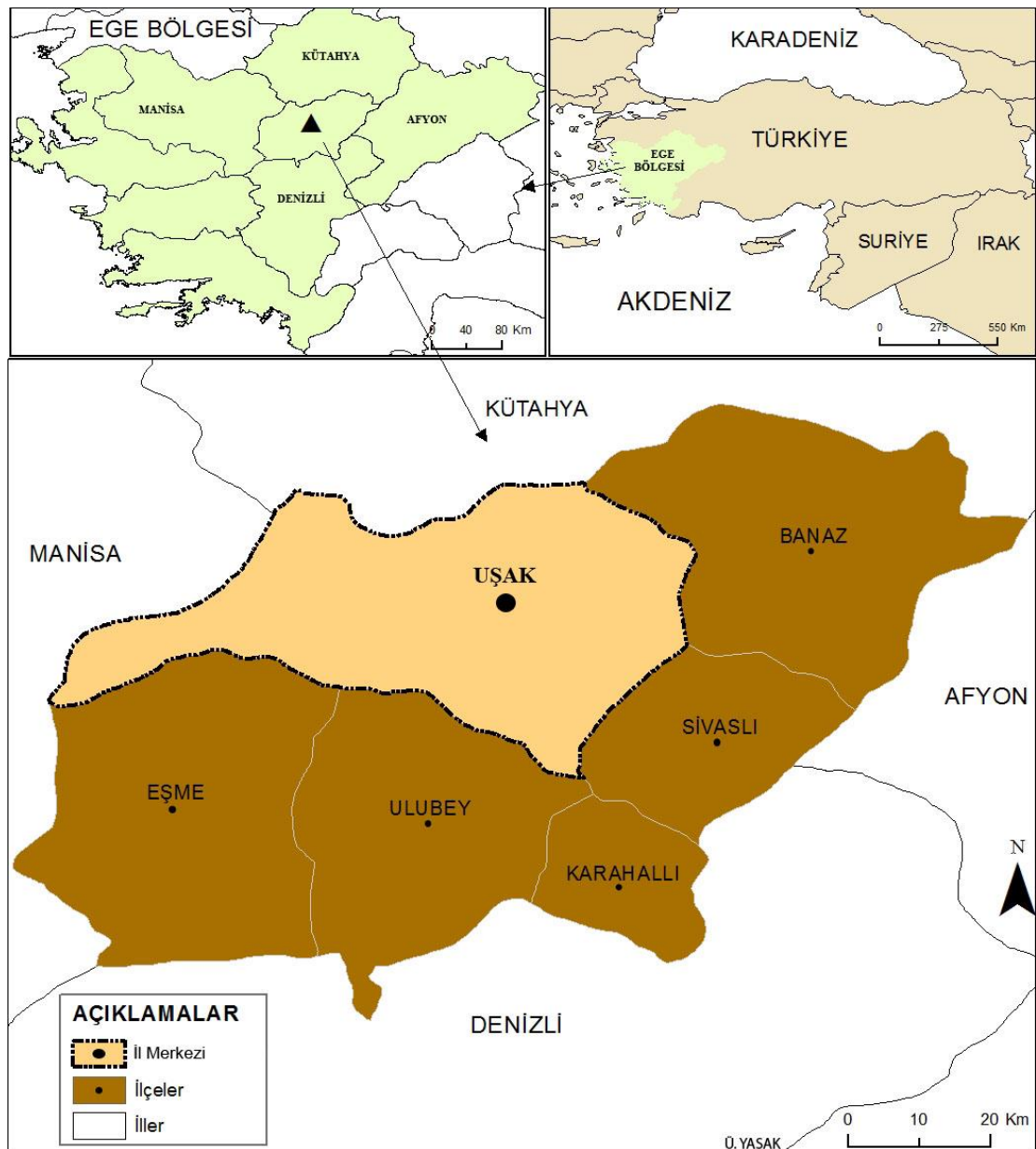
Tarih boyunca kentler, toplumların sosyo-ekonomik açıdan ilerlemelerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Ayrıca diğer yerleşim birimlerine göre kentler, fazla ürünün hizmete dönüştüğü, arz-talep dengesinin merkezileştiği yerlerdir (Tümertekin, 1973). Her devirde lokal olarak farklılıklar gösterse de üretim ve tüketim organizasyonu sürekli kentlerde meydana gelmektedir. Böylelikle kentler, geniş coğrafi alanlar üzerinde merkezi yer olma özelliğine sahip olmaktadır. Bu merkezilik kentsel alanlarda uzmanlaşma ve kendine has hayat tarzı oluşturmakta ve

kentleri giderek ekonomik ve sosyal değişimin merkezleri haline getirmektedir (Tümertekin ve zg, 1998). Bu noktada yerleşme coğrafyası açısından kentlerin ilk defa ortaya çıkışını ve günümüze kadar ki gelişimini etkileyen faktörlerin coğrafya metodolojisine uygun olarak tespiti önemli olmaktadır.

Yerleşme tarihi çalışmalarında, doğal ortama ait pek çok özelliğin kentlerin kurulup gelişmesinde belirleyici olduğu tespit edilmiştir (Tanoğlu, 1969, Tümertekin ve zg, 1998). Bunların zaman içerisinde etki derecelerinin değişmesine bağlı olarak kentler, ya gelişmiş ya da önemini yitirerek klmşlerdir. Burada unutulmaması gereken, coğrafyanın iki temel öğesi olan insan ve evre arasındaki etkileşimdir. Bu etkileşimin ortaya konulabilmesi, doğal evre özelliklerinin yanında, çevreye uyum sağlayan ve değişikliğe uğratan insan topluluklarının sayısı, dağılışı, hareketleri ve nitelikleri ile kültürel, ekonomik ve teknik seviyelerinin belirlenmesi ile mümkün olmaktadır (Tanoğlu, 1969: 7–8). Tüm bu değişkenler kent yerleşmelerinin analitik incelenmesi bakımından önemlidir. Bu ller içerisinde araştırmamıza konu olan Uşak kenti, Anadolu’nun önemli coğrafi özeliklerine sahip bir bölümünde kurulup gelişmiştir. Kent, Ege Bölgesi’nin İç Batı Anadolu eşiği üzerinde ve Kütahya, Afyon, Manisa ve Denizli arasında yer almaktadır (Harita 1). Batı Anadolu’yu İç Anadolu ile birleştiren yüksek yaylaların üzerinde kurulmuştur ki bu durum, kentinin kuruluşunu ve tarihsel gelişimini kentin yakın çevresi ile değerlendirmeyi zorunlu kılmıştır. Kent, Anadolu içerisinde bir köprü, bir geçiş alanı ve tampon bölgesi olma özelliğine de sahiptir. Bu özelliği ile tıpkı Batı Anadolu’daki diğer bazı yerleşim yerleri gibi tarihin her döneminde beşeri faaliyetlere sahne olmuştur. Ulaşım güzergâhları üzerinde yer almasının katkısı ile Uşak kentini ticari bakımından önemli bir hale getirmiştir. Öyle ki geçiş özelliği dolayısıyla Uşak’ta

birçok defa yapılan kazı çalışmalarında Batı Anadolu'ya ait kültürel motifler ve eski eşyalar ortaya çıkartılmıştır (Koçhan, 2013).

Harita 1. Uşak kentinin lokasyon haritası

Uşak kentinin mekânsal gelişiminin yönünü belirleyen temel etmenlerden biri, kentin üzerinde kurulduğu coğrafi ünedir. Nitekim plato özelliği nedeniyle kentin bir kesimi sıkışık vaziyette iken bir kısmı ise geniş yayılış göstermektedir. Bunun yanında

özellikle il merkezi olduktan sonra 1966 yılında yapılan İzmir-Ankara kara yolu da kentin alansal yayılışını etkilemiştir (Bilgen, 1999).

Uşak'ta kentin alansal gelişimini, genel hatları ile tarihsel olarak üç dönemde değerlendirmek mümkündür. Plan öncesi dönem olarak bilinen ilk dönem, Uşak'ın yerleşme faaliyetlerinin başladığı tarihten, altı ilçe alanının idari merkezi olduğu (il merkezi) 1953 yılına kadarki olan dönemi kapsamaktadır. İkinci dönem, 1954-1994 yılları arasındaki kentsel gelişmeyi kapsar. Üçüncü dönem ise 1994 yılından günümüze kadar olan kentsel alan sınırını içermektedir (Harita 2). Kentin 1953 yılında il merkezi olduktan günümüze kadar uzanan dönem, planlı dönem olarak da kabul edilmiştir.

Uşak'ta kentin tarihi alansal gelişiminin üç dönem olarak belirlenmesinde ve bu şekilde incelenmesinde birkaç husus dikkate alınmıştır. Öncelikle böyle bir ayırmada, tarihsel olarak kent çevresinde küçük sanayi siteleri ile organize sanayi bölgesinin kuruluşu, kentte iller arası yeni ulaşım güzergâhlarının inşa edilmesi yerel ve merkezi yönetimler tarafından geliştirilen politikaların (Uşak'ın il merkezi olması, imar plan kararları, toplu konut uygulamaları vs.) uygulama süreçleri dikkate alınmıştır. Ayrıca, araştırma sahası ile ilgili yapılmış çalışmalarda da kentsel gelişim, hemen hemen benzer şekilde dönemlere ayrıldığı tespit edilmiş ve genel kabul gören eğilimlerin dışına çıkılmamaya çalışılmıştır (Bilgen, 1999; Koçhan, 2013).

3.1.1. 1953'e Kadar Kentsel Gelişim

Tarih öncesi dönemlerdeki Uşak kentiyle ilgili henüz kesin bilgiler olmamakla birlikte kaynaklarda, yerleşmenin Frigler dönemine kadar uzandığı savunulmaktadır (Yıldız, 2002). Nitekim kentin yakın çevresinde bulunan o döneme

ait tarihi eserler bunu kanıtlamaktadır. Kentin ilk yerleşim yerinin şimdikine göre daha yüksek kesimlerde yer aldığı anlaşılmaktadır (Bilgen, 1999). Nitekim Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde ve eski Osmanlı arşiv belgelerinde kentin kuzeyinde yüksek yerleşim yerinde bir kaleden bahsedilmesi bu durumu kuvvetlendirmektedir (Tutsak, 1998).

Uşak kenti ve çevresinde bilinen ilk yerleşmelere ait bilgiye, Charles Texier'in "Küçük Asya" adlı eserinde rastlanmaktadır. O döneme ait Uşak veya yakın çevresinde olduğu tahmin edilen yerleşme, Friglere ait olduğu düşünülen Triyanapolis ve Acmonia⁴ adıyla bir köy olduğu vurgulanmıştır (Texier, 2002). Uşak ve çevresi, sonra sırasıyla Roma ve Bizanslıların ve 1176 tarihinden itibaren ise Türklerin eline geçmiştir (Uşak İl Yıllığı, 1973; 11). Uşak coğrafi konumu itibariyle Bizanslıların Güneydoğu sınırında yer alması nedeniyle Haçlı Seferleri sırasında birkaç defa Bizanslılar ile Selçuklular arasında el değiştirmiştir. Çok yoğun savaşların yaşandığı Selçuklular devrinde Uşak'ta yerleşme faaliyetlerinin devam ettiği anlaşılmaktadır (Tümer, 1971). Bu dönemde, Uşak'ta ticari hayatını geliştiren yollar, köprüler inşa edilmiş ve kenti korumak için beş kapılı kale yapılmıştır. Bugün bu eserlerin bazıları yıkılmış ve yok olmuşlardır. Canlı Köprüsü, Sankız Köprüsü (Gediz üzerinde), Halıpazarı Köprüsü (Dokuzsele Çayı üzerinde), Taşhan, Lonca Han ve şehri kuşatan Beşkapılı kale, Selçuklu döneminde kentin gelişmiş olduğunun önemli göstergeleridir (Tümer, 1971; 20). Daha sonraları çeşitli Anadolu beyliklerinin eline geçen Uşak, Osmanlı döneminde önemini korumuştur. Nitekim 16. yüzyılda (1513 tarihinde) Kütahya'nın bir kazası olan Uşak'ta bu tarihte 11 mahalle ve 441 hane bu-

⁴ Akmonia daha ziyade kentin 40 km batısında yer alan Ahat köyünün güneyin yer alan yüksek bir tepede kurulan antik bir kentdir. O dönem kralyolu üzerinde bulunan kent Frigya, Lidya, Hellen, Roma ve Bizans Döneminde çok geliştiği ve Uşak sınırları içerisinde büyük yerleşmelerden sayılmaktadır (Güneş 2001; 21).

lunmaktadır. Yapılan araştırmalarda, bu mahallelerin 17., 18. ve 19. yüzyıllarda sayılarının artmadığı ancak alansal olarak genişledikleri vurgulanmıştır (Tutsak, 1998). 19. yüzyılda Osmanlı döneminde başlayan demiryolu inşaa süreci sonucunda Uşak'ta 1867 yılında demiryolu yapılmıştır (Güneş, 2001; 72). O dönem için Afyon-İzmir karayolunun kentsel gelişme üzerindeki etkisi, Afyon-İzmir demiryolu ulaşımı ile daha da güçlenmiştir. Nitekim bu tarihten sonra istasyona doğru yeni konut alanları yapımı dolayısıyla kentin genişlediği anlaşılmaktadır (Tutsak, 1998; 2001). Bunun yanında Uşak'ta kentin gelişimini etkileyecek iki önemli olayı vurgulamak gerekmektedir. Bunlardan ilki, Osmanlının son döneminde meydana gelen deprem ve yangındır. İkincisi ise 1920'li yılların başında meydana gelen savaş durumudur. Her iki olay da kentin gelişmesine ve yerleşmenin tarihsel birikimi olan konut dokusuna zarar vermiştir (Tutsak, 2001). Uşak Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yaptırılan incelemelerde altıyüzelli ev, bir resmi bina, üç hamam, iki mektep, bir hastane, beş han ve otel, beş cami ve mescit, dört medrese, iki kiremithane, iki atölye, yirmialtı çeşme ve su terazisinin yandığı tespit edilmiştir (Tutsak, 2001; 186). Bu nedenle Cumhuriyetin ilanından sonra kentin gelişmesi için öncelikli olarak alt yapı ulaşım ve yollar yeniden inşa edilme sürecine girmiştir.

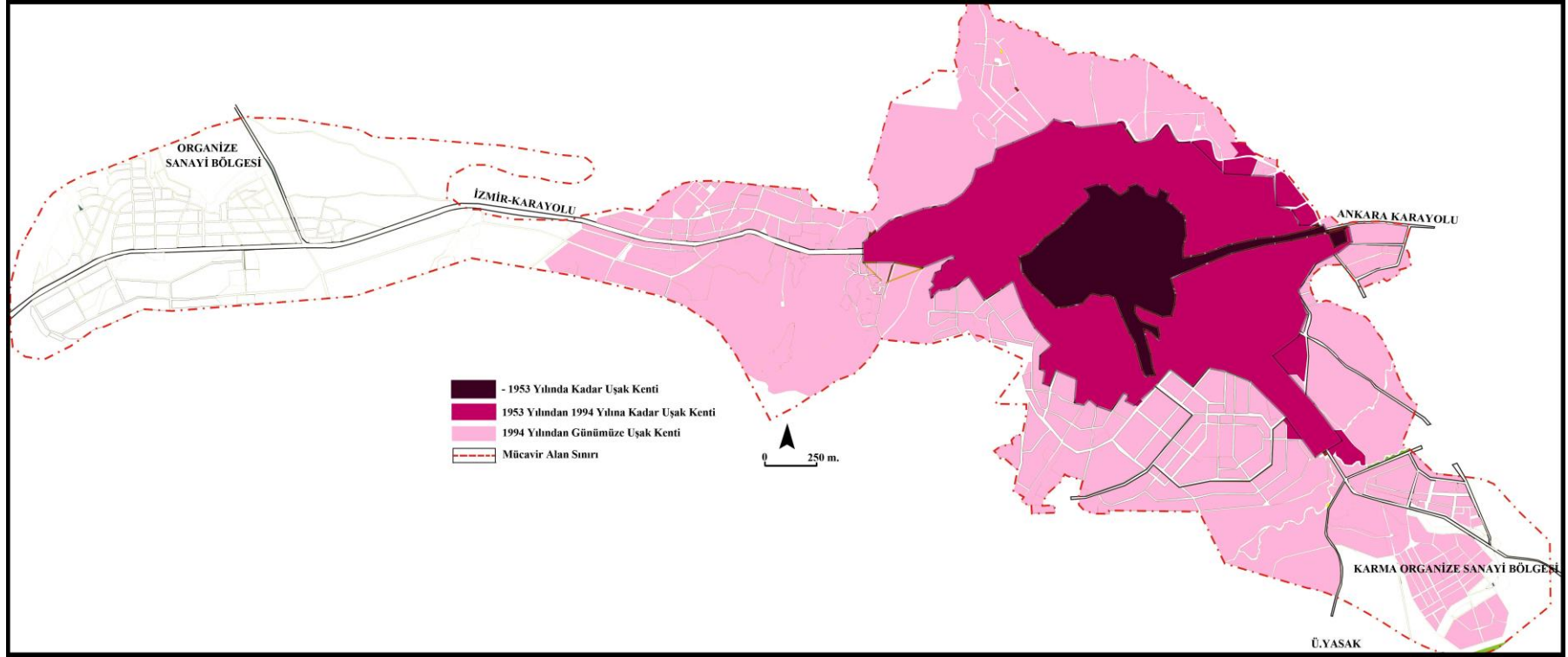
Cumhuriyet'in ilk yıllarında kentin yayılış gösterdiği alanın bugünkü kentin ancak % 15'i kadar olduğunu belirtilmektedir (Bilgen, 1999). Bu dönemde, kentin kapladığı alan, Küçükpazar'ın olduğu yerden Kocakıran çeşmesine kadar, güneyde şimdiki dörtyolun batısı ve valiliğın arkasında okulların olduğu yere, doğuda o zaman mezarlık olan şimdiki hal binasının olduğu yere ve kuzeyde ise, Aliağa camisine kadar ki sahayı kapsamaktaydı (Bilgen, 1999: 152). Kentin kuzeydoğusunda bulunan Aybey (İbek ya da Eybek) Mahallesi en eski mahalleyi oluşturmaktaydı. Kentin muhtemelen

bu kesimden güney-güney batı yönüne doğru ve şimdiki doğu-batı aksı boyunca geliştiği anlaşılmaktadır. Uşak kentinde 1928 yılı itibari ile Aybey (Eybek-İbek) Mahallesi, Küme (Cuma) Mahallesi, İslice Mahallesi, Özdemir (Burhan Fakih) Mahallesi, Karaağaç Mahallesi, Ünalın (Hacı Hasan) Mahallesi, Kurtuluş (Sabah) Mahallesi, Kemalöz (Gavur) Mahallesi, Işık (Kamer) Mahallesi, Bozkurt (Hacı Hıdır) Mahallesi, Durak (Hamidiye -Yörükler) Mahallesi olarak 11 mahalle mevcuttur. Sonraki yıllarda ise Sarayaltı ve Fevzi Çakmak Mahallesi kurularak toplam mahalle sayısı 13 olmuştur (Bilgen, 1999). Uşak kentinde planlı dönem öncesi imar planları bulunmamakla birlikte 1936 yılında o dönemin belediye başkanı tarafından bir mühendise yaptırılan imar planı ile 1953 yılına kadar olan süreçte kentsel gelişim faaliyetleri daha sistematik hale getirilmiştir (Tutsak, 1998). Ana hatlarıyla 1950'li yıllara kadar Uşak kentinde önemli bir değişiklik olmadığını belirtmek mümkündür.

Foto 1. 1940'lı yıllarda uşak kentinin genel görünümü (Doç. Dr. Mehmet Karayaman fotoğraf arşivi)

Harita 2. Uşak Kentinin Alansal Gelişim Evreleri

Ancak cumhuriyetin ilanından sonra kentte, önce kamu binaları ve özel sektöre ait yapılar ilk olarak inşa edilmiş ve yeni ulaşım olanakları ile alansal büyüme bir nebze de olsa artmıştır (Foto 1). Özellikle Türkiye'nin ilk şeker fabrikalarından biri olan Uşak Şeker Fabrikası'nın 1926 yılında kentin doğusunda Afyon-Ankara yolu üzerinde kurulmuş olması, sonraki dönemlerde yerleşmenin yönünü belirlemede önemli bir etkiye neden olmuştur. Bunun yanında sonraki yıllarda doğuda kentin yerleşme sınırı ile şeker fabrikası arasında halı ve dokumacılığa ait küçük işletmeler kurulmuştur. Bu durum o dönemlerde kent merkezinin doğusunda kalan Durak, Sarayaltı, Fevzi Çakmak Mahallesi'nin geliştiği alanlarda konut alanlarının oluşumunu hızlandırmıştır. Uşak'ta konut alanlarının yapısal özellikleri ve dağılışı yönüyle 1950'li yıllara kadar geleneksel sınırları içinde kalmıştır (Bilgen, 1999). Fakat bu geleneksel kentleşme dokusu daha sonra fonksiyon değişikliğine uğramıştır. Nitekim konut alanları, imar planları ile getirilen ulaşım ve arazi kararlarının etkisinde ana yol aksları üzerinde gelişmiştir. Ancak planlı döneme kadar da kentin, küçük sanayi ve ticari faaliyetin etkisi ve buna paralel hizmet sektörünün gelişmesi ile alansal olarak genişlediğini söylemek mümkündür.

3.1.2. 1954-1994 Dönemi Kentsel Gelişim

Kentin 1954 yılından sonraki dönem planlı dönem olarak kabul edilmektedir. Kentin imar planları değerlendirildiğinde birinci planın 1954 yılında, ikinci planın 1986 yılında ve üçüncü planın ise 1994 yılında yapılmıştır. Ancak 2001 yılından oluşu gibi dönem dönem planlar revize edilerek değiştirilmiştir (Güneş, 2001; Koçhan, 2013). Uşak kenti 1954-1994 yılları arasında iki farklı tarihte imar planlama çalışmalarına sahne olmuştur. Uşak, 1953'e kadar Kütahya'nın bir ilçesi iken bu

tarihten sonra il olmuştur. Bu nedenle yapılan ilk planlama çalışması, 1954 yılında tamamlanıp uygulamaya konulmuştur. Aynı dönemde nüfusu yaklaşık 23.000 civarında bir kent olan Uşak, alansal olarak sonraki plan dönemlerine göre çok küçük bir sahayı kapsamaktadır. Kentin 1954 yılındaki toplam alanı 366,5 ha'dır. Bu planla birlikte gelişen imar faaliyetlerinin, bugünkü Uşak kentinin şekillenmesinde önemli belirleyicilerinden bir olduğu söylenebilir. Ancak yapılan imar planı yeterli olmasına rağmen planın uygulamaları ile ilgili bir takım sıkıntıların ortaya çıkması neticesinde 1972 yılında İller Bankası tarafından yeniden bir imar planının yapılması uygun görülmüştür. Fakat dönemin şartları dolayısıyla ikinci plan ancak 1986 yılında yapılmış ve onaylanmıştır (Güneş, 2001). 1986 yılına kadar 22.000 kişiye göre hazırlanmış bir imar planı ile iskân faaliyetlerinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Çizelge 3. 1. Uşak Kentinin yıllara göre nüfusu artışı miktarı ve yıllık nüfus artış hızı (1927-2010)

Yıllar	Kent Nüfusu	Artış Miktarı	Yıllık Artış Hızı %
1927	16967	-	-
1935	17567	600	0,44
1940	18149	1182	0,66
1945	18779	630	0,69
1950	19636	857	0,91
1955	23496	3860	3,93
1960	29021	5525	4,70
1965	35517	6496	4,47
1970	46392	10876	6,12
1975	58578	12186	5,25
1980	71469	12891	4,40
1985	88267	16798	4,70
1990	105270	17003	2,98
2000	137000	31470	2,98
2010	180041	43041	3,1

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kentin ana ulaşım akslarının doğu-batı doğrultusunda çizgisel formda gelişmesini sürdürürken, merkez fonksiyonlarının olduğu yerde büyüme devam etmiştir. Bu durum, geleneksel doku üzerinde olumsuz etkiye neden olmuştur. Özellikle 1950 yılından sonra Türkiye’de hızlanan göç hareketi, 1970 sonrası Uşak kentini etkileyerek plan dışında çarpık yapılaşmaları arttırmıştır. Nitekim kentin il merkezi olduktan sonra yapılan 1955 sayımında nüfusu 23496 iken 1970 yılında bu değer 46460’a yükselmiştir. Daha sonra 1970-1990 yılları arasında Uşak kent nüfusunda hızla bir artış gözlenmiştir (Çizelge 3.1). Uşak merkezinde bu yıllarda ortaya çıkan özellikle tekstil ve deri sanayisinde yaşanan hızlı gelişme nedeniyle hızlı nüfus artışının olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında kentin mekânsal gelişmenin yönünü ve hızını etkileyen önemli bir unsur da ticaret ve sanayi faaliyetlerinin kurulduğu yerler ve kuruluş tarihleridir. Bu kapsamda değerlendirilen Uşak kentinde imalat sanayi, Cumhuriyetin ilk yıllarında olduğu gibi 1950-1960 döneminde tarıma dayalıydı ve özellikle de halıcılığa yönelmişti. Bu dönemlerde, kentte imalat sanayine yapılan yeni yatırımlar, çoğunlukla küçük ve orta ölçekli iplik fabrikaları üzerinde yoğunlaşmıştı (Karakoç, 2007). Ayrıca Uşak’ta 1973 yılında kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınmasından sonra kurulan tesislerin çoğu da küçük ve orta ölçekliydi. 1960’lı yıllardan itibaren şehirde, emek yoğun sanayi kollarından olan dericilik ve tekstil gelişmişti. Özellikle 1980 yılında şehrin doğusunda Durak ve Sarayaltı Mahallesi’nin birleştiği eksen üzerinde Tabaklar Toplu İşyeri Sitesi ve münferit tekstil fabrikalarının kurulması ile konutlar bu alanlara yakın gelişme göstermiştir. Aynı yıl Pamuklu Dokumacılar Sitesi’nin Fatih Mahallesi’nde kurulması da bu gelişmeye katkı sağlamıştır (Çizelge 3. 2).

Çizelge 3.2. Uşak'ta küçük ve büyük organize sanayi bölgeleri ve toplu iş yerleri

İŞ YERİ ADI	Toplam Alan m²	İşyeri Sayısı	Temel Atma Tarihi	Hizmete Girdiği Yıl
Uşak Organize Sanayi Bölgesi	6.810.000	162	1987	1990
Karma Organize Sanayi Bölgesi	2.642.000	95	1995	2001
Küçük Sanayi Sitesi	45,000	262	1974	1979
Bireylül Küçük Sanayi Sitesi	253,164	419	1987	1996
Tabaklar Toplu İşyeri Sitesi	38,000	70	1980	1984
Pamuklu Dokumacılar Sitesi	20,160	111	1980	1984
Zigciler (Deri Yan Sanayi) Sitesi	38,500	21	1986	1998
Keresteciler Toplu İşyeri Sitesi	24,754	30	1991	1998
Zahireciler Toplu İşyeri Sitesi	57,860	52	1997	2001
Uşaklılar Oto Toplu İş yeri Sitesi	14,849	37	2001	2001

Kaynak: EGEV, Uşak İl Raporu, 2007.

1990 yılında İzmir yolu üzerinde faaliyete geçen Uşak Organize Sanayi Bölgesi ile kentin batı yönlü gelişmesinin önü açılmıştır. Bu gelişmeler neticesinde, işgücü açığı ortaya çıkmış, yakın ilçe ve köylerden kente doğru göç yaşanmıştır. 1950-1970 döneminin ilk devrelerinde kentte, Aybey, Küme, İslice, Özdemir, Karaağaç, Ünalın, Kurtuluş, Kemalöz, Işık, Bozkurt, Durak, Sarayaltı ve Fevzi Çakmak Mahallesi olmak üzere toplam 13 mahalle mevcuttur. Ancak meydana gelen göçün etkisi ile kentin büyümesine paralel olarak 1973'te Cumhuriyet, Dikilitaş ve Elmalıdere adıyla 3 mahalle daha ortaya çıkmıştır (Bilgen, 1999). Aynı dönemde, yine göç nedeniyle kent merkezi, hem alansal olarak değişmiş hemde foksiyon olarak gelişmiştir. Nitekim önceki yıllarda Ulu Cami çevresinde gelişme gösteren iş alanları bu tarihlerde İsmet Paşa Caddesi üzerinde İzmir-Ankara yoluna kadar uzanmıştır (Foto 2).

Foto 2: 1970’li yıllarda kent merkezindeki Dört yol Mevkiinden şimdiki merkezi iş alanı olan İsmet Paşa Caddesinin görünümü (Doç. Dr. Mehmet Karayaman Fotoğraf Arşivi)

Ana hatları ile bu plan döneminde mekânsal gelişim, kentin güney ve güneydoğusuna doğru olmuştur. Bunun nedeni kentin bu kesimlerinin boş ve iskân için arazinin daha müsait olmasıdır. Ayrıca özellikle 1966 yılında Ankara-İzmir devlet karayolunun tamamlanması ile birlikte bu karayolunun her iki yakasında yapılan yeni binaların varlığı konutların dağılışı yönünü belirlemiştir (Foto 3-4). Bu yolun tamamlanması ile birlikte yerleşme alanı yolun güneybat kesiminde bulunan Kemalöz ve Cumhuriyet Mahallesi’ne doğru genişlemiştir. Ayrıca tren istasyonunun doğu ve batı kesimlerinde Yüzbeş Evler ve Şeker Evler gibi alanların yeni konut çevresi olarak ortaya çıkması da yeni yerleşme düzenini şekillendirmiştir (50. Yılında Uşak, 1973: 301). İkinci plan (1986) döneminde, 200.000 nüfusa göre projeksiyon belirlenmiş ve toplam kentsel alan 743,5 ha olarak saptanmıştır. Bu dönem aynı zamanda Uşak’ta sanayinin gelişmeğe devam ettiği ve buna bağlı olarak konut sayısında ciddi artışların olduğu bir dönemdir (Bkz. Çizelge 3.3).

Foto 3. 1966 yılında yapılan İzmir-Ankara karayolu (Doç. Dr. Mehmet Karayaman Fotoğraf Arşivi).

Foto 4. İzmir-Ankara karayolunun günümüzdeki hali, 2010 (Uşak Belediyesi).

Ancak 1990 yılından itibaren kentin geniş alanlara yayılma eğiliminin ortaya çıkması, özellikle kuzeybatı ve batı çeperlerinde gecekondulaşma, merkezin kendi etrafında büyümeye çalışması nedeni ile bunun meydana getirdiği sıkışıklık gibi nedenlerle yeni bir imar planının yapılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Dolayısı 1986 yılında uygulamaya konan imar planı uzun soluklu olamamıştır.

3.1.3. 1994 Sonrası Kentsel Gelişim

Üçüncü dönemde imar planları, 1994 ve 2001 yılında yapılmış ve uygulanmıştır. 1994 yılında yapılan planda nüfus projeksiyonu olarak 360.000 kişi esas alınmış ilk planda 2424,9 ha. toplam kentsel alan olarak tespit edilmiştir (Güneş, 2001; Koçhan, 2013). Bu planda kentin sosyo-demografik dönüşümüyle uyumlu bir fiziksel gelişmenin yapılması öngörülmüştür. 1990'lı yıllar yüksek yapılaşmanın olduğu, toplu konut organizasyonlarının arttığı, yeni inşaat malzeme ve tekniklerin kullanıldığı bir dönemdir (Foto 5). 1995 ve 1998 yılları toplu konut uygulamaları ve kooperatifleşme hız kazanmıştır. Ayrıca Uşak kentinde 16 olan mahalle sayısı, 1997'de Dikilitaş, Mehmet Akif Ersoy ve Fatih Mahallesi'nin oluşturulması ile 19'ya yükselmiştir. Bu plan döneminde 1 Eylül Sanayi sitesi, Çanlı Deri Sanayi Sitesi ile Uşak kenti ve çevresi için büyük öneme sahip Uşak Organize Sanayi bölgeleri aktif olarak kurulmuştur. Tarihi kaynaklara, kamu kurumları ile cami ve pazar yerleri gibi yapıların dağılışına göre Uşak kentinin kapladığı alanın 1920'li yıllara göre 1998'de yaklaşık 6 kat büyüdüğü ileri sürülmüştür (Bilgen 1999; 151). Uşak kenti için yapılan son imar planı ise 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. Planda, 1994 yılında uygulanan imar plan esaslarına bağlı kalınmakla birlikte yeni konut alanlarına ve üniversite ile sanayi bölgelerinin gelişimine yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir.

Foto 5: Uşak kentin 1990 yılından sonra gelişen konut alanlarından görünüm. (Uşak Belediyesi)

Bu tarihten sonra zaman içinde kentsel dönüşüm projeleri gibi yerel ve merkezi yönetim politikalar neticesinde yerel olarak yapılmış revize plan çalışmaları mevcuttur (Güneş, 2001). Bu haliyle kentsel alan 833,3 ha. olarak belirlenmiştir. Son plan dönemiyle özellikle Kemalöz, Cumhuriyet ve Atatürk-Fatih Mahalle'sinde, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığının (TOKİ) ve kooperatif birliklerinin bir önceki plan döneminde yapmaya başladıkları konut alanlarının devreye birlikte, kent içinde artık yeni yerleşme düzeninin oluşmaya başladığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında aynı dönemde Ünalın ve Dikilitaş gibi mahallelerin cazibesi artmaya başlamıştır. Kentin bu kesimlerinde düşük nitelikli konutların yerine modern konutlara geçişler yaşanmıştır. Özellikle yerel yöneticilerin konut üretimine yönelik

politikaları ve son yıllarda devletin kentsel alanlarda uyguladığı konut üretme süreçleri nedeniyle kent içinde bazı konut çevrelerinin daha cazip hale geldiği anlaşılmaktadır.

Foto 6: Kent merkezinde İsmet Paşa Caddesi'nden bir görünüm (2010).

Kentin günümüzdeki iş ve ticaret alanlarının yoğunlaştığı Merkezi iş alanı, belirgin olarak İsmet Paşa ve Zübeyde Hanım Caddesi üzerinde gelişme gösterir (Foto: 6). Bu merkeze çeşitli yönlerden açılan cadde ve sokaklar üzerinde de ticaret faaliyetlerinin olduğu görülmektedir. 2010 yılı itibariyle artık kentin merkezinde kalan İzmir-Ankara karayolu (Atatürk Bulvarı) ile Orhan Dengiz Bulvarı ve Kemalöz Mahallesi içerisinde kalan Mehmet Topaç Bulvarı, kent içinde yeni gelişen iş ve ticaret alanlarıdır. Bu alanlarda bankaların ikinci şubeleri, kamu kurumlarına ve hizmet sektörüne ait çeşitli binalar bulunmaktadır. Böylece kentin iş merkezinin yavaş yavaş

yer değiştirmesi, sanayi alanlarının gelişimi ve yeni konut alanlarının gereksinimiyle kentsel alan kullanımı yoğunlukları değişmiştir. Kentte son 20 yıldır artan sanayi faaliyetlerine eř zamanlı olarak gittikçe artan nüfus ve gelişen ticaret-hizmet sektöru yeni iş merkezlerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. 1990 yılında Uşak kent nüfusu 105270 iken bu miktar 2000 yılında 137000'e ve 2010 yılında ise 180041'e ulaşmıştır. Bu sayım dönemlerinde ortalama yıllık nüfus artışı hızı sırası ile % 2,98 ve % 3,1 şeklinde geręekleřmiřtir (bkz. Çizelge 3.1). Son olarak, 2013 yılında kent nüfusu ise 188000'dir. Kent nüfusundaki değişimde doğal nüfus artışının yanı sıra özellikle Uşak Üniversitesinin kurulduğu 2006 yılından sonra alınan göç de etkili olmuştur. Böylece kent, genişleyen merkezi iş alanı ve kentin görünümüne büyük çapta egemen olan modern konut alanları ile gün geçtikçe genişlemektedir.

Çizelge 3. 3. Uşak kentinde yıllara göre oturma izni verilen konutlar (1957-2009).

Yıllar	Oturma Ruhsatı
1957-1961	696
1962-1966	511
1967-1971	753
1972-1976	1430
1977-1981	2027
1982-1986	5100*
1987-1991	2760*
1992-1996	2760
1997-2002	4137
2003-2009	4950
Toplam	17264

*2981 Sayılı imar affı yapıları da dâhil edilmiştir

Kaynak: Uşak Belediyesi kayıtları(Ocak-2009).

Uşak'ta kentsel gelişimin boyutlarını anlamak için oturma izni verilen konut sayıları ve bunların dönemsel olarak nasıl bir seyir izlediği açıklanmaya çalışılmıştır. Bu durum aynı zamanda aktüel olarak kent içi ikametgâh hareketliliğinin büyüklüğünü göstermesi bakımında da oldukça önemlidir. Kent içinde iskân ruhsatlı konut sayısının tarihsel gelişimine bakıldığında üretilen konut sayısının genel olarak sürekli arttığı anlaşılmaktadır (Çizelge. 3.3). Çizelgeye göre, 2000 yılından sonra oturma ruhsatı alan konut sayısının önemli oranda arttığı anlaşılmaktadır. Oturma izni verilen konut sayılarının yıllara göre değişimi, daha önce plan dönemlerinde izah edilen kentsel gelişmeyi destekleyici bir durumu ortaya çıkarmaktadır. 1957 yılından sonra oturma izni alan konut sayısındaki artış ile aynı dönem nüfus artış hızı arasında anlamlı ilişki kurmak mümkündür (Çizelge 3.1 ve 3.3). Belirtilen dönemde kent nüfus ve oturma izni verilen konut sayılarında genel olarak bir artıştan bahsedilebilir. Ancak 1980-1990 yılları arasında kaçak yapılaşmalara imar affının gelmesi dolayısıyla nüfustan farklı olarak oturma izni alan konut sayısında ciddi bir artışın olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir değerlendirme yapılırken belediyenin iskâna ait tuttuğu kayıtların eksikliği göz önünde bulundurulmalıdır.

Uşak kentine ait bina sayım sonuçlarının temini için belediyede yapılan veri toplama çalışmasında 2000 yılı sonrasında istatistiklerin daha düzenli ve daha doğru tutulduğu anlaşılmıştır. Konunun karşılaştırmalı analizi bakımından hem oturma ruhsatı verilen konut sayısının ve hem de inşaat izni verilen konut sayısının tespiti gerekli görülmüştür. İnşaat izni verilen konut sayıları potansiyel olarak olası hareketliliği sıklığını belirleyebileceği düşünülmüştür. Bu amaçla Uşak kentine ait temin edilen oturma izni ve inşaat ruhsatı verilen konut sayılarının karşılaştırılması tarihsel olarak 1998 yılı ile 2010 Nisan dönemini kapsayacak şekilde çizelge

oluşturulmuştur (Çizelge 3.4). Buna göre söz konusu dönemler arasında 12342 konuta oturma izni verilirken aynı dönem 6143 konuta inşaat izni verilmiştir. Oturma izni alan konutların yüksek çıkması, muhtemelen 1998 yılından önce başlanan inşaatların bu yıldan sonra tamamlanmasıyla açıklanabilir.

Çizelge 3. 4. Uşak Belediyesi tarafından 1998–2010 yılları arasında verilen oturma ruhsatı ve inşaat ruhsatı sayıları.

Yılar	Oturma Ruhsatı	İnşaat Ruhsatı
1998	1631	465
1999	1411	253
2000	771	369
2001	649	303
2002	399	286
2003	337	272
2004	375	415
2005	580	647
2006	689	873
2007	984	709
2008	1119	667
2009	1327	697
2010	2070	187
TOPLAM	12342	6143

Uşak Belediyesi
2011 toplam konut sayısı 64277 dir.

Uşak kentinde, 2004 yılına kadar hem oturma hem de inşaat ruhsatı alanların sayısında bir düşüş, bu tarihten itibaren ise sürekli bir artış olmuştur (Çizelge 3.4). Bunun nedeni, aynı tarihlerde TOKİ ile birlikte diğer kooperatif birliklerinin Kemalöz Mahallesi'nde kentin çeperlerine doğru gelişen sahalarda yaklaşık 10000 konutluk projelerini tamamlanmasıdır. Bu durum, kentte ki konut açığının belli

düzeyde kapanmasına yol açmıştır. Böylelikle konut inşaatı sektöründe yavaşlama meydana gelmiştir. Ancak bu oturma ve inşaat ruhsatı verilerinin toplamı değerlendirildiğinde kent içinde konut alanlarının son 10 yılda önceki yıllara göre daha fazla arttığını söylemek mümkündür. Üretilen ve üretilecek bu konutlar Uşak'ta kent içinde ikametgâh hareketliliğinin büyüklüğüne ilişkin bazı fikirler vermektedir. Oturma izni alan konut sayısının 10000'i geçmesi, ortalama hanehalkı sayısı⁵ göz önüne alınırsa kentte yaklaşık 30000 kişinin yer değiştirdiği anlamına gelmektedir. Tabi ki bu değere, kente yapılan göçler dahil edilmemiştir. Ancak böyle bir durumda bile orta büyüklükteki bir kent olan Uşak'ta özellikle 2000 yılında sonra belli bir ölçekte de olsa ikametgâh hareketliliğinin yüksek olduğunu vurgulamak mümkündür

3.2. Kent İçi Arazi Kullanımı

Kent ile ilgili yapılan çalışmalarda, kentin mekansal gelişim süreçlerinin irdelenmesinin yanında kentsel alanların farklı kullanımının tespiti ve bunların kent içinde nasıl farklılık gösterdiği de araştırılmaktadır. Alansal olarak büyüyen ve çevresindeki nüfusun farklı ihtiyaçlarına karşılık veren kentin kendi içinde bu ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte fonksiyon alanlarının ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır (Denker, 1976). Kentlerin mekânsal olarak büyümesi ve hatta kendi içinde dönüşerek büyümesiyle kent içi arazi kullanım dinamiklerini değiştirdiği düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle, kültürel, toplumsal ve ekonomik ihtiyaçların karşılandığı alanlar olması nedeniyle kentler, bu ihtiyaçlara karşılık verecek nitelikte şekillenmekte ve şekillendikçe fonksiyonel olarak da değişmekte ya da

⁵TÜİK'in 2011 yılına ait Nüfus ve Konut araştırmasında Türkiye'de ortalama hanehalkı sayısı 3,8'dir. Kentlerde ise bu büyüklük 3,7'dir (TÜİK, 2011). Aynı yıl Uşak kenti için ise bu sayı yaklaşık 3'tür.

dönüşmektedir. Kent içinde mekânın reorganizasyonu olarak tanımlanan bütün bu süreçler dolayısıyla insanların konut değiştirme faaliyetleri şekillenmektedir.

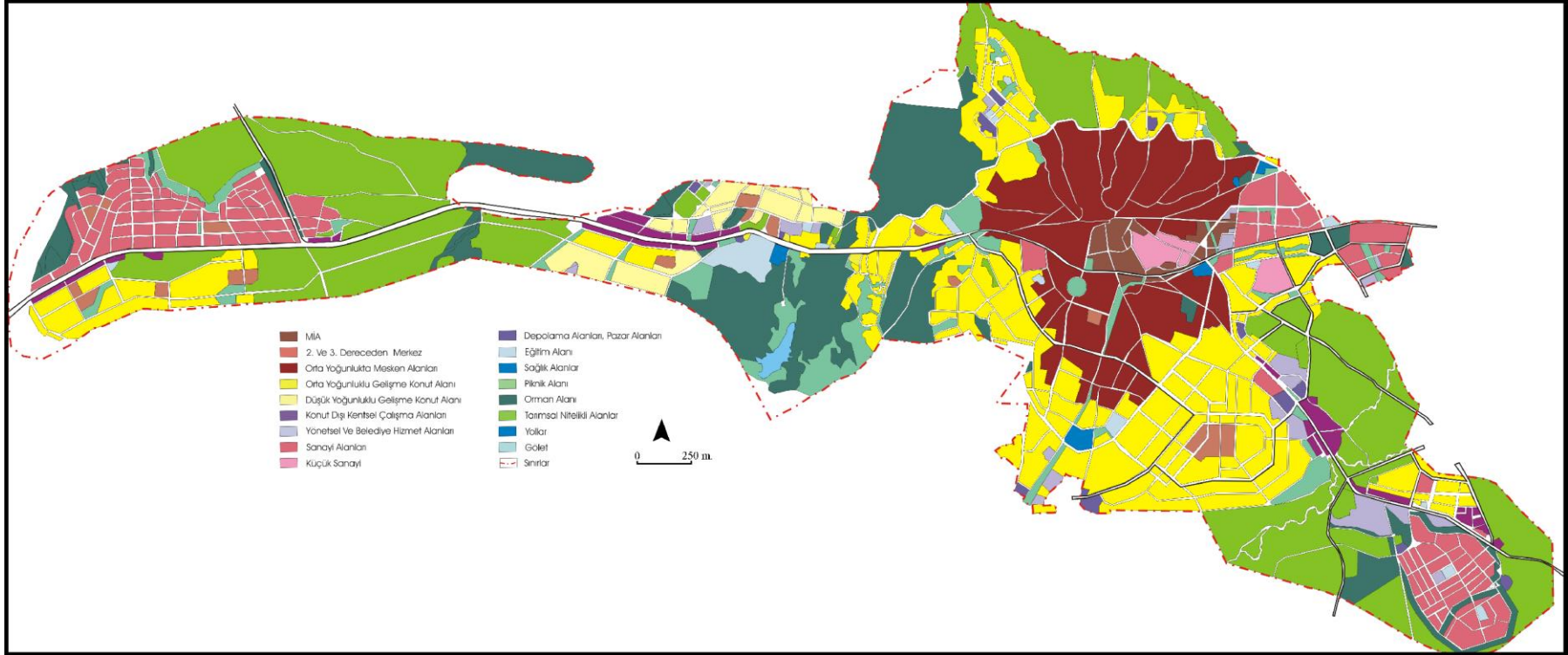
Bu yönleriyle araştırma sahası olan Uşak'ta kent içindeki mahallelere göre arazi kullanımı biçimlerinde farklılıklar bulunmaktadır. Uşak kentinin plato özelliği gösteren bir coğrafi üniteye yer alması ve kentin ortasından geçen İzmir-Ankara karayolu fonksiyonel alanların dağınık olmasına neden olmaktadır. Plato üzerinde yer alan kent, alansal olarak morfolojik sıkışıklığın neticesinde 1980 sonrası batıya doğru yol boyunca gelişim göstermiştir.

Çizelge 3. 5. Uşak kentinde mahallelere göre konut, işyeri, inşaat, arsa ve park sayıları.

Mahalle	Konut	İş Yeri	İnşaat	Arsa	Park
İSLİCE	1181	1608	102	30	2
ÜNALAN	5141	496	232	167	8
ATATÜRK	6142	334	727	2418	26
AYBEY	2253	41	55	746	4
BOZKURT	500	15	16	188	4
CUMHURİYET	8414	414	1443	2182	30
DİKİLİTAŞ	5266	177	751	1529	25
DURAK	1225	862	50	183	2
ELMALIDERE	3015	54	139	1597	12
FATİH	4413	135	481	2396	39
FEVZİ ÇAKMAK	3745	945	307	1354	14
IŞIK	1662	56	37	308	2
ÖZDEMİR	386	426	17	11	0
KÖME	702	568	11	34	0
KARAAĞAÇ	3385	81	1097	1021	12
KEMAL ÖZ	9219	545	1384	2472	34
KURTULUŞ	1269	849	100	31	7
MEHMET AKİF ERSOY	3570	309	6	5	15
SARAYALTI	2723	842	89	449	7
TOPLAM	64211	8757	7044	17121	243

Kaynak: Uşak Belediyesi Numarataj Servisi, (2011)

Harita 3. Uşak'ta Kent İçi Arazi Kullanımı

Kentte arazi kullanımı bakımından, konut alanları, yönetsel alanlar eğitim sağlık gibi hizmet alanları, sanayi alanları, tarım ve ormanlık alanlar ile kent içi rekreasyon alanları şeklinde genel bir sınıflandırma yapmak mümkündür (Harita 3). Kentsel arazi kullanımı bakımından öncelikli olarak konut alanlarının özellikleri ve dağılışı belirtilmektedir. Kent genelinde yerleşmenin kapladığı alanın büyük bir kısmını konutlar oluşturmaktadır. Mevcut yapıların % 87'si konutlardan meydana gelmektedir (Güneş, 2001).

Niceliksel olarak ve dağılış yönleri itibariyle konutlar, kent merkezi ve onu çevreleyen alanlarda yoğun bir şekilde bulunmakta iken bu kesimlerden uzaklaştıkça daha seyrek bir hal alır. Kentin hemen hemen ortasına denk gelecek şekilde geçen İzmir-Ankara karayolu konut yoğunluğunun temel belirleyicisi olmaktadır. Kentte yeni üretilen konutlar, kabaca kuzey-güney hattını ortandan bölen bu yolun güney ve güneybatı kesimlerinde yoğunlaşmaktadır.

Kentin merkezinde parsellerin küçük olması nedeniyle konutlar bitişik düzen yapılaşırken, çevreye doğru daha geniş parsellerin varlığı sayesinde seyrek yapılaşma dikkati çeker. Ayrıca merkezden uzaklaştıkça merkeze göre konut kullanım biçimi, konutların büyüklüğü, kat sayısı ve konutlarda kullanılan malzemede farklılaşmaktadır. Uşak kent merkezi ve merkeze yakın alanlarda daha modern konutlar varken, kentin çeperlerine doğru konutun kalitesi düşmektedir. Mahallelere göre mesken kullanımı incelendiğinde konut sayısının en fazla olduğu yer Kemalöz Mahallesi'dir (Çizelge 3.5). Daha sonra sırasıyla Cumhuriyet ve Atatürk Mahallesi gelmektedir. Kemalöz Mahallesi'nde 9219 konut, 545 iş yeri bulunmaktadır. Cumhuriyet Mahallesi'nde, 8414 konut ve 414 işyeri bulunmaktadır. Aynı şekilde Atatürk Mahallesi'nde ise 6142 konuta karşın 342 iş yeri bulunmaktadır. Bu durum,

özellikle kentin bu mahallelerinde daha ziyade yerleşme fonksiyonunun fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, 1950 yılından sonra kentin genişleme yönü daha çok güney, güneybatı olmuştur. Konut bakımından eski mahallelerde yeni yapılaşma yavaşlarken Atatürk, Cumhuriyet, Kemalöz ve Fatih Mahallesi hızla genişleme göstermektedir.

Çizelge 3. 6. Uşak'ta yıllara ve tiplere göre bina kullanımları (1984, 2000, 2010)

Yıl	Bina Sayısı	Konut	İş yeri	Eğitim-Kültür	Sağlık-Spor	Resmi Konut
1984	29068	23418	1912	57	10	50
2000	50232	39994	4268	195	33	118
2010	71255	64211	7044	-	-	-

Kaynak: TUİK ve Uşak Belediyesi

Kentsel gelişim kısmında da değinildiği üzere en geniş yer kaplayan mahalleler, çoğunlukla 1980 den sonra yerleşmeye sahne olan mahallelerdir. Bu mahallelerin ortak özellikleri, arazi yönüyle daha düz bir alanda yayılması ve bu yerlerde hizmet alanlarına daha fazla yer kaplamasıdır. Yıllara göre konut sayıları incelendiğinde, sürekli bir artışın olması, kentsel gelişim ve kent içinde arazi kullanım dinamiklerinin devamlı değiştiğinin bir göstergesidir. Özellikle 1984-2010 yılları arasında konut sayısının yaklaşık üç kat arttığı anlaşılmaktadır (Çizelge3.6).

Kemalöz Mahallesi Değirmendere mevkiinde 2000 yılından sonra belediyenin desteği ile 10.000 konut uygulamasına hız verilmiş ve bu alanın çevresinde TOKİ'nin yaklaşık 1600 konutluk projesi tamamlanmıştır. Bu projeler nedeni ile Kemalöz Mahallesi, konut sayısı ve yoğunluğu bakımından diğer mahallelere göre daha hızlı gelişmiştir. Bu mahallede uygulanan konut politikaları kent içinde yerleşmenin alansal

yönünü de önemli ölçüde belirlemiştir. Yine Cumhuriyet, Fatih ve Atatürk Mahallesi'nde 1995 yılından sonra 2 ve 3 nolu gecekondü önleme bölgelerinde uygulanan konut politikaları kentsel alan kullanımını şekillendirmiştir.

İslice ve Özdemir gibi merkez mahallelerde konut sayıları, iş yeri sayılarından daha azdır. İslice Mahallesi'nde 1181 konut ve 1608 gibi yüksek bir sayıda iş yeri bulunmaktadır. Özdemir Mahallesi'nde ise 386 konut olmasına karşın 426 iş yeri bulunmaktadır. Aynı şekilde merkezde yer alan Kurtuluş ve Özdemir Mahallesi'nde işyeri yoğunluğunun fazla olan mahallerdendir. Uşak'ta büyük kentlerde olduğu gibi nüfusun artması ve kentsel alanın genişlemesi rağmen merkezde yer alan mahalleler önemini yitirmemektedir. Kent merkezindeki mahallelerde eski ve yıpranmış binaların yıkılarak yerlerine yenilerin yapılması muhtemelen merkezden çevreye doğru olan hareketliliği belirli bir ölçüde azaltmıştır. Ayrıca Durak Mahallesi'nde yer alan Tabakhane bölgesinde "1. Etap Kentsel Dönüşüm" projesi kapsamında yaklaşık 43,6 ha. alanda kentsel dönüşüm uygulaması yapılmaktadır. Hazırlanan projede; 1056 adet konut, 950 adet ticaret birimi ve müze alanı, gençlik merkezi, sinema, eğitim, dini tesis ve kamu binası yer alacaktır (Uşak Belediyesi Faaliyet Raporu, 2009). Bu projenin gerçekleşmesiyle eski çöküntü alanı olan bu mahallenin konut ve konut çevresi özelliklerinin yenileneceği ve ile yeniden cazibe merkezi haline geleceği tahmin edilmektedir.

Kentin ortasından geçen karayolunun kuzeyinde kalan ve kentin ilk yerleşme çekirdeği olan mahallelerde ve bu alanı çevreleyen diğer mahallelerde ise konut yoğunluğu farklılaşmaktadır. Nitekim alt gelir grubunda yer alan Bozkurt ve Işık mahallelerinde konut sayısı oldukça azdır. Bozkurt Mahallesi'nde toplam 500 konut bulunurken Işık Mahallesi'nde 1662 konut yer almaktadır. Bu mahallelerde arazinin

eğimli ve dar yapısı nedeni ile konut gelişimi mümkün olmamaktadır. Buna karşın Aybey, Mehmet Akif Ersoy, Sarayaltı, Elmalıdere, Karaağaç ve Dikilitaş Mahallesi'nde konut sayısı ve yoğunluğu nispeten daha fazladır. Yerleşmenin eski olduğu bu alanlar, kentin alansal olarak güney-güneybatı yönünde gelişmesine rağmen eski dönemlerdeki kadar olmasa da hala yerleşme fonksiyonunu yerine getirmektedirler. Karaağaç Mahallesi'ndeki eski Gediz yolu çevresinde TOKİ'nin yaklaşık 850.000 m²'lik bir alanda 696 dairelik toplu konut uygulaması bu önemin bir göstergesidir (Foto: 7). Uşak kentinde arazi kullanımı bakımından yerleşim alanındaki konutlar, kullanılan malzeme, konut tipi ve konutun büyüklükleri bakımından farklılık gösterir. Bu farklılığa göre kenti iki kısma ayırmak mümkündür.

Foto 7: Karaağaç Mahallesi'ndeki düşük gelir grubundaki konut alanları ve TOKİ konutları (Üzeyir Yasak).

Eski yerleşim alanının bulunduğu kentin kuzey kısmındaki mahallelerde, daha ziyade sıvasız tuğladan yapılmış müstakil veya yer yer 2-3 katlı düşük kalitedeki konutlar bulunmaktadır. Bu mahallelerde aynı zamanda eski Osmanlı sivil mimarisinin hâkim olduğu ilk katı taştan, ikinci katı ahşap, cumbalı ve alaturka kiremitli konutlara da rastlanmaktadır (Bilegen, 1999). Buna karşılık kentin güney-güneybatı kesiminde yer alan ve nispeten yeni gelişen mahallelerde ise sıkıştırılmış beton malzeme ile yapılmış çok katlı modern konutlar bulunmaktadır. Ana hatları ile kentin merkezinde sıkışık parsel üzerine bitişik düzen binalar yer alırken, çevreye doğru bazen müstakil bahçeli ve bazen de villa tipi konutlar ortaya çıkmaktadır.

Foto 8: Kemalöz Mahallesi’nde yeni gelişen konut alanları (Üzeyir Yasak).

Nüfus artışı ve konut çevrelerindeki iyileşmeye paralel olarak özellikle Kemalöz, Cumhuriyet, Fatih ve Atatürk Mahallesi’nde konut talebini karşılamaya

yönelik modern ve site özelliği taşıyan konut alanları gelişme göstermektedir (Foto 8).

Kent içi arazi kullanımı bakımından eğitim alanları, kent merkezindeki Kurtuluş Mahallesi'nde toplanmaktadır. Özellikle merkezi iş alanı olan İsmetpaşa Caddesi'nin paralelinde valiliğin yan ve arka kesimlerinde ilköğretim ve lise düzeyinde yedi okul bulunmaktadır. Aynı şekilde Dikilitaş Mahallesi ve kent merkezine yakın Nuri Şeker Caddesi'nde de okullaşma alanları mevcuttur. Sağlık hizmetleri ise Kemalöz ve Cumhuriyet Mahallesi'nde toplanma eğilimi göstermektedir. Resmi kurumlara ait binalar, yine Kurtuluş Mahallesi'nde yoğunlaşırken son dönemlerde kentin çevresine özellikle yine Kemalöz ve Cumhuriyet Mahallesi'ne doğru bir yayılım göstermektedir.

Sanayi, hem kentsel gelişimin büyüklüğü ve yönünü belirlemede hem de kentsel mekânın organizasyonunu şekillendirmede oldukça önemli bir fonksiyondur. Sanayi alanlarının dağılışı, kent içinde bu faaliyetle ilişkili konut çevrelerinin ve çeşitli hizmet alanlarının dağılışını da etkilemektedir. Kent sanayisinin özellikle tekstil ve seramik üzerine uzmanlaştığını söylemek mümkündür (Kaygalak, 2011). Kentteki sanayi, ölçek bakımından büyük ve küçük sanayi alanları olarak iki kısımda değerlendirilebilir. Büyük sanayi alanları, kentin mücavir alanının en batı ucunda yer alan Uşak Organize Sanayi Bölgesi ile güney doğu ucundaki Karma Organize Sanayi Bölgesi şeklinde ikiye ayrılır (Harita 3). Her iki sanayi de kentin coğrafi olarak dar ve engebeli bir alanda yer almasından dolayı kentin bu kısımlarına yerleşmişlerdir. Küçük sanayi alanlarından biri İzmir-Ankara karayolu üzerinde ve kentin batı girişinde, diğeryse kentin doğu girişinde yer almaktadır.

3.YÖNTEM VE VERİ

Uşak'ta kent içi ikametgâh hareketliliğini belirlemeyi amaçlayan tezde, istatistiksel veri yetersizliğinden dolayı örnekleme dayalı bir nicel araştırma tasarlanmış ve uygulanan anketle veri toplanmıştır. Yöntemin esası, geliştirilen hipotezlerin alan araştırması ile sınanmasına dayanmaktadır. Ancak tezin dayandığı literatürle karşılaştırma yapmak amacıyla araştırma neticesinde elde edilen verilere göre yeni bulguların ortaya çıkmasını kolaylaştıracak soru kâğıdı oluşturulmuştur. Ayrıca soru kâğıdı ile yalnızca ikametgâh hareketliliği ile ilgili verileri betimlemekle kalınmamış, bunların nedenleri ve oluş zamanları da tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kent içinde farklı konut çevrelerinde ve farklı sosyo-ekonomik özelliklere sahip katılımcılar belirlenerek ikametgâh hareketliliği tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.1. Örneklem Seçimi ve Özelliği

Uşak kenti 19 mahalleden oluşmakta ve kentte 2011 itibari ile 64211 hane bulunmaktadır (Çizelge 4.1). Araştırma evrenini temsil etmek üzere olasılık temelli örnekleme türlerinden küme örnekleme (cluster sampling) yöntemi seçilmiştir. Küme örneklemesinde kümelerle göre örnekleme yönteminde evren küme adı verilen gruplara ayrılır, her küme bir örnekleme birimi olarak tanımlanır. Rastgele seçilen kümeler bir araya getirilerek örneklem oluşturulur (Çömlekçi, 2001: 91). Araştırmada küme örneklemesine başvurulmasının iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi, bu yöntemin evren içerisinde konut alanları belirlemede daha iyi katkı sağlayacağı düşüncesidir. İkincisi ise kent içine yayılmış hanehalkına tek tek ulaşmak zor olduğu için, bu konutların bulunduğu kümeler arasında örneklem seçimine gidilmek istenmesidir. Buna bağlı olarak örneklem büyüklüğü, evreni oluşturan hane sayısının

büyüklüğüne oranıyla tespit edilmiş ve +/- % 5 hata payı ile 476 hane olarak belirlenmiştir. Bu büyüklükteki bir örneklemin evreni yeterli derecede (% 95 güven aralığında) temsil edeceği varsayılmıştır. Araştırma hipotezlerinin sınanmasında, seçilen konut alanlarının yeterliliğine ve örneklemin bu mahalleleri temsil edici olmasına dikkat edilmiştir.

Çizelge 4. 1. Uşak kentinde mahallelerin gelire göre kümelenendirilmesi ve bu kümelerdeki konut sayıları.

Gelir Grubu	Mahalleler	Konut Sayıları
Orta-Üst	İslice, Durak, Kurtuluş Özdemir, Köme	4.763
Orta	Kemal Öz, Cumhuriyet Ünalın, Atatürk, Fatih	33.329
Alt	Fevzi Çakmak, Sarayaltı, , Dikilitaş, Karaağaç, Bozkurt, Işık, Aybey, Elmalidere, Mehmet Akif Ersoy	26.122
Toplam	19	64.214

Örnekleme süreci gerçekleşirken ilk aşamada mahalleler kümelenendirilmiştir. Mahalle kümelenendirme işlemi, konut alanlarının fiziksel çevre özellikleri ve buralarda oturanların sosyo-ekonomik düzeylerine göre yapılmıştır. Mahalleler kümelenendirilirken, belediyeden alınan mahallelere göre emlak vergisi kapsamında rayiç bedelleri, emlakçıların beyanları, önceki yapılan çalışmalar ve araştırmacının gözlemleri dikkate alınmıştır. Konut alanları, özelliklerine göre apartman, toplu konut ve düşük kalitede konut alanları şeklinde üç fiziksel çevreyi ve alt, orta ve orta-üst gelir grubu olmak üzere üç sosyo-ekonomik çevreyi kapsayacak şekilde kümelenendirilmiştir. Örneklemin bu aşamasında, sosyo-ekonomik özelliklerine ve

konut çevresinin fiziki durumuna göre, Kurtuluş, Durak, Ünalın, Cumhuriyet, Kemalöz, Atatürk, Dikilitaş, Karaağaç ve Aybey olmak üzere toplam 9 mahalle/konut çevresi seçilmiştir. Örneklemin mahallelere göre dağılımı Çizelge 4. 2’de gösterilmiştir. Apartman kategorisi çevreleri, kent içindeki kentsel gelişim alanlarında çok katlı bitişik düzen halinde ve kentin diğer kısımlarına göre nüfusun daha yoğun olduğu ikametgâh alanlarıdır (Foto 9).

Foto 9: Cumhuriyet Mahallesi’ndeki apartman çevrelerinden genel bir görünüm (Uşak Belediyesi).

Toplu konut çevreleri, kentin çeperlerine doğru kamu ve kooperatif birliklerinin oluşturduğu düzenli ve planlı siteler biçimindeki yerleşim alanlarıdır. Apartman çevrelerinden farklı olarak toplu konut alanları ve çevreleri daha seyrek nüfusludur. Düşük kalitede konut çevreleri ise kırdan kente göç edenlerin oluşturduğu gece kondu özelliğinden biraz daha gelişmiş ve plan dâhilinde ekonomik olarak alt

grubunda yer alan bireylerin ikamet ettikleri yerleşim alanlarıdır (Foto 10-11). Mahalle gruplarının oluşturulmasından sonra uygulamanın ikinci aşamasında, mahallelerin alansal genişliği ve kendi içinde benzeşik özellik göstermesi nedeniyle mahalleleri temsil edecek cadde ve sokaklar belirlenmiştir. Böylece fiziksel ve toplumsal alan sınırlandırılıp daraltılarak zaman ve maliyet tasarrufu yapılmıştır. Örneğin, sosyo-ekonomik bakımından üst gelir grubu ve fiziksel çevre yönünden apartman özelliği gösteren Kurtuluş Mahallesi'ni en iyi şekilde yansıtacak cadde ve sokaklar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çizelge 4. 2. Uşak kentinde mahallelerin gelir ve konut çevresine göre kümelenendirilmesi

Fiziksel Çevre	Gelir Grubu	Mahalle Grupları
Apartman	Orta Üst	Kurtuluş,Durak
Apartman	Orta	Ünalan, Cumhuriyet,
Toplu Konut	Orta	Kemal Öz, Atatürk
Düşük Kalitede Konut Alanları	Alt	Dikilitaş Karaağaç, Aybey,
3 Gelir Grubu		9 Mahalle

Son aşamada ise belirlenen alanlar içerisinde görüşme uygulanacak hane sayısı tespit edilmiştir. Bu noktada istatistikçilerden yardım alınmış ve önerileri dikkate alınarak mahalle kategorilerinde toplam konut sayısının belli bir yüzdesine karşılık gelecek şekilde hane sayısı belirlenmiştir (Kocatürk, 2003). Daha sonra mahallelerde sokak ve caddelerden rastlantısal olarak seçilen hanelere gidilerek anket uygulanmıştır.

Foto 10: Karaağaç Mahallesi’nde bitişik düzen ve düşük kalitede konut alanlarından genel bir görünüm (Uşak Belediyesi).

Foto 11: Alt gelir grubunun oturduğu mahallelerde düşük kalitede konutlar (Üzeyir Yasak).

4.2. Soru Kâğıdının Geliştirilmesi

Anket geliştirilirken ilk aşamada literatür taranmış, benzer özellikteki çalışmalar incelenerek bir soru havuzu oluşturulmuştur. Soru havuzundan yararlanarak, tez danışmanının da katkılarıyla taslak bir anket hazırlanmış ve yüz yüze görüşme yöntemiyle küçük bir gruba uygulanmıştır. Böylece anket, hem önceki ampirik çalışmalar hem de araştırma sahasında yapılan ön test sonuçları dikkate alınarak yeniden geliştirilip düzenlenmiştir. Anket sorularının hazırlanmasında çalışmanın amacına yönelik Uşak kentinde niteliği farklı dört konut çevresi belirlenmiştir (Çizelge 4.4). Anket, oluşturulan bu gruplarda yaşayanların sosyo-ekonomik özelliklerini incelemek, farklı tiplerdeki ailelerin ikametgâh memnuniyet düzeylerini tespit etmek, konut tercihlerini etkileyen faktörleri belirlemek, ikametgâh değiştirme sıklığı ve hareketliliğin coğrafi yönünü ortaya koymak için düzenlenmiştir (Bkz. Ek. 1). Ankette katılımcılara yöneltilmek üzere hem açık hem de kapalı uçlu sorular belirlenmiştir.

Çizelge 4. 3. Uşak kentinde uygulanan anketin kapsamı.

Konu Başlıkları	Kapsamı
1.Hanehalkını Sosyo-ekonomik Yapısı ve Konut Özellikleri	Hanehalkı büyüklüğü, yapısı, konut özellikleri, kişisel bilgiler, ekonomik durum.
2.Taşınmada Önemli Bulma ve Memnuniyet Durumu	Konut özellikleri, ikametgâh çevresi özellikleri, hizmet ve olanaklara erişim, sosyal ağlar.
3.İkametgâh Hareketliliği	İkametgâh ve çevresine ait beklenti düzeyleri, ikametgâh değişikliği sayısı, sıklığı ve yönü.

Anket üç bölümden oluşmaktadır (Çizelge 4.3). Birinci bölümde ankete katılanların ilgili sosyoekonomik nitelikleri ve konuta ait fiziki özelliklerini ortaya

çıkarmaya yönelik sorular sorulmuştur. Ankette katılımcıların sosyo-ekonomik niteliklere ait: yaş, cinsiyet, eğitim, düzeyi, hanehalkı tipi, büyüklüğü ve geliri, ev sahipliği, konutta oturma süresi şeklindeki sorular yer almıştır.

Konutla ilgili nesnel sorular: binanın yaşı, konutun tipi, büyüklüğü, oda sayısı ve bulunduğu kat ile ilgili sorulardır. İkinci bölümde likert ölçeğe uygun olarak aynı soru ile iki farklı durum tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kısımda amaç alan araştırması öncesi önerilen hareketlilik faktörlerini test etmektir. Bu kapsamda konut ve konut çevresine ait özelliklerin öncelikle kent içi taşınmada/yer değiştirmede ne kadar önemli olduğu A sütununda, halen oturulan konut ve çevresi ilgili memnuniyet derecesi B sütununda tespit edilmeye çalışılmıştır. Konut özellikleri, ikametgâh çevresi özellikleri, hizmet ve olanaklara erişim, sosyal ağlar gibi belirlenmiş konularda likert ölçeğine uygun sorular geliştirilmiştir. Konutun özellikleri, evin büyüklüğü, oda sayısını yeterliliği, kullanışlılığı, ışık ve havadar olması, yeni olması, sağlama-bakımlı olması gibi değişkenleri kapsamaktadır. Konut çevresinin özellikleri, çevrenin sessiz ve sakin olması, prestijli olması, iş yerlerinin işgaline uğraması, semteki bina-araç yoğunluğu, konut çevresinin can-mal güvenliği şeklinde değişkenleri içermektedir. Hizmet ve olanaklara erişimde, semtin kent merkezine, alışveriş merkezlerine, iş yerlerine yakınlığı ile sağlık, okul ve dini tesislere erişebilirliği gibi değişkenler bulunmaktadır. Sosyal ağlar ve ilişkiler faktöründe ise, semtin akrabalara, arkadaşlara, hemşehrilere yakınlığı şeklinde değişkenler bulunmaktadır. Üçüncü ve son bölümde ankete katılanlara konut ve mahalle değiştirme sıklığını ve hareketin mekânsal doğrultusunu belirleyecek sorular sorulmuştur. Katılımcıların geçmişteki hareketlilik deneyimlerini anlamaya yönelik aktüel hareketlilik ve

geleceğe yönelik taşınma isteğine vurgu yapan olası hareketlilikle ilgili sorular bu kısımda yer almaktadır.

4.3. Anketin Uygulanması ve Veri Girişi

Anketin oluşturulmasından sonra 2011 yılının Ocak ayı ile Haziran ayları arasında araştırmacının da katılımıyla Uşak Üniversitesi Coğrafya Bölümü öğrencileriyle birlikte veri toplama işlemine geçilmiştir. Veri toplama esnasında alana çıkmadan önce soru kâğıdı ve uygulama ile ilgili bilgi verilen 12 öğrenci anketör olarak görev almıştır.

Çizelge 4. 4. Uşak kentinden seçilen örneklemin konut çevrelerine göre dağılımı.

Fiziksel Çevre	Gelir Grubu	Konut Çevresi	Hane Sayısı (%)	
Apartman	Orta Üst	Kurtuluş-Durak	40	9
Apartman	Orta	Ünalan	23	4,8
Toplu Konut	Orta	Kemalöz, Cumhuriyet	144	30,2
Apartman ve Toplu Konut	Alt	Sarayaltı, Dikilitaş	162	34
Düşük Düzeyli Konut Alanı	Alt	Karaağaç, Aybey	107	22
TOPLAM	3 Gelir Grubu	9 Konut Çevresi	476	100,0

Veri toplama aşamasında cevaplanmayan sorular olacağı düşüncesiyle fazladan 50 adet anketle birlikte uygulanmıştır. Çalışma esnasında toplam 526

katılımcıya soru kâğıdı yöneltilmiştir. Veri girişi yapılmadan önce eksik ve hatalı olduğu düşünülen 50 adet anket, analiz işlemine alınmamıştır. Böylece daha önceden öngörülen haliyle toplam 476 katılımcıyla ilgili veriler derlenmiştir. Araştırma Uşak kentinde örneklemin konut çevrelerine göre dağılımı incelendiğinde apartman, toplu konut, apartman-toplu konut ve düşük kalitede konut alanları olmak üzere dört fiziksel çevrede orta-üst, orta ve alt olarak üç gelir grubunda 9 konut çevresinde uygulanmıştır (Çizelge 4. 4).

Toplanan verilerin öncelikle bilgisayarda kodlamaları yapılmış ve Microsoft Excell programına soru kâğıdının ana başlıkları dikkate alınarak ayrı sayfalar halinde girilmiştir. Daha sonra veriler SPSS 16.0 istatistik paket programına aktarılarak analiz edilmiştir. Analiz aşamasında tezin amacına uygun, frekans, çapraz tablo ve faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

5.ARAŞTIRMANIN BULGULARI: UŞAK'TA İKAMETGÂH HAREKETLİLİĞİ

Bu bölüm kendi içinde iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda nicel araştırma öncesinde Uşak kentinde ikametgâh hareketliliğine yönelik doğrudan elde edilen verilerin analizi yapılmıştır. İkinci kısımda ise alan araştırması neticesinde el edilen verilerin analizleri yorumlanmıştır.

5.1. Uşak'ta İkametgâh Hareketliliğiyle İlgili Alan Araştırması Öncesi Bulgular

Türkiye'de kent içinde konut değiştirme ile ilgili veri temini zorluğu, araştırmanın sınırlılığı kısmında daha önce tartışılmıştır. Bu konuyla ilgili Türkiye İstatistik Kurumu tarafından ADNKS içinde bazı kayıtlar tutulsa da bunlara ulaşmak, girişimlere rağmen mümkün olamamıştır. Bu nedenle kentlerde hanehalkının konut değiştirme sıklığı ve mekânsal doğrultusu dolaylı yollarla elde edilen verilerle tespit edilmektedir. Tezin bu kısmında, öncelikli olarak Uşak kentinde özellikle bir yıl içinde konut değiştirenlerin sadece büyüklüğü/sıklığı kentin tamamını yansıtacak şekilde ele alınmıştır. Buna karşılık yer değiştirmenin mekânsal doğrultusu veri olmayışından dolayı incelenememiştir.

Verileri toplama aşamasında öncelikle belediyenin hanelerin su abone açma-kapama kayıtlarından yararlanılmıştır. Bu kayıtlar incelenirken yeni konutlar için oturma izni alan kişiler dikkate alınmış ve verilere eklenmiştir. Uşak kentinde detaylı, zaman alıcı ve titiz bir çalışma neticesinde hareketlilik ile ilgili genel bir fikri veren ve sonrasında nicel araştırmaya altlık oluşturabilecek ya da karşılaştırma imkânı sağlayabilecek bir veri seti meydana getirilmiştir. Belediye su aboneliğine ilişkin kayıtlardan elde edilen hareketlilik verisi, daha sonra tespit edilebildiği ölçüde

elektrik abone açma-kapama kayıtlarıyla kontrol edilmeye çalışılmıştır. Bu veriler yardımıyla Uşak kentinde hanehalkının bir yıl içerisinde toplam yer değiştirme sayısı mahalle ölçeğinde tespit edilerek, toplam taşınan sayısına göre mahalle ölçeğinde taşınma oranları hesaplanmıştır. Verilerden elde edilen bir diğer sonuç ise mahallelerin taşınma hızlarının tespit edilmesidir. Nitekim kentteki hareketliliğe farklı yönden ele alan bu değer sayesinde, mahalledeki toplam konuta göre yer değiştirenlerin sayısı oranlanarak o mahalledeki taşınma hızının ortaya koyulmaktadır. Bunun için mahallelere göre toplam taşınan sayısını mahalledeki toplam konut sayısına bölüp yüzle çarparak taşınma hızına ulaşılmıştır (Taşınma hızı=Toplam Taşınan sayısı/Toplam konut sayısı*100).

Ayrıca kentte yer değiştirenlerin bu hareketini mahalle içinde mi yoksa mahalle dışına mı gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Böylece toplam hareketlilik, mahalle içi ve mahalle dışına taşınmanın büyüklüğüne, belediye ve elektrik idaresi kayıtları üzerinden ulaşılmıştır. Bu verilerin, kentin tamamını temsil etmemekle birlikte, kent içinde hareketliliğin büyüklüğü hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Çizelge 5. 1'e göre Uşak kentinde mahallelere göre taşınma sayılarını kentteki toplam taşınanlara oranladığımızda en fazla yer değiştirmenin gerçekleştiği mahalle % 27,5 ile Kemalöz Mahallesi'dir⁶. Bu mahallede bir yıl içinde toplam 650 hanenin yer değiştirdiği anlaşılmaktadır. Daha sonra sırası ile en fazla taşınma, % 16, 8 oranıyla Cumhuriyet Mahallesi ve % 6 oranıyla Atatürk Mahallesi'nde meydana gelmiştir. Kuruluş ve gelişmesi itibari ile bu üç mahalle içinde en eski mahalle

⁶ Türkiye'de yapılan çalışmalarda böyle bir veri derlenip yorumlanmadığı için toplam taşınmanın kaç kaçının düşük, orta ve yüksek olarak kabul edileceği konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak tez danışmanın katkısı ve istatistikçilerin görüşü doğrultusunda bir skala oluşturulmuştur. Bilgilerin elde edildiği sırada 19 mahalle, 64211 konutun bulunduğu ve toplam taşınan sayısının 2374 olarak gerçekleştiği Uşak kenti için elde edilen bu istatistikilere göre taşınma oranı % 0-3,99 arası olanalar düşük, % 4-7,99 arası orta ve % 8 üzeri ise yüksek taşınma oranı olarak kabul edilmiştir.

Kemalöz Mahallesi'dir. Daha sonra sırasıyla Atatürk ve Cumhuriyet Mahallesi kurulup gelişmiştir. Ayrıca bu mahalleler, kentin ortasından geçen İzmir-Ankara karayolunun güney-güneybatısında daha geniş ve düz alanlar üzerinde kurulmuştur. Bu nedenle özellikle 1980 yılından sonra nüfus artışına bağlı olarak bu alanlarda konut üretimleri artmıştır. Nitekim bu mahalleler, kent içinde en fazla konuta sahip olanlardır (Çizelge 5.1).

Çizelge 5. 1. Uşak kentinde mahallelere göre taşınan sayıları, taşınma oranı ve mahalle taşıma hızı (2011)

Mahalle Adı	Toplam Konut Sayısı	Toplam Taşınan Sayısı	Taşınma Oranı (%)	Mahalle Taşınma Hızı (%)
İSLİCE	1181	120	5,0	10,2
ÜNALAN	5141	150	6,4	2,9
ATATÜRK	6142	140	5,9	2,3
AYBEY	2253	110	4,6	4,9
BOZKURT	500	21	0,8	4,2
CUMHURİYET	8414	400	16,8	4,8
DİKİLİTAŞ	5266	170	7,2	3,2
DURAK	1225	36	1,5	2,9
ELMALIDERE	3015	70	2,9	2,3
FATİH	4413	74	3,0	1,7
FEVZİ ÇAKMAK	3745	55	2,3	1,5
IŞIK	1662	32	1,4	1,9
ÖZDEMİR	386	28	1,2	7,3
KÖME	702	25	1,0	3,6
KARAAĞAÇ	3385	100	4,3	3,0
KEMAL ÖZ	9219	650	27,5	7,1
KURTULUŞ	1269	28	1,2	2,2
MEHMET AKİF ERSOY	3570	80	3,3	2,2
SARAYALTI	2723	85	3,5	3,1
TOPLAM	64211	2374	100,0	

Kaynak: Uşak Belediyesi, 2011

Toplam kent içi taşınma oranlarına göre en düşük taşınmanın olduğu mahalleler ise % 0,8 oranıyla Bozkurt ve % 1,2 oranıyla Işık Mahallesi'dir. Bu

mahalleler, konut özelliklerine göre düşük kalitede yapıları içinde barındıran ve sosyo-ekonomik olarak alt gelir grubunun yaşadığı mahallelerdir. Kentin kuzey kesimlerinde ve engebeli alanlar üzerinde yer alan bu mahallerin bir diğer özelliği ise aynı zamanda konut sayısının diğerlerine göre az olmasıdır. Böylece bu mahaller, zaten kent sakinleri tarafında fazla rağbet görmeyen alanlar olarak kabul edilir. Aynı şekilde alt gelir grubunda kabul edilen Elmalıdere, Fevzi Çakmak, Mehmet Akif Ersoy ve Sarayaltı Mahallesi'nde de ortalama % 2-3.5 arasında taşınma oranının olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmacı tarafından en azından orta düzeyde taşınma beklenen bu mahallelerde değerin düşük kalması anlamlı bulunmuştur. Buna karşılık alt gelir grubunda düşünülen Dikilitaş, Karaağaç ve Aybey Mahallesi'nde taşınma oranı orta düzeydedir. Dikilitaş'ta bu oran, % 7,2 iken Karaağaç'ta % 4,3 ve Aybey'de ise % 4,6 olarak gerçekleşmiştir. Dikilitaş ve Karaağaç Mahallesi, kentin batı ve kuzey batısında kalan, diğer alt gelir grubundaki mahallere göre konut sayısı fazla olan ve özellikle geniş parsellere sahip mahallelerdir. Bu mahallelerde bitişik düzen konutlar yanında geniş alanlı ve bahçeli müstakil konutların yapımının sürekli devam ettiğinde bahsetmek mümkündür. Ayrıca 2011 yılında TOKİ tarafından Karaağaç Mahallesi'nde yapılan 696 dairelik toplu konut projesinin tamamlanmış olması taşınma oranlarını arttırdığı düşünülmektedir.

Uşak kentinde tez çalışması için orta-üst gelir grubunda kabul edilen beş mahallenin dördünde hareketliliğin az olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki bu gelir grubunda yer alan Kurtuluş, Köme, Özdemir ve Durak Mahallesi'nde taşınma oranları % 1-1,5 arsında düşük düzeydeyken, sadece % 5 ile İslice Mahallesi'nde taşınma oranı orta düzeyde gerçekleşmiştir. Kent merkezinde yer alan bu mahallelerde, diğer mahallelere göre ticarethanelerin ve kamu kurumlarına ait yapılar

çok fazla yer teşkil etmesi nedeniyle konut alanların daha az, var olanlarınsa bitişik düzen ve eski olması bağlı olarak hareketliliğin az olduğu düşünülmektedir.

Kent içi hareketliliğini anlamaya yönelik başka bir bulguda mahallelere göre taşınma hızının tespitidir. Bu durum araştırmacıya mahalledeki toplam konut sayısına göre aynı mahallede kaç hanenin yer değiştirdiği veya ta mahalledeki konut yoğunluğuna göre hareket davranışının sıklığının ne kadar olduğunu anlama yönünden katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Kent içi hareketlilikte toplam taşınmaya göre oranlandığında Kemalöz ve Cumhuriyet Mahallesi ilk sırada yer aldığı belirtilmiştir. Ancak mahalledeki konut sayısına göre hesaplama yapıldığında İslice, Özdemir ve Kemalöz Mahallesi'nde taşınma hızı yüksek çıkmıştır (Çizelge 5.1). Bu mahalleleri, Aybey, Cumhuriyet ve Bozkurt Mahallesi takip etmektedir. Taşınma hızı düşük olan mahalleler ise Elmalidere, Fatih, Işık, Ünalın ve Atatürk Mahallesi'dir.

Değerlendirme yapıldığında taşınma hızının yüksek olduğu ya da düşük olduğu mahalleleri öncelikle gelir grubuna göre birbirinden ayıran özelliklerinin olmadığı anlaşılmıştır. Taşınma oranına göre hareketlilik incelenirken orta gelir grubunda yer alan bütün mahallelerde taşınma oranı yüksek çıkmış buna karşılık genel itibari ile alt ve orta-üst gelir grubunda yer alan mahallelerde bu oran düşük çıkmıştır. Ancak taşınma hızına göre değerlendirmede örnek olarak, orta ve orta-üst gelir grubunda yer alan iki mahallelerde taşınma hızı yüksekken diğer üç mahallede taşınma hızı düşüktür. Aynı şekilde orta gelir grubunda yer alan Ünalın ve Atatürk mahallesinde ve orta-üst gelir grubunda yer alan Durak ve Kurtuluş Mahallesi'nde taşınma hızı düşük çıkmıştır. Bu durum, taşınma hızıyla ilgili değerlendirmeler için mahalle sakinlerine yönelik hareketlilik davranışını ortaya koyan daha detaylı

araştırma yapılmasının gerekli olduğunu göstermektedir. Tez çalışmasında eldeki veriler bir yıllık olduğundan en azından bir yıl süreyle mahallelere göre konut değiştirme hızı tespit edilebilmiştir. Sonraki çalışmalarda, veri teminiyle ilgili problemleri ortadan kalkmasıyla uzun dönemli istatistiklerin hareketlilik hızının genel karakterinin daha iyi ortaya koyacağı ve değerlendirmelerin daha kolay yapılacağı muhakkaktır.

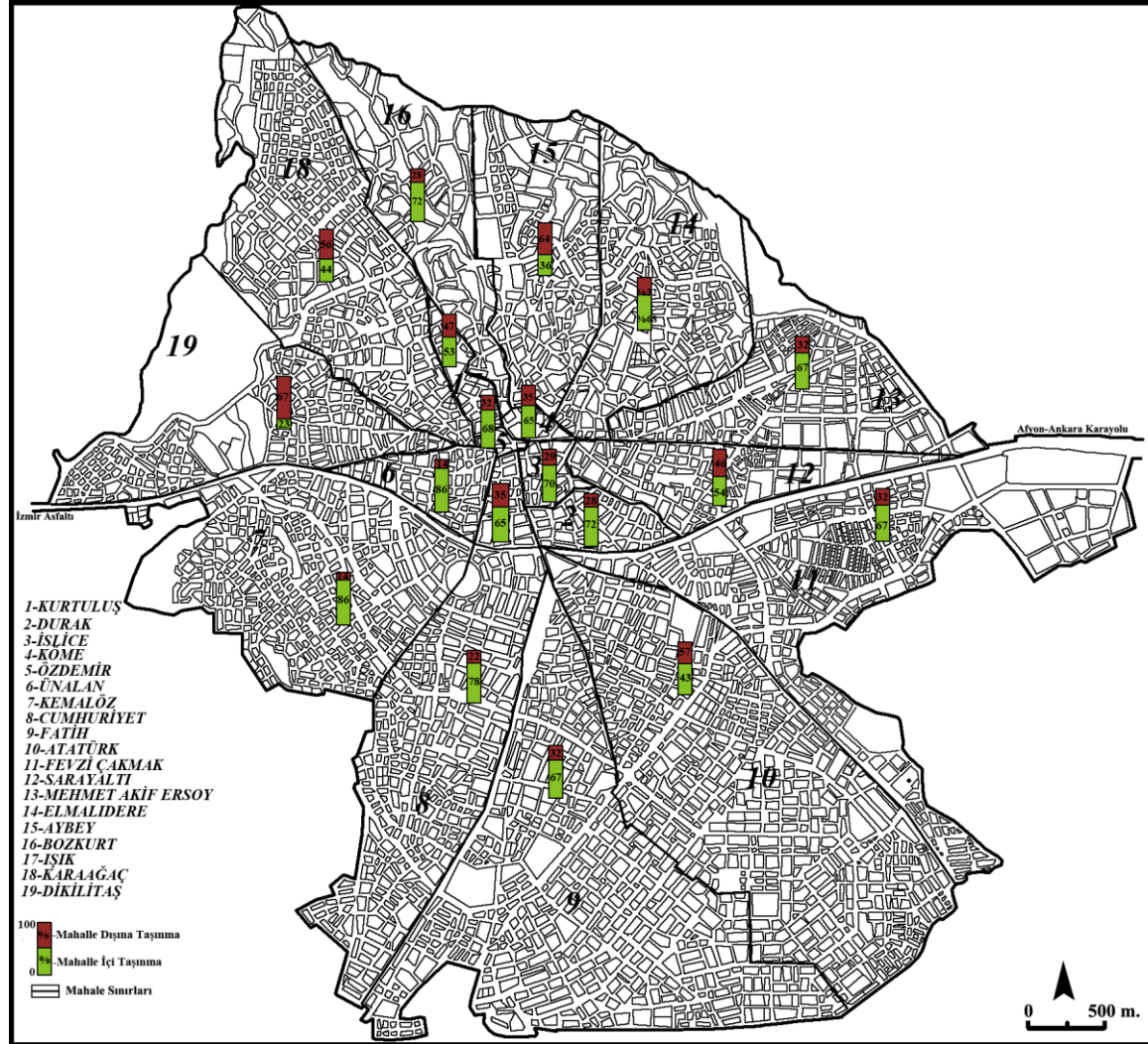
Çizelge 5. 2. Uşak kentinde mahalle içi ve dışı taşınanların sayıları ve oranları (2011)

Mahalle Adı	Mahalle İçi Taşınma		Mahalle Dışına Taşınma		Toplam Taşınma	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İSLİCE	85	70,8	35	29,2	120	100,0
ÜNALAN	130	86,6	20	13,4	150	100,0
ATATÜRK	60	42,8	80	57,2	140	100,0
AYBEY	40	36,3	70	63,7	110	100,0
BOZKURT	15	71,4	6	28,6	21	100,0
CUMHURİYET	315	78,7	85	22,3	400	100,0
DİKİLİTAŞ	42	24,4	128	75,6	170	100,0
DURAK	26	72,2	10	27,8	36	100,0
ELMALIDERE	30	42,8	40	57,2	70	100,0
FATİH	50	67,5	24	32,5	74	100,0
FEVZİ ÇAKMAK	37	67,2	18	32,8	55	100,0
IŞIK	17	53,0	15	47,0	32	100,0
ÖZDEMİR	18	64,2	10	35,8	28	100,0
KÖME	17	68,0	8	32,0	25	100,0
KARAAĞAÇ	44	44,0	56	56,0	100	100,0
KEMAL ÖZ	562	86,4	88	13,6	650	100,0
KURTULUŞ	18	64,2	10	35,8	28	100,0
MEHMET AKİF ERSOY	54	67,5	26	32,5	80	100,0
SARAYALTI	46	54,1	40	45,9	85	100,0
TOPLAM	1601	67,4	773	32,6	2374	100,0

Kaynak: Uşak Belediyesi, 2011

Uşak kentinde, elde edilen veriler yardımıyla kent içinde toplan taşınanlarını bu hareketini mahalle içinde mi yoksa mahalle dışına mı gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Harita 4. Uşak Kentinde Mahalle İçi ve Mahalle Dışı Konut Değişirenlerin Dağılımı

Böylece toplam hareketliliğin yanında, mahalle içi ve mahalle dışına taşınmanın da büyüklüğü değerlendirilmiştir. Toplam taşınma oranları içinde mahalle içi taşınma değerleri incelendiğinde en yüksek taşınmanın olduğu yer % 86,6 ile Kemalöz Mahallesi'dir (Çizelge 5.2). Öyle ki bu mahallede gerçekleşen toplam taşınmanın sadece % 13,6'sı mahalle dışına gerçekleşmiştir. Benzer özellikler gösteren Cumhuriyet Mahallesi'nde de mahalle içi taşınma oranı toplam taşınma oranının % 78'ine karşılık gelmektedir. Mahalle içinde kaliteli konutların yapımı ile daha iyi özellikte ve sürekli gelişme gösteren konut çevrelerinin varlığı özellikle de çeperlere doğru bir hareketliliğe neden olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında her iki mahallede de alışveriş merkezleri, özel hastane ve kamuya ait hizmet sunan kurumların varlığı konut değiştirmenin çoğunlukla mahalle içinde olmasına neden olmaktadır. Kent merkezinde yer alan mahallerde de mahalle içine taşınmanın yüksektir. Durak Mahallesi'nde bu oran % 72,2 ve İslice Mahallesi'nde % 70,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu değerlere göre kent merkezinde yaşayanların bulundukları konut çevrelerinden memnun oldukları ve bu çevrede kalmaya devam ettikleri anlaşılmaktadır. Mahalle dışına taşınmanın en fazla olduğu yerler ise Dikilitaş, Aybey ve Karaağaç Mahallesi'dir. Dikilitaş Mahallesi'nde bu oran % 75,6 iken Aybey Mahallesi'nde, mahalle dışına taşınma oranı % 65,6'dır. Benzer şekilde Karaağaç Mahallesi'nde de mahalle içi taşınma oranı % 44 iken mahalle dışına taşınma oranı % 56'dır. Alt gelir grubunda ve düşük kalitede konut çevrelerine sahip bu mahallelerde taşınmaların daha ziyade farklı konut çevrelerini içinde barındıran başka mahallelere doğru gerçekleştiği düşünülmektedir.

5.2. Alan Araştırmasının Bulguları

5.2.1. Araştırmaya Katılanların Genel Demografik Özellikleri

Hanehalkına ait kişisel özellikler ve hanehalkı yapısı, sosyo-ekonomik durum ve oturulan konuta ait özelliklerinin betimsel istatistik sonuçları bu bölümde yer verilmiştir. Çalışma kapsamında anket uygulanan hanehalkı sayısı 476'dır. Konut çevresi ve ekonomik özellikler dikkate alınarak önceden belirlenmiş orta-üst gelir grubunda 40 haneye orta gelir grubunda 233 haneye ve alt gelir grubunda ise 203 adet anket uygulanmıştır. Araştırmada, anket uygulanan katılımcıların % 63,2'si erkek ve % 36,8'i kadındır (Çizelge 5.3). Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, % 20,6' sı 20-30 yaş, % 37,8'i 31-40 yaş, % 24,4'ü 41-50 yaş, % 13,4'ü 51-60 yaş ve % 3,8'i 60 yaş ve üstündeki kişilerden oluşmaktadır. Katılımcılar arasında 20 ile 40 yaş arası nüfusun diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık 60 yaş üstü katılımcıların oranı ise en düşüktür.

Medeni durumlarına göre katılımcıların % 16,8'inin bekâr ve tek yaşayan, % 83,2'sinin evlidir. Katılımcıların % 0,8'i okur-yazar olmayan, % 41'i ilköğretim, % 27,3'ü lise ve % 30'u üniversite mezunudur. Hanehalkının aylık ortalama gelirine göre, 500 TL den az geliri olanlar, % 1,9 501-1000 TL olanlar % 39,3 1001-2500 TL olanlar % 38,7 2501-5000 TL olanlar % 16,2 ve geliri 5001 TL den yüksek olanlar ise % 4 şeklinde ortaya çıkmıştır. Katılımcılar içerisinde 500-2500 TL arasında geliri olanların oranının diğerlerine göre yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Uşak kent için ortalama gelir aralığı içinde kabul edilen bu değerlerin yüksek çıkması anlamlı bulunmuştur. Hanehalkı tipi bakımından araştırma alanında, % 5'i tek kişi, % 5,5 evli çocuksuz, % 78,2 evli çocuklu, % 4,8'i ise tek ebeveynlidir.

Çizelge 5. 3. Örneklemde yer alan katılımcıların betimsel istatistik sonuçları

Demografik ve Sosyo-Ekonomik Değişkenler	Grupların açıklaması	Sayı	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	300	63,2
	Erkek	176	36,8
Yaş	20-30	98	20,6
	31-40	180	37,8
	41-50	116	24,4
	51-60	64	13,4
	60 +	18	3,8
Medeni Durum	Bekâr-Tek Yaşayan	80	16,8
	Evli	396	83,2
Eğitim Durumu	Okur-yazar Değil	4	0,8
	İlköğretim	195	41,0
	Lise	130	27,3
	Üniversite	147	30,9
Gelir	500 TL altı	9	1,9
	501-1000 TL	187	39,3
	1001-2500 TL	184	38,7
	2501-5000 TL	77	16,2
	5000 TL ve Üstü	19	4,0
Çocuk Sayısı	Çocuksuz	26	5,5
	Tek çocuk	85	17,9
	İki çocuk	201	42,2
	Üç çocuk	85	17,9
	Dört çocuk	25	5,3
	Beş ve üzeri	7	1,5
Hane Halkı Büyüklüğü	Tek	22	4,6
	İki kişi	43	9,0
	Üç kişi	114	23,9
	Dört kişi	184	38,7
	Beş kişi	94	19,7
	Altı kişi ve üstü	19	4,0
Konutta Oda Sayısı	2	7	1,5
	3	113	23,7
	4	331	69,5
	5 +	25	5,3
Konutun Büyüklüğü	50-80 m ²	7	,5
	81-110 m ²	222	42,0
	111-160 m ²	228	48,1
	161 m ² ve üstü	39	8,4
Konutta Oturma Süresi	0-5 yıl	202	42,4
	6-10 yıl	133	27,9
	11-15 yıl	62	13,0
	16-20 yıl	26	5,5
	21 yıl ve üzeri	24	5,0
Konut Tipi	Müstakil	164	34,5
	Müstakil olmayan	300	65,5
Mülkiyet Durumu	Mülk sahibi	257	54,0
	Mülk sahibi değil	219	46,0

Anket yapılan örneklem içerisinde % 5,5'inin çocuksuz, % 17,9'nun 1 çocuklu, % 42,2'sinin 2 çocuklu % 17,9'unun 3 çocuklu % 5,3'nün 4 çocuklu ve % 1,5'inin 5 ve üstü çocuk sahibi olduğu tespit edilmiştir.

Konuta ait özellikler incelendiğinde, konut tipi açısından hanehalkının % 54,4'ünün apartman dairesinde, % 9,2'sinin site içi daire, ve % 1,9'unun ise villa olmak üzere toplam % 65,5'nin müstakil olmayan evde otururken buna karşılık, sadece % 34,5'inin müstakil evde oturmaktadır. Oturulan konut büyüklüğü bakımından % 1,5'i 50-80 m² arası konutta % 42'si 81-110 m², % 48,1'i 110-160 m² ve % 8,4'ü ise 161 m² ve üstü alana sahip konutlarda yaşamaktadır. Uşak kenti için geniş oturma alanına sahip evler, daha çok 4 odalı ve apartman tipi konutlarda gözlenmiştir. Nitekim katılımcıların % 54 apartman tipi konutlarda yaşamış olması bunu desteklemektedir. Hanehalkı oturduğu konut oda sayısı bakımından değerlendirildiğinde ise % 1,5'inin 2 odalı, % 23,7'sinin 3 odalı, % 69,5'inin 4 odalı ve % 5,3'ünün ise 5 ve daha fazla odalı konutlarda yaşamaktadırlar. Konutta oturma süreleri bakımından ankete katılanlar içerisinde 0-5 yıl arası aynı konutta oturanların oranı % 42,4 iken, 6-10 yıldır oturanlar % 27,9, 11-15 yıl oturanlar % 13,0 16-20 yıl oturanlar % 5,5 ve 21 yıl üzeri oturanlar % 11,1 olarak gerçekleşmiştir. Konutun bulunduğu kat değerleri incelendiğinde % 23'ü tek katlı müstakil evde otururken, % 14,5'i apartman dairesinin 1. katında, % 19'u 2. katta, % 14'ü 3. katta, % 9'u 4. katta, % 8' 5. katta, % 9'u 6. ve üstü katlarda oturmaktadır.

5. 2. 2.Uşak Kentinde İkametgâh Hareketliliği Analizleri

Bu çalışmada, ikametgâh hareketliliği aktüel hareketlilik ve olası hareketlilik şeklinde iki başlık altında ele alınmıştır. Aktüel hareketlilikte, ankete katılanlara son

10 yılda taşınıp taşınmadıkları sorulmuştur. Daha sonra taşınanların, konut ile mahalle değiştirme sıklıkları belirlenerek hareketliliğin büyüklüğü çıkarılmıştır. Ayrıca katılımcıların hangi mahalleler arasında ikametgâh değiştirdiği tespit edilerek hareketliliğin mekânsal yönü belirlenmiştir.

Olası hareketlilikte ise katılımcıların gelecekte, taşınmayı düşünüp düşünmedikleri sorulmuş, hareket etme olası belirlenmeye çalışılmıştır. Aktüel hareketlilikte bulunanlar ile olası hareketlilikte bulunmayı düşünenler, gelir grubu, hanehalkı yapısı ve konuta ait özellikler gibi temel değişkenlerle analiz edilmiştir. Aşağıda konu ile ilgili literatür referans alınarak üç temel bağımsız değişkenin alt değişkenleri şöyle sıralanabilir;

1. Hanehalkı yapısına ilişkin; gelir durum, eğitim durum, yaş yapısı, çocuk sayısı mülkiyet durumu gibi bağımsız değişkenler alınmıştır.
2. Konuta ait özellikler içinde; konutun büyüklüğü, konut tipi, konutun yaşı, oda sayısı ve konutta oturma süresi değişkenleri kullanılmıştır.
3. Gelir grupları ise alt, orta ve orta-üst şeklinde karşılaştırılmıştır (Speare, 1974; Lu, 1999; Clark vd., 2006; Clark ve Ledwith, 2006; Alkay, 2011).

Katılımcıların, son 10 yılda konut değiştirip değiştirmedikleri ve sonraki dönemde taşınıp taşınmayı düşünmedikleri şeklindeki olgusal sorulara Evet-Hayır şeklinde ikili yanıt vermeleri istenmiştir. Verilen cevaplar bağımlı değişken olarak kabul edilmiş ve bağımsız değişkenle anlamlılıklarını test edilmiştir. Bunun için hipotez testlerinden “Ki Kare Yöntemi” uygulanmıştır. Daha sonra elde edilen bilgiler neticesinde kent içinde aktüel ve olası hareketliliğin mekânsal yönü de tespit edilmiştir. Son olarak katılımcıların taşınmada konut ve konut çevresi özellikleri,

ulaşım, erişilebilirlik, sosyal bağlar gibi faktörlerden hangisini ikametgâh memnuniyet bağlamın da önemli buldukları ortaya koyulmuştur.

5.2.2.1. Uşak Kentinde Aktüel Hareketliliğin Değerlendirilmesi

Aktüel hareketlilik, hanehalkının şimdiki ikamet ettiği konuttan önceki yıllarda yapmış olduğu konut değiştirmeyi ifade eder. Yirmibeşoğlu'nun (1997) konuyla ilgili yaptığı çalışmada, hareketlilik için son 10 yılda gerçekleşen yer değiştirmeleri dikkate almıştır. Buna karşılık Alkay (2011) ise aktüel hareketliliğin tespiti için son 5 yılda yapılan yer değiştirmeleri önemli bulmuştur. Özellikle İstanbul gibi kentsel alanın geniş ve kentsel nüfusun sosyo-ekonomik durumunun kendi içinde heterojen olduğu bir yerde 5 yıllık yer değiştirme ölçeğı uygun görülebilir. Ancak orta ölçekli bir kent olan Uşak'ta hem kentsel gelişme sürecinin yeni olması hem de kentsel nüfusun sosyo-ekonomik bakımdan daha az heterojen olması nedeni ile aktüel hareketliliğin kapsamını anlamak için 10 yıl gibi bir değeri ölçek olarak almak daha uygun görülmüştür. İkametgâh hareketliliğinin etkileyen nedenler dikkate alındığında özellikle alt ve orta gelir grubunun fazla olduğu böyle bir kentte konut değiştirme düzeyinin düşük olacağı varsayılmıştır.

Ayrıca kentsel gelişim kısmında da belirtildiğı üzere kent içinde son 10 yılda üretilen konut miktarının yaklaşık 10.000'den fazla olması orta büyüklükteki bir Anadolu kenti için hareketliliğin tarihsel sürecini göstermesi bakımında önemli bulunmuştur. Böylece anket uygulamasından önce katılımcıların son 10 yılda taşınıp taşınmadıkları tespit edilmiştir. Daha sonra aktüel hareketlilikte bulunanların konut ve mahalle değiştirme sıklıkları ortaya koyulmuştur. Farklı konut çevreleri arasında toplam hareketliliğin yüzdelik değeri çıkartılarak hareketlilik oranları tespit

edilmiştir. Ayrıca yukarıda verilen ankete katılanların kişisel özellikleri ile konuta ait özellikler çerçevesinde belirlenen değişkenlerle anlamlılıkları test edilmiştir.

Çizelge 5. 4. Uşak Kentinde katılımcıların aktüel hareketlilik sayı ve yüzdeleri

Değer	Sayı	Yüzde %
Taşınan	213	50,4
Taşınmayan	210	49,6
Toplam	423	100,0

Aktüel hareketlilik konut değiştirenler ve mahalle değiştirenler şeklinde iki grup halinde ele alınmıştır. Daha sonra bu iki grup, gelir grubu, hanehalkının sosyo-ekonomik yapısı ve konut özellikleri olmak üzere üç temel değişkene göre analiz edilmiştir. Uşak kentinde aktüel hareketlilik ile ilgili analizler sonucu; ankete katılanların son 10 yılda % 50,4'ü konut değiştirmiş, % 49,6'sı konut değiştirmemiş yani kent içinde ikametgâh hareketliliğinde bulunmamıştır (Çizelge 5.4). Bu durum katılımcıların neredeyse yarı yarıya olan kısmının aktüel hareketliliğe katıldığını göstermektedir.

Kent içinde aktüel hareketliliğin, öncelikle aynı gelir grubu içinde taşınan/taşınmayan şeklinde frekansları belirlenmiştir Daha sonra toplam taşınanların gelir grupları arasında nasıl farklılaştığı tespit edilmiştir. Aynı gelir grubu ve konut çevresinde taşınan/taşınmayan ilişkisi incelendiğinde orta-üst gelir grubunda kendi içinde % 80'inin taşındığı buna karşılık % 20'sinin taşınmadığı anlaşılmıştır (Çizelge 5.5). Orta gelir grubunda kendi içinde taşınanların oranı % 66 iken taşınmayanların oranı ise % 34'tür. Alt gelir grubunda ise kendi içinde % 27,6'sının taşındığı ve %

72,4'ünün taşınmadığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında alt gelir grubunda bulunanların kendi içinde aktüel hareketlilikte bulunma oranı oldukça düşüktür.

Çizelge 5. 5. Uşak kentinde katılımcıların gelir grubuna göre aktüel hareketlilik

Gelir Grubu		Aktüel Hareketlilik		
		Taşınanlar	Taşınmayanlar	Toplam
Orta-üst	Sayı	28	7	35
	Gelir Grubu İçinde%	80,0	20,0	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	13,1	3,3	8,3
Orta	Sayı	134	69	203
	Gelir Grubu İçinde%	66,0	34,0	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	62,9	32,9	48,0
Alt	Sayı	51	134	185
	Gelir Grubu İçinde%	27,6	72,4	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	23,9	63,8	43,7
Toplam	Sayı	213	210	423
	Gelir Grubu İçinde%	50,4	49,6	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	100,0	100,0	100,0

Toplam taşınanların, araştırmada belirlenen gelir grubu ve konut çevrelerine göre oranları ise farklı çıkmıştır. Son 10 yılda taşınanlar gelir gruplarına göre oranlandığında en az hareketliliğin olduğu gelir grubu % 13,1 ile Orta-üst gelir grubudur. Buna karşılık en fazla taşınmanın olduğu yer ise % 62,9 ile orta gelir grubudur. Alt gelir grubunda ise taşınanların toplam aktüel hareketlilik içindeki oranı % 23,9 olarak gerçekleşmiştir. Orta gelir grubunda hareketliliğin fazla olmasını bu kesimde yaşayanları meslekleri ve mülkiyet durumlarıyla birlikte değerlendirmenin daha doğru olacağı düşünülmektedir. Nitekim orta gelir grubunda daha çok memur, teknik eleman sınıfında ve hizmet sektöründe çalışanların daha çok yer almaktadır. Bu meslek grubunda olanlarında daha ziyade kiracı olarak ikamet ettikleri düşünülürse hareketliliğin düzeyinin yüksek olması anlaşılır olmaktadır.

Aktüel hareketlilik içinde konut değiştirme sıklığı incelendiğinde hareketliliğin oransal olarak fazla olduğunu söylemek mümkündür. Ankete katılanlar içinde aktüel hareketlikte bulunanlar % 75'i en az bir defa konut değiştirmiştir. İki defa konut değiştirenleri oranı ise % 23 gibi bir değerde kalmaktadır (Çizelge 5. 6). Bu durum orta büyüklükteki bir kentte kısa zamanda yer değiştirmenin büyüklüğünü göstermesi bakımında oldukça önemli bulunmuştur. Kent içi aktüel hareketliliğin çok sık gerçekleşmediği görülmektedir.

Çizelge 5. 6. Uşak kentinde taşınan katılımcıların aktüel hareketliliğinde konut değiştirme sıklığı

Konut Değiştirme Sıklığı	Taşınanlar	
	Sayı	Yüzde (%)
1	160	75,3
2	50	23,4
3	3	1,3
Toplam	213	100.0

. Uşak kentinde son on yılda taşınanların % 49,7'si en az bir defa mahalle değiştirmiş, % 6,5'i iki defa ve % 0,7'si üç defa mahalle değiştirmiştir. Buna karşılık % 43,1'i ise hiç mahalle değiştirmemiş aynı mahalle içinde yer değiştirmeyi tercih etmiştir (Çizelge 5.7). Uşak'ta kentin gelişimi kısmında son 10 yılda inşaat ve oturma izni verilen konut sayısının yaklaşık 10.000 civarında olduğu belirtilmiştir. Kent içinde yer değiştirenlerde artış olmasıyla yeni üretilen konut sayıları arasında paralellik vardır. Kentte 1990 yılından sonra özellikle Kemalöz Mahallesi'nde belediyenin izin verdiği yaklaşık 10.000 konutluk proje uygulaması ile kooperatifleşme hız kazanmıştır. Ancak bu uygulamanın 2003 yılından sonra

tamamlanabilmesi bu yıllardan itibaren kent içinde niceliksel olarak ciddi bir yer değiştirme sürecini başlatmıştır.

Bunun yanında 2005 yılından sonra aynı bölgede ve Karaağaç Mahallesi'nde Toplu Konut İdaresinin yaptığı 1., 2., 3. ve 4. etap konut ve konut+sosyal donatı alanları da konut üretiminin dolayısıyla kent içi hareketliliğin seyrini belirlemiştir. Ayrıca bu alanda alt gelir grubuna yönelik inşa edilen konutlarda kent içinde konut çevreleri arasında hareketliliğin farklılaştırması adına anlamlı bulunmuştur. Böylece kooperatifleşme ve devletin etkisi ile konut alanlarının kentin batı-güneybatısı ile nispeten kuzeybatı kesimlerine doğru yayılım göstermesi kent içinde yer değiştirmeyi hızlandırıcı bir etkiye neden olmuştur.

Çizelge 5. 7. Uşak kentinde taşınan katılımcıları aktüel hareketliliğinde mahalle değiştirme sayıları

Mahalle Değiş-tirme Sıklığı	Taşınanlar	
	Sayı	Yüzde (%)
0(Mahalle değiştirmemiş)	92	43,1
1	106	49,7
2	14	6,5
3	1	0,7
Toplam	213	100.0

Toplu konut uygulamalarıyla kooperatifleşmeye ek olarak yerel yönetimlerin imar politikaları da kentte konut alanlarının yayılımını etkilemiştir. Orta büyüklükteki kentlerde yavaş yavaş kendini gösteren arsa spekülasyonlarının, arazi rantının ve artan nüfus baskısının Uşak'ta belirmesi kent içinde konut üretim sürecini etkilemiştir. Yaşanan bütün bu süreç sadece hareketliliğin büyüklüğünü değil aynı zamanda yönünün de etkili olmuştur.

Daha önce belirtildiği üzere uygulanan konut politikaları ile yeni konut çevrelerinin ortaya çıkması, aktüel hareketliliği etkilemiştir. Aktüel hareketlilikte, bu konut çevrelerinin sunduğu yeni hizmet ve sosyal donatı alanları nedeniyle kent içinde cazibe alanları oluşması önemli bir faktör olarak görülebilir. Ayrıca hanehalkının, sosyo-ekonomik yönden gelişmesine bağlı olarak kentin eski yıpranmış alanlarından uzaklaşma eğilimi de aktüel hareketliliği artıran nedenler arasında gösterilebilir.

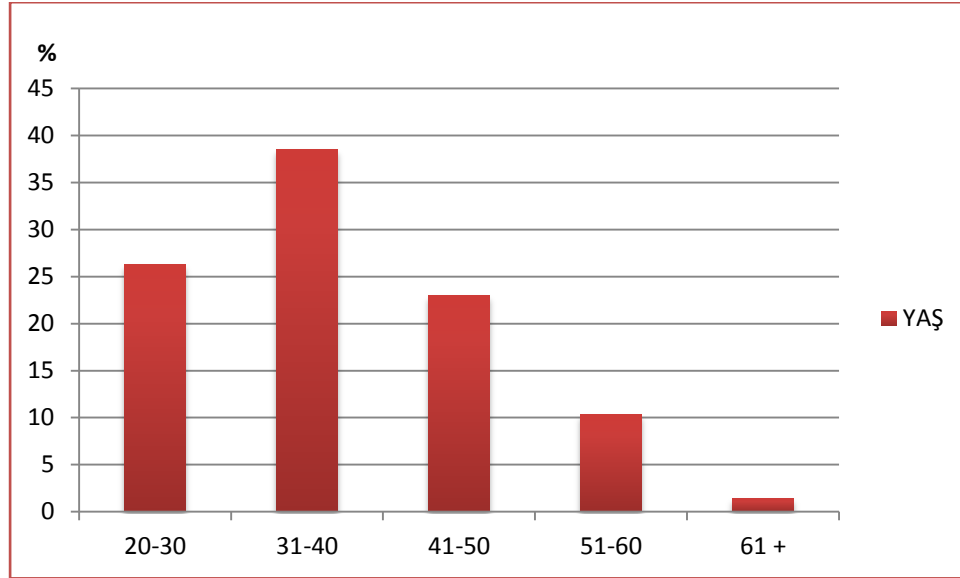
Araştırmada, kent içinde yapılan aktüel hareketlilik ile hanehalkı arasında nasıl bir ilişki de analiz olduğu edilmiştir. Bunun için gözlenen ve beklenen frekanslar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı temeline dayanan ve hipotez testlerinden Ki Kare yöntemi ile analizler yapılmıştır.

Çizelge 5. 8. Uşak kentinde yaşa gruplarına göre katılımcıların aktüel hareketliliği

Yaş Grubu		Aktüel Hareketlilik		
		Evet	Hayır	Toplam
20-30	Sayı	56	24	80
	Yaş İçinde%	70,0	30,0	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	26,3	11,4	18,9
31-40	Sayı	82	87	169
	Yaş İçinde%	48,5	51,5	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	38,5	41,4	40,0
41-50	Sayı	49	55	104
	Yaş İçinde%	47,1	52,9	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	23,0	26,2	24,6
51-60	Sayı	22	36	58
	Yaş İçinde%	37,9	62,1	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	10,3	17,1	13,7
61 +	Sayı	4	8	12
	Yaş İçinde%	33,3	66,7	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	1,9	3,8	2,8
Toplam	Sayı	213	210	423
	Yaş İçinde%	50,4	49,6	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	100,0	100,0	100,0
Ki Kare Testi		P= ,001		

Çalışmada ilk olarak hanehalkının yaş özellikleri ile aktüel hareketliliği arasında farklılıklar analiz edilmiştir. Ankete katılanların yaş sorusuna verdiği cevaplara göre belli yaş aralıklarında kategorize edilmiştir. Ki Kare analizi ile hanehalkının yaş özelliklerine göre son 10 yılda taşınmaya evet ya da hayır diyenlere göre anlamlı farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. ($p=,001$). Çapraz tablo incelendiğinde aktüel hareketlilikte bulunanların genel olarak 20-30 ve 31-40 yaş grubu içinde yer aldıkları anlaşılmaktadır (Çizelge 5.8; Şekil 5.1). Dolayısıyla 20-40 yaş grubu içinde taşınanların toplam aktüel hareketlilik içindeki değeri yaklaşık % 65 civarındadır. Bu yaş aralığı insanların yaşam döngüsü olaylarının en sık yaşandığı hareketli bir yaş dönemine karşılık gelmektedir. Evlenme, boşanma, çocuk sahibi olma ve iş değiştirme gibi olaylar bu yaşlarda daha sık yaşanmaktadır.

Şekil 5. 1. Uşak kentinde katılımcıların yaş gruplarına göre aktüel hareketliliği

Sosyo-ekonomik özelliğin değişmesine bağlı olarak memnuniyet bağlamında konut ve konut çevresinden beklentilerin farklılaşmış olması da yer değiştirme

sıklığını artıran neden olarak gösterilebilir. Ayrıca bu yaş grubundakilerin mülkiyet özellikleri bakımından daha ziyade kiracı olanlardan oluşması neticesinde daha kolay konut değiştirdikleri düşünülmektedir. Buna karşın yaş ilerledikçe kent içinde yer değiştirme sıklığı azalmaktadır. Örneğin, 40 yaşında sonra aktüel hareketlilik azalma eğilimi göstermiştir. Nitekim 40-60 yaş grubu arasındaki katılımcıların yaklaşık % 25’lik kesim konut değiştirmiştir. Emekli olma ve aile fertlerinin artması ya da azalması gibi nedenlerden dolayı bu yaş grubunda azda olsa hareketlilik etkilediği düşünülebilir. 61 yaş üstündekilerin son 10 yılda taşınma oranı % 1,9 olarak gerçekleşmiştir. İleriki yaşlarda mülkiyet sahibi olmanın etkisi ile hareketlilik oldukça azalmaktadır.

Çizelge 5. 9.Uşak kentinde aylık gelire göre katılımcıların aktüel hareketliliği

Gelir		Aktüel Hareketlilik		Toplam
		Evet	Hayır	
500 den az	Sayı	3	4	7
	Aylık Gelir içinde%	42,9	57,1	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	1,4	1,9	1,7
501-1000	Sayı	60	109	169
	Aylık Gelir içinde%	35,5	64,5	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	28,2	51,9	40,0
1001-2500	Sayı	95	69	164
	Aylık Gelir içinde%	57,9	42,1	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	44,6	32,9	38,8
2501-5000	Sayı	44	22	66
	Aylık Gelir içinde%	66,7	33,3	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	20,7	10,5	15,6
5000 +	Sayı	11	6	17
	Aylık Gelir içinde%	64,7	35,3	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	5,2	2,9	4,0
Toplam	Sayı	213	210	423
	Aylık Gelir içinde%	50,4	49,6	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	100,0	100,0	100,0
Ki Kare Testi		P=,001		

Hanehalkının aylık gelir durumuna göre son 10 yılda taşınmaya evet ya da hayır diyenler arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=,001$). Çizelgede değerler incelendiğinde 1001 ile 2500 TL arasında geliri olanların toplam hareketlilik içindeki oranı yaklaşık % 44,6'dır (Çizelge 5.9). Bu gelir grubundaki hanehalkının genel olarak hizmet sektöründe çalışanlar ile devlet kurumlarında görev yapan memurlar olduğu anlaşılmaktadır. Aylık geliri 501-1000 TL arasında olanların toplam hareketlilik içindeki oranı % 28,2'dir. Bu iki gelir grubunda yer değiştirenlerin büyük bir kısmının kiracı ve kiracılıktan ev sahipliğine geçişi yaşayan hanehalkı olduğu düşünülürse taşınma oranı yüksekliği daha açıklayıcı olmaktadır. Buna karşılık aylık geliri en az ve en fazla olan hanehalkının aktüel hareketliliğe katılma oranı oldukça düşüktür. Aylık gelir seviyesini 2500 TL ve üstü olan hanehalkının aktüel hareketliliğe katılma oranı toplam hareketlilik içinde yaklaşık % 25 gibi nispeten daha düşük bir seviyede kalmıştır. Aylık geliri 500 TL'den az olanların toplam aktüel hareketlilik içindeki oranı % 1,4 iken 5000 TL ve üzerinde geliri olanlarda ise bu değer % 5,2'dir. Aylık geliri yüksek katılımcıların arzu ettiği konut ve konut çevrelerini daha önceden yerleşmeleri nedeni ile hareketlilikleri çok düşük seviyede kaldığı düşünülmektedir.

Aktüel hareketlilik ile eğitim seviyesi arasındaki ilişkiye göre Ki Kare testi sonucu p değeri 0,50'den düşük çıkmaktadır ($p=,001$). Eğitim durumuna göre aktüel hareketliliğe evet diyenler ile hayır diyenler arasında anlamlı farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır. Çapraz tablo incelendiğinde aktüel hareketliliği gerçekleştiren hanehalkının % 25'inin lise ve % 42,2'sinin üniversite mezunu olduğu ortaya çıkmaktadır (Çizelge 5.10).

Çizelge 5. 10. Uşak kentinde eğitim durumuna göre katılımcıların aktüel hareketliliği

Eğitim Durumu		Aktüel Hareketlilik		
		Evet	Hayır	Toplam
Okur-yazar değil	Sayı	1	2	3
	Eğitim Durumu İçinde%	33,3	66,7	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	,5	1,0	,7
İlköğretim	Sayı	68	109	177
	Eğitim Durumu İçinde%	38,4	61,6	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	31,9	51,9	41,8
Lise	Sayı	55	59	114
	Eğitim Durumu İçinde%	48,2	51,8	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	25,8	28,1	27,0
Üniversite	Sayı	89	40	129
	Eğitim Durumu İçinde%	69,0	31,0	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	41,8	19,0	30,5
Toplam	Sayı	213	210	423
	Eğitim Durumu İçinde%	50,4	49,6	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	100,0	100,0	100,0
Ki Kare Testi		P= ,001		

Bu durum eğitim seviyesi ile taşınma sıklığı arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından önemli bulunmuştur. Eğitim seviyesi arttıkça konut ile konut çevresine dair algı ve beklenti de muhtemelen değişiklik olmakta ve hanehalkı beklentilere cevap verebilecek yeni yerleri arama sürecine başlamaktadır. Eğitim durumu sosyal statüyü de belirlemektedir. Böylece hanehalkı kendi için uygun yeri bulduktan sonra taşınma süreci başlamaktadır. Eğitim seviyesi yükselmesine paralel olarak geliri daha iyi olan iş alanlarında istihdam artar. Böylece nitelikli işlerde çalışanların gelir artışına bağlı olarak aktüel hareketliliği de artmaktadır. Bu durumu ayrıca eğitim grubu içindeki oranlar incelendiğinde de daha anlaşılır olmaktadır. Nitekim üniversite mezunlarının kendi içinde % 69'u aktüel hareketliliğe katıldıklarını belirtirken sadece % 31'i hareket etmediklerini belirtmiştir (Çizelge 5.10). Dolayısıyla grup içinde eğitim düzeyinin artışı ile taşınma arasında doğrusal güçlü bir doğrusal ilişki vardır.

İkametgâh hareketliliği çalışmalarında, hanehalkının konut sahibi ve kiracı olma niteliğini gösteren mülkiyet durumu, üzerinde önemle durulan değişkenlerden

birisidir. Aktüel hareketlilik ile mülkiyet durumu arasındaki ilişki incelendiğinde yapılan Ki Kare testi sonucu p değeri 0,50'den yüksek ($p = ,169$) çıkmıştır (Çizelge 5.11). Böylece mülkiyet durumuna göre aktüel hareketliliğe evet diyenler ile hayır diyenler arasında anlamlı farklılıkların olmadığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 5.11. Uşak kentinde mülkiyet durumuna göre katılımcıların aktüel hareketliliği

Mülkiyet Durumu		Aktüel Hareketlilik		Toplam
		Evet	Hayır	
Ev Sahibi	Sayı	106	115	221
	Mülkiyet Durumu içinde%	48,0	52,0	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	49,8	54,8	52,2
Kiracı	Sayı	102	85	187
	Mülkiyet Durumu içinde%	54,5	45,5	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	47,9	40,5	44,2
Ücretsiz Akraba Evi	Sayı	5	10	15
	Mülkiyet Durumu içinde%	33,3	66,7	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	2,3	4,8	3,5
Toplam	Sayı	213	210	423
	Aylık Gelir içinde%	50,4	49,6	100,0
	Aktüel Hareketlilik İçinde%	100,0	100,0	100,0
Ki Kare Testi		P = ,169		

İkametgah hareketliliği ile ilgili literatür değerlendirildiğinde, kiracı olanların konut sahibi olanlara göre daha fazla yer değiştirdikleri tespit edilmiştir. Ancak Uşak kenti için konut sahipliği ya da kiracı olma durumunun aktüel hareketliliği açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bunun yanında katılımcıların aktüel hareketlilikle ilgili sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde şu an konut sahibi olanlarının kiracı olanlara göre nispeten daha fazla konut değiştirdiği anlaşılmaktadır. Oranlar birbirine yakın olsa da konut sahibi olanların zaten son 10 yılda konut sahibi olmak için en az bir kere yer değiştirdiği düşünülebilir. Başak bir ifadeyle katılımcılar içinde yakın zamanda konut

sahibi olma eğiliminin yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle yakın geçmişte kiracı olan fakat araştırma yapıldığı esnada konut sahibi olanların oranı yüksektir. Konut sahibinin % 50'ye yakın oranla aktüel hareketlilikteki payı bununla ilgilidir. Kiracıların kendi içinde aktüel hareketliliğe evet-hayır diyenler açısından incelendiğinde % 54,5'inin daha fazla yer değiştirdikleri anlaşılmıştır. Buna karşılık konut sahibi olanlar içinde taşınmaya evet diyenlerin oranı ise % 48'de kalmıştır. Bu veriler değerlendirildiğinde aslında kiracların daha fazla yer değiştirdiklerini söylemek mümkündür. Ancak hipotez testi sonucu anlamlılık bulunmaması nedeniyle mülkiyetin aktüel hareketliliği açıklayıcı olmadığı anlaşılmıştır.

Tezin amacı ve belirtilen hipotezlerin dışında başka bazı değişkenlerle aktüel hareketlilik arasında ilişki olup olmadığı da analiz edilmiştir. Sonuç olarak hanehalkının cinsiyet ve medeni durumu, yaptığı iş, çocuk sayısı ve hanehalkı büyüklüğü gibi diğer kişisel özelliklerinin de aktüel hareketliliğe evet ile hayır diyenler arasında anlamlı farklar göstermediği tespit edilmiştir.

5.2.2.1.1. Aktüel Hareketliliğin Nedenleri

Katılımcıların açık uçlu olarak sorulan aktüel hareketliliğin nedenleri sorusuna verdikleri cevaplar altı başlı altında kategorize edilmiştir (Çizelge 5.12). Verilen yanıtlar, literatürdeki karşılıkları da dikkate alınarak konutun fiziki özellikleri, konut sahibi-kiracı ilişkileri, konut çevresinin fiziksel özellikleri, hizmetlere erişim ve ulaşım, yaşam gidişi ve sosyal ilişkiler şeklinde tasnif edilmiştir (Rossi, 1955; Simmons, J.W., 1968; Speare, 1974; Clark ve Onaka, 1983; Lu, 1999; Baker, 2003). Sınıflandırılan bu nedenlerin öncelikle örneklemin tamamında nasıl bir sıklıkla ortaya çıktığı belirlenmiştir. Daha sonra gelir gruplarına göre ayrı ayrı aktüel hareketliliğin

nedenleri belirlenmiştir. Hanehalkının bazı sosyo-ekonomik özellikleri ile aktüel hareketlilik nedenleri karşılaştırılmıştır.

Çizelge 5. 12. Katılımcıların aktüel hareketlilik nedenlerinin sınıflandırılması

Temel Aktüel Hareket Nedeni	Alt Aktüel Hareket Nedenleri
Konutun Fiziksel Özellikleri	Konuttan memnuniyetsizlik, evin konumu, evin dayanıksızlığı, odalar küçük, ısınma problemi konutun konumu
Konut Sahibi-Kiracı İlişkileri	Kira artışı, konut sahibi memnuniyetsizliği, konut sahibi ile kavgalı olma
Konut Çevresinin Fiziksel Özellikleri	Semtin çekici olması, prestij olma, parkın varlığı, bina yoğunluğunun az-çok olması, binaların sıkışık olmaması
Hizmetlere Erişim ve Ulaşım	Merkeze yakın olma, işe yakınlık, okula yakınlık, ulaşımın kolaylığı
Yaşam Gidişi	Evlilik, çocuk sayısındaki artış, boşanma, okul bitirme, tayin, iş değişikliği, emeklilik, eşin vefatı, askerlik
Sosyal İlişkiler	Komşulardan memnuniyetsizlik, aileye yakın-uzak olma, akrabalara yakın-uzak olma

Katılımcıların aktüel hareketlilik nedenleri incelendiğinde % 34,7'si konutun fiziksel özelliklerinden, % 23,2'si konut sahibi-kiracı ilişkilerinden, %13,6'sı hizmetlere erişim ve ulaşım durumundan, % 13,1'i yaşam döngüsüne bağlı nedenlerden % 7,9'u konutun çevresinin fiziksel özelliklerinden ve % 7,5'i de sosyal ilişkilerden dolayı taşınmıştır (Çizelge 5.13). Katılımcıların büyük çoğunluğu konut özelliklerinden dolayı yer değiştirmiştir. Uşak kentinde konut piyasasının 2000 yılından sonra gelişme göstermesi ile birlikte kentte yaşayanların eğitim durumu ve geliri gibi sosyo-ekonomik özelliklerindeki gelişmelere bağlı olarak konut kullanımına ilişkin beklentileri de değiştirmiştir. Dolayısıyla önceden hanehalkının daha çok tolere ettiği konuta ait sorunlar günümüzde artık taşınma kararını çabuklaştırdığı düşünülmektedir. Uşak kentinin mekânsal özellikleri bölümünde

vurgulandığı üzere son 10 yılda üretilen konutların kalitesinin iyi olmasının düşük düzeyli konutlardan kopuşları hızlandığı düşünülebilir.

Çizelge 5. 13. Uşak kentinde katılımcıların aktüel hareketlilik nedenleri

Nedenler	Sayı	Yüzdelik (%)
Konutun Fiziksel Özellikleri	74	34,7
Konut Sahibi-Kiracı İlişkileri	50	23,2
Konut Çevresinin Fiziksel Özellikleri	17	7,9
Hizmetlere Erişim ve Ulaşım	29	13,6
Yaşam Gidişi	28	13,1
Sosyal İlişkiler	15	7,5
Toplam	213	100,0

Aktüel hareketliliğin en önemli ikinci nedeni ise konut sahibiyle olan ilişkiler oluşturmaktadır. Özellikle mülkiyet durumu bakımından konut sahibiyle yaşanan problemler, katılımcıların yer değiştirme süreçlerini hızlandırıcı bir etkiye neden olduğu belirtilebilir. Hareketlilikte nedenleri içinde katılımcıların önemli buldukları üçüncü neden hizmetlere erişim ve ulaşımıdır. Orta büyüklükte bir kent olan Uşak için taşınmada bu nedenin yüksek oranda çıkması anlamlı bulunmuştur. Bu sonucu, hanehalkının yaş ve aylık gelir gibi diğer bazı değişkenlerle birlikte analiz etmek daha doğru yorumlar yapmayı kolaylaştıracaktır. Ancak yine de genel olarak kentin yeni gelişen, orta gelir grubu olarak kabul edilen alanlarında, çeşitli hizmetlere ait kuruluşların ortaya çıkması kentte yaşayanların yer değiştirme kararlarının şekillendirildiğini böylece hizmetlere erişimin öneminin arttığını söylemek mümkündür. Evlilik, çocuk sayısında artışı, emeklilik gibi olayları kapsayan yaşam gidişine bağlı nedenlerden dolayı konut değişikliği de taşınmada bir diğer neden olmuştur. Hanehalkının, yaşamlarının değişik evrelerinde yer değiştirirler ve bu yüzden de sürekli konut ihtiyaçlarını ve konut yeri seçimlerini düzenleme gereği

duyarlar. Batı toplumlarında tipik bir aile için konut değiştirme eğilimi; ailenin oluşumu, çocuk sahibi olma ve çocuğun evden ayrılma dönemlerinde en üst düzeye çıkar (Sabagh vd., 1969). Buna karşılık ailenin, çocuk yetiştirme dönemi boyunca özellikle de okul çağında çocuğu varsa, hareketlilik eğilimi düşer. Ayrıca emeklilik, eşlerden birinin ölümü, terk etme veya boşanma gibi nedenlerden dolayı konut değiştirme sıklığı artar. Uşak kenti için de benzer yaşamsal olayların konut değiştirme nedeni olduğu anlaşılmıştır.

Gelir grupları arasındaki aktüel hareketlilik nedenleri bakımından benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da bulunmaktadır. Gelir gruplarına göre nedenler incelendiğinde, alt, orta ve orta-üst gelir grubunda yer alan katılımcıların en çok konutun fiziki özellikleri nedeniyle yer değiştirdikleri anlaşılmaktadır (Çizelge 5. 14). Fakat konutun fiziki özellikleri dışında gelir gruplarına göre taşınma nedenlerinde farklılıklar söz konusudur.

Çizelge 5. 14. Uşak kentinde gelir gruplarına göre katılımcıların aktüel hareketlilik nedenleri

Nedenler	Gelir Grubu					
	Alt		Orta		Orta-Üst	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Konut Fiziki Özellikleri	18	35,3	48	35,6	8	28,5
Konut Sahibi-Kiracı İlişkileri	15	29,5	31	23,0	4	14,1
Konut Çevresinin Fiziki Özellikleri	2	3,9	10	7,2	5	18,0
Hizmetlere Erişim ve Ulaşım	2	3,9	20	15,0	7	25,1
Yaşam gidişi	2	3,9	23	17,0	3	10,8
Sosyal İlişkiler	12	23,6	2	2,2	1	3,5
Toplam	51	100,0	134	100,0	28	100,0

Alt gelir grubunda yer alan katılımcıların konutun fiziki özellikleri yüzünden taşınma oranı % 35,3 iken konut sahibi ve kiracı ilişkileri nedeni ile yer değiştirenlerin oranı ise % 29,5'tir. Bu iki nedeni dışında üçüncü bir taşınma nedeni olarak akrabalık-komşuluk bağlarını kapsayan sosyal ilişkiler gelmektedir. Buna karşılık orta-üst gelir grubundaki katılımcıların aktüel hareketliliğin nedenleri içinde ikinci önemli neden olarak hizmetlere erişim ve ulaşım özelliklerini önemsemektedir. Ayrıca konut çevresinin fiziki özellikleri de taşınma nedenleri içinde üçüncü önemli nedeni olarak görülmektedir. Bu durumu orta-üst gelir grubunda yer alanların kent merkezindeki mahallerde oturmalarıyla ilişkilendirmek mümkündür. Çünkü halı hazırda bu gruptaki katılımcılar, hizmetlere erişim ve ulaşım dolayısı ile kent merkezini tercih etmiştir. Orta gelir grubundaki katılımcıların konut özelliklerinin yanı sıra konut sahibi-kiracı ilişkileri dolayısıyla taşındıkları anlaşılmaktadır. Bunun yanında yaşam döngüsüne bağlı nedenlerden dolayı konut değiştirenlerin oranı yüksek çıkmıştır.

Orta-üst gelir grubunda yer alanların genelde konut sahibi olmalarından dolayı konut sahibi-kiracı ilişkisi nedeniyle yer değiştirmelerin az olduğunu vurgulamak mümkündür. Bu karşılık aynı gelir grubunda konut çevresinin fiziki özellikleri yer değiştirme önemli bir belirleyici olmaktadır. Çizelge incelendiğinde, orta gelir grubundakiler için yaşam döngüsüne bağlı nedenlerle yer değiştirme oranının yüksek olması bu gruptakiler için aileyi önemseyen bir tutum sergilediklerini göstermektedir. Alt gelir grubu içinse burada yer alan katılımcılar için yer değiştirmede hizmetlere erişimin dikkate alınmadığını buna karşılık sosyal-ekonomik destek ve dayanışma gereksinimine işaret eden sosyal ilişkilerin dikkate alındığı anlaşılmaktadır. Ana hatlarıyla gelir grupları arasındaki farklılıkların, ekonomik durumdaki farklılaşmaya

bağlı olduğu kadar hanehalkının sosyal ve kültürel seviyesindeki farklılıkla da ilgili olduğu düşünülmektedir. Ancak yine de konunun daha iyi anlaşılması için hanehalkının aylık gelir durumuna göre de hareketlilik nedenlerini yorumlamak gerekir.

Hanehalkının aylık gelir durumu ile aktüel hareketlilik nedenleri arasındaki karşılaştırmada beklenen birtakım sonuçları tespit etmek mümkün olmuştur. Katılımcıların aylık geliri 1001-2500 TL olanların son 10 yılda konut değiştirme nedenlerinin konut sahibi-kiracı ilişkileri ve yaşam gidişine bağlı nedenler olduğu anlaşılmaktadır (Çizelge 5.15). Uşak kenti için aylık gelirler bakımından orta sınıfta farz edilen bu kesimde ikamet edenlerin nispeten kiracı olduğu düşünülürse konut sahibine bağlı nedenlerin bu kadar yüksek çıkması normal kabul edilebilir. Orta-üst gelir sınıfında kabul edilen ve aylık geliri 2501 TL üstü olan kişilerin, konutun fiziki özellikleri, konut çevresinin fiziki özellikleri ve hizmetlere erişim ile ulaşım nedenlerinden dolayı aktüel hareketlilikte bulundukları tespit edilmiştir

Çizelge 5. 15. Uşak kentinde aylık gelire göre katılımcıların aktüel hareketlilik nedenleri (%)

Nedenler	Aylık Gelir					Toplam
	500 <	501-1000	1001-2500	2501-5000	5000 +	
Konut Özellikleri	,6	5,4	33,7	39,9	20,7	100,0
Konut Sahibi-Kiracı İlişkileri	,0	21,0	42,6	33,1	3,3	100,0
Konut Çevresi Fiziksel Özellikleri	,0	5,0	15,0	50,0	30,0	100,0
Hizmetlere Erişim ve Ulaşım	4,3	10,7	24,9	33,0	27,1	100,0
Yaşam gidişi	1,1	34,4	37,8	21,1	5,6	100,0
Sosyal İlişkiler	30,0	40,0	26,7	3,3	,0	100,0

Gelir arttıkça konut ve konutun bulunduğu çevreden beklentinin yükselmeye başladığı düşünülmektedir. Buna göre aylık geliri 2501-5000 TL arasında olanlar diğerlerine göre konut özellikleri nedeni ile daha fazla yer değiştirmişlerdir. Hizmetlere erişim ve ulaşım nedeni ile taşınan yine aylık geliri bu seviyede olan katılımcılardan oluşmaktadır. Bu nedenlerle taşınan katılımcıların daha ziyade orta-üst gelir grubunda merkezdeki ve çevresindeki mahallelerde oturdukları düşünülmektedir. Düşük gelir grubu olarak kabul edilen 500 TL den az ve 5001-1000 TL arasında aylık geliri olan katılımcıların konut değiştirme nedeni olarak daha ziyade aile, akraba ve komşuluk ilişkileri öne çıkmaktadır. 501-1000 TL aylık geliri olanların aktüel hareketlilik nedenleri içerisinde sosyal ilişkiler nedeni taşınanların oranı % 40 iken yaşam gidişi nedeni ile taşınanlarının oranı % 34,4'tür. Bu durumu aylık geliri düşük olanların geçim şartlarının düşünerek akrabaya yakın olmaya çalışması ile açıklamak mümkündür.

Aktüel hareketliliğin nedenlerini açıklarken hanehalkının yaş, eğitim durumu, mülkiyet durumu ile konutun yaşı, büyüklüğü, oda sayısı gibi konuta ait özellikler ile birlikte değerlendirme yapılması düşünülmüştür. Ancak yapılan analizler sonucu katılımcıların yaş özelliklerinin aktüel hareketlilik nedenleri üzerinde karşılaştırma bakımından daha anlamlı bulunmuştur.

Yaş grupları arasındaki aktüel hareketlilik nedenleri bakımından farklılıklar göstermektedir. Yaş ilerledikçe özellikle 40 yaşından sonra sosyal ilişkileri nedeni ile yer değiştirenlerin oranı yükselmektedir. Örneğin 20-30 yaş grubunda sosyal ilişkiler nedeni ile konut değiştirenlerin oranı % 6,7 iken 41-50 yaş grubunda bu oran % 46,7'dir (Çizelge 5.16). Yaş ilerledikçe konutun özellikleri nedeni ile yer değiştirenlerin oranı düşmektedir. 40-50 ve 51-60 yaş grubundakilerin yaşam

döngüsüne bağlı nedenler ile yer değiştirmelerinin diğer yaş gruplarındakilere göre daha fazla olduğu gözlenir. Özellikle evlenme, boşanma, çocuk sayısındaki artış ve emeklilik gibi hanehalkının yaşamı boyunca önem atfettiği birtakım olayların kent içinde yeni konut arama ve yer değiştirme sıklığını belirlemede önemli birer neden olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 5. 16. Uşak kentinde yaş grubuna göre katılımcıların aktüel hareketlilik nedenleri (%)

Nedenler	Yaş Grupları					Toplam
	20-30	31-40	41-50	51-60	61 +	
Konut Özellikleri	19,0	31,0	29,8	16,7	3,6	100,0
Konut Sahibi-Kiracı İlişkileri	14,8	45,9	21,3	14,8	3,3	100,0
Konut Çevresi F. Özellikleri	15,0	30,0	35,0	15,0	5,0	100,0
Hizmetlere Erişim ve Ulaşım	26,1	39,1	24,6	8,7	1,4	100,0
Yaşam gidişi	13,3	15,6	45,0	25,0	1,1	100,0
Sosyal İlişkiler	6,7	6,7	46,7	26,7	13,3	100,0

Konut çevresi özellikleri nedeni ile yer değiştirmenin 31-40 ve 41-50 yaş grubu arasında daha fazla öne çıktığı belirlenmiştir. Buna karşılık hizmetlere erişim ve ulaşım gibi nedenlerle yer değiştirenlerin sadece 31-40 yaş grubunda öne çıktığı anlaşılmıştır. 31-40 yaş grubu içinde aktüel hareketliğin bir başka nedenini ise konut sahibi-kiracı ilişkileri oluşturmaktadır. Bu durumu, 31-40 yaş arası hanehalkının daha ziyade kiracı olmasıyla açıklamak mümkündür.

5.2.2.1.2. Aktüel Hareketliliğin Mekânsal Doğrultusu

Bu kısımda gelir grupları arasında kent içi hareketliliğin yönü tespit edilmeye çalışılmıştır. Öncelikle katılımcılara son 10 yılda mahalle değiştirip değiştirmedikleri

sorulmuştur. Daha önce de belirtildiği üzere verilen cevaplara göre aktüel hareketlikte bulunanların % 49,7'sinin 1 % 6,5'inin 2 ve % 0,7'sinin ise 3 defa mahalle değiştirdiği tespit edilmiştir. Aynı soru kağıdında katılımcılara, sırasıyla hangi mahallelere taşındıkları sorulmuştur. Önce açık uçlu olarak sorulan bu soruya verilen cevaplara göre mahalleler sınıflandırılmıştır. Daha sonra değiştirilen mahalleler önceden örneklem için belirlenen konut çevrelerine ve gelir gruplarına göre kategorize edilmiştir. Böylece gelir grupları ve konut çevreleri arasındaki yer değiştirmenin mekânsal yönü tespit edilmiştir.

Çizelge 5.17. Uşak kentinde gelir gruplarının kendi arasında aktüel hareketlilik tercih düzeyleri

Gelir Grubu	Alt		Orta		Orta-Üst		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Alt	39	66,4	19	32	1	1,6	59	100,0
Orta	-	-	40	85,1	7	14,9	47	100,0
Orta-Üst	-	-	11	73,3	4	26,7	15	100,0
Toplam							121	100,0

Buna göre alt gelir gruplarında aktüel hareketliliğin % 66,4 gibi yüksek bir değer ile yine alt gelir grubunda yer alan ve konut çevreleri bakımında benzeşen mahallelere doğru olduğu anlaşılmaktadır (Çizelge 5.17). Geri kalan % 32'lik kısmın ise orta gelir grubunda yer alan ve konut çevresi farklı mahallelere doğru taşınmışlardır. Orta gelir grubunda bulunan katılımcıların, % 85,1 ile yine orta gelir grubundaki mahallelere aktüel hareketlilikte bulunmuştur. Buna karşın konut değiştirenlerin % 14,9'u orta-üst gelir grubunda yer alan konut çevrelerine doğru taşındıkları tespit edilmiştir. Bu durumun oluşmasında özellikle yerel ve merkezi konut politikaların etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir. Ayrıca ortaya çıkan bu

sonuç ile Uşak kentinin kentsel gelişmeyle örtüşmektedir. Özellikle orta gelir grubunda yer alan Kemalöz ve Cumhuriyet Mahallesi'inde 2000 yılından sonra kentin çeperlerine doğru kooperatifleşme ve toplu konut uygulamalarına bağlı olarak konut üretim süreçleri hızlanmıştır. Dolayısıyla hem bu iki mahalle içinden hem de orta gelir grubundaki Ünalın ve Atatürk gibi diğer mahallelerden buralara doğru taşınmanın olduğu düşünülmektedir. Orta-üst gelir grubunda ise daha ziyade orta gelir grubundaki mahallelere doğru hareketlilik olduğu anlaşılmaktadır. Bu gelir grubunda katılımcıların % 73,3'ü orta gelir grubunda yer alan mahallelere taşınırken % 26,7'sinin yine orta-üst gelir grubundaki mahallelere taşınmıştır. Orta gelir grubuna olan aktüel hareketliliğin özellikle merkezden uzaklaşma eğiliminde olan katılımcılar tarafından gerçekleştirildiği düşünülebilir. Kentin özellikle güney ve güney batı aksında yer alan bu mahalleler yeni gelişen, ferah ve daha yeni konut çevrelerine sahiptir.

Bu bölümün ilk kısmında ikametgâh hareketliliği ile ilgili yapılan ön çalışma sonucu ortaya çıkan bulgular da bu durumu desteklemektedir. Genel olarak aktüel hareketliliğin aynı gelir grubu ve konut çevreleri içinde meydana geldiği anlaşılmıştır. Belediyeden elde edilen veriler ışığında Uşak kentinde en fazla konut değiştirmenin olduğu mahalle Kemalöz Mahallesi'dir. Daha sonra sırası ile en fazla taşınma Cumhuriyet ve Atatürk Mahallesi'nde meydana gelmiştir. Toplam taşınma istatistikleri dışında mahalle içi taşınma istatistikleri asıl olarak orta gelir grubundan orta gelir grubuna olan hareketliliği açıklamaya yardımcı olmaktadır. Nitekim en yüksek mahalle içi taşınmanın olduğu alan % 86,6 oranıyla Kemalöz Mahallesi'dir. Bunu % 78 oranıyla Cumhuriyet Mahallesi takip etmiştir.

5.2.2.2.Uşak Kentinde Olası Hareketlilik Eğilimleri

Bu kısımda katılımcılara sorulan gelecekte taşınmayı düşünüyor musunuz? sorusuna verilen cevaplar analiz edilmiştir. İlk önce tüm örneklem içinde olası hareketlilik oranları hesaplanmış daha sonra gelir gruplarına göre karşılaştırılma yapılmıştır. Sonra da hanehalkının kişisel özellikleri ile konuta ilişkin özelliklerin olası hareketliliği açıklamada anlamlı olup olmadığı tartışılmıştır. Hanehalkı reisinin yaşı, gelir durumu ile oturulan konutun yaşı, büyüklüğü, oda sayısı gibi değişkenlerin olası hareketlilik kararını nasıl etkilediği belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca olası hareketliliğin hangi mahalleye doğru yapılacağı konusunda sorulan soruya verilen cevaplar bağlamında gelecekte olması muhtemel hareketliliğin mekânsal doğrultusu da ortaya konmak istenmiştir.

Çizelge 5. 18. Uşak kentinde katılımcıların başka bir yere taşınma (olası hareketlilik) isteği

Gelecekte Taşınma İsteği	Sayı	Yüzde %
Evet	157	33,0
Hayır	319	67,0
Toplam	476	100,0

Katılımcıların 1/3'ü taşınmayı düşündüklerini 2/3'ü ise taşınmayı düşünmediği belirtmiştir (Çizelge 5.18). Buna göre kentsel gelişim süreci devam eden ve sürekli konut üretimi gerçekleşen Uşak kentinde olası taşınma isteğinin taşınmamama isteğine göre az da olsa var olduğu anlaşılmaktadır. Ancak genel olarak taşınma isteği olan katılımcıların toplam değeri, orta büyüklükteki bir kent için geleceğe yönelik kentleşme ve konut politikaları bakımından önemli bulunabilir.

Kent içinde olası hareketlilikte, öncelikle toplam taşınmayı düşünenlerin yani evet cevabı verenlerin gelir gruplarına göre nasıl farklılaştığı incelendi. Daha sonra aynı gelir grubu içinde taşınmaya evet/hayır cevabı verenlerin frekansları belirlendi. Orta-üst gelir grubunda bulunan katılımcıların sadece % 10'unun taşınma isteğinin olduğu buna karşılık % 90'ının taşınma isteğinin olmadığı anlaşılmıştır (Çizelge 5.19). Bu gelir grubundaki katılımcıların oturdukları konut ve konut çevresini en azından şimdilik yeterli ve tatmin edici buldukları anlaşılmaktadır. Orta gelir grubunda kendi içinde taşınmayı düşünenlerin oranı % 36,9 iken taşınmayı düşünmeyenlerin oranı ise % 63,1'dir. Bu durum aktüel hareketlilikte olduğu gibi gelecekte de en fazla orta gelir grubunda yer alan bireylerin hareket etme isteğine işaret etmektedir. Alt gelir grubunda ise katılımcıların % 33'ünün taşınma isteğinde olduğunu buna karşın % 67'sinin taşınmayı düşünmediği anlaşılmaktadır. Bu gelir grubunda da en azında 1/3'lük kesimin taşınmak için fırsat kolladığını söyleyebiliriz.

Çizelge 5. 19. Uşak kentinde gelir grubuna göre katılımcıların başka bir yere taşınma (olası hareketlilik) isteği

Gelir Grubu		Olası Hareketlilik		Toplam
		Evet	Hayır	
Orta-üst	Sayı	4	36	40
	Gelir Grubu İçinde%	10,0	90,0	100,0
	Olası Hareketlilik İçinde%	2,5	11,3	8,4
Orta	Sayı	86	147	233
	Gelir Grubu İçinde%	36,9	63,1	100,0
	Olası Hareketlilik İçinde%	54,8	46,1	48,9
Alt	Sayı	67	136	203
	Gelir Grubu İçinde%	33,0	67,0	100,0
	Olası Hareketlilik İçinde%	42,7	42,6	42,6
Toplam	Sayı	157	319	476
	Gelir Grubu İçinde%	33,0	67,0	100,0
	Olası Hareketlilik İçinde%	100,0	100,0	100,0

Olası hareketlilik içinde aynı gelir grubuna göre taşınma düşüncesinde olanların nasıl farklılaştığı incelendiğinde, orta gelir grubundakilerin % 54,8 ile en yüksek taşınma isteğine sahip olduğu tespit edilmiştir. Alt gelir grubundakilerin gelecekte taşınmayı isteyenler içindeki oranı % 42,7'dir. Buna karşın orta-üst gelir grubunda % 2,5 gibi oldukça düşük bir değer ile taşınma isteği bulunmaktadır. Gelir grubu ile olası hareketlilik arasında ilişki daha ziyade alt ve orta gelir grubu açısından bir anlam ifade etmektedir. Alt ve orta gelir grubundakilerin olası hareketlilik değerlerinin yüksek olması bu gelir grubundakilerin arzu edilen konut ve konut çevresine erişemedikleri düşündürülebilir.

Tezin amacı doğrultusunda referans alınan çalışmalarda, kent içinde olası hareketliliği etkileyen yaş, eğitim, konutun tipi, büyüklüğü, yaşı, oda sayısı ve mülkiyet durumu gibi değişkenler dikkate alınmıştır (Amarigo, ve Aragones, 1997; Lu, 1999; Clark ve Ledwith, 2006; Alkay, 2011). Ancak çalışmada hipotezler sunulan olası hareketlilik üzerinde gelir grubu, katılımcıların yaşı, konutun mülkiyet durumu ve oda sayısı değişkenlerinin etkisi analiz edilmiştir.

Çalışma sahasında, olası hareketliliği açıklamaya yönelik yapılan hipotez testinde hanehalkı özelliklerinden sadece yaş değişkeninin taşınmaya evet ve hayır diyenler arasında anlamlı farklılıklar oluşturduğu tespit edilmiştir (Çizelge 5.20). Katılımcıların yaşı aktüel hareketlilikte olduğu gibi olası hareketlilik üzerinde de anlamlı bir etkisi vardır. Olası hareketlilikte katılımcıların verdiği cevaplara göre yaş grupları kategorize edilmiştir. Yaş ilerledikçe kent içinde yer değiştirme isteğinde olanların oranı düşer. 20-30 yaş grubundaki katılımcıların taşınma isteği % 19,1 iken 31-40 yaş arasında bu oran % 43,9'a yükselmiştir. 41-50 yaş grubunda ise bu oran yaklaşık % 30'dur.

Çizelge 5. 20. Uşak kentinde yaş grupları ile olası hareketlilik isteği ilişkisi

Yaş		Olası Hareketlilik		Toplam
		Evet	Hayır	
20-30	Sayı	30	68	98
	Yaş İçinde %	30,6	69,4	100,0
	Olası Hareketlilik İçinde %	19,1	21,3	20,6
31-40	Sayı	69	111	180
	Yaş İçinde %	38,3	61,7	100,0
	Olası Hareketlilik İçinde %	43,9	34,8	37,8
41-50	Sayı	47	69	116
	Yaş İçinde %	40,5	59,5	100,0
	Olası Hareketlilik İçinde %	29,9	21,6	24,4
51-60	Sayı	10	54	64
	Yaş İçinde %	15,6	84,4	100,0
	Olası Hareketlilik İçinde %	6,4	16,9	13,4
60 +	Sayı	1	17	18
	Yaş İçinde %	5,6	94,4	100,0
	Olası Hareketlilik İçinde %	,6	5,3	3,8
Toplam	Sayı	157	319	476
	Yaş İçinde %	33,0	67,0	100,0
	Olası Hareketlilik İçinde %	100,0	100,0	100,0
Ki Kare Testi		P= ,001		

Buna karşılık 51-60 yaş grubunda taşınma isteğinde olanların oranı sadece % 6,4'tür. Daha ileriki yaş grubu olan 60 yaş üzerindeki katılımcıların ise % 0,6'sı taşınma isteğini belirtmektedir. Bu durumun oluşmasını hanehalkı reisinin yaşa bağlı olarak konut ve konut çevresinden beklentisinin azalması ile ilişkilendirmek mümkündür. Özellikle hanehalkının evlilik, çocuk sahibi olma ve çocuk sayısındaki artış ile emeklilik gibi hayat boyunca meydana gelen önemli değişimlerin zamanla azalmasına paralel olarak yeni konut edinme süreci de azalmaktadır.

Olası hareketlilikte genç yaş grubunda muhtemel taşınma isteğinde olanların katılımcıların oranı yüksektir. Hanehalkının eğitim seviyesi, gelir durumu, mülkiyet durumu ve konuta ait temel özellikler dikkate alındığında genç yaştakilerin taşınma oranının yüksek olmasının daha anlamlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca hanehalkı reisinin evlenme-boşanma, işe giriş, iş değişikliği ya da kariyerin yükselmesine bağlı

yaşam döngüsündeki değişimler ve sosyo-ekonomik göstergelerdeki farklılaşmalar da yaş ile ilişkilidir. Dolayısıyla tüm bu değişkenlerin insan yaşamının özellikle genç ve orta yaş evrelerinde kendisini daha da fazla göstermesi olası hareketlilik kararını da etkilemektedir (Clark ve Ledwith, 2006).

Bir önceki bölümde hanehalkına ait özelliklerden gelir ve eğitim durumuna göre aktüel hareketliliğe evet ve hayır diyenler arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nevarki bu değişkenlerin olası hareketliliğe evet ve hayır diyenler arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmektedir. Ki Kare hipotez testinde p değeri eğitim durumu için ($p=,567$), gelir durum için ($p=,678$) çıkmıştır. Katılımcıların gelir ve eğitim seviyesinin düşük ya da yüksek olması olası hareketliliği yeter düzeyde açıklamamaktadır.

Çizelge 5. 21. Uşak kentinde mülkiyet durumu ile olası hareketlilik isteği ilişkisi

Mülkiyet Durumu		Olası Hareketlilik		Toplam
		Evet	Hayır	
Ev Sahibi	Sayı	31	226	257
	Mülkiyet Durumu içinde%	12,0	88,0	100,0%
	Olası Hareketlilik İçinde%	19,8	70,8	54,0%
Kiracı	Sayı	122	80	202
	Mülkiyet Durumu içinde%	60,3	39,7	100,0%
	Olası Hareketlilik İçinde%	77,7	25,6	42,4%
Ücretsiz Akraba Evi	Sayı	4	13	17
	Mülkiyet Durumu içinde%	23,5%	76,5	100,0%
	Olası Hareketlilik İçinde%	2,5%	4,1	3,6%
Toplam	Sayı	157	319	476
	Mülkiyet Durumu içinde%	33,0	67,0	100,0
	Olası Hareketlilik İçinde%	100,0	100,0	100,0
Ki Kare Testi		P =,040		

Mülkiyet durumuna göre olası hareketliliğe evet diyenler ile hayır diyenler arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=,040$). Çapraz Tablo

incelendiğinde konut sahibi olanların yer değiştirmek istemedikleri buna karşılık kiracıların muhtemel taşınma eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır. Mülkiyet bakımından kiracı olanların olası hareketliliğe evet diyenler içindeki oranı % 77,7 iken konut sahibi olanların oranı ise % 19,8'dir (Çizelge 5.22). Bu sonucun beklenen bir durum olduğu ve genel literatür bakımından da benzer sonuçlarla karşılaşıldığını belirtmek mümkündür (Newman ve Duncan, 1979; Clark ve Ledwith, 2006). Nitekim kiracıların konut sahibi ile olan ilişkilerinin etkisi ya da daha ucuz ve daha iyi konuta bulma düşüncesi dahası bağlı olarak taşınmak istedikleri söylenebilir. Ayrıca konut sahibi oluncaya kadar bir kişinin pek çok kez konut değiştirebileceği görüşü de yaygındır (Newman ve Duncan, 1979). Buna karşılık konut sahibi olanların bu özelliklerinden dolayı hareketlilik isteği azalmaktadır.

Araştırmanın hipotezlerinden biri olan oda sayısına göre olası hareketliliği düşünenler ve düşünmeyenler arasında anlamlı farklılık olduğu varsayılmıştır. Yapılan analizde oda sayısının taşınma kararı üzerinde herhangi bir farklılığa neden olmadığı anlaşılmaktadır ($p=,434$). Konutta bulunan oda sayısı konut özellikleri içinde önemli bir değişken olarak varsayılır. Clark ve Ledwith'in (2006) çalışmasında oda baskısı gelecekteki taşınmayı isteğinde en önemli motive edici neden olarak kabul edilmektedir. Özellikle hanehalkı üyelerinin sayısındaki artışa bağlı olarak oda sayısının yetersizliğinin taşınmayla sonuçlanan bir baskıya neden olmaktadır. Ancak Uşak kentinde katılımcılar için oda sayısının gelecekteki hareketlilik üzerinde bir etkisinin olmadığı ve olası hareketliliği açıklamada yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde İstanbul'la ilgili yapılan çalışmada oda baskısının olası hareketlilik üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Alkay, 2011).

Konuta ait özelliklerden konutun yaşı, büyüklüğü, tipi ve bulunduğu katın, olası hareketlilik isteği üzerindeki etkisi de araştırılmıştır. Temel hipotezin dışında bu değişkenlerin olası yer değiştirme düşüncesi üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturmadığı saptanmıştır. Ki Kare testinde $p < ,050$ olması gerekirken değerin oda sayısı için ($p = ,443$), konutun yaşı için ($p = ,967$), konutun büyüklüğü için ($p = ,359$), konut tipi için ($p = ,417$) ve konutun bulunduğu kat için ise ($p = ,528$) olduğu belirlenmiştir.

5.2.2.1. Olası Hareketliliğin Mekânsal Doğrultusu

Araştırma alanında taşınmayı düşünenlerin yani olası hareketlilikte bulunması muhtemel kesimin kent içinde “Nereye taşınmayı düşünüyorsunuz?” sorusuna verdiği cevap, frekans tablosu ile belirtilmiştir. Daha sonra edilen verilere göre Uşak kent haritası üzerinde renk biçimleri kullanılarak mahallerin tercih düzeyleri yüzde olarak gösterilmiştir (Harita 4). Buna göre katılımcılar içinde taşınma isteğinde bulunanların en fazla tercih ettikleri mahalleleri orta gelir grubunda yer alan Kemalöz, Cumhuriyet, Ünalın ve Atatürk Mahallesi olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki katılımcıların eğer taşınırlarsa % 37’si Kemalöz, % 18,4’ü ise Cumhuriyet, % 13,6’sı Ünalın ve % 4,4 ise Atatürk Mahallesi tercih edeceğini bildirmiştir (Çizelge 5.22). Kentsel gelişim ve kent içi arazi kullanımı bölümünde Uşak kentinin özellikle bu mahallelerinde yer aldığı İzmir-Ankara karayolunun güney-güneybatı kesimlerine doğru sürekli geliştiği belirtilmişti. Kentin merkezinde parsellerin küçük olması nedeniyle konutlar bitişik düzen yapılaşırken, kentin çevresine doğru daha geniş parsellerin varlığı neticesinde seyrek yapılaşma dikkati çeker. Ayrıca merkezden

uzaklaştıkça merkeze göre konut kullanım biçimi, konutların büyüklüğü, kat sayısı ve konutlarda kullanılan malzemede farklılaşmaktadır.

Çizelge 5. 22. Uşak kentinde katılımcıların olası taşınmak istedikleri mahallelere göre dağılımı

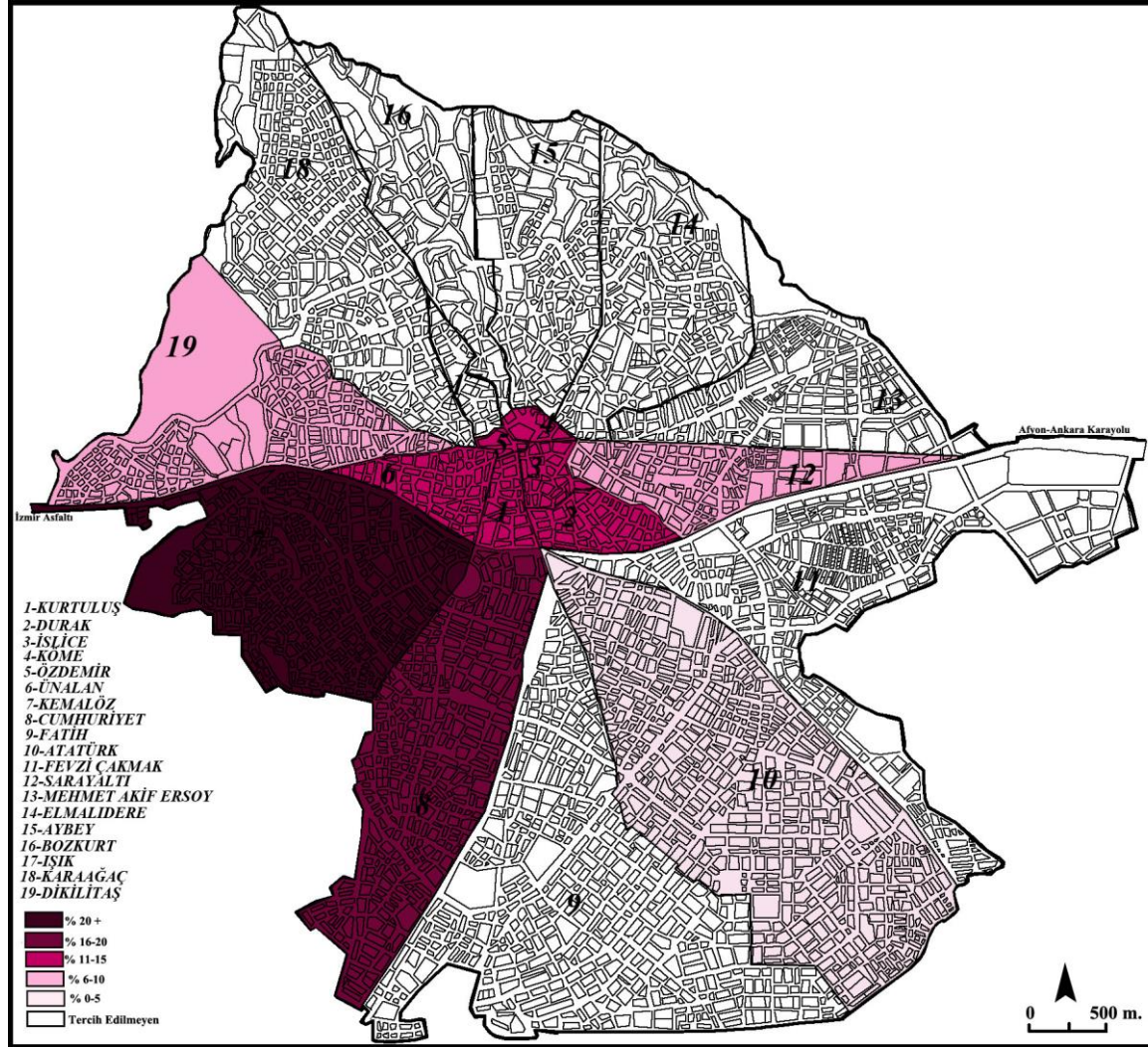
Gelecekte Taşınmak İstenilen Mahalle	Sayı	Yüzde (%)
Merkez Mahalleler	23	14,6
Kemalöz	58	37,0
Cumhuriyet	29	18,4
Ünalan	21	13,6
Sarayaltı	10	6,3
Atatürk	7	4,4
Dikilitaş	9	5,7
Toplam	157	100,0

Bu gelişme ile birlikte konut ve konut çevresinin de değişmesine paralel olarak kentin bu kesimleri cazibe alanı haline gelmiştir. Bununla birlikte kent içinde tek merkezli yapıdan çok merkezli yapıya geçiş olmaya başlamıştır. Cumhuriyet ve Kemalöz Mahallesi'nde alışveriş merkezlerinin, bankaların, özel hastanelerin ve kamuya ait diğer binaları inşa edilmesi kentin desantralizasyonunu hızlandırmaktadır. Bu değişimler neticesinde merkezin hemen çevresindeki bu mahallelere olan talepte de artış yaşanmaktadır.

Katılımcıların olası hareketlilik isteğine bağlı olarak tercih ettiği diğer mahalleler, orta-üst gelir grubunda yer alan kent merkezdeki mahallelerdir. Toplam konut değiştirme isteğinin % 14, 6'sını merkezde bulunan Kurutuluş, Durak, Köme ve İslice Mahallesi oluşturmaktadır. Uşak'ta bazı kentlerde olduğu gibi nüfusun artması ve kentsel alanın genişlemesine rağmen merkezde yer alan mahalleler

önemini yitirmemektedir. Kent merkezinin bu denli talep görmesinin hizmetleri erişim ve ulaşım kolaylıkları ile izah etmek mümkündür. Ancak kent merkezinde özellikle eski konutların yenilenmesi ve çöküntü alanlarına dönük kentsel dönüşüm politikaları merkez mahallelerinin önemini nispeten korumasına neden olan asıl etken olarak gösterilebilir. Kent merkezindeki mahallelerde eski ve yıpranmış binaların yıkılarak yerlerine yenilerin yapılması neticesinde merkezden çevreye doğru olan hareketliliği az da olsa azalttığı düşünülebilir. Ayrıca Durak Mahallesi'nde yer alan eski Tabakhane alanında "1. Etap Kentsel Dönüşüm" projesi kapsamında yaklaşık 43,6 ha. alanda kentsel dönüşüm yapılmaktadır. Hazırlanan projede; 1056 adet konut, 950 adet ticaret birim ve müze alanı, gençlik merkezi, sinema, eğitim, dini tesis ve kamu binası yer alacaktır. Katılımcılarda bu projenin gerçekleşmesi ile eski çöküntü alanı olan mahallenin konut ve konut çevresi özelliklerinin yenilenmesi nedeni ile yeniden cazibe merkezi olacağı algısının oluştuğu söylenebilir. Olası hareketlilik isteği içinde en az tercih edilen mahalleler alt gelir grubu içinde yer alan mahalleler olmuştur. Katılımcıların % 6,3 Sarayaltı Mahallesi'ni tercih ederken % 5,7'si ise Dikilitaş Mahallesi'ne taşınma isteğinde bulunmuştur. Her iki mahallenin de aynı gelir grubu içerisinde yer alan Işık, Bozkurt, Karaağaç, Elmalidere ve Aybey Mahallesi'ne göre konut ve konut çevresi özellikleri bakımından daha iyi oldukları söylenebilir. Aynı zamanda bu iki mahalle kent içerisinde ikincil düzeyde iş ve ticaret alanlarına sahiptir. Bu nedenlerden dolayı alt gelir grubunda yer alan diğer yerleşim alanlarında bu mahallelere doğru taşınma isteğinin olduğu sanılmaktadır. Olası hareketlilik oranları ve hareketliliğin kent içindeki alansal yönüne dair elde edilen bulguların yerel yönetimler, plancılar ve emlak sektörü için önemli olduğu düşünülmektedir.

Harita 4. Uşak Kentinde katılımcıların olası taşınmayı düşündükleri mahalleler ve tercih düzeyleri

Bu bilgiler ışığında gelecekteki konut üretim politikaları, altyapı ve sosyal donatı alanlarının yapımının şekilleneceği düşünülmektedir. Örnek olarak, Uşak kentinde nüfus ve konut yoğunluğunun kenti ortadan bölen İzmir-Ankara karayolunun hemen kuzeyinde ve güneyinde kalan mahalleler ve bu mahallelere bağlı caddelerde olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca kentin güney-güneybatı çeperlerine doğru bu yoğunluğun devam edeceği de söylenebilir. Nitekim kentin güney batısındaki Kemalöz Mahallesi'ne olan talebin konut sıkışıklığına neden olacağı ve bunun neticesinde çeperlere doğru bir yayılışın devam edeceği tahmin edilmektedir. Kısaca bunlar bir öngörüdür ibaret olup yerleşmeye ait yerel ve merkezi otoritelerce uygulanacak politikaların bu tahminleri değiştirmesi ya da desteklemesi kuvvetle muhtemeldir.

5.2.2.4. Uşak'ta İkametgâh Memnuniyetine Göre Hareketlilik Etkileyen Faktörler

Bu bölümde, Uşak kentinde katılımcıların kent içi yer değiştirmede memnuniyet bağlamında hangi değişkenleri önemli buldukları ortaya koyularak hareketliliği etkileyen faktör grupları oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın temelini, Speare'in (1974) memnuniyet yaklaşımını oluşturmaktadır, ancak konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalar da dikkate alınmıştır (Amarigo ve Aragones, 1997; Lu, 1999; Clark ve Ledwith, 2006). Bu amaçla likert tipi derecelendirmeye ölçülmüş değişkenlere faktör analizi uygulanmıştır. Bir tür sınıflandırma yöntemi olan faktör analizi, değişkenler arası ilişkileri incelemek ve değişkenlerin ortak özellikleri itibarıyla kategorize etmek için kullanılmaktadır (Balci, 2009). Bu yolla birkaç grup

değişken arasında ilişkiyi açıklayan faktörler belirlenir ve değişkenler arasındaki yakınlıklar, benzerlikler ölçülmektedir.

Tezde, soru kâğıdıyla tespit edilen konut özellikleri, konut çevresi özellikleri, hizmetlere erişim ve sosyal ağlar olarak belirlenen dört grup içinde 49 değişken faktör analizine sokulmuştur. Kent içi ikametgâh hareketliliğinde etkili olan faktör gruplarını saptamak için faktör ayrıştırma tekniği olarak “*Temel Bileşen Analizi*” ile eksen döndürme yöntemi olarak da “*Varimax Döndürme*” uygulanmıştır. Anlamlı faktörlerin belirlenmesinde öz değerler kullanılmıştır. Faktör ağırlığı ,40’dan büyük değerler kabul edilerek daha güçlü ve belirgin sonuçlara ulaşmak amaçlanmıştır. Analiz sonucu sadece bir değişkenin faktör ağırlığının ,40-,50 arası olduğu gözlemlenmiştir. Bunun haricindeki bütün değişkenlerin faktör ağırlığı ,50’den yüksek çıkmıştır ki bu durum faktörleri etkinliğini göstermesi yönüyle önemli bulunmuştur. Ayrıca örneklemin faktör analizine uygun olup olmadığını anlamak için Kaiser-Meyer-Olkin⁷ (KMO) ölçüsü değerine bakılmıştır. Ayrıca değişkenler arasında ilişki olup olmadığını test eden Bartlett testi yapılmış ve sonuçlar anlamlı çıkmıştır. Sonuç olarak Faktör analiziyle kaç faktörün oluştuğu belirlendikten sonra her faktörde yer alacak değişken sayısı ve değişkenlerin bu faktörlere dağılımı belirlenmiştir. Tezin ikinci bölümünde Uşak kenti içi hanehalkının, konut özellikleri, konut çevresi özellikleri, hizmetlere erişim ve sosyal ağlardan memnuniyete göre taşındıkları öneri olarak belirtilmiştir. Ancak Faktör Analizi sonucu önceden konut özellikleri, konut çevresi özellikleri, hizmetlere erişim ve sosyal ağlar olarak belirlenen dört ana grup faktör dışında dört faktörün daha ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

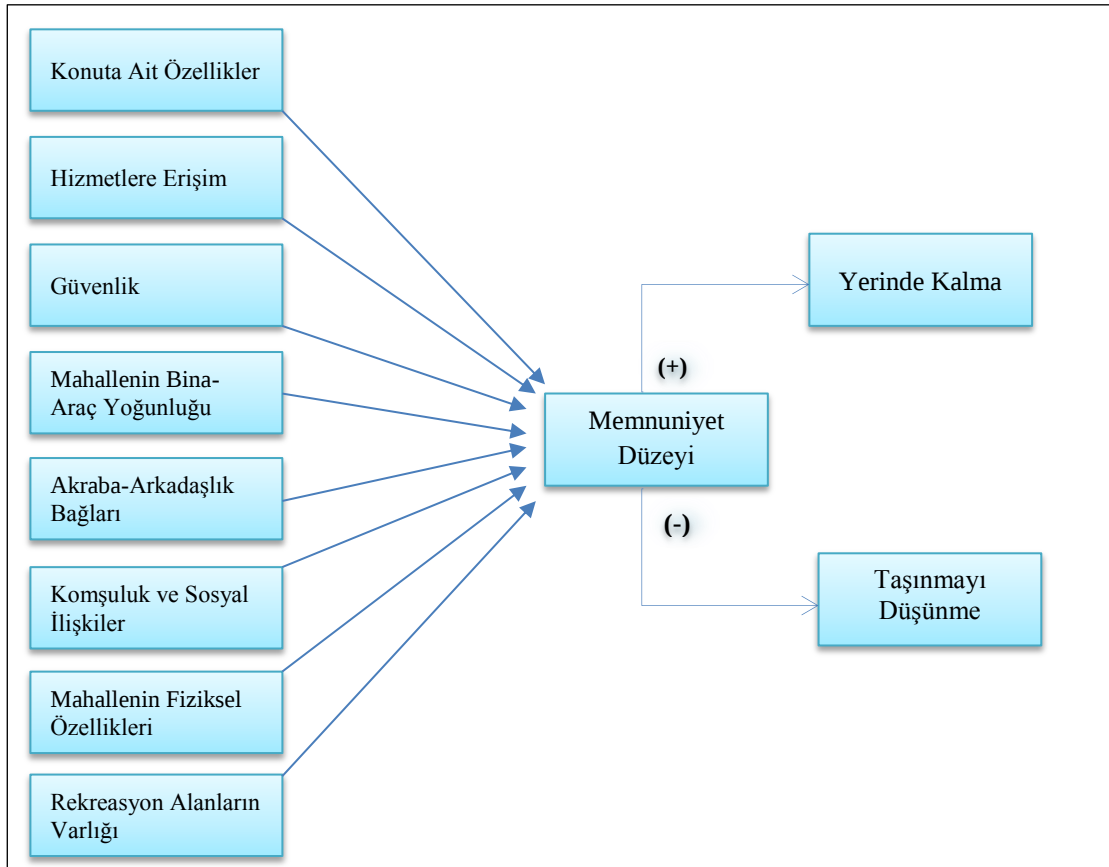
⁷ KMO endeks değeri, 0.900’dan fazlaysa mükemmel; 0.800-0.900 arası oldukça uygun; 0.700-0.800 ise uygun; nihayet 0.500’den küçükse analize uygun değildir (Field., 2000).

Çizelge 5. 23. Katılımcıların kent içi hareketlilikte memnuniyet bağlamında önemli bulma unsurlarının faktör analizi

	FAKTÖRLER	Faktör Ağırlığı	Öz Değer	Açıklanan Varyans (%)
	1. Faktör: Konut Özelliklerini		5,424	13,229
V21	Evin kullanışlılığı (planı)	,820		
V19	Evin büyüklüğü	,796		
V20	Evin oda sayısı yeterliliği	,790		
V28	Evin sağlam ve bakımlı oluşu	,706		
V23	Evin ısı ve havadarlık durumu	,698		
V27	Evin yeni oluşu	,646		
V24	Evin yalıtım ve ısınma durumu	,584		
V30	Konutun tipi	,545		
V22	Altyapı yeterliliği (elektrik, su, gaz, kanalizasyon, kablo tv, telefon)	,537		
V25	Evin bahçe, otopark, kapıcı olanakları	,521		
V29	Evin bakım-onarım masrafları	,510		
	2. Faktör: Hizmetlere Erişimi		5,041	12,295
V48	Semtın sağlık tesislerine kolay ulaşılabilirliği	,791		
V53	Semtte çeşitli ihtiyaçların karşılanabileceği alış-veriş mekânlarının oluşu	,773		
V44	Semtın kentin merkezi İş sahasına/çarşıya erişebilme	,769		
V49	Semtın okullara kolay erişebilirliği	,750		
V45	Semtın büyük alış-veriş merkezlerine yakınlığı	,738		
V47	Semtın ulaşım-toplu taşıma olanakları	,694		
V46	Semtın hanehalkı üyelerinin iş yerlerine yakınlığı	,647		
V50	Semtın kreş, bakımevi gibi tesislere sahip olması	,622		
	3. Faktör: Güvenlik Faktörü		4,051	9,880
V41	Konut alanının mal güvenliği	,820		
V42	Konut alanının can güvenliği	,805		
V39	Konut alanının doğal afetlere (deprem, sel gibi) karşı güvenliği	,769		
V40	Konut alanının trafik kazalarına karşı güvenliği	,752		
V38	Konut alanının yangına karşı güvenliği	,657		
	4. Faktör: Mahallenin Bina-Araç Yoğunluğu		2,921	7,126
V35	Semtın yoğun araç trafiği	,857		
V36	Semtın insan kalabalığı	,820		
V37	Semtın araç park sorunu	,740		
V34	Semtteki binaların sıkışıklığı	,736		
	5. Faktör: Akraba-Arkadaşlık Bağları		2,324	5,668
V56	Semtın akrabalara yakınlığı	,879		
V58	Semtın hemşerilere yakınlığı	,835		
V57	Semtın arkadaşlara yakınlığı	,767		
	6. Faktör: Komşuluk ve Sosyal İlişkiler		2,215	5,402
V63	Gerektiğinde komşulardan yardım alabilme	,792		
V59	Semtte yaşayanların dayanışması ve ortak sorunları çözmesi	,681		
V62	Binada ve yakın çevrede birçok insanın tanınması	,667		
V64	Yakın çevredeki komşulardan yeterince mahremiyetin olması	,547		
	7. Faktör: Mahallenin Fiziki Özellikler		2,004	4,888
V31	Semtın sessiz ve sakin oluşu	,565		
V30	Semtın cadde, sokak ve kaldırımlarının bakımlı oluşu	,557		
V32	Semtte ferahlık, hoşluk ve yerel güzelliklerin olması	,419		
V43	Semtın prestijli oluşu ve başkaları tarafından iyi anılması	,554		
	8. Faktör: Rekreasyon Alanlarının Varlığı		1,912	4,663
V55	Semtın gezinti alanlarına sahip olması	,731		
V54	Semtın eğlence-dinlenme, spor tesislerine sahip oluşu	,684		
	TOPLAM			63,151
	KMO: 0,901			

Çizelge 5.23'te görüldüğü üzere hizmetlere erişim, konut özellikleri, güvenlik, mahallenin bina-araç yoğunluğu, komşuluk ve sosyal ilişkiler, akraba-arkadaşlık bağları, mahallenin fiziki özellikleri ve rekreasyon alanlarının varlığı şeklinde sekiz faktör grubu oluşturulmuştur. Bunun yanında toplam açıklanan varyansın % 63,151'inin bu sekiz faktör tarafından açıklandığı anlaşılmaktadır. Öz değerler incelendiğinde, aynı zamanda en yüksek ve en çok üyeli faktör ile en düşük ve en az üyeli faktör grubu da anlaşılmaktadır. KMO değeri ise 0,901 gibi yüksek bir değer göstermiştir.

Şekil 5. 2. Uşak kentinde memnuniyete bağlı hareketliliği etkileyen faktörler

Katılımcılar, taşınmada konuta ait özelliklerden memnuniyeti ilk sırada önemli bulmuştur (Şekil 5.2). Konutun planı, büyüklüğü, konutta bulunan oda sayısı gibi hanehalkının sosyo-ekonomik seviyesinin de bir göstergesi olan değişkenlerin hareketlilikte önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle konutun kullanılabilirliğini gösteren plan özelliklerinin faktör ağırlığı ,82 gibi yüksek bir değere ulaşmış olması da dikkat çekicidir. Bunun yanında hanehalkı üyelerinin sağlıklı olmalarıyla ilişkilendirilen konutun ıslık alma ve havadar olma özelliğinin taşınmada dikkate alındığını söylenebilir. Bu durumu Uşak kentinde, 2000 yılından itibaren merkezde bulunan konutların yıpranması bağlı olarak konuta ait memnuniyetsizliğin ve yeni konut arayışlarının ortaya çıkması ilişkilendirmek mümkündür.

Memnuniyet bağlamında katılımcıların kent içinde yer değiştirmede diğer bir faktör grubu olarak hizmetlere erişimi önemli buldukları anlaşılmıştır. Uşak kenti, kapladığı alan bakımından çok büyük bir yerleşme değildir. Ancak ortaya çıkan bu durum, son on yılda kentin çeperlere doğru genişlemesine bağlı olarak erişebilirliğin önem sıralamasında ikinci sıraya yerleştiğini göstermektedir. Özellikle sağlık tesisleri, merkezi iş sahası, alış-veriş mekânları ve eğitim alanlarına kolay ve kısa sürede erişimin önemsendiği ortaya çıkmaktadır.

Hanehalkının ikametgâh çevresinde can, mal ve çeşitli tehlikelere karşı güvende olma ihtiyacı, kent içinde taşınmalarda önemsedikleri diğer bir faktördür. Orta büyüklükte bir kent olan Uşak'ta güvenlik faktörünün önemli bulunması anlamlı bulunmuştur. Özellikle büyük kentlerde gözlemlenen bu durumun hızla değişen ve yakın ve uzak çevresinden göç alan Uşak içinde ekonomik seviyesi artan bireylerin tercihi olduğu düşünülmektedir

Konuta ait özelliklerinin yanında mahallenin ferahlığına ve sakinliğine gönderme yapan mahallenin bina-araç yoğunluğunu içeren değişkenlerden memnuniyet de kent içi hareketliliği etkileyen bir diğer faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Araç sahipliği günümüzde oldukça artmıştır ve bu nedenle de araç sahipleri park sorunu olmayan ve yoğun araç trafiği olmayan yerlere taşınmayı istemektedirler. Oturma bölgelerinde iş yeri ve insan yoğunluğu da konut kullanıcılarını olumsuz etkileyen ve bu gibi alanlardan bir kaçışı doğuran özellikler arasında sayılabilir. Ayrıca bu faktör grubu, ikametgâh fonksiyonuna ayrılmış, sakin ve sessiz bir yaşam yeri arzusunu anlatmaktadır.

Kenti içinde taşınmada beşinci ve altınca faktör olarak komşuluk ve sosyal ilişkiler ve akraba-arkadaşlık bağlarını önemli bulma gelmektedir. Sosyal gruplara yakın olmaya, komşuların ve komşuluk ilişkilerinin önemine, kentlerde dayanışmanın ve iyi komşuluğun taşınmada dikkat edilen hususlar arasında olduğuna işaret etmektedir. Akraba, arkadaş ve aynı köken bölgeden olan insanların yakınında olma isteği ve ikametgâh çevresinde iyi komşuluk arzusuyla birleşince taşınmanın toplumsal çevre boyutuyla karşılaşılmaktadır.

Tanıdık ve bildiklerden oluşan adacıklarda yaşamak, insanları güvensizlik, belirsizlik ve istikrarsızlık dolu kent dünyasında rahatlatmaktadır. Kent içi taşınmada mahallenin fiziksel özellikleri ve rekreasyon alanlarına sahip olması, son olarak önemli bulunan faktör grubudur. Mahallenin ferahlık, hoşluk ve yerel güzelliklerin olması, cadde, sokak ve kaldırımlarının bakımlı oluşu ve prestijli oluşu gibi değişkenler sosyo-ekonomik seviyesi yüksek hane halk tarafından önemsendiği düşünülmektedir.

Sonuç olarak faktör analizi neticesinde Uşak kentinde memnuniyete bağlı ikametgâh hareketliliği etkileyen faktör grupları oluşturulmuştur (Şekil 5.2). Buna göre konuta ait özellikler, erişebilirliğin, güvenlik faktörü, mahallenin bina-araç yoğunluğu, akraba-arkadaşlık ilişkilerinin, komşuluk ve sosyal ilişkiler, mahallenin fiziksel özellikleri ve rekreasyon alanlarından memnuniyet düzeyinin, kent içi ikametgah hareketliliğinin açıkladığı anlaşılmıştır.

6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Türkiye’de sanayileşme ve kalkınma süreçlerinin yerel ve bölgesel farklılığı iç göç hareketlerini ve kentleşme süreçlerini hızlandırmıştır. Hızlı nüfus artışı ve kırdan kente göç, kent içinde sosyo-kültürel, ekonomik farklılaşmaya ve fiziki çevre baskısına yol açmıştır. Böylece kentsel alanlar genişlemiş ve yeni konut alanlarının oluşması kaçınılmaz olmuştur. Kentin mekânsal yapısının değişmesi ve ötesinde yeniden yapılanması sürecinde hanehalkının konut tercihleri ve buna bağlı hareketlilik davranışı, oldukça önem kazanmıştır. İkametgâh hareketliliği davranışının, konut alanlarının gelişimine ve dolayısıyla kentin gelişimine etki yapması kent ile ilgili çalışanların bir bölümünü bu konuya yönlendirmiştir. Bu çalışmalar, konut yeri seçimi davranışını, hanehalkının ekonomik, demografik özellikleriyle yerel ve ulusal konut politikaları arakesitinde açıklamaktadır. Ayrıca hanehalkının konut tercihleri, konut ve konut çevresinden memnuniyet düzeyine göre şekillendiğini açıklayan yaylara da rastlanılmaktadır.

20. yüzyıl boyunca kent içi ikametgâh hareketliliğine ilişkin çeşitli kuramlar ileri sürülmüştür. Tezin amacıyla bağlantılı olarak Beşeri Sermaye, Neoklasik, Yaşam Döngüsü, Stres Eşiği ve Yer Yayarlılığı ve İkametgâh Memnuniyet yaklaşımları üzerinde durulmuştur. Bu kuramlar, hareketlilikte birey ve hanehalkının karmaşık hareketlilik kararı ve konut yeri seçmede karar verme süreçlerinin doğasını anlamaya yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda bu kuramların ortak özelliği, daha ziyade hareketliliğin nedenlerini ortaya koymaya yönelik sosyo-psikolojik, kültürel ve ekonomik temelli yaklaşımlar olmalarıdır. Konut tüketimi, konut pazarı, yerel özellikler ve daha genel makro düzeydeki gelişmelerden etkilenerken kent içi hareketliliği açıklayan kuramlar da mevcuttur. Kuramların birbirlerinin eksikliklerini

gideren ve birbirilerini tamamlayan kuramlar olduğu belirtilebilir. Ancak kuramların uygulanabilirliği, ülkelere göre farklılık gösterdiği düşünülmektedir. Zamana bağlı olarak da meydana gelen ekonomik sosyal ve teknolojik değişmelerin sürekli bir gelişim içinde olması hareketlilik ile ilgili yeni kuramların ve modellerin oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.

Kent içi ikametgâh hareketliliğinin sıklığı ve yönünün tespiti için çalışma sahası olan Uşak kentinde yerleşmenin tarihsel boyutu ve mekânsal örüntüsünün değişimi ortaya koyulmuştur. Çünkü belirtilen bu süreçler, kentsel alanlarda farklı konut talepleri ve buna bağlı konut piyasasının oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu taleplere verilen yanıtların, çeşitlilik arz etmesi ve zaman içindeki değişimi de konut yeri seçimine ve hareketlilik çalışmalarına daha iyi bir altlık sağlayacağı muhakkaktır. Uşak kenti ile yapılan çalışmada kentin gelişim süreçlerinin irdelenmesi ile birlikte kentsel alanların farklı kullanımının tespiti ve bunların kent içinde nasıl yayılış gösterdiği de araştırılmıştır. Elde edilen verilere göre kentte, kendi içinde sürekli dönüşüme uğrayarak meydana gelen bir mekânsal büyümenin olduğu anlaşılmaktadır.

Uşak kenti, nüfus bakımından orta büyüklükte bir kent kabul edilmektedir. Tez çalışmasında kentin kuruluş yeri, kentsel alanın büyüme yönüne etki ettiği düşünüldüğü için önemli bulunmuştur. İç Batı Anadolu eşiği üzerinde yer alan kentin kurulduğu bu alan doğu-batı uzanımı ile coğrafi açıdan bir geçiş bölgesidir. Yani, Anadolu içerisinde bir köprü, bir geçiş noktası ve tampon bölgesi olma özelliğine de sahiptir. Bu özelliği ile tıpkı benzer özellikteki diğer yerleşim yerleri gibi tarihin her döneminde yerleşme faaliyetlerine sahne olmuştur. Kuruluş yeri özelliklerinin yanında Uşak kentinin il merkezi olduktan sonra 1966 yılında yapıлып geliştirilen

İzmir-Ankara kara yolu da alansal yayılışı etkilemiştir. Dolayısıyla Uşak'ta kentleşme konusunda bu iki temel belirleyici dikkate alınarak çıkarımlar yapılmıştır.

Kentin alansal gelişimi değerlendirilirken, ana hatları ile ilk planlamanın yapıldığı 1954 yılına kadarki kentsel gelişim, 1954-1994 yılları arasındaki kentsel gelişim ve 1994 sonrası kentsel gelişim şeklinde üç devreye ayrılmıştır. Kabaca böyle bir ayrımın yapılmasında, kentin idari fonksiyonundaki değişim, kent çevresindeki sanayi bölgelerinin gelişimi ve artan nüfusa bağlı merkezi yönetimler tarafından geliştirilen imar plan kararları, toplu konut gibi politikaların uygulandığı dönemler etkili olmuştur. Elde edilen bilgilere göre plan öncesi dönemi kapsayan 1954 yılına kadar kentin alansal olarak pek fazla gelişmediği anlaşılmıştır. 1953 yılına kadar kentte 13 mahalle yer alırken günümüze kadar mahalle sayısı 19'a yükselmiştir. Kentte esas gelişimin 1994 yılından sonra meydana geldiğini belirtmek mümkündür. Genel olarak kentin bulunduğu konumun ve özellikle 1990 yılından sonra sanayi faaliyetlerinin yakın çevredeki yerleşmelere göre nispeten gelişmiş olmasının nüfus artışını ve kentsel büyümeyi etkilediği düşünülmektedir. Kent içinde özellikle Kemalöz, Cumhuriyet, Fatih ve Atatürk gibi kentin güney, güneybatısında yer alan mahallelerin arazinin de uygun olması nedeniyle sürekli gelişim gösterdiği vurgulanabilir. Ayrıca, bu mahallelerde üretilen modern konutlar ve toplu konut uygulamaları da gelişimi hızlandırmıştır. Kentin alansal gelişim sürecinin günümüzde ikametgâh hareketliliğinin büyüklüğünü ve özellikle de coğrafi yönünü belirlediği düşünülmektedir.

İkametgâh hareketliliğini açıklamaya katkı sağlayan bir diğer husus ise Uşak'ta kent içi arazi kullanımı alanları ve bu alanların temel özellikleridir. Çalışma sahasında kentsel alan kullanımı ve özellikleri farklılık göstermektedir. Kentin plato

özelliği gösteren bir coğrafi ünitelerde yer alması ve ortasından geçen İzmir-Ankara karayolu, fonksiyonel alanların dağınık olmasına neden olmaktadır. Plato üzerinde yer alan kent, alansal olarak morfolojik sıkışıklığın da etkisiyle 1990 yılından sonra batıya doğru Uşak-İzmir yolu boyunca gelişim göstermiştir. Kentte arazi kullanımı bakımından, konut alanları, yönetsel alanlar, eğitim sağlık gibi hizmet alanları, sanayi alanları, tarım ile ormanlık alanlar ve rekreasyon alanları şeklinde genel bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Kent genelinde yerleşmenin kapladığı alanın büyük bir kısmını konutlar oluşturmaktadır. Kentte, 2011 yılı itibari ile 64211 konut bulunmakta ve mevcut yapıların % 87'sini bu konutlar oluşturmaktadır. Ayrıca konut alanları, kent merkezi ve ona yakın çevresinde yoğun, merkezden uzaklaştıkça kentin çeperlerine doğru seyrek dokuludur.

Kentin hemen hemen ortasından geçen İzmir-Ankara kara yolunun, konut yoğunluğunun temel belirleyicisi olduğu düşünölmektedir. Konutlar, kabaca doğu-batı doğrultusunda uzanan ve kenti ikiye bölen bu yolun güney ve güneybatı kesimlerinde yoğunlaşmaktadır. En fazla konutun olduğu mahalleler, güneybatıda yer alan Kemalöz, Cumhuriyet ve Atatürk Mahallesi iken en az konutun bulunduğu mahalleler ise kuzeydeki Bozkurt ve Köme Mahallesi'dir. İslice ve Özdemir gibi merkez mahallelerde konut sayıları iş yeri sayılarından daha azdır. Uşak kentinde son yıllarda TOKİ'nin Kemalöz ve Karaağaç Mahallesi'nde gerçekleştirdiği konut projesi, kentsel alan kullanımını ve kent içinde konut çevresinin özelliklerini farklılaştırmaktadır. Ayrıca nüfusun artması ve kentsel alan genişlemesine rağmen henüz merkezde yer alan mahalleler önemini yitirmemiştir. Özellikle kentsel dönüşüm uygulamalarıyla kent merkezinde yer alan Durak mahallesindeki eski

Tabakhane alanında, “1. Etap Kentsel Dönüşüm” projesi yapılacak olması da kent içindeki hareketliliğin yönünü belirlemesi bakımından önemli bulunmuştur.

Kentin merkezinde küçük parsellerin bulunması nedeniyle konutlar bitişik düzen yapılaşırken çevreye doğru daha geniş parsellerin varlığı neticesinde seyrek yapılaşma dikkati çeker. Ayrıca merkezden uzaklaştıkça konut kullanım biçimi, konutların büyüklüğü, kat sayısı ve konutlarda kullanılan malzeme de merkeze göre farklılaşmaktadır. Uşak’ta kent merkezine yakın yeni gelişen alanlarda modern konutlar varken kentin eski mahallelerinde özellikle de kuzey çeperlerine doğru konutun kalitesi düşmüştür. Eski yerleşmenin olduğu kuzey kısımdaki mahallelerde daha ziyade sıvasız tuğla malzemesinin kullanıldığı ve müstakil ya da yer yer 2-3 katlı düşük kalitede konutlar yer almaktadır. Buna karşın kentin güney ve güneybatı kesiminde yer alan ve nispeten yeni gelişen mahallelerde ise sıkıştırılmış beton malzeme ile yapılmış yer yer çok katlı yer yer az katlı modern konutlar bulunmaktadır. Nüfus artışı ve konut çevrelerindeki iyileşmeye paralel olarak özellikle Kemalöz, Cumhuriyet, Fatih ve Atatürk Mahallesi’nde talebi karşılamaya yönelik kapalı site özelliği gösteren konutlarla kooperatifçilik yöntemiyle inşaa edilmiş apartman bloklarını bir arada görmek mümkündür.

Kentsel alan kullanımında konutun dışında eğitim alanları, sağlık hizmetlerinin sunulduğu alanlar ve resmi binalar, merkezde özellikle de Kurtuluş Mahallesi’nde ve Ankara-İzmir karayolunun üzerinde Kemalöz ve Cumhuriyet mahallelerine bakan taraflarda yer almaktadır. Uşak’ta, eskiden beri belli başlı sanayi kolları, yoğun olarak bulunmaktadır. Kentte sanayi, özellikle tekstil ve seramik faaliyetlerinin olduğu Organize Sanayi Bölgesi ile Deri Sanayi Bölgesi’nde toplanmıştır. Kapladığı alanlar bakımından daha geniş olan Organize Sanayi Bölgesi

kentin batısında İzmir yolu üzerinde yer alırken, daha küçük olan Deri Organize Sanayi de kentin güneydoğusunda Denizli yolu üzerinde yer almaktadır. Kentin coğrafi olarak dar ve engebeli bir alanda yer almasından dolayı sanayi tesislerinin bu kesimlere yerleşmiş olduğu anlaşılmıştır.

Tezde, ampirik çalışma yapılan saha ile ilgili bilgiler değerlendirildikten sonra ikametgah hareketliliğini anlamaya yönelik alan araştırması yapılmıştır. Araştırma esnasında öncelikle kent içinde hareketlilikle ilgili doğrudan veri temin edilmeye çalışılmıştır. Sonra, alan araştırması yapılarak bir takım bulgulara ulaşılmıştır. Bu kapsamda ikametgah hareketliliği, hanehalkının birkaç yıl içinde taşınma beklentisi gösteren “olası hareketlilik” ve geçmişte deneyimlenen hareketliliği ifade eden “aktüel hareketlilik” kapsamında değerlendirilmiştir. Böylece aktüel ve olası hareketliliğin hanehalkının farklı yaş, gelir, eğitim düzeyi ile konut sahipliği ve oturulan sosyo-ekonomik çevre gibi karakteristiklere göre analiz edilmiştir. Ayrıca hareketlilikte, hanehalkının konut ve çevresine ait özelliklerden memnuniyete göre yer değiştirdikleri ya da yerinde kaldıkları öne sürülmüştür. Bu yönüyle tezin temel referans kabul ettiği kuram, Speare’in “İkametgâh Memnuniyeti” yaklaşımıdır. Tez çalışmasında ayrıca Speare’dan sonra başka yazarlar tarafından ikametgâh memnuniyeti ile ilgili kuramsal olarak geliştirilen hususlar da dikkate alınmıştır. Nihayetinde alan araştırmasıyla ilgili literatürle karşılaştırma yapma imkanı sunan aşağıdaki şu sonuçlara ulaşılmıştır.

6. 1. Tartışma

1) Gelir grupları arasında aktüel hareketliliği gerçekleştirme oranları (taşınan ve taşınmayan) açısından farklılıklar olduğu varsayılmıştır. Yapılan analizde,

belirlenen gelir grubu ve konut çevrelerine göre aktüel hareketlilik sıklığı farklı çıkmıştır. Son 10 yılda taşınanlar gelir gruplarına göre oranlandığında en az hareketliliğin olduğu gelir grubu orta-üst gelir grubudur. Buna karşılık en fazla yer değiştirmenin olduğu alanlar ise orta gelir grubunda yer alan apartman ve toplu konut çevreleridir. Alt gelir grubunda ise taşınanların toplam aktüel hareketlilik içindeki oranı, orta-üst gelir grubuna göre daha yüksektir. Amarigo ve Aragonés'in (1997) yaptığı çalışmada da kent içindeki gelir gruplarına göre konut değiştirme sıklığı farklılaşmaktadır. Alt ve orta gelir grubunda yaşayan bireylerin önceki yıllarda çeşitli nedenlerle daha fazla yer değiştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Grigsby, (1963) süzme (filtering) modelini ortaya atmış ve hanehalkı hareketliliğini analiz etmeye çalışmıştır. Bu modele göre hanehalkının geliri artıkça daha üst seviyedeki konutlara taşınma gerçekleşmektedir. Böylece boşalttıkları konutları kendilerinden daha düşük gelir grubundaki ailelere bırakarak hiyerarşik bir konut düzeni oluştuğu varsayılmıştır (Grigsby, 1963).

Uşak kentinde gelir grubuna göre aktüel hareketliliğin farklı olmasında belli başlı birkaç neden sayılabilir. Kentte, 1990 yılından sonra özellikle orta gelir grubunda yer alan Kemalöz Mahallesi'nde belediyenin izin verdiği ve 2004 yılından sonra tamamlanan yaklaşık 10.000 konutluk proje uygulaması mevcuttur. Bunun yanında 2005 yılından itibaren aynı konut çevresinde TOKİ'nin yaptığı konut ve konut+sosyal donatı alanlarının da inşası tamamlanıp hizmete açılmıştır. Özellikle bu alanda alt gelir grubuna yönelik konutların inşası hareketliliğin konut çevrelerinde farklılaşması adına önemli bulunmuştur.

TOKİ'nin alt gelir grubu içinde yer alan Karaağaç Mahallesi'nde yaptırdığı 696 konutluk proje de konut alanlarının yayılışını etkilemiştir. Ayrıca yerel

yönetimlerin imar politikaları konut alanları yayılışını etkilemektedir. Özellikle orta büyüklükteki kentlerde nüfus baskısı nedeniyle yavaş yavaş kendini gösteren arsa spekülasyonlarının ve arazi rantının konut üretim sürecini etkilediğini vurgulanabilir. Böylece uygulanan konut politikaları ile kentin batı-güneybatısı ile nispeten kuzeybatı kesimlerinde yeni konut çevrelerinin oluşması aktüel hareketliliği gelir grupları açısından farklılaştırmıştır.

2) Kent içinde aktüel hareketlilik, en fazla 20-40 yaş grubu arası insanlar arasında gerçekleştiği varsayılmıştır. Ki Kare analizi ile hanehalkının yaş özelliklerine göre öncelikle son 10 yılda taşınmaya evet ya da hayır diyenlere göre anlamlı farklılar olduğu anlaşılmaktadır. Frekanslara bakıldığında 20-40 yaş grubunda olanların toplam aktüel hareketlilikte bulunanların içindeki oranı % 65'dir. Uşak kentinde genç nüfusun sosyo-ekonomik özelliği nedeni ile konut ve konut çevresinden farklı beklentilerinin oluşmasının yer değiştirme sıklığını artırdığı düşünülmektedir. Bunun yanında bu yaş grubundakilerin mülkiyet özellikleri yönü ile daha ziyade kiracılardan oluşması hareketliliği kolaylaştıran faktörler arasında gösterilebilir. Buna karşılık yaş ilerledikçe kent içinde yer değiştirme sıklığı azalmaktadır. 60 yaş üstündekilerin son 10 yılda taşınma oranı en düşük seviyede gerçekleşmiştir. İkametgâh hareketliliğinin yeni kurulmuş aileler arasında daha yaygın olduğu ve aile reisinin yaşının artması ile ikametgâh hareketliliğinin azaldığı daha önceki çalışmalarda bir sonuç olarak tespit edilmiştir (Rossi, 1955; Speare, 1974). Speare (1974) yaptığı ampirik çalışmada hanehalkı reisinin yaşı ile hareketlilik oranları arasında anlamlı bir ilişki kurmuştur. Fakat dönemsel olarak yaş gruplarının hareketliliği ne ölçüde etkilediği sorusuna cevap vermemiştir. Fakat Rossi'nin çalışmasında yer değiştirme oranı, hanehalkı reisinin 35 yaşın altında olduğu ailelerde

35-44 yaş arasında olduğu ailelere göre iki kat fazla ve 60 yaşındakilere göre ise beş kat fazla olduğunu vurgulamıştır (Rossi, 1955). Alkay'ın (2011) İstanbul ilgili yaptığı çalışmasında ise hane reisinden yaşı 30-44 yaş grubunda olanların kent içi hareketliliklerinin fazla olduğunu tespit etmiştir. Uşak kentinde genç nüfusun ikametgâh değişim oranının yüksek olmasının evlenme durumu, çocukların doğumuyla genişleyen aileler ve hanehalkı reisinin işi ile ilişkili değişimlerden kaynaklandığını düşünülebilir.

3) Tezde, hanehalkının geliri artıkcâ aktüel hareketliliğin arttığı ve her iki durum arasında anlamlı farklılıklar olduğu ileri sürülmüştür. Bulgular ışığında hanehalkının aylık gelirine göre son on yılda taşınmaya evet ya da hayır diyenler arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Aktüel hareketliliğin en fazla olduğu gelir grubu 1001-2500 TL olanlardır. Clark ve Ledwith, (2006) kentsel alanlar ekonomik statüye göre farklılaştığından, bu statüsü değişen hanehalkının konut değiştirdiğini belirtmiştir. Hareketlilik araştırmalarında hanehalkının gelirinin etkisi ile farklı ve daha karmaşık sonuçların ortaya çıktığı belirtilebilir. Nitekim ABD'nin nüfus raporlarında 1969 yılına kadar kent içinde alt gelirli ailelerin daha yüksek hareketlilik oranları olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık sonraki yıllarda yüksek gelirli ailelerin düşük gelirli ailelere göre daha yüksek oranda ikametgâh hareketliliğine sahip oldukları anlaşılmıştır (Gilmour, 1969). Bazı araştırmalar da aktüel hareketlilik üzerinde aylık gelirin çok az etkisi olduğunu gösterir (Goodman, 1974). Ancak Alkay'ın (2011) çalışmasında İstanbul'da aylık gelir 1001-2500 TL olanların daha fazla yer değiştirdikleri tespit edilmiştir. Bu yönüyle Uşak kenti ile benzer özellik göstermektedir.

4) Konut sahibi olma ile aktüel hareketliliğin sıklığı arasında negatif bir ilişki olduğu düşünülmüştür. Ancak bulgular neticesinde, hanehalkının konut sahibi ve kiracı olma niteliğini gösteren mülkiyet durumuna göre aktüel hareketliliğe evet diyenler ile hayır diyenler arasında olumlu ya da olumsuz anlamlı farklılıkların olmadığı anlaşılmaktadır.

Araştırma sahasında bu konu ile ilgili sorulara verilen cevaplar karşılaştırıldığında güncel olarak şu an konut sahibi olanların kiracı olanlara göre nispeten daha fazla konut değiştirdiği anlaşılmaktadır. Aslında bu oranın yüksek çıkmasında, konut sahibi olanların zaten son on yılda konut edinmek için en az bir kere yer değiştirmiş olması etkisinden söz edilebilir. İlgili literatür ile karşılaştırıldığında ikametgâh hareketliliği ile konut mülkiyeti arasında da bir bağ olduğunu belirten görüşler yaygındır. Genel olarak mülkiyet durumu açısından kiracı olanların konut sahibi olanlara göre daha hareketli oldukları tespit edilmiştir (Pickvance, 1973; Newman ve Duncan, 1979). Türkiye’de İstanbul ile ilgili yapılan çalışmada konut sahibi olanların kiracı olanlara göre daha az hareket ettiği tespit edilmiştir (Yirmibeşoğlu, 1997). Ancak Kayseri ile ilgili yapılan bir diğer araştırmada ise konut sahibi olanların daha fazla yer değiştirdiği sonucuna ulaşılmıştır (Kocatürk, 2003). Uşak kentinde ise hareketlilik bağlamında tıpkı Kayseri kentinde olduğu gibi konut sahibi olanların daha hareketli olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumu izah etmek için hanehalkının mülkiyet durumunu tek başına ele alıp incelemenin yetersiz olduğu düşünülmektedir. Konu, hanehalkının yaş, gelir durumu özellikleri, konut politikalarındaki değişimler ve kiracı-konut sahibi ilişkileri ile birlikte bütün halinde değerlendirilirse daha anlamlı çıkarımların yapılabileceği düşünülmektedir.

5) Gelir grupları arasında aktüel hareketliliği meydana getiren nedenler açısından farklılıklar olduğu varsayılmıştır. Araştırma bulgularına göre Uşak kentinde gelir gruplarına göre hareketlilik nedenleri incelendiğinde, alt, orta ve orta-üst gelir grubunda yer alan katılımcıların en çok konutun fiziki özelliklerine bağlı olarak yer değiştirdikleri anlaşılmaktadır. Fakat konutun fiziki özellikleri dışında gelir gruplarına göre taşınma nedenlerinde bazı farklılıklar söz konusudur. Alt gelir grubunda konutun fiziki özellikleri nedeniyle yer değiştirenlerin dışında konut sahibi ve kiracı ilişkileri ve akrabalık-komşuluk bağlarını kapsayan sosyal ilişkiler de önemli rol oynamaktadır. Buna karşılık orta-üst gelir grubundaki katılımcıların aktüel hareketliliğin nedenleri içinde ikinci en önemli neden olarak hizmetlere erişim ve ulaşım özellikleri önemslenmektedir. Ayrıca konut çevresinin fiziki özellikleri de taşınma nedenleri içinde üçüncü önemli bir nedendir. Bu durumu orta-üst gelir grubunda yer alanların mahallelerde oturmalarıyla ilişkilendirmek mümkündür. Çünkü hali hazırda bu gruptaki katılımcılar, hizmetlere erişim ve ulaşım dolayısıyla kent merkezini tercih etmiştir. Orta gelir grubundaki katılımcıların konut özelliklerinin yanı sıra konut sahibi-kiracı ilişkilerine bağlı taşındıkları anlaşılmaktadır. Bunun yanında yaşam gidişine bağlı nedenlerden dolayı konut değiştirenlerin oranı da bu grupta yüksektir.

Gelir grupları arasındaki farklılık, ekonomik durumdaki farklılaşmaya bağlı olduğu kadar hanehalkının sosyal ve kültürel seviyesindeki farklılıkla da ilgilidir. Bu nedenle birçok araştırma aktüel hareketliliğin nedenlerini açıklarken hanehalkının yaş, eğitim durumu, geliri, mülkiyet durumu ile konutun yaşı, büyüklüğü, oda sayısı gibi konuta ait özellikler ile birlikte değerlendirme yapılmasının gerekliliğini ortaya

koymuştur (Rossi, 1955; Simmons, 1968; Speare, 1974; Clark ve Onaka, 1983; Lu, 1999; Baker, 2003).

6) Gelir gruplarına göre olası hareketlilik kararı açısından farklılığın olduğu vurgulanmıştır. Uşak kentinde katılımcılar arasında orta gelir grubunda bulunanların yüksek oranda taşınma kararına sahip oldukları tespit edilmiştir. Taşınmayı düşünenler arasında daha sonra en fazla alt gelir grubundaki katılımcılar gelmektedir. Buna karşılık orta-üst gelir grubundakiler oldukça düşük bir düzeyde taşınmayı düşünmektedir. Uşak'ta alt ve orta gelir grubundakilerin olası hareketlilik değerlerinin yüksek olmasını bu gelir grubundakilerin arzu edilen konut ve konut çevresine henüz erişemediklerine bağlamak mümkündür. Bunun yanında ilgili yayınlarda özellikle hanehalkının mali kaynaklarının sınırlılığı içinde, yararlarını en üst düzeye çıkarabilmek üzere, gelirine, arazi fiyatlarına, iş yerine uzaklığa, ulaşım masrafları ve diğer tüm maliyetlere göre yer seçtikleri ve olası hareket içinde bulundukları varsayılmaktadır (Kocatürk ve Bölen, 2005; Clark ve Ledwith, 2006). Literatüre benzer olarak Uşak kentinde de gelir gruplarına göre olası hareketlilik kararının oluştuğu anlaşılmıştır..

7) Hanehalkı reisinin yaşı arttıkça olası hareketlilik gerçekleştirme kararı azaldığı belirtilmiştir. Çalışma sahasında, olası hareketliliği açıklamaya yönelik yapılan hipotez testinde hanehalkı özelliklerinden yaş değişkeninin taşınmaya evet ve hayır diyenler arasında anlamlı farklılıklar oluşturduğu bulgular arasındadır. Yaş ilerledikçe kent içinde yer değiştirme isteğine sahip olanların sayısının azaldığı gözlenmiştir. Özellikle 51-60 yaş grubunda taşınma düşüncesinde olanların sayısı diğer yaş gruplarına göre oldukça düşüktür. Bunun yanında 60 yaş üzerindeki katılımcıların olası yer değiştirme isteği yok denecek kadar azdır. Bu durumu yaşın

ilerlemesine bağılı olarak katılımcıların konut ve çevresinden memnuniyet düzeylerinin daha yüksek çıkması ve yer bağımlılıklarıyla açıklamak mümkündür. Nitekim benzer çalışmalarda, ileri yaşlarda olan bireylerin yaşadıkları konut ve çevresinden daha fazla memnun oldukları ve bu nedenle konut değiştirme düşüncesinde olmadıkları üzerinde durulmuştur (Speare, 1974; Clark ve Ledwith, 2006). Clark ve Ledwith, (2006) Los Angeles ile ilgili yaptıkları çalışmada yaşı, olası hareketlilik için önemli bir değişken olduğu vurgulanmıştır. Buna karşılık Alkay (2011) İstanbul için yaptığı araştırmasında ise yaş değişkeni ile olası hareketlilik arasında anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmiştir.

8) Konutun mülkiyet durumunun olası hareketlilik isteğini olumsuz etkileyeceği varsayılmıştır. Araştırma alanında mülkiyet durumuna göre olası hareketliliğe evet ya da hayır diyenler arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Analiz neticesinde, konut sahibi olanların yer değiştirmek istemedikleri buna karşılık kiracıların daha yüksek oranda taşınma eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır. Mülkiyet bakımından kiracı olanların toplam olası hareketlilik içindeki oranı % 77,7'dir. Bu sonucun beklenen bir durum olduğu ve genel literatür bakımından da benzer sonuçlarla karşılaştığını belirtmek mümkündür. Nitekim konut sahibi oluncaya kadar bir kişinin pek çok kez konut değiştirebileceği varsayılmıştır (Newman ve Duncan, 1979). Kiracıların konut sahibiyle olan ilişkilerinin etkisi ya da daha ucuz ve daha iyi konuta taşınma düşüncesi nedeniyle taşınmak istedikleri söylenebilir. Buna karşılık konut sahibi olanların bu özelliklerinden dolayı hareketlilik isteği azalmaktadır.

9) Konutun oda sayısı ile olası hareketlilik isteği arasında ters yönlü bir ilişki olduğu öngörülmüştür. Ancak yapılan analizde oda sayısının taşınma isteği üzerinde

herhangi bir farklılığa neden olmadığı anlaşılmaktadır. Konutta bulunan oda sayısı konut özellikleri içinde önemli bir değişken olarak düşünülmektedir. Özellikle hanehalkı sayısındaki artışa bağlı olarak oda sayısının yetersizliğinin taşınmayla sonuçlanan bir baskıya neden olmaktadır. Ancak Uşak kentinde katılımcılar için oda sayısının gelecekteki hareketlilik üzerinde bir etkisinin olmadığı ve olası hareketliliği açıklamada yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Bu durum kentteki muhtemel konut büyüklüğüyle ilgilidir. Türkiye'nin pek çok yerinde olduğu üzere Uşak'ta geniş ve çok odalı konut yapımı çok yaygındır. Hatta tek kişilik haneler bile bu yüzden üç oda bir salona sahip konutlarda oturmaktadır. Alkay (2011)'ın, İstanbul için yaptığı araştırmasında oda baskısı şeklinde ifade ettiği konut içindeki oda sayısı önemli bir değişken olarak ele alınmıştır. Ancak benzer şekilde bu çalışmada İstanbul kentinde hanehalkı reisinin olası hareketliliği üzerinde oda baskısının herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Los Angeles'la ilgili yapılan çalışmada oda sayısının olası hareketliliği etkilediği vurgulanmıştır (Clark ve Ledwith, 2006) Bu araştırma sonucunda, taşınma isteğinin oluşmasında oda sayısının en önemli motive edici neden olarak kabul edilmiştir.

10) İkametgâh memnuniyeti bağlamında kenti içinde hareketliliği açıklayan en önemli faktörün konuta ait özellikler olduğu hipotez olarak öne çıkarılmıştır. Yapılan analizler neticesinde Uşak kentinde konuta ait özelliklerin kent içi yer değiştirmede ilk sırada olduğu belirlenmiştir. Konutun planı, büyüklüğü, konutta bulunan oda sayısı gibi hanehalkının sosyo-ekonomik seviyesinin de bir göstergesi olan değişkenlerin hareketlilikte önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bunu yanında hanehalkı üyelerinin sağlıklı olmalarıyla ilişkilendirilen ve konutun fiziki özellikleri içinde kabul edilen konutun ılık alma ve havadar olma özelliğinin de

taşınmada dikkate alındığı söylenebilir. Speare (1974) çalışmasında, memnuniyet bağlamında hareketliliği açıklarken konuta ait özellikleri en temel belirleyici olduğunu üzerinde durmuştur. Clark ve Ledwith'in, (2006) çalışmasında da konutun fiziki özelliklerinden memnuniyetin taşınmayı etkileyen önemli değişkenlerden biri olduğunu vurgulamıştır. Aynı şekilde ikametgah hareketliliğiyle ilgili Newman ve Duncan (1979) ve Lu (1997) ABD'de yaptıkları araştırmalarda da konuttan memnuniyetin yer değiştirmede en önemli belirleyici olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kocatürk'ün (2003) Kayseri ile ilgili yaptığı araştırmada, konut ve mahalleden memnuniyetin kent içi hareketliliği azalttığı görüşü savunulmuştur. Ancak yaygın literatürden farklı olarak, çalışma sonucu yaşanan semt ya da mahalleden memnuniyetin yer değiştirmede daha önemli olduğunu vurgulamıştır.

Konuttan memnuniyet, tek başına değerlendirilmemelidir. Diğer bazı değişkenlerle birlikte memnuniyet derecesinin arttığını belirtmek mümkündür. Örnek olarak, hanehalkının konuta sahip olma durumu ile konut memnuniyeti arasında önemli bir ilişki vardır. Konut sahibi olanların yaşadıkları konuttan daha fazla memnun olacakları kabul edilebilir.

11) Tezde temel kabul edilen kuram, “İkametgah Memnuniyeti” kuramıdır. İlgili literatür dikkate alınarak ve ön saha araştırması sonucunda elde edilen ilk bulgular ışığında araştırmacı tarafından öneri mahiyetinde Uşak kenti için memnuniyet bağlamında yer değiştirmeyi etkileyen faktörler belirlenmiştir. Bu kapsamda, konut özellikleri, konut çevresi özellikleri, hizmetlere erişim ve sosyal ağlar olmak üzere 4 temel faktörden memnuniyet durumunun taşınma ya da yerinde kalmayı belirlediği düşünülmüştür. Ancak Faktör Analizi sonucu konut özellikleri, hizmetlere erişim, güvenlik, mahallenin bina-araç yoğunluğu, komşuluk ve sosyal

ilişkiler, akraba-arkadaşlık bağları, mahallenin fiziki özellikleri ve rekreasyon alanlarının varlığı şeklinde sekiz faktör grubu oluşturulmuştur. Böylece Uşak kenti için bu sekiz faktörden memnuniyetin ikametgâh hareketliliğini belirleyen temel değişkenler olduğu anlaşılmıştır. Hareketliliği etkileyen değişkenler içerisinde konutun fiziki özelliklerden memnuniyetin bu analizde de önemli olması anlamlı bulunmuştur. Hanehalkı, bir yerden başka bir yere taşınma durumunda oluşturdukları karar süreçlerinde, konut yeri seçimine daha fazla odaklanarak, birbiriyle neredeyse iç içe geçmiş gibi görünen konut ve onun çevresel kalitesini değerlendirmeye başlar. Dolayısıyla kent içinde ikametgâh hareketliliğinin en temel belirleyicisi konutun özelliklerden memnuniyet oluşturmaktadır. Bunun yanında hizmetlere erişimden memnuniyetin kent içi yer değiştirmede ikinci öncelikli değişken olması da anlamlıdır. Nitekim çalışmanın başında Uşak gibi nüfus bakımından orta büyüklükteki ve alansal olarak çok da büyük olmayan bir kent için erişebilirliğin konut değiştirmede temel bir değişken olacağı düşünülmemiştir. Muhakkak ki Speare (1974) çalışmasında, kent merkezinde veya çevresinde oturma hizmetlere ulaşma bağlamında önemli bir değişken olarak değerlendirilmiş ve bu durumdan memnuniyetin hareketliliği etkilediği görüşü savunmuştur. Ancak aynı durumun Uşak kentinde daha az etkili olacağı tahmin edilmiştir. Böylece beklenilmeyen ama literatürle benzeşen bir bulguya ulaşılmıştır (Bkz. Speare, 1974:181). Buna karşılık akraba ve arkadaşlık ilişkilerini önemsemeye vurgu yapan sosyal ağlardan memnuniyetin Uşak kenti için yer değiştirmede öncelikli faktör olduğu düşünülürken yapılan analizde bu faktörün daha geri planda kaldığı anlaşılmıştır. Özellikle orta ve orta-üst gelir grubunda yer alanlar için bu durumun daha az önemsiz olduğunu belirtmek mümkündür. Nitekim aktüel hareketlilik nedenlerini gelir gruplarına göre

açıklarken orta ve orta-üst gelir grubundakiler için akraba ve arkadaşlık ilişkilerinin taşınma için yeterli bir neden olarak kabul edilmemesi bu durumu desteklemektedir. Diğer bir ilgi çekici sonuç ise güvenlik faktöründen memnuniyetin kent içi ikametgâh hareketliliğinde önemli bulunmasıdır. Daha ziyade büyük kentler ya da metropoller için beklenen bu durumun Uşak kentinde ortaya çıkması anlamlıdır. Hızla değişen ve yakın ve uzak çevresinden göç alan Uşak içinde ekonomik seviyesi artan bireylerin güvenlik konusunu önemsedikleri düşünülmektedir.

12) Türkiye’de kent içinde konut değiştirme ile ilgili veri temini zorluğu, belirtilmesi gereken önemli bir sonuçtur. Veri temini safhasında karşılan bu probleminden dolayı hareketlilikle ilgili doğru bilgiye ulaşamamıştır. Bu durum, en azından akademik olarak kentlerde, hanehalkının konut değiştirme sıklığı, konut değiştirmenin mekânsal yönü ve her iki durumun iller arasında karşılaştırılması konularında sıkıntılara neden olduğu muhakkaktır. Bu nedenle araştırmacı Uşak kenti için yer değiştirmeye ilgili temel bilgilere ulaşma adına yoğun bir uğraş vermiştir. Nihayetinde yer değiştirmeye ilgili danışman tavsiyesinde öncelikle belediyenin hanelerin su abone açma-kapama kayıtlarından yararlanarak bir takım bilgilere ulaşılmıştır. Detaylı bir çalışma neticesinde hareketlilik ile ilgili genel bir fikri veren ve sonrasında nicel araştırmaya altlık oluşturabilecek ya da karşılaştırma imkânı sağlayabilecek bir veri seti meydana getirilmiştir. Böylece toplam hareketlilik, mahallelere göre taşınma oranları ve taşınma hızları ile mahalle içi ve mahalle dışına taşınmanın büyüklüğü ortaya koyulmuştur. Elde edilen verilerden sadece mahallelere göre taşınma oranlarıyla nicel araştırma sonucunda ortaya çıkan ve geçmişteki hareketliliğe gönderme yapan aktüel hareketlilik analizleri arasında karşılaştırılma yapılabilmektedir. Örneğin, 2011 yılına ait mahallelere göre yer değiştirme oranları

incelendiğinde en fazla taşınmanın genel olarak orta gelir grubunda yer alan mahallelerde olduğu anlaşılmıştır. Benzer bir durum nicel araştırma bulguları sonucu aktüel hareketlilik analizlerinde de çıkmıştır. Katılımcılar içinde en fazla aktüel hareketlilikte bulunan kişilerin orta gelir grubunda olduğu anlaşılmıştır. Nicel araştırma öncesi verilerde alt gelir grubunda yer alan dokuz mahallenin sadece üç tanesinde taşınma oranı nispeten yüksek çıkmış geri kalan altı mahallede düşük değerlerde taşınma oranı gerçekleşmiştir. Aktüel hareketliliğe ait analizlere göre alt gelir grubunda yer alan katılımcıların çok düşük olmamakla birlikte daha az yer değiştirdikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Sonuç itibari ile nicel araştırma öncesi ulaşılan verilerle araştırma neticesinde ortaya çıkan bulguların benzeşen yönlerinin olduğu anlaşılmıştır.

6.2. Sonuç

İkametgâh hareketlilik sürecinin en önemli belirleyicisini, konutun kendisi oluşturmaktadır. Özellikle kentin mekânsal yapısının değişmesi ve ötesinde yeniden yapılanması sürecinde hanehalkının konut tercihleri ve buna bağlı hareketlilik davranışı, oldukça önemlidir. Nitekim insanların en temel ihtiyacı olan barınma sorunu bireylerin ve bu konuda politika üretenlerin üzerinde çokça durduğu konulardan birisidir. Tezde ikametgâh memnuniyeti bağlamında alan araştırması öncesi önerilen hareketliliği etkileyen faktörlerin başında konuta ait özelliklerin geldiği savunulmuştur. Alan araştırması neticesinde ortaya çıkan faktör gruplarında da konuta ait özellikler, ikametgâh hareketliliğini açıklayan en temel değişken olmuştur. Bu sonuç Speare ve Clark ve Ledwith'in yaptığı çalışma sonuçları ile uyumlu çıkmıştır. Aynı zamanda kent içi ikametgâh hareketliliği nedenleri

değerlendirildiğinde de konuta ait özelliklerin taşınmada birinci öncelikli neden olduğu tespit edilmiştir. Konut yeri seçimi davranışını açıklarken hanehalkının ekonomik, demografik özelliklerinin ve yerel ve ulusal konut politikalarının etkili olduğu vurgulanmalıdır. Bu değişkenler çerçevesinde talebe karşılık üretilen konutun ve konut çevresinin fiziki özellikleri de yine aynı şekilde ikametgâh hareketliliği davranışını şekillendirmektedir. Uşak kentinde, 2000 yılından sonra kentin desantralizasyonu ile birlikte merkezde bulunan konutların yıpranmasına bağlı olarak konuta ait memnuniyetsizliğin ve yeni konut arayışlarının ortaya çıktığı söylenebilir. Ana hatlarıyla Uşak'ta zamanla eskiyen alanların yenilenmesi, gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan gecekondu türü yapılaşmaları ortadan kaldırarak düzenli bir kentsel görünüm sağlama gibi kentsel dönüşüm çalışmaları, kent içinde konut yeri seçimini etkilemektedir. Ayrıca kentin ulaşım ağlarını genişletme, köprüler, parklar, meydanlar ve diğer ortak kullanım alanlarını oluşturma çabaları gibi nedenlerle gerçekleştirilen kentsel yenileme ve TOKİ'nin yaptığı ve yapmayı planladığı büyük imar projeleri de ikametgâh hareketliliğinin önemli belirleyicileri olarak kabul edilebilir.

Hanehalkının hareketlilikte konuta ait özelliklerden sora en fazla önemsedikleri diğer değişkenler ise, hizmetlere erişim ve güvenlik faktörüdür. Orta büyüklükteki bir kent için alansal büyüklükte dikkate alındığında bu faktörlerin bu denli önemli olması manidar bulunmuştur. Bunun yanında memnuniyete göre bina ve araç yoğunluğu gibi konut çevresine gönderme yapan değişkenin taşınmada daha az önemli olduğu anlaşılmıştır. Hâlbuki kent içi ikametgâh hareketliliğinde hanehalkının konut çevresi ile ilgili memnuniyet durumu taşınmada en önemli ikinci bir değişken

olarak kabul edilmektedir. Ancak Uşak kenti için bu durum literatürden farklılık göstermektedir.

Çalışma sahası olan Uşak kentinde araştırmaya temel oluşturacak hipotezlerin dışında önemli görülen bir takım bulgulara ulaşılmıştır. Ortay çıkan bu bulguların kent içinde gelir grupları ve konut çevrelerine göre kendi arasında anlamlı farklılıklar olduğu anlaşılmıştır. Çalışmada öne çıkan husus, hanehalkının kişisel özelliklerden yaş değişkeninin hem aktüel hareketlilikte hem de olası hareketlilikte temel yordayıcı/belirleyici olduğudur. Bu durum, literatürle benzer özellik göstermektedir. Nitekim Uşak kentinde yaş arttıkça ikametgâh hareketliliği azalmaktadır.

Araştırmada konutta bulunan oda sayısı, olası hareketliliği artıran önemli bir neden olarak kabul edilmiştir. Ancak bulgular neticesinde oda baskısının Uşak kentinde hanehalkının taşınma kararını etkilemediği anlaşılmaktadır. Bu durumun literatürle benzeşen ve farklılaşan tarafları olmaktadır.

Uşak kentinde aktüel hareketlilik ile mülkiyet arasında literatürden farklı olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Aynı şekilde yaygın çalışmalardan farklı şekilde konut sahibi olanların daha fazla hareketli olduğu anlaşılmaktadır. Konut sahibi olanların en azından bir önceki oturdukları yerde kiracı olduklarının bilinir ya da hanehalkının konut sahibi olana dek sürekli taşınmış olduğu fikri benimsenirse durumun daha iyi analiz edileceği muhakkaktır.

Kent içinde aktüel ve olası hareketliliğe yönelik İstanbul, Kayseri, Ankara gibi kentlerin yanında Amerikan kentlerinde belli başlı araştırma yöntemleri kullanılarak çalışmalar yapılmıştır. Uşak kenti de dahil her bir ampirik çalışmanın sonuçları itibari ile benzeşen ya da farklılaşan bulguları olmuştur. Sonuçların benzeşmesi ya da farklılaşması daha ziyade araştırmacıların kent içi ikametgâh

hareketliliği için temel referans kabul ettikleri kuramların farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Diğer çalışmalar kapsamında elde edilen sonuçlar ile tezde tespit edilen bulguların hepsini karşılaştırmak mümkün olmamaktadır. Bu durumun aynı zamanda tezin ana amacına uygun düşmeyeceği öngörülmüştür. Ayrıca ikametgâh hareketliliği konusunun çok yönlü değişkenleri kendi içinde barındırması her konunun ayrı ayrı tespit edilerek bir tez kapsamında sunulmasını imkânsız kılmaktadır.

Tez ile ilgili vurgulanması gereken bir diğer nokta, Uşak kentinde, 2000 yılından sonra hem yerel hem de ulusal konut politikalarının etkisi ile önemli ölçüde konut üretimi gerçekleşmiştir. Kentin alansal yayılışını belirleyen bu süreç aynı zamanda Uşak'ta hem aktüel hareketliliğin hem de olası hareketliliğin mekânsal yönünü etkilediği düşünülmektedir. Böylece İstanbul ve Kayseri ile ilgili yapılan çalışmalarda da olduğu gibi genel itibari ile ikametgâh hareketliliğinin hep bir üst gelir grubu ve konut çevresine doğru olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçların Uşak kenti ile ilgili konut planlama sürecinde yerel düzeyde karar vericilere yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Orta büyüklükte bir kent olan Uşak'ta kent içi ikametgâh hareketliliği sürecinde, tek bir faktörden ziyade pek çok faktörün etkili olduğu söylenebilir. Kent nüfusunun sürekli artmasına bağlı olarak kentsel alan sınırları genişlemekte ve kentin çeperlerine doğru yeni konut çevreleri oluşmaktadır. Böylece kentte sürekli farklı gelir grupları ve konut çevreleri ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında önümüzdeki yıllarda kentsel yenilanma ve kentsel dönüşüm çalışmalarıyla toplu konut uygulamaları gibi yerel ve merkezi yönetimlerce uygulanacak politikaların da kentin fiziki çevresini değiştireceği düşünülmektedir. Tüm bu yaşananların, kentte sosyo-

mekansal ayrışmayı belirginleştirip hızlandıracağı tahmin edilmektedir. Yukarıda belirtilen bu süreçler sonucu Uşak kentinde, ikametgâh hareketliliğinin hem büyüklüğünün ve hem de mekânsal yönünün şekilleneceği muhakkaktır.

Türkiye’de Uşak kenti gibi orta büyüklükteki kentlerde hareketlilik ile ilgili yeni bakış açılarına göre yeni çalışmaların yapılması en azından karşılaştırma yapılabilmesi bakımında elzem olarak görülmektedir. Nitekim bu çalışma, Türkiye’de kent içi ikametgâh hareketliliği ile ilgili sınırlı sayıda yapılan ampirik çalışmalardan biri olma özelliğindedir. Bu yönüyle hem tezin dayanak noktası olan kavramsal-kuramsal çerçevesi ve hem de araştırma yöntemi ve istatistiksel analizler bakımında eksiklikleri kendi içinde barındırabileceği muhtemeldir. Ancak araştırmanın temel çıkış noktası olan konunun coğrafya bilimine kazandırılması ve en azından sonraki çalışmalara metodolojik bir altlık oluşturma gayesi öncelikli vurgulanması gereken nokta olmalıdır. Çalışma sonuçlarının, “Uşak Kenti” özelinden Türkiye’deki ikametgâh hareketliliğinin işleyişini anlama bağlamında bir takım ip uçları vereceği ve en azından diğer çalışmalarla birlikte Türkiye’de kent içi hareketlilikle ilgili genel değerlendirmelere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abramson, M., Borgega, L., Franson, U., (2002) "Housing Careers: Immigrant in Local Swedish Housing Markets", **Housing Studies**, S. 17 (3) s. 445-464.
- Ahmad, N., (1992) "Choice of Location and Mobility Behavior of Migrant Households in a Third World City", **Urban Studies**, S. 29 (7), s. 1147-1157.
- Alkay, E., (2011) "Residential Mobility Pattern in the İstanbul Metropolitan Area", **Housing Studies**, S. 26 (4), s. 521-539.
- Alver, K., (2007) **Siteril Hayatlar- Kentsel Mekânsal Ayrışma ve Güvenlik Siteleri**, Hece Yay., Ankara.
- Amarigo, M., Aragonés J. I., (1997) "A Theoretical And Methodological Approach To The Study of Residential Satisfaction", **Journal of Environmental Psychology**, S. 17, s. 47-57.
- Balcı, A., (2009) **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler**, Pegem Akademi, Ankara.
- Baillie, T., S.; Peart, V., (1992) "Determinant of Housing Satisfaction for Elder Married and Unmarried Women in Florida", **Housing and Society**, S. 19 (2), s. 101-116.
- Baker, E., (2003) **Public Housing Tenant Relocation: Residential Mobility, Satisfaction, and the Development of a Tenant's Spatial Decision Support System** (Basılmamış Doktora Tezi), The Adelaide University, Adelaide.
- Bender, A. Et al., (1997) "An Analysis of Perceptions Concerning The Environmental Quality of Housing In Geneva", **Urban Studies**, S. 34 (3), s. 503-514.

- Bird, H., (1976) "Residential Mobility and preference Patterns in the Public Sector of The Housing Market", **Transactions of the Institute of British Geographers**, New Series S. 1 (1), s. 20-33.
- Blom, S., (1990) "Residential Concentration among Immigrants in Oslo", **International Migration**, S. 37 (3), s. 617-641.
- Bonvalet, C.; Carpenter, J.; White, P., (1990) "Residential Mobility in France and in Paris since 1945: The History of a Cohort", **Population: An English Selection**, S. 2, s. 187-212.
- Böheim, R.; Taylor, M., (1999) **Residential Mobility, Housing Tenure and The Labour Market in Britain**, Institute For Social and Economic Research ISER Working Paper, University of Essex.
- Bölen, F., (1997) "Toplu Konutların Dünü ve Yarını", **Kent gündemi**, TMMOB, Şehir Plancıları Odası Yayını, İstanbul.
- Braubach, M. (2007) "Residential Conditions and Their Impact on Residential Environment Satisfaction and Health: Results of the WHO Large Analysis and Review of European Housing and Health Status (LARES) Study", **International Journal of Environment and Pollution**, S. 30, (3/4), s. 384-403.
- Brown, L. A.; Holmes, J., (1971) "Intraurban Migrant Lifelines: A Spatial View", **Demography**, S. 8 (1), s. 103-122.
- Brown, L. A.; Moore, E.G., (1970) "The Intra-Urban Migration Process: A Perspective", **Geografiska Annaler Series**, Human Geography, S. 52 (1), s. 1-13.

- Bruch E. E.; Mare, R.D., (2006) "Neighborhood Choice and Neighborhood Change", **American Journal of Sociology**, S. 112 (3), s. 667-709.
- Bruin, M. J.; Cook. C. C., (1997) "Understanding Constraints and Residential Satisfaction among Low-income Single-Parent Families", **Environment and Behavior**, S., 29 (4), s. 532-553.
- Churchman, A., (1999) "Disentangling the Concept of Density", **Journal of Urban Planning Literature**, S., 13, s. 389-412.
- Clark, W.A.V.; Onaka, J.L., (1983) "Life Cycle and Housing Adjustment As Explanations of Residential Mobility", **Urban Studies**, S. 20, s. 47-57.
- Clark, W.A.V.; Deurloo, M.C.; Dieleman, F.M., (1984) "Housing Consumption And Residential Mobility", **Annals Association of American Geographers**, S. 74, s. 29-43.
- Clark, W.A.V., Van Lierop, W.F.J. (1986) "Residential Mobility And Household Location Modeling", içinde Nijkamp, P. (Edt.), **Handbook of Regional and Urban Economics**, Free University, Amsterdam.
- Clark, W.A.V.; Dieleman, F.M., (1996) **Households and Housing: Choice and Outcomes in the Housing Market**, Transaction Publishers, New Jersey.
- Clark, W.A.V.; Withers, S.D. (1999) "Changing Jobs and Changing Houses: Mobility Outcome of Employment Transitions" **Journal of Regional Science**, S. 39, s. 653-684.
- Clark, W.A.V.; Deurloo, M.C.; Dieleman, F. M., (2003) "Housing Careers in the United State, 1863-93: Modelling the Sequence of Housing State", **Urban Studies**, S. 40 (1), s. 143-163.

- Clark, W. A. V., Ledwith, V., (2006) Mobility, Housing Stress, and Neighborhood Contexts: Evidence from Los Angeles, **Environment and Planning A**, S. 38, s. 1077–1093.
- Clark, W.A.V.; Deurloo, M.C.; Dieleman, F.M., (2006) “Residential Mobility and Neighborhood Outcomes”, **Housing Studies**, S. 21 (3), s. 323-342.
- Clark, W.A.V.; Withers, S.D. (2007) “Family Migration and Mobility Sequences in The United States: Spatial Mobility in the Context of the Life Course”, **Demographic Research**, S. 17, s. 591-622.
- Cooke, T.J.; Bailey, A.J. (1996) “Family Migration and the Employment of Married, Women and Men”, **Economic Geography**, S. 72, (1), 38-48.
- Çakmak, B., (2008) “XX. Yüzyıl Başında Uşak’ta Kurulan İp Fabrikaları”, **UÜ Sosyal Bilimler Dergisi** S. 1/2, s. 41-58.
- Çetin, T., (2001) “Uşak Şehrinde Nüfus Hareketleri” **21. Yüzyılda Uşak Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., No 2. s. 699-716.
- Çubukçu, E.; Girginer-Akdeniz, S. (2006) “Toplu Konut ve Kent Merkezi Konut Yerleşimlerinde Kullanıcı Memnuniyeti”, **Ege Mimarlık Dergisi**, S. 57 (2), s. 18-21.
- Çömlekçi, N., (2001) **Bilimsel Araştırma Yöntemi ve İstatistiksel Anlamlılık Sınamaları**, Bilim Teknik Yayınevi, Ankara.
- Darkot, B., (1954) “Türkiye’de Nüfus Hareketleri”, **İÜ Coğrafya. Enstitüsü. Dergisi**, S. 5-6, s. 3-22.
- Darkot, B., (1961) “Türkiye’nin Nüfus Hareketleri Üzerine Yeni Gözlemler”, **Türk Coğrafya Dergisi**, S. 21, s. 1-14.

- Davies, R.B.; Pickles, A.R. (1991) “An Analysis of Housing Careers in Cardiff”, **Environment and Planning A**, S. 23, s. 629-650.
- Daniell, J.; Struyk, R. (1997) “The Evolving Housing Market in Moscow: Indicators of Housing Reform”, **Urban Studies**, S. 34, s. 235-254.
- Demir, E., (1998) **Kentsel Farklılaşma ve Kimlik: Ankara’da Konut Çevreleri Üzerine Bir Araştırma**, (Basılmamış Doktora Tezi), AÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demir, E., (1999) “Konut Sakinlerinin Toplumsal Çevre Algısı”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C. 8, S. 1, s. 54-71
- Demirarslan, S., (2001) “Günümüz Uşak Konut Tasarımı İçin Kullanıcı-Tasarımcı Etkileşiminde Kültür Etkeninin Kullanılması ve Bir Yöntem Önerisi” **21. Yüzyılda Uşak Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., No 2. s. 937-950.
- De Jong, G. F., (1994) **Choice Process in Migration Intentions and Behavior** (Working Paper No. 95-04), Population Research Institute, The Pennsylvania State University.
- Denker, T. B., (1976) **Şehir İçi Arazi Kullanılışı**, İÜ Edebiyat Fakültesi Yay. No: 2045, İstanbul.
- Denker, T. B., (1980) “Davranışlara Yönelik Coğrafya Anglo-Saksonların Behavioral Geography’si ve Sosyo-Ekonomik Deneyimler”, **İÜ Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, S. 23, s. 2577-277.
- Dobb, M., (1973) **Theories of Value and Distribution since Adam Smith: Ideology and Economic Theory**, Cambridge University Press, Cambridge.

- Dökmeci, V.; Berköz, L., (2000) “Residential-Location Preferences According To Demographic Characteristics in Istanbul”, **Landscape and Urban Planning**, S. 48, s. 45-55.
- Dökmeci, V.; Berköz, L.; Levent, H.; Yürekli, H.; Çağdaş, G. (1996) “Residential Preferences in İstanbul”, **Habitat International**, S. 20 (2), s. 241-251.
- Dündar, Ö., (2002) “Patterns of Inner-City Migration in Ankara”, **The Sustainable City II, The Regeneration and Sustainability**, (C.A. Brebbia, J.F. Martin-Duque, L.C. Wadhwa, Edt.), Boston, WIT Press, s. 207-216.
- Earhart, C. C.; Weber, M. J., (1996) “Attachment to Home: A Contributing Factor To Models of Residential Mobility Intentions”, **Family and Consumer Sciences Research Journal**, S. 24 (4), s. 422-437.
- Eluru, N., Et al., (2008) “Understanding Residential Mobility A Joint Model of the Reason for Residential Relocation and Stay Duration”, **88th Annual Meeting of the Transportation Research Board Submitted for Presentation and Publication Consideration**, Washington, DC, January, 2009.
- Emmi, P. C. and Magnusson, L., (1995) “Opportunities and Mobility in Urban Housing Markets: Concepts, Models, Calibrations and Tests”, **Progress in Planning**, S. 43, s. 1-88.
- Eraydın, A., (2006a) “Günümüzde Mekana Yeniden ve Toplu Bir Şekilde Bakma Gerçeği”, (A. Eraydın, Edt.), İçinde **Değişen Mekân**, Dost Kitabevi, 7-24.
- Eraydın, A., (2006b) “Mekansal Süreçlere Toplu Bakış”, (A. Eraydın, Edt.), İçinde **Değişen Mekân**, Dost Kitabevi, 25-67.
- Erder, S., (1996) **İstanbul’a Bir Kent Kondu**, İletişim Yay. İstanbul.

- Eriç, M., Ersoy, H.Y., Yener, N., (1986) **Günümüz Konutunda Rasyonel Donatı**, Teknografik Matbaası, İstanbul.
- Faist, T., (2003) **Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar**, (Çev. A. Z. Gündoğan ve C. Nacar), Bağlam Yay., İstanbul.
- Fang, Y. (2006) “Residential Satisfaction, Moving Intention and Moving Behaviors: A Study of Redeveloped Neighborhoods in Inner Beijing”, **Housing Studies**, S. 21 (5), s. 671-694.
- Fernández, G.F.M; Pérez, F.R.; Abuín, J.M.R., (2003) “Components of the Residential Environment and Socio-Demographic Characteristics of the Elderly”, **Journal of Housing for the Elderly**, S. 18 (1), s. 25-49.
- Fried, M., (1982) “Residential Attachment: Sources of Residential and Community Satisfaction”, **Journal of Social Issues**, S. 38 (3), s. 107-119.
- Fuller, N., (1995) “The Impact of Relocation on Public Housing Tenants: A Survey of Residents Experiences”, **Australian Planner**, S. 32 (3), s. 175-180.
- Feijten, P.; Hooimeijer, P.; Mulder, C. H., (2008) “Residential Experience And Residential Environment Choice over the Life-Course”, **Urban Studies**, S. 45 (1), s. 141-162.
- Feijten, P.; Van Ham, M., (2007) “Residential Mobility and Migration of the Divorced and Separated”, **Demographic Research**, S. 17, s. 623-654.
- Firidin Özgür, E., (2006) “Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği”, **Planlama**, 2006/4, S. 38, s. 79-96.
- Field, A., (2000) **Discovering Statistics using SPSS for Windows**, SAGE Publication, London.

- Freeman, L.C.; Sunshine, M.H., (1976) "Race and Intra-Urban Migration", **Demography**, S. 13 (4), s. 571-575.
- Galster, G., (1987) "Identifying the Correlates of Dwelling Satisfaction: An Empirical Critique", **Environment and Behavior**, S. 19 (5), s. 539-568.
- Galster, G.; Hesser. G. W., (1981) "Residential Satisfaction: Compositional and Contextual Correlates", **Environment and Behavior**, S. 13 (6), s. 735-758.
- Gedik, A., (1993) "Türkiye'deki İç göçler 1965-1985 Bazı Varsayımların Sorgulanması", **Kent, Planlama, Politika, Sanat** içinde, (Ed.) İlhan Tekeli, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Birinci Kitap, Ankara.
- Gilmour, G., (1969) **Some Aspect of Residential Mobility in Urban Social Space** (Basılmamış Doktora Tezi), McGill Üniversty.
- Goodchild, B., (2001) "Applying Theories of Social Communication to Housing Law: Towards a Workable Framework", **Housing Studies**, S. 16, s. 75-95.
- Golledge, R. G.; Stimson, R. J., (1997) **Spatial Behavior: A Geographic Perspective**, Guilford Press, New York.
- Goodman, J. L., (1974) "Local Residential Mobility and Family Housing Adjustments" **Five Thousand American Families; Patterns of Economic Progress**, (J.N. Morgan, ed.), Vol. II. Institute for Social Research, University of Michigan.
- Goodman, J. L., (1982) Linking Local Mobility Rates to Migration Rates: Repeat Movers and Place Effect, (Clark, W.A.V. ed.), **Modelling Housing Market Research**, St. Martin's Press. New York.

- Green, A. E., (1997) “A Question of Compromise? Case Study Evidence on the Location and Mobility Strategies of Dual Career Households”, **Regional Studies**, S. 31 (7), s. 641-657.
- Grigsby, W. G. (1963) **Housing Markets and Public Policy**, PA: University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Güneş, M. A., (2001) Uşak Merkez İlave Nazım İmar Planı ve Açıklama Raporu, Uşak.
- Gür, Ö. Ş., (2000) **Konut Kültürü**, Yem Yay., İstanbul.
- Jackson, J. A., (1986) **Migration**, Logman Publisher, New York.
- Hayır, M., (2009) “Büyük Kentlerde Kentin Merkezinden Etrafına Olan Göç Süreci-İstanbul Beylikdüzü Örneği”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 4, S. 1, s. 35-52.
- Hanushek, E. A.; Quigley, J.M., (1978) “An Explicit Model of Intra-Metropolitan Mobility”, **Land Economics**, S. 54 (4), s. 411-429.
- Heeman, B.; Johnsen, S.; James, H., (1998) **Intra-urban Migration**, Caversham Geographical Mobility Working Paper 3, Caversham Project, Dunedin.
- Huang, Y.; Clark, W.A.V., (2002) “Housing Tenure Choice In Transitional Urban China: A Multilevel Analysis”, **Urban Studies**, S. 39 (1), s. 7-32.
- Houriham, K., (1984) “Context-Dependent Models of Residential Satisfaction: an Analysis of Housing Groups in Cork, Ireland”, **Environment and Behavior**, S., 16 (3), s. 369-393.
- Ineichen, B., (1981) “The Housing Decisions of Young People”, **The British Journal Of Sociology**, S. 32 (2), s. 252-258.
- Jackson, J.A., (1986) **Migraiton**, Longman, London.

- Karahan, E. E., (2008) **Konut Kariyerini Etkileyen Faktörler ve Konut Talebini Açıklamaya Yönelik Kavramsal Bir Model**, (Basılmamış Doktora Tezi), İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Karahan, E., E., (2009) “Konut talebinin Modellemesi ve Konut Kariyer Kavramı” **İTÜ Fen Bilimleri Dergisi**, S. 15, s. 79-25.
- Kaygalak, İ., (2011) **Türkiye’de Sanayi Kümelenmesi: Uşak Örneği** (Basılmamış Doktora Tezi), EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Keleş, R., (1998) **Kentbilim Terimler Sözlüğü**, İmge Kitapevi, (2. Baskı), Ankara.
- Keleş, R., (2010) **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, 11. Baskı, Ankara.
- Kellekci, Ö. L.; Berköz, L., (2006) “Konut ve Çevresel Kalite Memnuniyetini Yükselten Faktörler”, **İTÜ Dergisi Seri A Mimarlık, Planlama, Tasarım**, S. 5 (2), s. 165-176.
- Kemeny, J., (1992) **Housing and Social Theory**, By Routledge, London.
- Kendig, H. L., (1984) “Housing Careers, Life Cycle and Residential Mobility: Implications for the Housing Market”, **Urban Studies**, S. 21, s. 271-283.
- Kintrea, K. Clapham, D., (1986) “Housing Choice and Search Strategies Within An Administered Housing System”, **Environment and Planning A**, S. 18, s. 1281-1296.
- Kıray, M. B., (2003) **Kentleşme Yazıları**, Bağlam Yay., (3. Baskı), İstanbul.
- Kocatürk, F., (2003) **Kayseri’de Konut Alanlarının Yeri Seçimi ve Hanehalkı Hareketliliği** (Basılmamış Doktora Tezi), İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kocatürk, F.; Bölen, F. (2005) “Kayseri’de Konut Alanı Yer Seçimi ve Hanehalkı Hareketliliği”, **İTÜ Dergisi Seri A**, S. 4 (2), s. 17-24.

- Koçhan, N., (2013) **Kentsel Alanlardaki Dönüşümlerin CBS Teknikleri İrdelenmesi ve Kent Planlama Çalışmalarını Yönlendirmede Değerlendirilmesi: Uşak Kenti Örneği**, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir.
- Kulu, H.; Milewski, N., (2007) “Family Change and Migration in the Life Course: An Introduction”, **Demographic Research**, S. 17, s. 567-590.
- Landale, N.S., Guest, A.M., (1985) Constraints, Satisfaction and Residential Mobility: Speare’s Model Reconsidered, **Demography**, S. 22, s. 199-222.
- Lee, E.S. (1966) “A Theory of Migration”, **Demography**, S. 3, s. 47-57.
- Lee, B.A.; Oropesa, R.S.; Kanan, J.W., (1994) “Neighborhood Context and Residential Mobility”, **Demography**, S. 31 (2), s. 249-270.
- Lee, S.W.; Roseman, C.C., (1999) “Migration Determinants and Employment Consequences of White and Black Families, 1985-1990”, **Economic Geography**, S. 75 (2), s. 109-113.
- Lewis, G. J., (1982) **Human Migration A Geographical Perspective**, St. Martin’s Press, New York.
- Loo, C., (1986) “Neighborhood Satisfaction and Safety: A Study of a Low-Income Ethnic Area”, **Environment and, Behavior**, S. 18 (1), s. 109-131.
- Lu, M., (1999) “Determinants of Residential Satisfaction: Ordered Logit Vs. Regression Model”, **Growth and Change**, S. 30 (2), s. 264-276.
- MacLennan, D., (1982) **Housing Economics: An Applied Approach**, Longman Publisher, London.

- Maher, C., (1994) "Residential Mobility, Locational Disadvantage and Spatial Inequality in Australian Cities", **Urban Policy and Research**, S. 12 (3), s. 185-191.
- Mandic, S., (2001) "Residential Mobility Versus 'in-Place' Adjustments in Slovenia: Viewpoint from A Society in Transition", **Housing Studies**, S. 16 (1), s. 53-73.
- Marin, M. C.; Altıntaş, H., (2004) "Konut Yer Seçimi-Ulaşım Etkileşim Teorileri: Kritik Bir Literatür İncelemesi", **GÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi**, S. 19 (1), s. 73-88.
- Marshall, G., (1999) **Sosyoloji Sözlüğü**, (çev. O. Akınbay-D. Kömürcü), Bilim ve Sanat Yay., Ankara.
- Melvin, J., (2005) "Value: Culture and Commerce", **The Architectural Review**, S. 218, s. 87-95.
- Memken, J., (1984) **A Longitudinal Model of Residential Mobility** (Basılmamış Doktora Tezi), Iowa State University, Iowa.
- Mcauley, W. J.; Nutty, C. L., (1982) "Residential Preferences And Moving Behavior: A Family Life-Cycle Analysis", **Journal of Marriage and the Family**, S. 44 (2), s. 301-309.
- McCracken, K. W. J., (1973) **Patterns of Intra-Urban Migration in Edmonton and, Residential Relocation Process** (Basılmamış Doktora Tezi), The University of Alberta, Alberta.
- McKenzie, R. D., (1921-1922) "The Neighborhood: A Study of Local Life in the City of Columbus, Ohio", **American Journal of Sociology**, S. 15, s. 780-799.

- Michelson, W., (1977) **Environmental Choice Human Behavior and Residential Satisfaction**, Oxford University Press, New York.
- Mulder, C. H.; Wagner, M., (1993) “Migration and Marriage in the Life Course: A Ed Method for Studying Synchronize Events” **European Journal of Population**, S. 9 (1), s. 55-76.
- Murdie, R.A., (2004) “House as ‘Home’-As measure of Immigrant Integration: Evidence from the Housing Experiences of New Canadians in Greater Toronto Study” **ENHR (European Network Of Housing Research) Conference**, Cambridge, UK.
- Mutluer, M., (2003) **Uluslararası Göçler ve Türkiye**, Çantay Kitapevi, İstanbul.
- Morris, E. W.; Winter, M., (1978) **Hausing, Family and Society**, Willey, New York.
- Newman, J., L.; Matzke, G. E., (1984) **Population : Patterns, Dynamics and Prospects**, Prentice-Hall, Inc., New Jersey.
- Nijkamp, P., (2005) “Advences in Regional and Urban Economics”, içinde Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge, 28. Şehircilik Kolokyumu, C. I, s. 25-62.
- Özav, L.; Kara, H., (1998) “Uşak İli Coğrafyası” **Cumhuriyetin 75. Yılında Uşak**, Uşak Valiliği Yay., Uşak.
- Özcan-Kocatürk, F. (2006) “Konut Alanı Yer Seçimi ve Hanehalkı Hareketliliğine Yönelik Kuramsal Bir İnceleme” **E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 21 (2), s. 73-95.
- Özdamar, K., (2004) **Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi**, Kaan Kitabevi, Eskişehir.

- Özgür, E. M. (1999). “Türkiye’de İl İçi Göçler Hakkında Düşünceler” **Ankara Üniversitesi Dilve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, (Cumhuriyet’in 75. Yılına Armağan) S. 39 (1-2), s. 159-167.
- Özgür, E. M.; Yasak, Ü., (2009) “Şehir İçi İkametgah Hareketliliğine Kuramsal Bir Bakış” **Coğrafi Bilimler Dergisi**, S. 7 (I), s. 39-50.
- Özgür, M. E., (2009) “İkametgâh Memnuniyeti ve Şehir İçi İkametgâh Hareketliliği”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, S. 7 (2), s. 111-127.
- Pickvance, C. G., (1974) “Life Cycle, Housing Tenure and Residential Mobility: A Path Analytic Approach”, **Urban, Studies**, S. 11, s. 171-188.
- Peddie, R., (1978) **Residential Mobility, Occupancy and Neighbourhood Change Methodology and Application in Alexandra Park, Toronto** (Basılmamış Doktora Tezi), University of Toronto.
- Peters, G. L.; Larkin, R.P., (2005) **Population Geography, Problems, Concepts, and Prospects**, Kendall/Hunt Publishing Company, Dubuque, Iowa.
- Pooley, C. G., (1979) "Residential Mobility in the Victorian City", **Transactions of the Institute of British Geographers, New Series**, S. 4 (2), s. 258-277.
- Porell, F. W., (1982) **Models of Intraurban Residential Relocation**, Kluwer-Nijhoff Publishing, Boston.
- Pritchard, R. M., (1976) **Housing and the Spatial Structure of the City**, Cambridge University Press, London.
- Pickles, A.R.; Davies, R.B. (1991) “The Empirical Analysis of Housing Careers: A Review and a General Statistical Modeling Framework”, **Environment and Planning A**, S. 23, s. 465-484.

- Ritsila, J.; Ovaskainen, M., (2001) "Migration and Regional Centralization of Human Capital", **Applied Economics**, S. 33(3), s. 317-325.
- Roseman, C.C., (1971) "Migration as A Spatial and Temporal Process", **Annals of The Association of American Geographers**, S. 61 (3), s. 589-598.
- Rossi, P. H., (1955) **Why Families Move, a Study in The Social Psychology of Urban Residential Mobility**, Free Press, Glencoe III, New York.
- Sabagh, G.; Van Arsdol, M. D.; Butler, E.W., (1969) "Some Determinants of intra metropolitan Residential Mobility: Conceptual Considerations", **Social Forces**, S. 48 (1), s. 88-98.
- Sell, R. R., (1983) "Analyzing Migration Decisions: The First Step-Whose Decisions?", **Demography**, S. 20 (3), s. 299-311.
- Sezal, İ., (1992) **Şehirleşme**, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.
- Simmons, J. W., (1968) "Changing Residence in the City: A Review of Intraurban Mobility", **Geographical Review**, S. 58 (4), s. 622-651.
- Speare, A. Jr., (1974) "Residential Satisfaction as an Intervening Variable in Residential Mobility", **Demography**, S. 11 (2), s. 173-188.
- South, S. J.; Crowder, K. D., (1997) "Residential Mobility Between Cities And: Suburbs Race, Suburbanization, and Back-To-The-City Moves", **Demography**, S. 34 (4), s. 525-538.
- Szelenyi, I., (1987) "Housing Inequality and Housing Segregation in State Socialist Countries", **International Journal of Urban and Regional Research**, S. 11, s. 1-8.
- Tanoğlu, A., (1966) **Beşeri Coğrafya Nüfus ve Yerleşme**, İÜ Yay. No: 1183 Edb. Fak. Coğr. Enst. Yay. No: 4-5 (69'da yayınlanan). İstanbul.

- Tekeli, İ., Erder, L., (1978) **Yerleşme Yapısına Uyum Süreci Olarak İç Göçler**, HÜ Yay.D-26, Ankara.
- Tekeli, İ., (1982) **Türkiye’de Kentleşme Yazıları**, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Tekeli, İ., (2006) “Yerleşme Yapıları ve Göç Araştırmaları”, (A. Eraydın, Edt.), İçinde **Değişen Mekân**, Dost Kitabevi Yayınları, 68-83.
- Tekeli, İ., (1998) **Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması** 75. Yılda Değişen Kent ve Mimarlık. Tarih Vakfı Yay., İstanbul.
- Tekeli, İ., (2008) **Göç ve Ötesi**, İlhan Tekeli Toplu Eserleri-3, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul.
- Texier, C., (2002) **Küçük Asya -Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, (çev.: Ali Suat), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara.
- Tutsak, S., (1994) Uşak Kazasında Milli Taksimatın Gelişimi, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. IX, s. 309-325.
- Tutsak, S., (1998) **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uşak**, Uşak Belediyesi Yay. İzmir.
- Tutsak, S., (2001) “Osmanlı Devleti’nin Son Devirlerinde Uşak Kazası” **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S., 16, s. 175-192.
- Tümer, H., (1971) **Uşak Tarihi**, Uşak Halk Eğitimine Yardım Demeği Kültür Yayınları No:14 İstanbul.
- Tümertekin, E., (1968) **Türkiye’de İç Göçler**, İÜ Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 54, İstanbul.
- Tümertekin, E., (1972) “Türkiye’de Kademeli Göçler”, İÜ **Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi**, S. 1, s., 47-51.
- Tümertekin, E., (1973) **Türkiye’de Şehirleşme ve Şehrsel Fonksiyonlar**, İÜ Coğrafya Enstitüsü Yay. No:72, İstanbul

- Tümertekin, E., (1977) “Türkiye’de İç Göçler Üzerine”, **İÜ Coğrafya Enstitüsü Dergisi**, S. 22, s. 29-42.
- Tümertekin, E.; Özgüç, N., (1998) **Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân** Genişletilmiş 6. baskı, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Türkoğlu, H., (1997) “Resident’s satisfaction of Housing Environments: The Case of Istanbul, Turkey”, **Landscape and Urban Planning**, S. 39, s. 55-67.
- Uşak Belediyesi Faaliyet Raporu**, 2009, Uşak.
- Uşak İl Raporu**, (2007) EGEV, İzmir.
- Weeks, J. R., (2002) **Population: an Introduction to Concepts and Issues**, 8th Edition, Wadsworth/Thomson Learning, Belmont.
- Wolpert, J., (1965) “Behavioral Aspects in the Decision to Migrate” **Papers of The Regional Science Association**, S. 15, s. 159-169.
- Yirmibeşoğlu, F., (1997) “İstanbul’da İskân Alanlarının Yerleşiminde Hanehalkı Nitelikleri ve Konut Talebi” (Basılmamış Doktora Tezi), İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yörükan, A., Yörükan, T., (2006) **Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri**, Nobel Yay., Ankara.
- Yüceşahin, M. M., Tuysuz, S., (2011) “Ankara Kentinde Sosyo-mekânsal Farklılaşmanın Örüntüleri: Ampirik Bir Analiz”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, S. 9 (2), s. 159-188.

EK 1.**KONUT ile KONUT ÇEVRESİNDEN MEMNUNİYET BAĞLAMINDA İKAMETGÂH HAREKETLİLİĞİ**

Bu anket, oturulan konut ve konutun içinde yer aldığı ikametgâh çevresinden memnuniyet düzeylerini, fakat aynı zamanda konut ve bulunduğu semtin özelliklerinin kent içi hareketlilikte önem derecesini saptamayı amaçlamaktadır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır: 1.Bölüm’de Kişisel ve Genel Bilgiler ve 2.Bölüm’de de Kent İçi İkametgâh Hareketliliği ’ne yönelik sorular sorulmaktadır.

1.BÖLÜM: KİŞİSEL ve GENEL BİLGİLER

1	Oturulan	KENT: SEMT: MAHALLE:
2	Cinsiyeti	Erkek () Kadın ()
3	Yaşı	
4	Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil () Okur-yazar () İlköğretim () Lise () Üniversite ()
5	Yaptığı İş	
6	Medeni Durumu	Bekar () Evli () Evli-Ayrı yaşıyor () Boşanmış () Eşi ölmüş ()
7	Çocuk sayısı	
8	Hanehalkı tipi	Tek kişilik () Evli-çocuksuz () Evli-Çocuklu () Tek ebeveynli () Diğer ()
9	Hanehalkı Büyüklüğü	
10	Hanehalkı Aylık Geliri	500 den az () 501-1000 () 1001-2500 () 2501-5000 () 5000+ ()
11	Ev-Bina Yapım Tarihi (Yaşı)	
12	Konutun Mülkiyet Durumu	Ev sahibi () Kiracı () Lojman () Ücretsiz-akraba evi () Diğer ().....
13	Konutun Tipi	Apartman dairesi () Site içinde daire () Müstakil ev () Gecekondlu () Villa ()
14	Konutun oda sayısı(salon dahil)	
15	Konutun büyüklüğü (m ²)	 m ²
16	Konutta toplam kat	
16	Konutun bulunduğu kat	
17	Konutta oturma süresi	yıl
18	Mahallede oturma süresi	yıl

2.BÖLÜM: KENT İÇİ TAŞINMADA ÖNEMLİ BULMA DERECEİ, KONUT ve ÇEVRESİNDEN MEMNUNİYET DÜZEYİ

Lütfen her maddeyi dikkatle okuduktan sonra, bu konunun öncelikle kent içinde taşınmanızda sizin için ne kadar önemli olduğunu (A sütunları), daha sonra da halen oturduğunuz konut ve çevresiyle ilgili memnuniyet derecenizi (B sütunları) aşağıda belirtilen beşli ölçeği göz önünde bulundurarak işaretleyiniz. Kendinizle ilgili görmediğiniz maddeleri boş bırakınız.

(A) Başka bir yere taşınma nedeni olarak ne kadar **önemli** buluyorsunuz?

(B) Halen oturduğunuz konut ve çevresinden ne kadar **memnunsunuz**?

1)Hiç (2)Az (3)Orta düzeyde (4)Oldukça (5)Çok

TAŞINMADA ÖNEMLİ BULMA DERECEİNİZ					ŞUAN MEMNUNİYET DERECEİNİZ					
		A			KONUT ÖZELLİKLERİ			B		
1	2	3	4	5	Evin büyüklüğü (m2)	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Evin oda sayısı yeterliliği	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Evin kullanışlılığı (planı)	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Altyapı yeterliliği (elektrik,su,gaz,kanalizasyon, kablo tv, telefon)	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Evin ısıtık ve havadarlık durumu	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Evin yalıtım ve ısınma durumu	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Evin bahçe, otopark, kapıcı olanakları	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Evin merkezi ısıtma-sıcak su, asansör olanakları	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Evin yeni oluşu	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Evin sağlam ve bakımlı oluşu	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Evin bakım-onarım masrafları	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Konutun tipi (site-apartman dairesi veya müstakil ev oluşu)	1	2	3	4	5
					İKAMETGÂH ÇEVRESİ (SEMT-MAHALLE ÖZELLİKLERİ)					
1	2	3	4	5	Semtten cadde, sokak ve kaldırımlarının bakımlı oluşu	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtten sessiz ve sakin oluşu	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtte ferahlık, hoşluk ve yerel güzelliklerin olması	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtten iş yerlerinin işgaline uğraması	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtteki binaların sıkışık olması	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtte yoğun araç trafiği oluşu	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtte insan yoğunluğunun olması	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtte araç park sorunun oluşu	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Konut alanının yangına karşı güvenliği	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Konut alanının doğal afetlere (deprem, sel gibi) karşı güvenliği	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Konut alanının trafik kazalarına karşı güvenliği	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Konut alanının mal güvenliği	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Konut alanının can güvenliği	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtten prestijli oluşu ve başkaları tarafından iyi anılması	1	2	3	4	5
					HİZMET ve OLANAKLARA ERİŞİM					

1	2	3	4	5	Semtin kentin merkezi iş sahasına/çarşıya erişebilme	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtin büyük alış-veriş merkezlerine yakınlığı	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtin hanehalkı üyelerinin iş yerlerine yakınlığı	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtin ulaşım-toplu taşıma olanakları	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtin sağlık tesislerine kolay ulaşılabilirliği	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtin okullara kolay erişebilirliği	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtin kreş, bakımevi gibi tesislere sahip olması	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtin dini tesislere sahip olması ve kolay ulaşılabilmesi	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtte polis, itfaiye, ambulans gibi hizmetlerin varlığı	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtte çeşitli ihtiyaçların karşılanabileceği alış-veriş mekânlarının oluşu	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtin eğlence-dinlence, spor tesislerine sahip oluşu	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtin gezinti alanlarına sahip olması	1	2	3	4	5
					SOSYAL AĞLAR ve İLİŞKİLER					
1	2	3	4	5	Semtin akrabalara yakınlığı	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtin arkadaşlara yakınlığı	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtin hemşerilere yakınlığı	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtte yaşayanların dayanışması ve ortak sorunları çözmesi	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtte yaşayanların gelir düzeyi, eğitim ve köken bakımından benzerliği	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Semtte yaşayanların temiz, sakın ve sorunsuz kimseler oluşu	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Binada ve yakın çevrede birçok insanın tanınması	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Gerektiğinde komşulardan yardım alabilme	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Yakın çevredeki komşulardan yeterince mahremiyetin olması	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Ev sahibinin tutum ve davranışları(kiracı iseniz)	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	Evin kira bedeli (kiracı iseniz)	1	2	3	4	5

(1)Hiç (2)Az (3)Orta düzeyde (4)Oldukça (5)Çok

3.BÖLÜM: KENT İÇİ İKAMETGÂH HAREKETLİLİĞİ

1) Hiç (2) Az (3) Orta düzeyde (4) Oldukça (5) Çok

1	3.BÖLÜM: KENT İÇİ İKAMETGÂH HAREKETLİLİĞİ	
2	Daha önce oturduğunuz evden memnuniyet dereceniz	(1) (2) (3) (4) (5)
3	Daha önce oturduğunuz mahalleden memnuniyet dereceniz	(1) (2) (3) (4) (5)
4	Halen oturduğunuz konut ihtiyaç ve özlemlerinize cevap veriyor mu?	(1) (2) (3) (4) (5)
5	Oturduğunuz mahalle ihtiyaç ve özlemlerinize cevap veriyor mu?	(1) (2) (3) (4) (5)
6	Son 10 yılda kent içinde taşındınız mı?	Evet () Hayır ()
7	Bu kentte şimdiye kadar kaç konut değiştirdiniz?	
8	Hangi yıllarda ev değiştirdiniz?	 /
9	Hangi nedenlerle ev değiştirdiniz?	 /
10	Bu kentte şimdiye kadar kaç mahalle değiştirdiniz?	
11	Son 10 yılda mahalle değiştirdiniz mi?	Evet () Hayır ()
12	Hangi nedenlerle mahalle değiştirdiniz? (sırasıyla)	 /
13	Hangi yıllarda mahalle değiştirdiniz?	 /
14	Evinizden memnun olmadığınız için taşınmayı düşünüyor musunuz?	Evet () Hayır ()
15	Semtinizden memnun olmadığınız için taşınmayı düşünüyor musunuz?	Evet () Hayır ()
16	Komşuluk ilişkilerinden memnuniyetsizlik nedeniyle taşınmayı düşünüyor musunuz?	Evet () Hayır ()
17	Arkadaş ve aileye yakın olmak için taşınmayı düşünüyor musunuz?	Evet () Hayır ()
18	Taşınmayı Düşünüyor musunuz?	Evet () Hayır ()
19	Nereye taşınmayı düşünüyorsunuz?	

ÖZET

Türkiye’de hızlı kentleşmeyle birlikte kentler, sürekli bir değişim uğramaktadır. Alansal olarak büyüyen kentlerde farklı sosyo-ekonomik ve fiziksel konut çevreler ortaya çıkmıştır. Bu farklılık, hanehalkının kent içinde ikametgâh hareketliliğine neden olmaktadır. Yaşanılan bu süreç, alansal olarak büyüyen kentlerde bireylerin konut değiştirme karakterinin analiz edilmesini zorunlu hale getirmiştir. Tez çalışmasının temelini, kent içi ikametgâh hareketliliği konusunu kavramsal ve kuramsal çerçevede ele alınması oluşturmaktadır. Bu yönüyle özellikle coğrafyacılar için modern coğrafi bakış açısı ile ikametgâh hareketliliği metodolojisi irdelenmektedir. Hareketliliği anlamaya yönelik yönteme dair temel bir çatı oluşturulduktan sonra ilgili kuram belirlenerek ampirik bir çalışma ile konunun anlaşılmasına katkı sağlanması hedeflenmiştir. Bu yönüyle tezde, kent içi ikametgâh hareketliliği kuramlarından Speare’in (1974) “İkametgâh Memnuniyeti” yaklaşımı dikkate alınmıştır. Tezde, ikametgâh hareketliliğinin hanehalkının farklı yaş, gelir, eğitim düzeyi ile konut sahipliği ve oturlan sosyo-ekonomik çevre gibi karakteristiklerine göre değişebileceği varsayımına dayandırılmıştır. Ayrıca kent içi hareketliliği anlamaya yönelik memnuniyete göre bu hareketliliği etkileyen faktörler önerilmiştir. Öneriye göre, Uşak kentinde konut ve konut çevresi özellikleri, ulaşım-erişebilirlik ve sosyal ağlar ve ilişkiler şeklinde dört faktörden memnuniyete göre ikametgâh hareketliliğinin gerçekleştiği öngörülmüştür. Ayrıca ikametgâh memnuniyeti kuramı ile ilgili daha sonraki geliştirilen çalışmalardan edilen yeni bulgularla metodolojik temel daha da geliştirilmiştir. Bu kapsamda orta büyüklükte bir kent olan Uşak’ta kent içi ikametgâh hareketliliği iki kısımda incelenmiştir. Birinci kısımda hareketlilik, aktüel ve olası hareketlilik olmak üzere iki yönüyle ele

alınmış ve kent içinde konut değiştirmenin büyüklüğüne vurgu yapılmıştır. Böylece kentin içinde aktüel hareketlilik ve olası hareketlilik tespit edilerek konut değiştirmenin günümüzde hali ve gelecekteki yönü ortaya koyulmuştur. İkinci kısımda ise ikametgâh memnuniyetinin bağlamında önerilen hareketliliği etkileyen faktörlerin uygunluğu test edilmiştir.

Yapılan analizler neticesinde, Uşak kentinde aktüel hareketliliğin alt, orta ve orta-üst gelir gruplarına göre farklılaştığı anlaşılmaktadır. Kent içinde aktüel hareketlilik en fazla 20-40 yaş grubu insanlar arasında gerçekleşmiştir. Literatürdeki yaygın durumun aksine hanehalkının konut sahibi ve kiracı olma niteliğini gösteren mülkiyet durumuna göre aktüel hareketliliğe evet diyenler ile hayır diyenler arasında anlamlı farklılıkların olmadığı tespit edilmiştir. Uşak'ta alt, orta ve orta-üst gelir grubunda yer alanların, diğer nedenler içinde daha ziyade konutun fiziki özellikleri nedeniyle yer değiştirdikleri anlaşılmaktadır. Hanehalkı reisinin yaşı ilerledikçe geleceğe yönelik olası hareketlilik isteğinin azaldığı gözlenmiştir. Kentte, mahallelere göre konut yeri tercihinde orta gelir grubunda yer alan ve sürekli gelişme gösteren mahallelerin öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak yapılan analizler neticesinde Uşak kentinde memnuniyete bağlı ikametgâh hareketliliğini etkileyen faktörler oluşturulmuştur. Buna göre konuta ait özellikler, erişebilirliğin, güvenlik faktörü, mahallenin bina-araç yoğunluğu, akraba-arkadaşlık ilişkilerinin, komşuluk ve sosyal ilişkiler, mahallenin fiziksel özellikleri ve rekreasyon alanlarından memnuniyet düzeyinin, kent içi ikametgah hareketliliğinin açıkladığı anlaşılmaktadır.

SUMMARY

Due to rapid urbanization, cities are in a constant evolution. As cities get wider in size, there appear various socio-economic and physical residence environments. This variation results in intra urban motilities of households. This process has made the analysis of mobility characteristics very significant. The base of the current thesis is the intra urban residential mobility under a conceptual and theoretical framework. In this respect, residential mobility methodology was scrutinized with the modern geographical point of view, especially for the geographers. After setting a structural frame in order to comprehend the mobility, the relevant theory was determined and an empirical study was conducted in order to contribute to the clarification of the topic. Considering the Speare's (1974) "residential satisfaction" approach, the thesis was grounded on the hypothesis that variables like age, income and education level could affect the residential characteristics and residential environment. Also, a pattern was presented in order to understand the intra urban mobility. According to the pattern, the motilities in Uşak occurred in correlation with the features of dwelling and residence environment, accessibility and satisfaction with the social network. In this respect, the intra urban mobility was examined under two sections. The first section was handled in two subtitles; actual mobility and planned mobility. The first category revealed both the current and prospective state of the motilities. In the second section, the conformity of the mobility pattern presented by the researcher was tested.

As a result of analysis, the motilities within Uşak differ in low, middle and upper-middle socio economic groups. The most frequent actual mobility was observed in people age range group of 20-40. It was seen that among all the possible reasons, it is

the physical properties of the house that pushes all three socio economic groups to relocate. It was also seen that as the householder gets older, the desire for the relocation diminishes. On the other hand, contrary to the general tendency in the relevant literature, there was not observed a significant difference between the households' tendency of actual mobility according to being a homeowner or tenant. Finally, the middle income quarters were seen to step forward when it comes to the preferred destinations for relocation.

In conclusion, a pattern on the residential mobility depending on satisfaction was created. According to this pattern, the intra urban mobility is accounted by physical properties of the house and quarter, accessibility, security, neighboring networking and communication, vehicle and building density, relative and friendship relations and satisfaction with the recreation areas.